DET KONGELIGE
FINANSDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 71

(1999-2000)

Om lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold

(innskuddspensjonsloven)

Tilråding fra Finansdepartementet av 16. juni 2000, godkjent i statsråd samme dag.

Til meny

1 Proposisjonens hovedinnhold. Sammendrag av lovens kapitler

1.1 Innledning

Departementet fremmer i denne proposisjonen forslag til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold. I loven angis hvilke krav til medlemskap, kapitalforvaltning, innskudd mv. som får anvendelse i en innskuddsbasert pensjonsordning som skal ha skattemessig særbehandling på linje med ordninger opprettet etter lov om foretakspensjon.

Lov om innskuddspensjon inneholder regler om opptjening av alderspensjon og forvaltning av pensjonskapitalen som bygger på prinsipper som er vesentlig forskjellig fra de som er lagt til grunn i lov om foretakspensjon. Etter forslag til lov om innskuddspensjon skal den enkelte arbeidstaker i foretak med innskuddsordning opptas som medlem fra alder 20 år med rett til årlige innskudd. Innskuddene kan fastsettes på ulike måter, der ett av alternativene er som en andel av medlemmets lønn. Den pensjonskapitalen som samles opp, skal kunne forvaltes kollektivt eller på individuelle konti i det forsikringsselskap, det forvaltningsselskap for verdipapirfond, den bank eller den pensjonskasse hvor foretaket har opprettet ordningen. Pensjonskapitalen er bundet fram til pensjonsalder, og kan bare benyttes til alderspensjon. Loven gir regler for forhold knyttet direkte til pensjonskapitalen og alderspensjonen. Eventuelle uføre- og etterlatteytelser foreslås å kunne tegnes etter reglene i lov om foretakspensjon.

Departementets forslag til lov om innskuddspensjon bygger på tidligere utredninger, bl.a. NOU 1999: 32 Utkast til lov om innskuddspensjon og på lov om foretakspensjon, jf. Ot.prp. nr. 47 (1998-99) og Innst.O. nr. 50 (1999-2000).

1.2 Lovens kapittel 1: Virkeområde. Definisjoner

Lovens virkeområde er i lovforslaget § 1-1 første ledd angitt til innskuddspensjon hvor det gis eller har vært gitt inntektsfradrag etter skatteloven § 6-46, og foretak som har eller oppretter slik pensjonsordning. Loven er også gitt anvendelse for Svalbard, jf. lovforslaget § 1-1 annet ledd.

I lovforslaget § 1-2 defineres en del sentrale begreper som er benyttet i lovforslaget. Det er i bokstav d gitt en forklaring av bruken av begrepet foretakspensjon.

Lovforslaget § 1-3 gir Kongen hjemmel til å fastsette nærmere regler til utfylling og gjennomføring av bestemmelsene i loven.

1.3 Lovens kapittel 2: Opprettelse av pensjonsordning

Lovforslaget kapittel 2 inneholder regler knyttet til opprettelse av pensjonsordninger, samt kontroll-, lignings- og tilsynsmessige forhold. Av foreslått § 2-1 går det fram at foretak kan opprette pensjonsordning i samsvar med reglene

i loven for å sikre arbeidstakerne alderspensjon i tillegg til de ytelser disse mottar fra folketrygden. Retten til alderspensjon skal sikres ved at foretaket foretar årlige innskudd. Den pensjonskapital medlemmene erverver, kan ikke forvaltes eller disponeres på annen måte enn angitt i loven.

Departementet foreslår at ordning med innskuddspensjon skal kunne opprettes ved avtale med institusjon som har tillatelse til å drive virksomhet her i riket som bank, livsforsikringsselskap, pensjonskasse eller forvaltningsselskap for verdipapirfond, eller med filial etablert her i riket av institusjon med hovedsete innenfor Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet og som der kan drive virksomhet som nevnt ovenfor, jf. forslaget § 2-2. Departementet legger til grunn at EØS-regelverket ikke er til hinder for at Norge stiller krav om forretningssted her i riket som vilkår for slikt EØS-selskaps adgang, jf. nærmere omtale i avsnitt 2.5 om internasjonale forpliktelser.

For å klargjøre og fastlegge en grense mellom kollektive og individuelle ordninger foreslår departementet i forslaget § 2-3 et minstekrav for antall medlemmer i en innskuddspensjonsordning i arbeidsforhold, som ikke utelukker større grupper arbeidstakere og arbeidsgivere i mindre foretak fra å opprette skattefavorisert pensjonsordning. Minstekravet er utformet i to alternativer. Første alternativ stiller krav om at ordningen minst må omfatte to personer med en arbeidstid og lønn som utgjør minst 75 prosent av full stilling. I det andre alternativet vil det være tilstrekkelig med én ansatt, forutsatt at vedkommende oppfyller ovennevnte krav til arbeidstid og lønn, og i tillegg ikke har eierinteresser i foretaket. Tilsvarende krav er gitt i lov om foretakspensjon.

Ifølge forslaget § 2-4 første ledd kan foretak som har pensjonsordning etter lovforslaget her, i tillegg tegne forsikring som gir ytelser til uføre og/eller etterlatte etter reglene i lov om foretakspensjon. Lov om foretakspensjon kapittel 6 og 7 får anvendelse på ytelser tegnet etter denne bestemmelsen, og premien er fradragsberettiget for arbeidsgiver på lik linje med premier etter lov om foretakspensjon. Uføre- og etterlattpensjoner baseres på prinsippene for ytelsesbaserte ordninger, siden innskuddsbaserte ordninger ville innebære meget lave opptjente rettigheter for unge arbeidstakere. Det er valgfritt for arbeidsgiver om det skal tilknyttes ytelser til uføre og etterlatte til en innskuddspensjonsordning.

Lovforslaget § 2-4 annet ledd åpner også for at pensjonsordningen kan ha innskuddsfritak under uførhet, tilsvarende premiefritak etter lov om foretakspensjon. Dersom pensjonsordningen omfatter uførepensjon, kreves det at ordningen også har innskuddsfritak.

Innskuddsordninger skal ha et regelverk som i sin helhet er i samsvar med loven og tilhørende forskrifter, jf. forslaget § 2-5 tredje ledd. Regelverket skal fastsette medlemmenes rettigheter i pensjonsordningen, og skal bl. a. inneholde reglene om medlemskap, en innskuddsplan og reglene om forvaltning og bruk av alderspensjonskapitalen. Har foretaket tegnet særskilt forsikring for uføreytelser og ytelser til etterlatte, skal regelverket også inneholde ytelsesplanen for disse. Foretaket skal gi arbeidstakerne skriftlig oversikt over regelverket for pensjonsordningen og andre viktige forhold ved alderspensjonen og pensjonsordningen, jf. forslaget § 2-7. Etter forslaget § 2-7 tredje ledd kan Kongen fastsette regler om hvilken informasjon som skal gis fra institusjon eller foretak i tilknytning til ordningen.

For å sikre at de ansatte blir tatt med på råd ved utformingen og forvaltningen av innskuddsordninger, foreslår departementet i forslaget § 2-6 at et foretak som har pensjonsordning med 15 eller flere medlemmer skal opprette en styringsgruppe for pensjonsordningen. En slik styringsgruppe skal være på minst tre personer, hvorav minst en person skal velges av og blant medlemmene i ordningen. Styringsgruppen skal uttale seg i saker som gjelder regelverket, forvaltningen og praktiseringen av pensjonsordningen.

All dokumentasjon og alle kvitteringer til ligningsmyndighetene skal gis påtegning om at det gjelder en pensjonsordning etter lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold. Bestemmelsene i forslaget § 2-8 presiserer at institusjonen og foretaket har ansvar for å kontrollere at de opplysninger som gis, er riktige. Reglene innebærer at ligningsmyndighetene uten nærmere kontroll skal kunne legge til grunn at ordningen fyller lovens vilkår. Kredittilsynet skal etter foreslått § 2-9 føre tilsyn med pensjonsordningene.

1.4 Lovens kapittel 3: Alderspensjonskapitalen

Lovforslaget kapittel 3 gir regler for forvaltning av alderspensjonskapitalen. Alderspensjonskapitalen skal forvaltes av en institusjon som omtalt i forslaget § 2-2. Arbeidsgiver skal ha avtale med en slik institusjon om organisering av pensjonsordningen og forvaltning av pensjonskapitalen.

Forvaltningen er utformet i ulike alternativer, som danner ulike former for innskuddsordninger. Det skal framgå av regelverket hvilket alternativ som gjelder for en pensjonsordning. Forslaget § 3-1 oppstiller tre gjensidig utelukkende alternativer, og forslaget §§ 3-2 til 3-4 gir de nærmere bestemmelser for hver av disse. Etter det første alternativet, jf. forslaget § 3-2, skal pensjonskapitalen inngå i institusjonens samlede forvaltningskapital. Det er således institusjonen som utformer sammensetningen av porteføljen. Etter det andre alternativet, jf. forslaget § 3-3, kan det tilknyttes en spesiell investeringsportefølje til pensjonskapitalen. Arbeidsgiver skal ha anledning til å endre sammensetningen av denne investeringsporteføljen innen de rammer som institusjonen tilbyr. I begge disse alternativene kan det avtales at oppnådd avkastning deles mellom arbeidsgiver, dvs. tilføres innskuddsfondet til pensjonsformål, og arbeidstaker, dvs. tilføres pensjonskapitalen. Kongen kan fastsette nærmere rammer for slik fordeling.

Etter forslaget § 3-4 kan ordningen alternativt utformes med egen pensjonskonto og anledning for arbeidstaker til å endre den investeringsportefølje som er tilknyttet pensjonskapitalen. I så tilfelle skal oppnådd avkastning tillegges pensjonskapitalen.

Den investeringsportefølje som kan tilknyttes pensjonskapitalen, kan bestå av andeler i verdipapirfond, av en særskilt investeringsportefølje og av kontanter og tilsvarende eiendeler, jf. forslaget § 3-5. En slik særskilt investeringsportefølje kan sammensettes av institusjonen slik at verdipapirloven §§ 4-3 til 4-7 er oppfylt. De enkelte delene som en investeringsportefølje tilknyttet pensjonskapitalen kan sammensettes av, vil sikre en minste diversifisering, dvs. spredning på ulike eiendeler.

1.5 Lovens kapittel 4: Medlemskap

Lovforslaget kapittel 4 gir regler om rett til medlemskap i pensjonsordningen. Forslagene bygger i stor grad på reglene om medlemskap i lov om foretakspensjon, og gir deltidsansatte, personer med lav lønn og yngre arbeidstakere en sterkere tilknytning til pensjonsordningen enn tidligere regler på dette området. Dette er bl.a. en oppfølging av de retningslinjer som ble gitt av Stortingets flertall ved behandlingen av St.meld. nr. 35 (1994-95) Velferdsmeldingen.

Etter lovforslaget § 4-1 kan arbeidstakere i foretaket, arbeidsgiver og annen person som må anses som innehaver av foretaket være medlem av pensjonsordningen. Det er et vilkår for rett til medlemskap i pensjonsordningen at en er pliktig medlem av folketrygden med medlemskap som omfatter opptjening av pensjonsrettigheter, jf. lovforslaget § 4-1 tredje ledd. Dette har sammenheng med at innskuddspensjon skal gi supplerende ytelser til folketrygden. Kongen kan i forskrift gi regler om at personer som ikke er pliktige medlemmer i folketrygden også kan tas opp i ordningen. Pensjonsordningen skal etter lovforslaget § 4-2 første ledd omfatte alle arbeidstakere i foretaket som har fylt 20 år og som oppfyller vilkårene for medlemskap i pensjonsordningen. Arbeidstakerne skal opptas som medlem fra første arbeidsdag i foretaket, jf. lovforslaget § 4-2 annet ledd.

Deltidsansatte som har mindre enn en femdels stilling i foretaket skal ikke ha rett til medlemskap i pensjonsordningen med mindre annet er fastsatt i pensjonsordningens regelverk, jf. lovforslaget § 4-2 tredje ledd. Tilsvarende grense skal som hovedregel gjelde for sesongarbeidere. Arbeidstakere som har permisjon fra sin stilling i foretaket for et fastsatt tidsrom og som forutsettes å gjenoppta arbeid i foretaket, skal være medlem av pensjonsordningen i permisjonstiden, jf. lovforslaget § 4-3 første ledd. I pensjonsordningens regelverk kan det gjøres nærmere angitte unntak fra dette for så vidt gjelder avtalefestede permisjoner.

Førtidspensjonerte arbeidstakere skal som hovedregel ikke være medlem av pensjonsordningen. Arbeidstakere som mottar Avtalefestet pensjon (AFP) kan likevel fortsette som medlem av pensjonsordningen når dette følger av ordningens regelverk. Det vises til lovforslaget § 4-4. Dersom en førtidspensjonert arbeidstaker fortsatt har deltidsstilling i foretaket, skal vedkommende fortsatt være medlem etter reglene for deltidsansatte i lovforslaget § 4-2 tredje ledd. Arbeidstakere som fortsetter å arbeide i fulltidsstilling eller deltidsstilling i foretaket etter oppnådd pensjonsalder, skal beholde sitt medlemskap i pensjonsordningen og skal fortsatt ha krav på innbetaling av innskudd og premie, jf. lovforslaget § 4-5. Ut over reglene for førtidspensjonerte arbeidstakere og arbeidstakere som har nådd pensjonsalderen, er det ikke foreslått unntak eller særregler for eldre arbeidstakeres medlemskap i pensjonsordningen.

1.6 Lovens kapittel 5: Innskuddsplanen

Det skal foreligge et skriftlig regelverk for ordningen. Den del av regelverket som fastsetter hvilke innskudd foretaket skal foreta for å sikre medlemmene alderspensjon, kalles innskuddsplanen. Innskuddsplanen skal gjelde for alle medlemmer av ordningen, jf. forslaget § 5-1 første ledd, og skal dermed bidra

til likebehandling av foretakets arbeidstakere. Foretaket skal hvert år betale innskudd i samsvar med det som er fastsatt i innskuddsplanen, jf. forslaget § 5-1 annet ledd.

Innskuddene skal fastsettes slik at innskudd for høytlønte, målt som andel av lønn, ikke utgjør en større del av lønn enn for lavtlønte. Innskuddene kan likevel fastsettes slik at innskudd for lønn ut over 6 G kan være inntil to ganger innskuddet for lønn opp til 6 G, jf. forslaget § 5-2. Det kan ikke gis innskudd for lønn ut over 12 G. Det kan fastsettes noe høyere innskudd for kvinner, for å ta hensyn til at kvinner i gjennomsnitt har lengre levealder enn menn.

Innskuddene kan utgjøre et bestemt beløp for hvert medlem per år, en bestemt prosent av medlemmet lønn eller av et lønnsgrunnlag beregnet etter regler fastsatt i regelverket, eller beregnet på grunnlag av ulike prosentsatser for den del av lønnsgrunnlaget som ligger under og over 6 G, jf. forslaget § 5-4. Kongen kan fastsette nærmere rammer for størrelsen av maksimale innskudd.

Ved beregning av lønn, jf. forslaget § 5-5, skal det legges til grunn skattepliktig lønnsinntekt og beregnet personinntekt, likevel slik at det for alle medlemmene kan ses bort fra godtgjørelse for overtid, skattepliktige naturalytelser og utgiftsgodtgjørelser eller andre varierende eller midlertidige tillegg. Det kan fastsettes at siste års lønn skal legges til grunn, og det kan fastsettes et normert lønnsgrunnlag for en eller flere grupper av medlemmer med mindre dette gir et vesentlig annet resultat enn om hvert enkelt medlems lønn legges til grunn.

1.7 Lovens kapittel 6: Opphør av medlemskap. Pensjonskapitalbevis

Lovforslaget kapittel 6 gir regler knyttet til håndteringen av arbeidstakeres opptjente rettigheter ved opphør av medlemskap i pensjonsordningen før pensjonsalder. Regelverket bygger i vesentlig grad på de prinsipper som er lagt til grunn for håndteringen av fratrådte arbeidstakeres rettigheter i lov om foretakspensjon.

Det kreves at en arbeidstaker som slutter i foretaket uten rett til straks begynnende alders- eller uførepensjon, meldes ut av innskuddspensjonsordningen, jf. lovforslaget § 6-1 første ledd. Dersom arbeidsforholdet har vart minst 12 måneder, beholder arbeidstaker retten til opptjent pensjonskapital, jf. lovforslaget § 6-1 annet ledd. Ved kortere ansettelsesforhold vil midlene tilfalle arbeidsgiver for pensjonsformål.

Ved medlemmets fratreden fra pensjonsordningen skal institusjonen sørge for at det utstedes et pensjonskapitalbevis som dokumenterer opptjent pensjonskapital. Pensjonskapitalbeviset utgjør et eget rettsforhold mellom institusjon og innehaver, jf. lovforslaget § 6-2 første ledd. Institusjonen skal videre overføre opptjent pensjonskapital til egen alderspensjonskonto, jf. lovforslaget § 6-2 annet ledd. I utgangspunktet skal forvaltningen av alderspensjonskontoen foretas i samsvar med pensjonsordningens regelverk. Kontohaver og institusjon kan imidlertid avtale hvordan kontoen skal forvaltes, innenfor de rammer som følger av lovforslaget § 3-4 første og annet ledd. Pensjonskapitalbevis skal registreres i Fripoliseregisteret, jf. lovforslaget § 6-2 fjerde ledd.

Kontohaver har ifølge lovforslaget § 6-3 første ledd rett til å flytte pensjonskapital fra tidligere medlemskap til alderspensjonskonto i annen institusjon som nevnt i foreslått § 2-2, dvs. til institusjon som kan etablere pensjonsordning etter lovforslaget her. Arbeidstakeren kan også flytte midlene til annen innskuddspensjonsordning. Dersom pensjonskapitalen er mindre enn 50 prosent av folketrygdens grunnbeløp, kan pensjonskapitalen overføres til Individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA).

Arbeidstaker kan kreve at alderspensjonskapital knyttet til forskjellige konti i samme institusjon blir slått sammen, og at nytt pensjonskapitalbevis utstedes, jf. lovforslaget § 6-4 første ledd. Dersom arbeidstaker har pensjonskapitalkonti i flere ulike institusjoner, kan alderspensjonskapitalen flyttes til en enkelt institusjon før midlene slås sammen. Antallet kontraktsforhold vil således kunne reduseres. Det kan ikke legges til grunn lavere pensjonsalder enn 67 år for den sammenslåtte pensjonskapitalen, med mindre samtlige av de tidligere pensjonsordningene har en lavere pensjonsalder enn 67 år. Dersom pensjonsalderen i slike tilfeller varierer mellom ordningene, skal den høyeste pensjonsalder benyttes, jf. lovforslaget § 6-4 annet ledd.

Fratrådt arbeidstaker som har rett til å få utstedt pensjonskapitalbevis etter lovforslaget her, og som ikke er medlem av annen innskudds- eller foretakspensjonsordning, har ifølge lovforslaget § 6-5 første ledd rett til å betale innskudd som sikrer fortsatt oppsparing av pensjonskapital. Institusjonen skal gi arbeidstaker som fratrer pensjonsordningen generell informasjon om forannevnte adgang, og arbeidstaker som har rett til å fortsette innskuddsbetalingen, må gjøre en avtale om dette innen seks måneder etter at medlemskapet er opphørt, jf. lovforslaget § 6-5 annet ledd. Beløpet som arbeidsgiver innbetalte til pensjonsordningen det siste året før fratreden, justert for utviklingen i folketrygdens grunnbeløp, utgjør en ramme for de innskudd arbeidstaker kan gjøre på senere tidspunkt, jf. lovforslaget § 6-5 tredje ledd. Arbeidstakeren skal også ha rett til å tegne fortsettelsesforsikring for uføre- og etterlatteytelser.

1.8 Lovens kapittel 7: Bruk av alderspensjonskapitalen

Lovens kapittel 7 inneholder reglene om bruk av alderspensjonskapital til alderspensjon. I tillegg er det i dette kapitlet gitt regler om hvordan midlene skal anvendes dersom medlemmet dør.

Etter forslaget er det foretaket som fastsetter pensjonsalderen i den enkelte ordning, jf. § 7-1. Pensjonsalderen kan ikke settes lavere enn 67 år. Kongen kan likevel fastsette en lavere grense enn 67 år for stillinger som medfører uvanlig fysisk eller psykisk belastning, eller hvor det kreves at de ansatte har særlige fysiske eller psykiske egenskaper, tilsvarende særaldersgrensene i lov om foretakspensjon.

Når medlemmet slutter i foretaket ved oppnådd pensjonsalder, skal institusjonen etter § 7-2 utstede pensjonskapitalbevis for medlemmet med rett til straks begynnende alderspensjon. Dersom medlemmet etter oppnådd pensjonsalder fortsatt mottar lønn, kan medlemmet kreve at bare en andel av pensjonen utbetales.

Departementet foreslår i § 7-3 at pensjonskapitalen i utbetalingsperioden fortsatt skal kunne forvaltes i spareavtale i institusjon som nevnt i foreslått § 2-

2, eller konverteres til pensjonsforsikring i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse, også nevnt i foreslått § 2-2. Etter departementets forslag vil det således være opp til det enkelte medlem om alderspensjon skal utbetales fra forsikringsavtale hvor pensjonskapitalen tilfaller øvrige forsikrede dersom vedkommende dør i utbetalingsperioden, eller fra spareavtale.

Alderspensjon skal etter forslaget til § 7-3 utbetales i minst ti år. Departementet foreslår at dersom pensjonskapitalen ikke gir grunnlag for en tiårig utbetalingsperiode med årlige utbetalinger på 20 prosent av folketrygdens grunnbeløp, kan utbetalingsperioden settes slik at årlig utbetaling beregningsmessig kommer opp i det nevnte beløp. Departementet foreslår videre regler som sikrer at pensjonsordningen får et reelt pensjonsmessig innhold i de ti første utbetalingsårene. Dersom pensjonen er tegnet i forsikringsselskap eller pensjonkasse med en garantert avkastning, foreslår departementet at det ikke skal kunne utbetales mer i pensjon ett år enn at pensjonsnivået kan opprettholdes på dette nivået til de ti første utbetalingsårene er utløpt. Dersom pensjonen ikke er garantert, foreslås at en forholdsmessig andel av pensjonskapitalen hvert år, slik at maksimalt 1/10 av pensjonskapitalen kan utbetales i år en, maksimalt 1/9 i år 2 osv.

I forslaget § 7-4 er det foreslått at alderspensjonskapital tilhørende medlem som dør før pensjonsalder skal benyttes til å sikre en barnepensjon til hvert av de barn medlemmet ved sin død forsørget eller pliktet å forsørge. Er pensjonskapitalen større enn det som trenges for å sikre hvert barn en pensjon på 1 G, eller medlemmet er uten barn, skal gjenværende pensjonskapital etter forslaget § 7-3 tredje ledd benyttes til pensjon for etterlatt ektefelle, registrert partner eller samboer i samsvar med reglene i lov om foretakspensjon kapittel 7. Slik pensjon skal utbetales i minst ti år, etter de regler som gjelder for utbetaling av alderspensjon. Dersom ingen har rett til pensjon etter forslaget § 7-3 tredje ledd, utbetales eventuelt gjenværende pensjonskapital som et engangsbeløp til dødsboet.

Departementet foreslår at etterlattpensjon etter reglene i § 2-4 skal ervervsprøves, og da slik at eventuell pensjon avledet av alderspensjonskapitalen regnes som ervervsinntekt. For øvrig skal ervervsprøvingen foretas etter de nærmere bestemmelsene i lov om foretakspensjon.

1.9 Lovens kapittel 8: Pensjonsordningens midler

Lovens kapittel 8 inneholder bestemmelser om hva som skal regnes som pensjonsordningens midler, regler om hvem som skal forføye over midlene og generelle bestemmelser om kapitalforvaltningen. Kapitlet inneholder også regler om flytting av pensjonsordningen og pensjonsordningens midler.

Pensjonsordningens midler omfatter pensjonskapitalen til enhver tid og innskuddsfondet, jf. forslaget § 8-1. Er pensjonsordningen opprettet i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse, inngår også eventuelle tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond. Premiereserve og øvrige midler tilhørende bl.a. uføre- og etterlattpensjoner etter foreslått § 2-4 inngår ikke i innskuddspensjonsordningens midler, men følger reglene i lov om foretakspensjon.

Pensjonsordningens midler skal disponeres i samsvar med regler fastsatt i eller i medhold av loven, jf. forslaget § 8-2, og midlene kan ikke utbetales eller

benyttes til å utbetale pensjoner til arbeidstakere eller andre som ikke er medlem av pensjonsordningen. Pensjonsordningens midler skal holdes atskilt fra foretakets midler, jf. forslaget § 8-3, og kan ikke hefte for foretakets forpliktelser eller benyttes til å dekke foretakets eller medlemmenes kreditorer. Midlene skal videre forvaltes i samsvar med de til enhver tid gjeldende regler for kapitalforvaltning i den institusjon midlene er plassert, jf. forslaget § 8-4. Dersom foretaket eller medlemmer låner av midlene, skal dette skje til vanlige markedsvilkår.

Avkastning på midler i innskuddsfondet skal tilføres innskuddsfondet, jf. forslaget § 8-4 tredje ledd. I samme bestemmelse er det presisert at innskuddsfondet kan forvaltes med investeringsvalg, selv om ordningen har kapitalforvaltning etter forslaget § 3-2.

Foretaket har adgang til å beslutte at pensjonsordningens midler flyttes til annen institusjon som nevnt i foreslått § 2-2. Før foretaket flytter pensjonsordningens midler skal styringsgruppen gis anledning til å uttale seg, jf. foreslått § 8-5.

1.10 Lovens kapittel 9: Innskuddsfond

I lovforslaget kapittel 9 gis regler om innskuddsfondet. Innskuddsfondet er en parallell til premiefond i foretakspensjon, og vil bl.a. kunne tjene som oppsamlingsfond for avkastning som tilføres arbeidsgiver. Innskuddsfondet kan videre brukes til å utjevne overskudd i foretaket, ved at foretaket setter av midler for framtidige innskudd i fondet. Departementet har lagt til grunn at det bør være tilsvarende regler for innskudds- og premiefond. Departementet foreslår derfor at det skal opprettes innskuddsfond i pensjonsordning for innskuddspensjon i arbeidsforhold, jf. forslaget § 9-1.

Departementet foreslår i forslaget § 9-2 at foretaket kan foreta tilskudd til innskuddsfond med samme rett til inntektsfradrag som etter forslag til lov om foretakspensjon. Innskuddsfondet skal videre tilføres avkastning av midler i fondet, foretakets eventuelle andel av avkastning på pensjonskapital, for mye forskuddsbetalt innskudd til medlemmer som slutter, samt alderspensjonskapital innbetalt for medlemmer som slutter innen 12 måneder.

Det er behov for klare regler vedrørende bruk av midler i innskuddsfondet. Uttømmende regler om dette er foreslått i §§ 9-3 og 9-4. Det framgår av foreslått § 9-3 at midlene i innskuddsfondet bare kan benyttes til nærmere angitte pensjonsformål. Midlene kan benyttes til dekning av årets innskudd, og til overføring for å opprettholde verdien av pensjonskapitalen i ordning med kollektivt investeringsvalg. Hvis pensjonsordningen har høyere pensjonsalder enn laveste aldersgrense etter foreslått § 7-1, kan midler i innskuddsfondet anvendes til alderspensjon for arbeidstakere som er eldre enn laveste aldersgrense, men som likevel ikke har nådd pensjonsalderen i ordningen. Bruk av midler i innskuddsfondet til utbetaling av slik alderspensjon forutsetter imidlertid at innskuddsfondet har en viss størrelse sett i forhold til de innskudd som følger av innskuddsplanen. Dersom ordningen er opprettet i pensjonskasse, skal midlene også kunne benyttes til dekning av manglende pensjonskapital i tilfeller hvor pensjonskassen har tapt sin ansvarlige kapital, jf. forslaget § 9-3 tredje ledd.

Etter forslaget § 9-4 skal midler ut over et maksimum på ti ganger gjennomsnittet av innskuddene de tre siste år overføres til foretaket. Det skal videre være adgang til å overføre midler som overstiger halvparten av dette maksimum til foretaket. Før slik overføring foretas, skal styringsgruppen gis anledning til å uttale seg.

1.11 Lovens kapittel 10: Konsernforhold

Lovforslaget kapittel 10 åpner for at to eller flere foretak som inngår i samme konsern kan opprette felles pensjonsordning. Foretakene kan blant annet ha felles innskuddsplan, felles forvaltning av pensjonskapitalen og felles innskuddsfond. Det gis regler om hvordan årlige innskudd til pensjonsordningen, samt inntekter og kostnader knyttet til pensjonsordningen, skal fordeles mellom foretakene som inngår i ordningen. Det gis også regler om fordeling av pensjonsordningens midler ved opphør av konsernforholdet. Forslagene til regler er i hovedsak i samsvar med reglene i lov om foretakspensjon.

Adgangen til å opprette felles pensjonsordning gjelder i utgangspunktet for foretak som inngår i samme konsern, jf. lovforslaget § 10-1 første ledd. Konsern er nærmere definert i lovforslaget § 1-2 bokstav h. Kredittilsynet kan etter lovforslaget § 10-1 annet ledd samtykke i at foretak som ikke inngår i konsern, men som har tilsvarende nær tilknytning, også kan ha felles pensjonsordning. Det stilles ikke krav om at samtlige foretak som inngår i et konsern skal omfattes av den felles pensjonsordningen. Et enkeltforetak i konsernet kan således velge å ha egen pensjonsordning eller å ikke ha pensjonsordning overhodet.

De ansatte i hvert av foretakene som inngår i pensjonsordningen, skal utgjøre en egen gruppe innenfor pensjonsordningen, jf. lovforslaget § 10-2. Reglene om medlemskap og opphør av medlemskap, innskuddsplan, bruk av pensjonskapitalen til alderspensjon og om innskuddsfondet skal gjelde i forhold til hver enkelt gruppe. Innenfor konsernet skal det likevel være adgang til å ha felles innskuddsplan, felles innskuddsfond, felles regler for bruk av pensjonskapitalen og felles ordning for forvaltning av pensjonskapitalen. Det vises til lovforslaget §§ 10-2 tredje ledd og 10-4 første ledd. Ytelsesplanen for eventuelle tilleggsytelser kan i tilfelle også være lik. Dette gir foretakene fleksibilitet med hensyn til i hvilken grad de ønsker å utnytte mulighetene som ligger i en felles ordning.

Reglene om inndeling av arbeidstakerne i hvert av foretakene i grupper tar sikte på å hindre overføringer mellom foretakene i konsernet i strid med skatte- og selskapsrettslige regler. Årlige innskudd, premier og andre tilskudd til pensjonsordningen skal fordeles på grunnlag av de beløp som trengs for å sikre rettighetene for de medlemmer som inngår i hver gruppe. Ingen av foretakene skal kunne belastes med en større andel av tilskuddene. Også avkastning, overskudd og andre inntekter og kostnader knyttet til pensjonsordningen, skal fordeles forholdsmessig mellom gruppene. Dette følger av lovforslaget § 10-3. Dersom pensjonsordningen har midler under felles forvaltning, skal det føres regnskap som sikrer at de nevnte fordelingsreglene overholdes, jf. lovforslaget § 10-4 tredje ledd.

I lovforslaget § 10-5 gis det regler om fordelingen av pensjonsordningens midler dersom et av foretakene i konsernet selges eller konsernforholdet opphører på annen måte. Slikt opphør kan for eksempel skyldes at foretaket avvikles, men det kan også være at foretaket etter eget ønske trer ut av den felles pensjonsordningen. Foretaket og dets gruppe av medlemmer skal da skilles ut fra den felles pensjonsordningen. Ved utskillelsen skal foretaket tilordnes den del av midlene i den felles pensjonsordningen som knytter seg til dette foretakets gruppe. Innskuddsfondet kan likevel unntas fra fordeling dersom det utskilte foretakets gruppe av medlemmer utgjør mindre enn en tredel av medlemmene i den felles pensjonsordningen. Dersom medlemmene av det utskilte foretakets gruppe skal sikres pensjon i en ny pensjonsordning i annen institusjon, skal de tilordnede midler overføres til denne institusjonen etter reglene om flytting i lovforslaget § 8-5. Dersom dette ikke er tilfelle, skal pensjonsordningen avvikles etter reglene i lovforslaget kapittel 13.

1.12 Lovens kapittel 11: Sammenslåing av foretak

Lovforslaget kapittel 11 gir regler om hva som skal skje med eksisterende pensjonsordninger når to eller flere foretak slås sammen, og minst ett av foretakene har innskuddspensjonsordning på tidspunktet for sammenslåingen. Reglene gjelder selv om foretak som omfattes av sammenslåingen har pensjonsordning etter lov om foretakspensjon, jf. lovforslaget § 11-1. Sentrale hensyn bak reglene er å sikre kontinuitet i pensjonsordningene og å sikre likebehandling av de ansatte som deltar i sammenslåingen. Disse hensyn må avveies mot behovet for fleksible regler og det synspunkt at regler om pensjonsordninger ikke bør legge hindringer i veien for hensiktsmessige sammenslåinger. Forslagene til regler bygger i stor grad på reglene i lov om foretakspensjon.

Foretaket kan etter sammenslåingen velge om det skal opprette en ny pensjonsordning etter loven her eller etter lov om foretakspensjon, eller om det ikke skal ha egen pensjonsordning etter sammenslåingen. Dersom foretaket etter sammenslåingen skal ha innskuddspensjonsordning, må det opprettes en ny pensjonsordning, og midlene i de tidligere ordningene må overføres til den nye ordningen, jf. lovforslaget § 11-2 første ledd. Det er likevel adgang til å videreføre en tidligere innskuddsplan for de som var medlemmer av denne ordningen på tidspunktet for sammenslåingen, dersom innskuddsplanen for den nye pensjonsordningen fastsetter lavere innskudd enn innskuddsplanen for den tidligere ordningen. Det vises til lovforslaget § 11-2 annet ledd. Videre kan foretak som har pensjonsordning etter lov om foretakspensjon, videreføre denne for de som var medlemmer av ordningen på tidspunktet for sammenslåingen, jf. lovforslaget § 11-2 tredje ledd. Dersom foretaket etter sammenslåingen skal ha pensjonsordning etter lov om foretakspensjon, gjelder reglene om sammenslåing i lov om foretakspensjon kapittel 13. Foretak som har innskuddspensjonsordninger må da omdanne disse til foretakspensjonsordninger. Dette følger av lovforslaget § 11-3.

Skal foretaket ikke ha egen pensjonsordning etter sammenslåingen, kan det videreføre eksisterende pensjonsordninger for de som var medlemmer av ordningene på tidspunktet for sammenslåingen, jf. lovforslaget § 11-4. Pen-

sjonsordninger som ikke blir videreført, skal avvikles. Både videreføring og eventuell avvikling må gjelde samtlige tidligere ordninger.

1.13 Lovens kapittel 12: Deling av foretak mv.

Lovforslaget kapittel 12 gir regler om fordeling av en pensjonsordnings midler ved deling av foretak, utskilling av en del av foretaket til et nytt foretak, utskilling av virksomhet i foretaket til et annet foretak, samt avvikling av virksomhet i foretaket. Det vises til lovforslaget § 12-1 om deling, § 12-2 om utskilling til nytt eller annet foretak og § 12-3 om avvikling av virksomhet i foretaket. Det gis også regler om hvordan midlene som tildeles de enkelte grupper av ansatte skal disponeres. Reglene er utformet ut fra en avveining mellom på den ene side prinsippet om forholdsmessighet og hensynet til likebehandling av de ansatte, og på den annen side hensynet til at reglene ikke skal legge vesentlige hindringer i veien for nødvendige endringer og omstillinger i næringslivet. Et viktig formål med reglene er også at de nevnte selskapsrettslige disposisjoner skal ha minst mulig virkninger for de ansattes pensjonsforhold. Forslagene bygger på reglene i lov om foretakspensjon, men fordi det her er tale om ordninger uten forsikringselement i form av dødelighetsarv i oppsparingsperioden, er fordelingsreglene i dette lovforslaget enklere enn de tilsvarende regler for foretakspensjonsordninger.

Det følger av lovforslaget § 12-1 første ledd at dersom et foretak deles opp i to eller flere nye foretak, skal pensjonsordningen deles på samme måte, med mindre foretakene skal inngå i et konsernforhold og pensjonsordningen videreføres som en felles pensjonsordning for konsernet. Pensjonskapitalen i den tidligere pensjonsordningen skal fordeles mellom medlemmene i foretakene på grunnlag av opptjent pensjonskapital for hvert medlem, jf. lovforslaget § 12-1 annet ledd. Innskuddsfondet skal fordeles mellom medlemmene på grunnlag av innskuddet for hvert medlem i delingsåret. Etter lovforslaget § 12-1 tredje ledd skal hvert av de nye foretakene benytte de midler som er tilordnet foretaket til å sikre medlemmene tilsvarende pensjonsordning. Dette innebærer at det skal opprettes nye pensjonsordninger i hvert av de nye foretakene. Dersom det er ansatte i foretaket som deles som ikke skal overføres til noen av de nye foretakene, skal disse sikres rett til pensjonskapital etter reglene i lovforslaget kapittel 6. Det vises til lovforslaget § 12-1 fjerde ledd.

Reglene om fordeling av pensjonsordningens midler ved deling av foretak gjelder tilsvarende ved utskilling av en del av foretaket til et nytt eller et annet foretak, jf. lovforslaget § 12-2. Det samme gjelder ved avvikling av virksomhet i foretaket, jf. lovforslaget § 12-3. Det gis likevel særskilte regler for fordeling av innskuddsfondet dersom utskillelsen eller avviklingen bare gjelder en del av medlemmene i pensjonsordningen. Ved avvikling av virksomhet i foretaket skal midlene tildelt den gruppe av medlemmer som må slutte i foretaket, disponeres etter reglene om avvikling av pensjonsordningen. Det vises til lovforslaget § 12-3 annet ledd.

1.14 Lovens kapittel 13: Opphør og avvikling

I lovforslaget kapittel 13 gis regler om opphør og avvikling av pensjonsordningen, herunder regler om opphørsgrunner og regler om fordelingen av pen-

sjonsordningens midler ved opphør og avvikling. Forslagene bygger på reglene om opphør og avvikling i lov om foretakspensjon.

Reglene om når en pensjonsordning kan eller skal opphøre er gitt i lovforslaget § 13-1. For det første kan foretaket beslutte at pensjonsordningen skal opphøre. Det må her tas forbehold om at foretaket i arbeidsavtalene med de ansatte kan ha forpliktet seg til å opprettholde pensjonsordningen. Videre skal pensjonsordningen opphøre når det treffes vedtak om at virksomheten i foretaket skal avvikles, eller når det følger av bestemmelse i loven at pensjonsordningen skal opphøre. Endelig skal pensjonsordningen opphøre når foretaket slutter å betale innskudd til pensjonsordningen, og det ikke er midler til dekning av innskuddene i innskuddsfondet. Det følger av lovforslaget § 13-2 første ledd at dersom foretaket skal avvikles fordi virksomheten overføres til et annet foretak, gjelder reglene om sammenslåing av foretak i lovforslaget kapittel 11 tilsvarende så langt de passer, dersom minst to tredeler av medlemmene samtidig overføres til det andre foretaket. Er det mindre enn to tredeler av medlemmene som overføres til det andre foretaket, skal pensjonsordningen opphøre og avvikles, jf. lovforslaget § 13-2 annet ledd.

Ved avvikling av pensjonsordningen må det skje en fordeling av pensjonsordningens midler. Dette er det gitt regler om i lovforslaget § 13-3. Pensjonskapitalen knyttet til ordningen skal fordeles mellom medlemmene på grunnlag av opptjent pensjonskapital for hvert medlem etter lovforslaget § 3-5. Ut fra en avveining av ulike hensyn er det i lovforslaget § 13-3 annet ledd gitt regler om at innskuddsfondet skal fordeles slik at midlene til en viss grad sikrer medlemmene, mens det resterende overføres til foretaket. Fordelingen mellom medlemmene skal skje på grunnlag av innskuddet for hvert medlem i opphørsåret. Ingen skal likevel tildeles mer enn det som trengs for å sikre fortsatt innbetaling av innskudd i inntil fem år eller frem til pensjonsalder, dersom dette er en kortere periode. Midler i innskuddsfondet ut over dette skal tilbakeføres til foretaket.

Reglene i lovforslaget kapittel 6 om rett til opptjent pensjonskapital ved opphør av medlemskap skal gjelde tilsvarende for medlemmene ved avvikling av pensjonsordningen. De midlene som er tildelt medlemmet fra innskuddsfondet skal tillegges opptjent pensjonskapital. Det vises til lovforslaget § 13-3 tredje ledd.

1.15 Lovens kapittel 14: Endring av pensjonsordning

Lovforslaget kapittel 14 åpner for at foretak som har pensjonsordning etter loven her skal kunne omdanne denne til pensjonsordning etter lov om foretakspensjon. Tilsvarende skal foretak som har pensjonsordning etter lov om foretakspensjon kunne omdanne denne til en innskuddspensjonsordning. Et viktig hensyn ved omdanning er at omdanningen ikke skal medføre reduksjon i opptjente rettigheter, samtidig som ordningene har ulike egenskaper og dermed ikke er direkte sammenlignbare for arbeidstakerne før pensjonsalder. Et problem ved overgang mellom innskuddspensjonsordninger og foretakspensjonsordninger som sikter mot samme fremtidige pensjon, er at innskuddspensjoner har en annen profil for innbetaling og oppbygging av kapital enn foretakspensjon. Ved omdanning kan det oppstå spørsmål om hvorvidt arbeidstakerne har rettslig krav på å fortsette opptjening tilsvarende eksiste-

rende pensjonsordning selv om arbeidsgiver ønsker å omdanne til en annen ordning. Dette vil måtte bero på det nærmere innhold i arbeidsavtalene.

Ved omdanning av en innskuddspensjonsordning til en pensjonsordning etter lov om foretakspensjon, må innskuddspensjonsordningen avvikles etter reglene om avvikling i lovforslaget kapittel 13. Innskuddsfondet knyttet til pensjonsordningen skal likevel ikke fordeles, men i sin helhet overføres som premiefond for den nye foretakspensjonsordningen. Dette følger av lovforslaget § 14-1 første ledd. Videre kan det fastsettes i regelverket for den nye pensjonsordningen at opptjent pensjonskapital benyttes som premiereserve for rettigheter i den nye foretakspensjonsordningen. Etter lovforslaget § 14-1 tredje ledd kan innskuddspensjonsordningen videreføres for arbeidstakere som har mindre enn ti år igjen til pensjonsalderen eller som for øvrig ikke har rett til å bli medlem av foretakspensjonsordningen, med mindre annet er fastsatt i regelverket.

Ved omdanning av en foretakspensjonsordning til en innskuddspensjonsordning, jf. lovforslaget § 14-2, må foretakspensjonsordningen avvikles etter reglene om avvikling i lov om foretakspensjon kapittel 15. Premiefond knyttet til pensjonsordningen kan likevel omdannes til innskuddsfond for den nye innskuddspensjonsordningen, jf. lovforslaget § 14-2 første ledd. Etter lovforslaget § 14-2 annet ledd kan foretaket videreføre foretakspensjonsordningen for arbeidstakere som var medlem av ordningen på tidspunktet for opprettelse av ny innskuddspensjonsordning og som da hadde ti år eller mindre igjen til pensjonsalder.

1.16 Endringer i skatteloven

Stortinget har forutsatt at innskuddspensjon i arbeidsforhold skal gis den samme skattemessige behandlingen som någjeldende private pensjonsordninger etter skatteloven og pensjonsordninger etter lov om foretakspensjon. Disse ordningene skattlegges etter det såkalte P-prinsippet.

Etter P-prinsippet innrømmes det for det første fradrag i alminnelig inntekt av premie og tilskudd til pensjonsordningen innenfor nærmere fastsatte rammer. Fradragsrammen kan følge både direkte av skatteloven og av regelverket for selve pensjonsordningen, avhengig av om det gjelder innbetaling i form av premie eller tilskudd til ulike fond. Innestående midler i ordningen, herunder premiefond, inngår ikke i foretakets grunnlag for eventuell formuesskatt. Innestående midler vil heller ikke være en del av medlemmets grunnlag for formuesskatt. Videre foretas det ingen løpende beskatning av avkastningen på innestående midler. Avkastningen kommer først til beskatning når det foretas utbetaling fra pensjonsordningen til de berettigede.

En videreføring av P-prinsippet innebærer at arbeidsgiver har rett til inntektsfradrag for årets innskudd. Skattelovens begrep årets innskudd omfatter innskudd i henhold til lovforslaget § 5-1 annet ledd. Begrepet omfatter imidlertid ikke kostnader knyttet til garanti i henhold til lovforslaget § 3-5 femte ledd. For slike garantikostnader foreslås det en egen fradragshjemmel. Det foreslås også en hjemmel som gir rett til inntektsfradrag for tilskudd som arbeidsgiver etter lovforslaget er forpliktet til å bidra med når markedsverdien av investe-

ringsporteføljen er redusert i løpet av regnskapsåret, samt kostnader foretaket har ved utstedelse av fripoliser ved opphør av eksisterende ordning.

Fradragsrett for premie til forsikringer som gjelder ytelser ved uførhet og ytelser til etterlatte etter forslaget § 2-4, vil følge av skattelovens bestemmelser om foretakspensjon. Det forutsettes at ytelsene følger vilkårene i lov om foretakspensjon.

Foretaket innrømmes videre inntektsfradrag for tilskudd til innskuddsfond innenfor tilsvarende rammer som for tilskudd til premiefond i en foretakspensjonsordning. Det gis således fradrag for inntil 150 prosent av gjennomsnittet av årets innskudd og innskuddene i de to foregående årene. Det gjelder bare så langt fondet ikke overstiger ti ganger gjennomsnittet av årets innskudd og innskuddene i de to foregående årene. Midler som overføres fra innskuddsfond til foretaket, skal tas til inntekt i tilbakeføringsåret.

Fortsatt pensjonssparing i medhold av lovforslaget § 6-5 første ledd er fradragsberettiget for arbeidstakeren innenfor den samme rammen som gjelder for fortsettelsesforsikringer etter lov om foretakspensjon. Det kan være aktuelt for en arbeidstaker som trer ut av ordningen før oppnådd pensjonsalder, å tegne fortsettelsesforsikring etter forsikringsavtaleloven § 19-7 for å opprettholde en dekning for uføre- og etterlatteytelser. På visse vilkår gis det fradrag for premie som opprettholder den tidligere dekningen. Dette fradraget inngår i den samme fradragsrammen som fortsatt pensjonssparing og fortsettelsesforsikring etter lov om foretakspensjon.

Det følger av P-prinsippet at løpende avkastning tas til beskatning når midlene utbetales som pensjon til medlemmet. Løpende pensjonsutbetalinger til medlemmet beskattes i sin helhet som alminnelig inntekt og personinntekt. Det skal svares trygdeavgift med lav sats. Alle løpende pensjonsutbetalinger til andre enn medlemmet skal beskattes tilsvarende. Barnepensjon til barn det ytes barnetrygd for inngår imidlertid ikke i grunnlaget for personinntekt. Slike pensjoner beskattes bare som alminnelig inntekt.

Lovforslaget åpner for at det kan foretas en engangsutbetaling. Den skattemessige behandlingen av en engangsutbetaling skal etter forslaget vær lik den som gjelder for engangsutbetalinger fra individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven. Når engangsutbetalingen foretas til gjenlevende ektefelle som har overtatt boet i uskifte eller til enearving som har overtatt ansvar for avdødes gjeld, vil beløpet beskattes som pensjon. I alle andre tilfeller vil engangsutbetalingen skje til et dødsbo som er eget skattesubjekt. Et slikt dødsbo vil aldri beskattes for annet enn alminnelig inntekt. For å sikre en skattemessig likebehandling av utbetalinger direkte til fysiske personer og bo som er skattesubjekter, foreslås det at det tas inn en bestemmelse i det årlige skattevedtaket om en særskilt sats. Satsen bør være tilsvarende den som gjelder for IPA, som for inntektsåret 2000 er 45 prosent.

Det gis også adgang til å reinvestere engangsbeløp fra en innskuddspensjonsordning til en individuell pensjonsavtale etter skatteloven slik som i IPA. Beløp som reinvesteres er ikke fradragsberettiget ved innbetalingen. De senere utbetalingene vil fullt ut beskattes etter de bestemmelsene som gjelder for IPA.

1.17 Sammendrag av økonomiske og administrative konsekvenser

I 1998 var omtrent 53 prosent av landets i størrelsesorden 2,1 mill. sysselsatte lønnstakere medlem av en tjenestepensjonsordning i offentlig eller privat sektor. Mens om lag 34 prosent av arbeidstakere i privat sektor var medlem av tjenestepensjonsordninger i 1998, er alle ansatte i offentlig sektor tilknyttet lov- eller tariffestet ytelsesbasert tjenestepensjonsordning.

Anslagsvis 970 000 sysselsatte lønnstakere var ikke medlem i en pensjonsordning. En rekke av disse kan imidlertid ha pensjonsrettigheter fra tidligere medlemskap i offentlig eller privat pensjonsordning. Medlemmene av Norges Forsikringsforbund hadde ved utgangen av 1998 utstedt om lag 750 000 fripoliser, mens Statens Pensjonskasse hadde om lag 250 000 medlemmer med rett til oppsatt pensjon.

En rekke foretak kan komme til å opprette pensjonsordning for innskuddspensjon. Noe begrunnet anslag for utbredelsen er vanskelig å gi. Generelt er informasjonsgrunnlaget for omfang og utforming av pensjonsordninger begrenset. Ulike forhold tilsier også at foretak som i dag har pensjonsordning med skattefavorisering, kan ønske å endre denne til innskuddsordning.

Foretakspensjon og innskuddspensjon er ulike ordninger, bygd på ulike prinsipper. For medlemmene kan omdanning føre til høyere eller lavere forventet pensjon. For en del medlemmer, særlig medlemmer med kort tid igjen til pensjonsalder, vil omlegging til innskuddspensjonsordning som sikter mot samme pensjon som i eksisterende ordning, kunne føre til at endelig pensjon blir lavere enn pensjonsnivået i foretakspensjonsordningen, med mindre avkastningen på midlene etter omdanning blir høyere enn i foretakspensjonsordningen. Det er derfor foreslått en overgangsordning for dem som har mindre enn ti år til pensjonsalder, jf. lovforslaget § 14-1 tredje ledd. Omlegging av ordninger vil også kunne føre til en rekke andre endringer som medfører at ulike grupper vil få høyere eller lavere forventet pensjon enn om de hadde fortsatt i den opprinnelige ordningen.

Hvis om lag 10 prosent av alle ansatte som i dag ikke er medlemmer i en pensjonsordning, skulle bli omfattet av en innskuddsbasert ordning, vil medlemstallet anslagsvis bli 97 000. Som illustrasjon av provenymessige forhold, er det tatt utgangspunkt i beregningene fra NOU 1999: 32, der det rent beregningsteknisk legges til grunn en innskuddssats på inntekt opp til 6 G på 5 prosent, og på inntekt over 6 G på 10 prosent. Årseffekten på samlet skattefradrag anslås til om lag 640 mill. kroner, gitt de øvrige forutsetninger som framkommer i proposisjonens kapittel 18. Hvis om lag 30 prosent omfattes, dvs. anslagsvis 290 000 ansatte, kan provenytapet anslås til om lag 1,9 mrd. kroner. Hvis halvparten, ca. 485 000 ansatte, blir med i en innskuddsbasert ordning, kan provenytapet anslås til 3,2 mrd. kroner pr. år. Ut fra de lavere maksimalsatsene som er omtalt i avsnitt 7.5, vil anslagene for proventap bli henholdsvis 512 mill. kroner, 1,5 mrd. kroner og 2,6 mrd. kroner. Pensjonen ved utbetaling blir skattlagt som pensjonsinntekt, slik at statens endelige provenytap over tid vil bli lavere enn dette.

2 Bakgrunn for lovforslaget

2.1 Kort om tidligere behandling

Hylland-utvalget (Pensjonsforsikringsutvalget) foreslo i sin utredning «Private pensjonsordninger» (NOU 1994: 6) å innføre adgang til innskuddsbasert tjenestepensjon med skattefordel. Utvalget omtaler innskuddsbasert tjenestepensjon som en ordning hvor «arbeidsgiver tilfører hvert medlems pensjonskonto innskudd av nærmere angitt størrelse. Arbeidsgivers pensjonsforpliktelse oppfylles gjennom betaling av innskuddet.» Ved disse ordningene «er innbetalingene spesifisert, mens ytelsene utgjøres av innbetalte midler med tillegg av fondsavkastning». I en ordning slik den er skissert av Hylland-utvalget, er det den enkelte arbeidstaker som bærer den finansielle risiko knyttet til finansiering av framtidig pensjonsytelse.

I Velferdsmeldingen ble forslaget om innføring av innskuddsbasert tjenestepensjon drøftet med utgangspunkt i forslaget fra Hylland-utvalget og høringsuttalelsene til dette utvalgets innstilling. Det ble imidlertid konkludert med fortsatt å forbeholde skattefavorisering av tjenestepensjon til de ytelsesbaserte ordninger.

I Innst.S. nr. 180 (1995-96) om Velferdsmeldingen skriver finanskomiteen til sosialkomiteen:

> «Komiteens medlemmer fra Senterpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti, Venstre og representanten Stephen Bråthen, har merket seg at mange små og mellomstore bedrifter ikke har opprettet tjenestepensjonsordninger (TPES). Disse medlemmene ser ikke bort ifra at dette kan ha noe med regelverket for TPES å gjøre. Disse medlemmene ser det som ønskelig at alle ansatte også i privat sektor kan tilbys en tjenestepensjonsordning. Disse medlemmene viser til at Finansdepartementet har nedsatt et utvalg til å utrede et eget lov og regelverk for tjenestepensjonsordningene i bedriften. Disse medlemmer vil be om at utvalgets mandat utvides til også å omfatte utredning av ulike former for innskuddsbaserte tjenestepensjonsordninger. Disse medlemmer forutsetter at saken forelegges Stortinget i egnet form.»

Ut fra dette ble følgende voteringsforslag tatt inn i innstillingen (forslag 27):

> «Stortinget ber Regjeringen fremme forslag til regelverk for innskuddsbaserte tjenestepensjonsordninger i forbindelse med den bebudede proposisjonen om regelverk for de private tjenestepensjonsordningene.»

Dette forslaget ble under debatten den 14. mai 1995 omgjort til et oversendelsesforslag (med en henstilling til Regjeringen av samme innhold) og dette ble vedtatt oversendt uten realitetsvotering.

I Nasjonalbudsjettet 1997 ble det pekt på at innskuddsbaserte ordninger reiser spørsmål med særlige utredningsbehov, og det ble konkludert med at:

> «Det er nå ikke hensiktsmessig at utvalget som utarbeider modernisert lovtekst for dagens ytelsesbaserte tjenestepensjonsordninger får tilleggsmandat som gjelder utredning av innskuddsordninger(...)»

Regjeringen varslet i Nasjonalbudsjettet 1997 at den ville arbeide videre med å belyse de ulike spørsmål og komme tilbake med en fornyet vurdering av innskuddsbasert tjenestepensjon på et senere tidspunkt.

I forbindelse med finansinnstillingen ble det etter forslag fra Senterpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti, Venstre og representanten Bråthen fattet følgende vedtak:

> «Stortinget ber Regjeringen senest i Revidert nasjonalbudsjett 1997 komme tilbake med en fornyet vurdering av innskuddsbaserte tjenestepensjonsordninger.»

I Revidert nasjonalbudsjett 1997 ble hovedproblemene knyttet til innskuddsbasert tjenestepensjon gjennomgått på nytt, med følgende konklusjon:

> «For å framskaffe nødvendig materiale og tilrettelegge for den videre politiske beslutningsprosess, vil Regjeringen derfor nedsette et offentlig utvalg for å belyse alle viktige sider ved innskuddsbasert tjenestepensjon innenfor en ramme av de samlede norske pensjonsordningene.»

Spørsmålet om innskuddsbasert tjenestepensjon ble på nytt drøftet i Stortinget i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 1998. Et flertall bestående av alle partier unntatt Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti fattet da følgende vedtak:

> «Stortinget ber Regjeringa fremje forslag om å innføre ei ordning med innskottsbasert tjenestepensjon som skattemessig skal jamstellast med ytelsesbasert tjenestepensjon, med sikte på gjennomføring i 1999.»

I innstillingen fra finanskomiteen heter det bl.a.:

> «Komiteen sine medlemer fra Kristeleg Folkeparti, Senterpartiet og Venstre viser til omtalen av det arbeid som er på gang når det gjeld innskotsbasert pensjon i arbeidstilhøve i meldinga om revidert nasjonalbudsjett side 126. Arbeidsgruppa sin rapport vil etter planen liggje føre 15. august i år. Regjeringa vil så raskt som mogleg etter det leggje fram forslag til innskotsbaserte ordningar, primært som alternativ til dagens ytingsbaserte ordningar. Desse medlemene førutset at den/dei ordningane som vert fremja sikrar arbeidstakarane sine interesser og at dei provenymessige verknadane i tilstrekkeleg grad er tilpassa dei langsiktige omsyn til norsk økonomi. På noverande tidspunkt ligg det ikkje føre konkrete modellar.»

Den nevnte arbeidsgruppen ble nedsatt av Finansdepartementet i mars 1998 og skulle vurdere hovedspørsmålene knyttet til å utvide den skattemessige særbehandlingen av pensjoner i arbeidsforhold til også å omfatte innskuddsbaserte pensjonsordninger, som et grunnlag for et eventuelt lovarbeid. Arbeidsgruppen avga sin rapport 20. august 1998.

Arbeidsgruppen konkluderer med at det i utgangspunktet er de samme grunnleggende hensyn som skal ivaretas av pensjonsordninger i arbeidsforhold, uavhengig av om de er ytelses- eller innskuddsbaserte. Slike hensyn er

bl.a. at ordningen skal være et supplement til folketrygden, at den skal sikre likebehandling av medlemmer og ansatte, og at den skal ha en viss stabilitet og forutsigbarhet. Arbeidsgruppen la til grunn at en innskuddsbasert pensjonsordning bør inngå som en del av en mer helhetlig pensjonspolitikk. I tråd med oppfatningen til flertallet i Sosialkomitéen ved behandlingen av Velferdsmeldingen, innebærer dette at utformingen av innskuddsbaserte ordninger må ses i sammenheng med folketrygdens pensjoner, offentlige- og private tjenestepensjoner, egne pensjoner, pensjonistbeskatningen og pensjonistenes levekår mer i sin alminnelighet.

Arbeidsgruppen sier på side 40 i sin rapport:

> «Pensjonspolitisk er det et stort spenn mellom de likhetskrav som gjelder i foretak med gunstige tjenestepensjonsordninger og folketrygdens oppgaver for hele befolkningen. I begge tilfeller er det likevel spørsmål om utjevning, og dermed om regler som kan sikre en viss fordelingsmessig rimelighet i forhold til en uregulert situasjon.»

Arbeidsgruppen har i sin drøfting av den skattemessige behandlingen lagt til grunn at en innskuddsbasert ordning bør oppfylle viktige hovedhensyn bak TPES og foretakspensjon for at det skal kunne innrømmes fradrag for innskudd på lik linje med det som gjelder for premier til disse ordningene. Arbeidsgruppen skriver i sin rapport (side 9):

> «Arbeidsgruppen mener at kriteriet for å gi en skattefavorisering «på lik linje med» TPES bør være at ordningen oppfyller viktige hovedhensyn som det har vært lagt vekt på ved utformingen av TPES. Hvis det åpnes for innskuddsbaserte ordninger hvor det stilles vesentlige lempeligere betingelser, men med samme skattefavorisering, kan resultatet bli at mange eksisterende ordninger avsluttes for å etablere innskuddsbaserte ordninger.»

Arbeidsgruppens rapport ble fulgt opp i Nasjonalbudsjettet 1999, lagt fram av Regjeringen Bondevik. Det ble da bl.a. lagt vekt på at skattestimulert pensjonssparing skal være klart avgrenset fra ordinær sparing. Videre legges det til grunn at forhold som ikke er direkte knyttet opp mot om ordningen er innskudds- eller ytelsesbasert, i størst mulig grad bør underlegges de samme krav i de to ordningene. På side 172 heter det:

> «Et slikt utgangspunkt er rimelig ut fra at det er de samme hovedhensyn som ivaretas gjennom ordningene. Slike felles krav vil bl.a. være krav om aldersgrense og livslang utbetaling, krav om pensjonsplan i foretaket samt et krav om at ordningen skal omfatte samtlige ansatte etter nærmere regler.»

I Nasjonalbudsjettet 1999 ble det også vekt på at det ut fra formålet med tjenestepensjonsordninger er naturlig at alderspensjon i skattestimulerte ordninger skal vare livet ut, og gi minst like god inntektssikring sent i alderdommen som like etter at yrkeskarrieren er avsluttet. På side 172 står det videre om dette:

> «Et krav om at ordningen skal gi minst like god inntektssikring sent i alderdommen som tidlig, innebærer derfor etter departementets vurdering at pensjonskapitalen før utbetalingene starter må konverteres til et forsikringsprodukt med dødelighetsarv og en garantert årlig avkastning som minst må være 0 prosent.»

I Nasjonalbudsjettet 1999 ble det også lagt til grunn at det er rimelig at de maksimale innskuddene rettes inn mot å gi en kompensasjon på linje med det som er vanlig i ytelsesbaserte ordninger, dvs. om lag 66 prosent av sluttlønn sammen med folketrygden.

I behandlingen av Nasjonalbudsjettet 1999 hadde Stortinget få merknader til dette.

Forslag til nytt lovverk for ytelsesbaserte pensjonsordninger ble lagt fram i Ot.prp. nr. 47 (1998-1999) Lov om foretakspensjon. Lov om foretakspensjon trer i kraft fra og med den tid Kongen bestemmer. Forslag til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold har i en rekke spørsmål tatt utgangspunkt i lov om foretakspensjon, bl.a. gjelder dette i spørsmål som omhandler medlemskap, innskuddsfond, medlemmenes rett til oppsparte midler, virkning av opphør av ordningen, konsernforhold og sammenslåing av foretak. Felles løsninger i disse spørsmålene er viktig for å sikre at de pensjonspolitiske målsettinger som ligger til grunn for den skattemessige særbehandlingen av begge ordningene oppfylles i foretakene, uavhengig av hvilken ordning foretaket velger å opprette. Slike felles løsninger forhindrer videre utilsiktede konkurransemessige forskjeller mellom de typer av institusjoner som kan tilby ordningene.

2.2 Lovutvalget

2.2.1 Utvalgets mandat

Utvalget som utredet innskuddspensjon i arbeidsforhold ble oppnevnt ved kongelig resolusjon 5. mars 1999. Utvalget fikk følgende mandat:

> «1.
>
> Utvalget skal utarbeide forslag til lovverk om innskuddsbasert tjenestepensjon i arbeidsforhold. Arbeidet skal bygge på de retningslinjer for utformingen av slike ordninger som er gitt i avsnitt 6.1 i Nasjonalbudsjettet 1999 og på utredningen «Hovedspørsmål ved innskuddsbasert tjenestepensjon», som ble avgitt til Finansdepartementet 20. august 1998.
>
> Ved utarbeidelsen av forslag til lovverk skal utvalget særlig legge vekt på at et flertall i sosialkomiteen ved behandlingen av Velferdsmeldingen uttalte at tjenestepensjonsordningene skal støtte opp under folketrygden. Det ble også lagt vekt på at skattefavorisering berettiger at det stilles visse fordelingspolitiske krav til ordningen. Ved utformingen av forslagene skal utvalget legge vekt på at de skal stimulere til yrkesdeltaking. Sentrale, felles hovedretningslinjer for tjenestepensjonsordninger som er lagt til grunn i forslaget til lov om foretakspensjon skal også legges til grunn i arbeidet med innskuddsbaserte ordninger.
>
> 2.
>
> Forslaget til lovverk skal gi rom for de tre utformingene av innskuddsbasert pensjon som er skissert i Nasjonalbudsjettet 1999, og i den bakenforliggende utredningen:
>
> – En utforming der kapitalen i pensjonsordningen forvaltes kollektivt, og avkastning på ordningens midler utover en garantert avkastning tilbakeføres arbeidsgivers premiefond, og skal brukes til pensjonsformål.
>
> – En utforming der kapitalen i pensjonsordningen forvaltes kollek-

tivt, og all avkastning på ordningens midler tilføres arbeidstakerne gjennom økning av premiereserven. Pensjonsplanen kan åpne for kollektivt investeringsvalg.

- En utforming der arbeidsgiverens tilskudd betales inn på arbeidstakers individuelle pensjonskonto. Avkastningen på midlene tilføres pensjonskontoen. Pensjonsplanen kan åpne for individuelle investeringsvalg.

3.
I arbeidet skal det bl.a. legges til grunn:

- I en skattestimulert, innskuddsbasert tjenestepensjonsordning skal alderpensjonen være obligatorisk. Andre ytelser, som uførepensjon og pensjon til etterlatte samt premiefritak, kan komme i tillegg.
- At lovverket skal gi åpning for utforminger hvor pensjonskapitalen i oppsparingsperioden skal kunne plasseres i rene sparekontrakter i bank, verdipapirfond og forsikringsselskap, eller som forsikringskontrakter i forsikringsselskap eller pensjonskasser. Sparekontrakter skal før utbetalingene starter konverteres til et forsikringsprodukt som gir stabile livsvarige ytelser.
- Innskudd som tilfredsstiller kravene til innskuddsbasert pensjonsordning skal være fradragsberettiget for arbeidsgiver, og arbeidstaker skal ikke fordelsbeskattes.
- Det skal være visse krav til fordelingen av innskudd på innskuddstidspunktet mellom medlemmene i ordningen. Utvalget skal ta utgangspunkt i de innskuddssatser som er skissert i Nasjonalbudsjettet 1999 og i den bakenforliggende utredningen.
- Det skal være anledning til noe større innskudd i den enkelte ordning for kvinner enn for menn, innenfor maksimalsatsene og inntil et nivå som beregningsmessig gir like stor årlig pensjonsytelse for kvinner og menn.
- En enkelt arbeidsgiver skal bare kunne ha én alderspensjonsordning for sine ansatte. Arbeidsgiver som skifter ordning, skal kunne opprettholde den gamle ordningen for arbeidstakere med mindre enn 10 år igjen til pensjonsalder.
- Prinsippene for medlemskap i ordningen skal i hovedsak følge de prinsippene som gjelder for ytelsesbaserte ordninger. Spørsmål knyttet til eldre arbeidstakeres medlemsskap vurderes særskilt. Aldersgrensen skal være som i ytelsesbaserte ordninger.

Utvalget skal videre utrede hensyn og løsninger knyttet til:

- skatt på avkastning og avkastningsgaranti som tiltak for å utjevne faktiske alderspensjoner i ytelses- og innskuddsbaserte ordninger
- spørsmålet om å åpne for investeringsvalg i innskuddsbaserte tjenestepensjonsordninger i sammenheng med ordningens utforming
- pensjonskassenes rolle når det gjelder innskuddsbaserte tjenestepensjonsordninger
- arbeidstakeres muligheter til å gjøre egne innskudd i en innskuddsbasert tjenestepensjonsordning
- flytterett til midler i innskuddsbaserte ordninger
- behandling av pensjonsordningens midler ved foretaksendringer.

4.
Forslaget til lovverk må ligge innenfor de forpliktelser som følger av EØS-avtalen.
5.
Utvalget kan etablere kontakt med forsikringsbransjen og andre interesse- eller faggrupper etter behov.
6.
Fristen for utvalgets arbeid settes til 1. september 1999.
7.
Finansdepartementet kan gjøre endringer, utdypninger og tillegg i mandatet.»

I brev fra Finansdepartementet 9. september 1999 ble fristen endret til utgangen av oktober 1999.

2.2.2 Utvalgets sammensetning og arbeid

Utvalget hadde følgende sammensetning:
- Professor Erling Selvig (leder)
- Adm. dir. Erik Garaas
- Underdirektør Jan K. Kristensen
- Avdelingsdirektør Hilde Olsen
- Adm. dir. Trond R. Reinertsen
- Avdelingsdirektør Aase Rokvam
- Rådgiver Vibeke Skou
- Aktuar Jo Aabakken

I overensstemmelse med utvalgets mandat ble det opprettet en referansegruppe hvor berørte parter har hatt mulighet til å komme med merknader underveis i utvalgets arbeid. Denne referansegruppen hadde representanter fra Akademikerne, Akademikernes Fellesorganisasjon, Den norske Bankforening, Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon, Landsorganisasjonen i Norge, Norges Forsikringsforbund, Norske Pensjonskassers Forening, Næringslivets Hovedorganisasjon, Sparebankforeningen, Verdipapirfondenes Forening og Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund.

Utvalget overleverte sin innstilling til Finansdepartementet den 3. november 1999.

2.3 Høring

Utvalgets utredning «Utkast til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold», ble i en foreløpig utgave sendt på høring ved brev av 3. november 1999. 10. desember 1999 forelå utredningen som NOU 1999: 32 Utkast til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold, ettersendt til høringsinstansene samme dag. Høringsfristen har vært 3. februar 2000.

Følgende høringsinstanser har hatt merknader til utvalgets innstilling:
- Akademikerne
- AktuarKonsulenters Forum (AKF)
- Arbeids- og administrasjonsdepartementet (AAD)
- Den norske Advokatforening
- Den Norske Aktuarforening
- Den norske Revisorforening

- De selvstendige kommunale pensjonskasser (DSKP)
- Finansforbundet
- Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH)
- Forbrukerombudet
- Forbrukerrådet
- Forbrukersamvirket (NKL)
- Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH)
- Justis- og politidepartementet
- Kommunenes Sentralforbund (KS)
- Konkurransetilsynet
- Kredittilsynet
- Landslaget for Regnskapskonsulenter (LRK)
- Landsorganisasjonen i Norge (LO)
- Likestillingsombudet
- Norges Arbeidsgiverforening for virksomheter med offentlig tilknytning (NAVO)
- Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening (NARF)
- Norges Bondelag
- Norges Ingeniørorganisasjon (NITO)
- Norges Rederiforbund
- Norges Skogeierforbund
- Norsk Bedriftsforbund
- Norske Pensjonskassers Forening (NPF)
- Norsk Misjonsråd
- Norwegian Insurance Partners (Non Marine) AS (NIP)
- Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)
- Nærings- og handelsdepartementet (NHD)
- Oljeindustriens Landsforening (OLF)
- Rikstrygdeverket (RTV)
- Skattedirektoratet (SKD)
- Sosial- og helsedepartementet (SHD)
- Sparebankforeningen i Norge
- Statens Pensjonskasse (SPK)
- Sysselmannen på Svalbard
- Utenriksdepartementet
- Verdipapirfondenes Forening
- Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS)
- Økokrim

Følgende høringsinstanser har opplyst at de ikke har hatt merknader til utvalgets innstilling:

- Brønnøysundregistrene
- Datatilsynet
- Fiskeridepartementet
- Forsvarsdepartementet
- Kirke, utdannings- og forskningsdepartementet
- Kommunal- og regionaldepartementet
- Landbruksdepartementet
- Miljøverndepartementet
- Norges Bank
- Norsk Oppgjørssentral ASA
- Regjeringsadvokaten

- Riksadvokaten
- Samferdselsdepartementet
- Statistisk sentralbyrå

2.4 Stortingets behandling av forslag til lov om foretakspensjon

Ved arbeidet med utkast til lovregler om innskuddspensjon, tok lovutvalget utgangspunkt i lov om foretakspensjon, jf. Ot.prp. nr. 47 (1998-99), bl. a. for å oppnå at de sentrale hovedretningslinjene skulle være felles i ordningene. Stortinget vedtok i behandlingen av lov om foretakspensjon enkelte endringer i forhold til det forslaget som var lagt frem, jf. Innst.O. nr. 50 (1999-2000). Av viktige endringer nevnes her kort at:

- Etter lov om foretakspensjon skal alderspensjon til medlemmet vare i minimum ti år. I Ot.prp. nr. 47 (1998-99) var det foreslått krav om livsvarig alderspensjon.
- Medlemmer som førtidspensjoneres med Avtalefestet pensjon (AFP) kan etter lov om foretakspensjon fortsette som medlem i ordningen med rett til opptjening, dersom dette er avtalt. I forslaget til lov var det foreslått at slike tidligere arbeidstakere ikke skulle være medlemmer.
- Etter lov om foretakspensjon kan kompensasjonsgraden ikke overstige 70 prosent for den del av medlemmets lønn som ligger mellom 6 og 12 G. I Ot.prp. nr. 47 (1998-99) ble det foreslått at kompensasjonsgraden ikke skulle overstige 80 prosent for lønn mellom 6 og 9 G, og ikke overstige 50 prosent for inntekt mellom 9 og 12 G.

Regjeringen har ved utarbeidelsen av forslag til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold lagt vekt på å oppnå felles hovedretningslinjer på de omtalte punkter og har derfor, i tråd med vedtatte lov om foretakspensjon, foreslått tilsvarende endringer i forhold til utvalgets utkast.

Under Stortingets behandling av Ot.prp. nr. 47 (1998-99) uttalte videre finanskomiteen følgende om adgangen til å tilby foretakspensjon som livsforsikring med investeringsvalg, jf. Innst. O. nr. 50 (1999-2000) side 16:

> «Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, mener det er mye som taler for å gi adgang til investeringsvalg i ytelsesbaserte ordninger, og stiller seg positiv til en slik adgang. Flertallet viser samtidig til at det etter departementets syn reiser seg «store og kompliserte problemstillinger» i tilknytning til en slik adgang. Samtidig synes det ikke å være uenighet om at en adgang til investeringsvalg i ytelsesbaserte ordninger vil kreve endringer i regelverket, blant annet knyttet til avkastningsgaranti m.m. Flertallet mener derfor det kan være hensiktsmessig at spørsmålet utredes før eventuell adgang til investeringsvalg iverksettes.
>
> Flertallet legger videre til grunn at departementet utarbeider nødvendige endringer og utfyllende bestemmelser, slik at det eventuelt kan gis adgang til investeringsvalg med avkastningsgaranti, også slik at det på dette området sikres størst mulig grad av likebehandling mellom livselskap og pensjonskasser.
>
> Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, ber Regjeringen komme tilbake til dette i forbindelse med proposisjonen om innskuddspensjoner. På denne bakgrunn foreslår dette flertallet at § 2-2 (4) utgår. Dette flertallet viser til at mange høringsinstanser går mot

> utvalgets og departementets forslag om at foretakspensjonsordning ikke kan inngås som livsforsikring med investeringsvalg. Det er blant annet påpekt at en adgang til investeringsvalg vil kunne bedre foretakenes mulighet for å finansiere ordningene, gi mulighet for en bedre risikostyring og redusere livselskapenes konkurranseulempe i forhold til pensjonskassene. Dette flertallet viser også til at Kredittilsynet mener det bør vurderes modeller for livsforsikring med investeringsvalg med avkastningsgaranti.»

Regjeringen har bl.a. på denne bakgrunn utarbeidet forslag til lov om innskuddspensjon slik at disse pensjonsordningene kan utformes med investeringsvalg. Når det gjelder videre utredning av spørsmålet om investeringsvalg i foretakspensjon, vises det til avsnitt 3.6.3.

2.5 Internasjonale forpliktelser

EØS-avtalen bygger på prinsippet om en «EØS-lisens», som innebærer at finansielle tjenesteytere, herunder livsforsikringsselskaper, som har fått konsesjon i sitt hjemland, også skal kunne tilby tjenester eller etablere seg i andre EØS-land gjennom grenseoverskridende virksomhet, eller gjennom etablering av filial. Tilsynet med finansielle tjenesteytere er basert på hjemlandskontroll, som innebærer at hovedansvaret for institusjonstilsynet hviler på myndighetene i det landet hvor tjenesteyteren har fått konsesjon.

Artikkel 4 i EØS-avtalen fastsetter et forbud mot enhver forskjellsbehandling på grunnlag av nasjonalitet. I artikkel 31 fastslås retten for borgerne i medlemsstatene til fritt å kunne etablere virksomhet innenfor samtlige medlemsstater i EØS-området, uten noen form for restriksjoner. Adgangen til å opprette agenturer, filialer eller datterselskaper er særskilt nevnt. Det presiseres at etableringsadgangen også omfatter en rett til å utøve virksomheten på de vilkår som lovgivningen i etableringsstaten fastsetter for egne borgere. Videre følger det av avtalens artikkel 36 at det ikke skal være noen restriksjoner på adgangen til å tilby tjenester på tvers av landegrensene innenfor avtaleområdet. Artiklene gjelder som norsk lov, jf. lov av 27. november 1992 nr. 109 (gjennomføringsloven) § 1. På forsikringsområdet er disse prinsippene konkretisert gjennom det såkalte tredje livsforsikringsdirektiv (Rdir 92/96). Direktivet er en del av tilleggsavtalen til EØS-avtalen, jf. St.prp. nr. 40 (1993-94).

Det følger således av EØS-avtalen at Norge ikke har adgang til å opprettholde eller fastsette regler som fører til faktisk forskjellsbehandling av norske finansielle tjenesteytere og EØS-foretak som driver tilsvarende virksomhet. Finansielle tjenesteytere fra annen EØS-stat kan utøve virksomhet her i landet gjennom filial eller ved såkalt grensekryssende virksomhet.

EUs regelverk vedrørende tjenestepensjonsordninger ble i 1997 gjennomgått i et «Green Paper» utarbeidet av EU-kommisjonen (Supplementary Pensions in the Single Market). Grønnboken ble i 1999 fulgt opp med en Kommunikasjon, «Towards a single market for supplementary pensions» (Com. (1999) 134 final). Som følge av dette arbeider EU for tiden med å utarbeide et direktiv om tilsyn med pensjonskasser, og regler om aktivasammensetning og beregning av forpliktelser i disse pensjonsinnretningene. En av hensiktene med direktivet er å sikre et virksomt indre marked også for pensjonskasser. Det er videre opprettet et pensjonsforum, som bl.a. skal drøfte tiltak og virke-

midler for å fjerne egenskaper ved pensjonssystemene når disse kan være til hinder for arbeidskraftens mobilitet i unionen.

Med forbehold om Stortingets samtykke, besluttet EØS-komitéen 25. juni 1999 å innlemme Rdir. 98/49/EF om «trygging av rettane til supplerande pensjon for arbeidstakarar og sjølvstendig næringsdrivande som flyttar innanfor Fellesskapet» i EØS-avtalen. Direktivet omhandler pensjonsrettigheter i frivillige eller pliktige supplerende pensjonsordninger, bortsett fra de ordninger som hører inn under rådsforordning (EØF) nr. 1408/71. Direktivets bestemmelser innebærer bl.a. at eventuelle krav om videreføring av opptjente pensjonsrettigheter ved betalingsopphold skal vurderes likt, uavhengig av om pensjonstaker blir værende i medlemsstaten eller flytter til en annen EØS-stat. Medlemsstatene skal sikre at pensjonsytelser, fratrukket eventuelle skatter og transaksjonskostnader, kan utbetales i andre EØS-stater enn der pensjonsordningen er etablert. Videre må det være mulig at arbeidstaker som midlertidig er utplassert i annen EØS-stat for sin vanlige arbeidsgiver, fremdeles kan betale innskudd til en supplerende pensjonsordning etablert i hjemlandet. Innskudd til slik supplerende pensjonsordning i hjemlandet skal gi fritak for en eventuell plikt til å betale innskudd til supplerende pensjonsordning i annen medlemsstat. Direktivet forplikter også medlemsstatene til å gjennomføre tiltak for at arbeidsgiver og ansvarlig forvalter av supplerende pensjonsordning gir pensjonstaker som flytter til annen medlemsstat, tilstrekkelig informasjon om pensjonsrettigheter og tilgjengelige valg under ordningen. Fristen for gjennomføring av direktivet i norsk rett er 25. juli 2001. Finansdepartementet legger til grunn at lov om innskuddspensjon vil oppfylle de krav Rdir. 98/49/EF stiller til pensjonsordninger. For øvrig vises til omtale i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) side 74 og 75.

Som nevnt kort innledningsvis omfatter ikke EØS-avtalen medlemsstatenes lovgivningskompetanse med hensyn til direkte beskatning. Lov om foretakspensjon og forslag til lov om innskuddspensjon innebærer en kobling mellom pensjonsordning og skattelov. Det vises her til reglene i skatteloven om rett til inntektsfradrag for premie og tilskudd til ordningen, og forutsetningen om at kravene til ordningen i lovforslaget er oppfylt for rett til slikt inntektsfradrag.

Reglene om inntektsfradrag har tradisjonelt vært basert på det såkalte P-prinsippet. Dette innebærer at inntektsfradraget har blitt gitt under forutsetning om at de senere pensjonsutbetalingene kommer til beskatning her i landet. Videre har det vært av betydning å kunne føre kontroll med at utbetalingene blir innberettet til ligningsmyndighetene, slik at en har vært sikret at disse rent faktisk kommer til beskatning. Endelig har en sett det som viktig å kunne føre kontroll med at de kravene til ordningen som er fastsatt i lovgivningen som forutsetning for skattefavoriseringen, faktisk overholdes.

Departementet legger til grunn at det ikke vil være i strid med Norges forpliktelser etter EØS-avtalen å stille krav om at selskap som tilbyr skattefavorisert pensjon må være etablert her i landet gjennom datterselskap eller filial. Etter utvalgets syn er et slikt krav nødvendig for å kunne ivareta hensynet til effektiv skattekontroll. Det vises her til at det ikke vil være mulig for norske myndigheter å foreta kontroll med selskaper uten slik etablering, eller å håndheve eventuelle sanksjoner overfor disse. Kravet om etablering her i landet

innebærer at innskuddspensjonsordninger, på samme måte som foretakspensjonsordninger, ikke vil kunne tilbys gjennom grensekryssende virksomhet.

Gjeldende regelverk skiller mellom forsikringsselskaper hjemmehørende innenfor og utenfor EØS. Livsforsikringsselskap med hovedsete i annen EØS-stat kan i henhold til gjeldende regelverk drive virksomhet i Norge gjennom filial to måneder etter at Kredittilsynet har mottatt melding om filialetablering fra tilsynsmyndigheten i selskapets hjemland. Grensekryssende virksomhet kan påbegynnes når selskapet har mottatt bekreftelse fra sitt hjemlands tilsynsmyndighet om at denne har sendt melding om den planlagte virksomhet til Kredittilsynet. Det er et vilkår for virksomhetsutøvelsen at selskapet har tillatelse til å drive tilsvarende virksomhet i hjemlandet og er undergitt tilsyn fra myndighetene der.

Spørsmålet om utenlandske EØS-selskapers adgang til å opprette innskuddspensjonsordning her i riket, må vurderes på bakgrunn av de skattefordeler som er knyttet til ordningen. Å nekte et EØS-selskap som har arbeidstakere ansatt her i landet å opprette slik ordning, må i utgangspunktet antas å være i strid med EØS-avtalen.

For så vidt gjelder grensekryssende virksomhet, har EU-Domstolen i den såkalte Bachmann-dommen åpnet for en innskrenkende tolkning av artikkel 4, begrunnet med sammenheng i skattesystemet og hensynet til effektiv skattekontroll. Domstolen fastslo at vertslandet kan nekte å innrømme fradrag som gjestearbeidende skattyter har tegnet i livsforsikringsselskap i sitt hjemland.

Med utgangspunkt i en vurdering av Bachmann-dommen ble privat tjenestepensjonsforsikring som er tegnet i utenlandsk livsforsikringsselskap som er etablert i Norge, omfattet av lov om foretakspensjon. For nærmere omtale av dommen og vurderinger av denne, vises til redegjørelse i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) Lov om foretakspensjon. Loven innebærer at det skal innrømmes skattemessig særbehandling for foretakspensjon til norsk livsforsikringsselskap eller til filial i Norge av et utenlandsk livsforsikringsselskap. Slike filialer kan være EØS-selskaper som driver filialvirksomhet på grunnlag av sitt hjemlands konsesjon. Andre utenlandske selskaper må ha konsesjon fra norske myndigheter.

EØS-avtalen inneholder forbud mot forskjellsbehandling av arbeidstakere på grunnlag av statsborgerskap når det gjelder sysselsetting, lønn og andre arbeidsvilkår. Ut fra bestemmelsens formål må begrepet «andre arbeidsvilkår» forstås vidt. Under arbeidet med Ot.prp. nr. 47 (1998-99) ble det lagt til grunn at medlemskap i et foretaks pensjonsordning faller inn under artikkel 28 på bakgrunn av at slikt medlemskap er en del av de ordinære lønns- og arbeidsvilkår. Ved utformingen av de alminnelige regler om medlemskap i en pensjonsordning, ble det tatt hensyn til dette. Rett til medlemskap er således knyttet til selve ansettelsesforholdet. Finanskomiteen sluttet seg i Innst. O. nr. 50 (1999-2000) til denne vurderingen.

Rådsdirektiv 77/187/EØF om tilnærming av medlemsstatenes lovgivning om ivaretakelse av arbeidstakernes rettigheter ved overdragelse av foretak, bedrifter eller deler av bedrifter, er inntatt i EØS-avtalens vedlegg XVIII pkt. 23. EØS-reglene er gjennomført i norsk rett ved endring av arbeidsmiljøloven i 1992, da et nytt kapittel om arbeidstakernes rettigheter ved virksomhetsover-

dragelse mv. ble innført. Det framgår av direktivet at bestemmelsens formål er å verne arbeidstakerne ved skifte av innehaver av bedriften, og særlig sikre at arbeidstakernes rettigheter blir ivaretatt. Spørsmålet om bestemmelsen omfatter pensjonsrettigheter, er omhandlet i to forhåndsavgjørelser fra EFTA-domstolen. I rådgivende uttalelser har EFTA-domstolen besvart spørsmål fra hhv. Gulating lagmannsrett og Stavanger byrett om direktivet gir arbeidstakerne en rett til å beholde den pensjonsforsikring som de hadde hos den tidligere innehaver, slik at den nye innehaveren vil være rettslig forpliktet til å fortsette å innbetale premier til tjenestepensjonsforsikringen. Det vises til Ot.prp. nr. 47 (1998-99) for nærmere omtale av ovennevnte avgjørelser. På bakgrunn av de to avgjørelsene ble det i lov om foretakspensjon lagt til grunn at EØS-reglene ikke pålegger ny arbeidsgiver etter virksomhetsoverdragelsen en plikt til å opprettholde pensjonsordning for de ansatte som har hatt pensjonsordning hos tidligere arbeidsgiver. Direktivet skiller mellom framtidige rettigheter og ervervede rettigheter. Det følger av artikkel 3 nr. 3 annet ledd at medlemsstatene skal vedta de nødvendige tiltak for å ivareta arbeidstakernes interesser med hensyn til ervervede rettigheter til alderspensjon, herunder pensjon til etterlatte. Bestemmelsen tar sikte på å gi vern for arbeidstakeres helt eller delvis ervervede pensjonsrettigheter. Det ble videre lagt til grunn at bl.a. forslagene til regler vedrørende rett til fripolise ved opphør av medlemskap, forslaget til regler om sammenslåing av foretak, regler om deling av foretak og forsikringsvirksomhetslovens regler om flytting av pensjonsordninger, vil være slike tiltak som direktivets artikkel 3 nr. 3 annet ledd omhandler.

Etter EØS-avtalen artikkel 69, som svarer til EF-traktaten artikkel 119, skal avtalepartene gjennomføre prinsippet om lik lønn til kvinnelige og mannlige arbeidstakere for samme arbeid. EØS-avtalens artikkel 69 gjelder som norsk lov, jf. lov av 27. november 1992 nr. 109 (gjennomføringsloven). Lønn er definert som alminnelig grunnlønn eller minstelønn og all annen godtgjøring som arbeidsgiveren på grunn av arbeidsforholdet direkte eller indirekte betaler arbeidstakeren i penger eller i naturalia. Artikkelen utfylles bl.a. av Rdir. 86/378/EØF av 24. juli 1986 om gjennomføring av prinsippet om lik behandling av menn og kvinner i yrkesbaserte trygdeordninger, inntatt i EØS-avtalens vedlegg XVIII pkt. 20. Det følger av direktivets artikkel 2 at direktivet får anvendelse for pensjonsordninger som skal supplere eller erstatte de offentlige trygdeordninger. Etter artikkel 5 er det som hovedregel ikke tillatt å forskjellsbehandle på grunnlag av kjønn bl.a. når det gjelder beregning av premie/innskudd og beregning av ytelser. Forbudet gjelder både direkte og indirekte forskjellsbehandling.

I Rdir. 86/378/EØF artikkel 6 er det oppregnet eksempler på bestemmelser som etter sitt innhold vil være i strid med kravet om likebehandling av kvinner og menn. I oppregningen inngår bestemmelser som fastsetter forskjellig nivå på innskudd både fra arbeidstakere og arbeidsgivere, jf. artikkel 6 bokstav i. Bestemmelsen ble presisert ved Rdir. 96/97/EØF av 20. desember 1996 som endrer Rdir. 86/378/EØF. Rdir. 96/97/EØF ble tatt inn i EØS-avtalen ved EØS-komiteens beslutning 6. mars 1998. Etter endringsdirektivets artikkel 6 bokstav i skal som hovedregel arbeidsgivers innskudd i innskuddsbaserte tjenestepensjonsordninger være likt for kvinner og menn. Et unntak gjelder dersom formålet med praksisen er å oppnå like eller tilnærmet like

årlige pensjonsytelser til begge kjønn. Etter direktivbestemmelsen er det således en adgang til å ha innskuddsbaserte tjenestepensjonsordninger der arbeidsgiveren yter forskjellige innskudd for kvinner og menn dersom praksisens formål er like pensjonsutbetalinger.

Flere saker om rekkevidden av EF-traktaten artikkel 119 har vært forelagt EF-Domstolen til forhåndsavgjørelse. Det følger av EF-Domstolens praksis at retten til å være omfattet av en arbeidsgiverfinansiert tjenestepensjonsordning omfattes av lønnsbegrepet i art. 119 og dermed faller inn under forbudet mot forskjellsbehandling på grunnlag av kjønn. I den såkalte Barber-dommen konkluderte EF-Domstolen med at pensjon som utbetales i hht. kontraktsfestede pensjonsordninger er en ytelse som arbeidstaker mottar fra arbeidsgiver som følge av arbeidsforholdet. Slik pensjonsytelse omfattes dermed av Traktatens artikkel 119. I andre dommer er det vurdert om ulike forhold har vært å anse som forskjellsbehandling i strid med artikkel 119. For nærmere beskrivelse av disse dommene vises til Ot.prp. nr. 47 (1998-99).

Spørsmålet om det er forenlig med artikkel 119 å hensynta forsikringstekniske beregnede forskjeller i dødsrisiko på grunnlag av kjønn, ble forelagt EF-Domstolen bl.a. i den såkalte Coloroll-saken. Det ble i denne saken reist spørsmål bl.a. om det er forenlig med artikkel 119 å utbetale ytelser eller andre beløp som beregnes ut fra forsikringstekniske faktorer som fører til forskjellige resultater for kvinner og menn. EF-Domstolen fastslo i sin avgjørelse at forskjellige pensjonsutbetalinger (engangsytelser eller beløp som trer i steden for ytelsene) for kvinner og menn, som følge av at det brukes forsikringstekniske beregningsprinsippet når premiebeløpene fastsettes, ikke er i strid med artikkel 119. Nærmere beskrivelse av saken er gitt i Ot.prp. nr. 47 (1998-99).

EØS-reglenes generelle virksomhetsregel fremgår av rådsdirektiv 79/267/EØF (første livsforsikringsdirektiv). Artikkel 1 nr. 2 bokstav b omhandler kapitaliseringsvirksomhet med utgangspunkt i aktuarielle beregninger, som består av forpliktelser av fastsatt varighet og størrelse, mot innbetaling av engangsbeløp eller terminpremier. Det følger av artikkel 8 at hjemstaten skal kreve at forsikringsforetakene som søker om tillatelse skal begrense sin forretningsvirksomhet til virksomhetene fastsatt i dette direktiv og virksomhet som følger direkte av dette, og utelukke all annen næringsvirksomhet.

Bestemmelsen anses implementert i norsk rett ved lov av 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet § 7-1, der det heter at et forsikringsselskap kan bare drive forsikringsvirksomhet og virksomhet som naturlig henger sammen med forsikringsvirksomhet. Bestemmelsen må ses i sammenheng med kravet om konsesjon i § 2-1, der det heter at et forsikringsselskap kan ikke drive virksomhet uten tillatelse av Kongen.

Utvalget har foreslått at innskuddspensjon skal kunne tegnes som sparekontrakt, såkalt "kapitaliseringsprodukt", i livsforsikringsselskap og pensjonskasse. Det følger av forskrift av 18. september 1995 nr. 797 om inndeling i forsikringsklasser som grunnlag for konsesjonstildeling § 1 VI at i livsforsikring gis det konsesjon blant annet for virksomhet i forsikringsklasse «Kapitaliseringsprodukter». Klassen omfatter i dag kun sparekontrakter med utgangspunkt i aktuarielle beregninger, som består av forpliktelser av fastsatt varighet og størrelse, og som er inngått som individuell pensjonsavtale i samsvar med forskrift av 25. september 1997 nr. 1023 om individuelle pensjonsavtaler etter

skatteloven (IPA-forskriften). Klassen må eventuelt utvides dersom den skal omfatte innskuddspensjon i arbeidsforhold slik at kravet til aktuarielle beregninger gjelder også for forsikringsselskap som ønsker å tilby innskuddspensjon i arbeidsforhold. Departementet legger til grunn at krav om rentegaranti basert på aktuarielle beregninger er et nødvendig og tilstrekkelig krav i forhold til de virksomhetsbegrensningsreglene som følger av EØS-reglene. Krav om rentegaranti vil også gjelde for unit-link selskaper.

3 Generelt om lovforslaget og lovens virkeområde

Pensjoner i arbeidsforhold inngår som en del av arbeidstakerens samlede lønns- og arbeidsbetingelser. Formålet er å gi en supplerende standardsikring i alderdommen, ut over det som folketrygdens tilleggspensjon gir. Interessen for slike ordninger strekker seg imidlertid lenger enn dette, og må ses på bakgrunn av at mange parter er involvert, og at de kan ha ulike forventninger og ønsker knyttet til ordningene. Utvalget sier om dette i NOU 1999: 32 på side 34:

> «Debatten om pensjonsordninger lar seg bare forstå med basis i tre forhold:
> – Pensjon er *sparing* sett fra arbeidstakernes side. (....)
> – Pensjon er *kostnad* for foretakene, og foretakspensjon oppleves av mange foretak ikke å kunne tilpasses det enkelte foretaks ønsker. (....)
> – Pensjonssparing er *vekstområde* for de sentrale gruppene i finansmarkedet, og forsikrings- og finansnæringen oppfatter innskuddspensjon som ensbetydende med betydelig tilvekst i markedet.»

De ulike aktørene kan ha motstridende interesser. Samtidig må alle parter se seg tjent med slike ordninger for at de skal bli etablert og opprettholdt. Et hovedmål med å utvide skattefavoriseringen til å omfatte innskuddspensjonsordninger i arbeidsforhold, er å gjøre det lettere å opprette en pensjonsordning for foretak som i dag ikke har slik ordning. I mandatet for utvalget ble det lagt vekt på muligheter til fleksibilitet, bl.a. ved at det skal gis adgang til flere alternative utforminger av ordningen. På denne måten vil en kunne dekke ulike behov til slike ordninger som måtte finnes i ulike deler av næringslivet. For at arbeidsgiver og arbeidstaker skal se seg tjent med tjenestepensjonsordninger er det også nødvendig at det er et vel fungerende marked for slike ordninger. For å styrke konkurransen er det i mandatet lagt til grunn at pensjonskapitalen i oppsparingsperioden skal kunne plasseres både i spare- og forsikringskontrakter. Det er også understreket at utvalget skal legge vekt på at et flertall i sosialkomiteen ved behandlingen av Velferdsmeldingen uttalte at tjenestepensjonsordninger skal støtte opp under folketrygden. Videre er det understreket at skattefavorisering berettiger at det stilles visse fordelingspolitiske krav til ordningen.

Departementet mener at utvalgets forslag legger et godt grunnlag for å fastsette et lovverk i tråd med hovedmålene. Hovedinntrykket fra høringsrunden er at de fleste høringsinstansene ønsker innskuddspensjonsordninger som et mulig alternativ til foretakspensjonsordninger. Det er likevel enkelte høringsinstanser som er negative til innføring av skattefavorisering av slike ordninger nå. Det er også en del synspunkter på hvordan slike ordninger konkret skal utformes, og som vil bli nærmere vurdert under de aktuelle punkter i denne proposisjonen.

3.1 Generelle merknader til lovforslaget

3.1.1 Innledning

Om lag 34 prosent av alle sysselsatte arbeidstakere i privat sektor er i dag tilknyttet en tjenestepensjonsordning etter skatteloven. Som nevnt overfor har myndighetene med å åpne for innskuddspensjon under skattefavoriseringen hatt som siktemål at flere skal kunne tjene opp pensjon, og særlig at små og mellomstore foretak lettere skal kunne påta seg forpliktelsene som følger en pensjonsordning. Utvalget presiserer at et «hovedmål bak å utvide skattefavoriseringen til å omfatte innskuddsbaserte pensjonsordninger, er å gjøre det lettere å opprette en pensjonsordning med gunstig skattemessig behandling for foretak som i dag ikke har pensjonsordning. En konsekvens av dette er at flere arbeidstakere vil kunne få slike pensjonsrettigheter.»

Utvalgets lovutkast er utformet langs disse hovedlinjene. På en rekke områder vil det være naturlig med mest mulig like kriterier i innskudds- og ytelsesbaserte ordninger, for eksempel kriterier for medlemskap, pensjonsalder og hva som skal skje ved foretaksendringer og opphør. I slike tilfeller er det tatt utgangspunkt i forslaget til lov om foretakspensjon. Utvalgets medlemmer stiller seg i hovedsak samlet bak utkastet. Knyttet til et begrenset antall enkeltforslag har imidlertid varierende mindretall i utvalget foreslått alternative løsninger, som vil kunne gi visse endringer i den tekniske gjennomføring av utvalgets utkast.

Enkelte høringsinstanser har generelle merknader til lovforslaget. Departementet gjengir de mest sentrale nedenfor.

3.1.2 Høringsinstansenes merknader

Mange høringsinstanser er positive til utkastet til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold, men flere instanser har innvendinger mot elementer i utkastet. Enkelte høringsinstanser foretrekker likevel at overgangen til foretakspensjon gjennomføres før skattefavoriseringen utvides til å omfatte innskuddsbaserte ordninger, eller er på annet grunnlag kritiske til lovutkastet.

Nærings- og handelsdepartementet mener at innskuddsbaserte ordninger vil gi flere foretak mulighet til å tilby sine ansatte gode pensjonsordninger, og at dette vil kunne være viktig for disse foretakenes utviklingsmuligheter. *Kredittilsynet* er av den oppfatning at man med utgangspunkt i utvalgets lovutkast bør kunne fastsette et hensiktsmessig regelverk for innskuddspensjonsordninger i arbeidsforhold.

Akademikerne gir uttrykk for at det for foreningen er viktig at lovutkastet for de ytelsesbaserte pensjonsordningene behandles før forslaget om innskuddspensjon. Akademikerne viser videre til sin høringsuttalelse i forbindelse med utkast til lov om foretakspensjon, der foreningen gav uttrykk for at innskuddsordninger ikke bør utredes før overgangsperioden for lineær opptjening i foretakspensjon er over. Akademikerne krever at det ikke må etableres regelverk som gir foretakene anledning til ensidig å fatte vedtak om en overgang fra ytelsesbasert til innskuddsbasert løsning.

Landsorganisasjonen i Norge (LO) påpeker at det kan tenkes at innskuddsbaserte ordninger vil bli brukt som brekkstang for å svekke eksisterende og

bedre tjenestepensjonsordninger. LO mener at det gjennom lovens motiver bør understrekes at en slik strategi vil være i motstrid til lovens intensjoner.

Norges Ingeniørorganisasjon (NITO) mener at innskuddspensjon i svært stor grad vil føre til usikkerhet med hensyn til hva man kan forvente å få i pensjon, og ser en stor fare i at dette i særlig grad vil gå ut over de som har en middels til høy inntekt. NITO stiller seg av denne og andre grunner kritisk til utkastet til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold, men er likevel åpne for at det for bedrifter som ikke har noen kollektiv pensjonsordning er bedre å ha innskuddspensjon enn å ikke ha noen ordning i hele tatt.

For *Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS)* er det et krav at de foretak som i dag har ytelsesbasert ordning, må gjennomføre overgang til lineær opptjening før de eventuelt kan konvertere sin ordning til innskuddspensjon. Organisasjonen skriver:

> «Dagens ytelsesbaserte pensjonsordninger vil, hvis den foreslåtte Lov om innskuddspensjon etter forslaget blir vedtatt, gi virksomhetene muligheter for innføring av billigere løsninger med tilsvarende forringelse av de ansattes pensjonsrettigheter.»

YS mener derfor at den nye ordningen ikke bør godkjennes innenfor skatteloven i den foreslåtte form, og særlig at foretakene ikke må ha ensidig anledning til å fatte vedtak om overgang fra ytelsesbasert til innskuddsbasert pensjonsordning. YS mener videre at utkastet ikke er så enkelt at innskuddspensjon blir et alternativ for små og mellomstore foretak som i dag ikke har pensjonsordning.

Den norske Revisorforening er av den oppfatning at utkastet vil dekke det behov for fleksibilitet og forutberegnelighet som etter hvert har blitt oppfattet som et savn i forhold til de nåværende regler, og anser det som sannsynlig at flere bedrifter vil tilby sine ansatte en form for tjenestepensjon som effekt av utkastet. Foreningen gir på dette grunnlag sin tilslutning til utkastet. *Aktuar-Konsulenters Forum* mener derimot at utvalgets utkast på flere punkter inneholder bestemmelser som er fremmedelementer i forhold til det som burde kjennetegne en innskuddsordning, og viser til flere regnskapsstandarder for føring av pensjonskostnader. Forumet mener også at flere av bestemmelsene er unødig detaljregulerende og teknisk komplisert.

Norges Rederiforbund foreslår at loven åpner for å etablere innskuddspensjon for arbeidstakere som er omfattet av lov om pensjonstrygd for sjømenn, med pensjonsalder 60 år og utbetaling av alderspensjon i 7 år.

3.1.3 Departementets vurdering

I forbindelse med utarbeidelse av forslaget til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold med rett til inntektsfradrag for innskudd og premier, har det vært et siktemål å inkludere så mange ansatte som mulig. Videre har det vært et siktemål å lage et fleksibelt regelverk. Fra NOU 1999: 32 side 32 siteres:

> «Utvalget legger til grunn at bakgrunnen for at Stortinget ba den daværende regjeringen om å utrede innskuddspensjonsordninger videre, først og fremst var at flere av dem som i dag ikke dekkes av en tjenestepensjonsordning skal kunne få et slikt tilbud. Regjeringen la i omtalen i Nasjonalbudsjettet 1999 stor vekt på det samme. Det er ikke noe som tyder på at hovedhensynene ved behandling av innskuddsbaserte

ordninger i forhold til øvrige deler av pensjons- og trygdesystemet skulle være andre enn det som gjelder for de ytelsesbaserte ordningene. Utvalget har således lagt til grunn at også innskuddspensjonsordninger skal støtte opp under viktige hovedprinsipper ved folketrygden.

Videre legger utvalget også til grunn at forhold som ikke er direkte påvirket av om ordningen er innskudds- eller ytelsesbasert, i størst mulig grad bør underlegges de samme krav i de to ordningene, slik Regjeringen legger stor vekt på i Nasjonalbudsjettet 1999. Når det gjelder de trekk som bør være like, uavhengig av om ordningene er innskudds- eller en ytelsesbaserte, har utvalget tatt utgangspunkt i forslaget til lov om foretakspensjon.»

Departementet er av den oppfatning at forslaget oppfyller disse målsetningene. På svært mange områder åpner loven for en normalordning som foretakene har fleksibilitet til å fravike. Departementet vil påpeke at det dreier seg om en ordning som er skattefavorisert, og departementet ser det derfor som rimelig at myndighetene setter visse krav til en slik ordning for å ivareta hensyn til likebehandling og fordeling. Det bør også påpekes at ingen foretak pålegges å innføre innskuddspensjonsordning eller foretakspensjonsordning for sine ansatte. Foretakene står videre fritt til å velge ordninger som ligger utenfor dette regelverket, men da uten skattefordel.

Både foretakspensjon og innskuddspensjon er frivillige ordninger. Arbeidsgiver har anledning til å beslutte om pensjonsordninger skal opprettes eller avsluttes. Denne beslutningsretten vil være avgrenset mot de avtaler arbeidsgiver og arbeidstaker har inngått. Arbeidsmiljøloven stiller krav om at pensjonsforhold skal være beskrevet i den enkeltes arbeidsavtale, jf. arbeidsmiljøloven § 55 C bokstav h. I den enkelte arbeidsavtale kan pensjonsordningen i ulik grad være spesifisert. Et minste krav til spesifikasjon må være at det oppgis at den ansatte skal være medlem i foretakets pensjonsordning slik denne er utformet til enhver tid. Ordningen kan være nærmere beskrevet, men det er ikke stilt spesielle krav til detaljeringsgrad. Både arbeidsgiver og arbeidstaker vil ha vanlig ansvar for at de avtaler som inngås er i tråd med siktemålet og ikke utformes slik at arbeidsgiver eller arbeidstaker påtar seg uforutsette plikter.

En del av de spørsmål som er foreslått regulert i departementets forslag til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold, baserer seg i tillegg til utvalgets utkast på de føringer som følger av Stortingets merknader i Innst.O. nr. 50 (1999-2000) fra finanskomitéen om lov om foretakspensjon. Departementet viser i denne sammenheng til avsnitt 2.4, der de mest sentrale endringer som Stortinget foretok i forslaget til lov om foretakspensjon er beskrevet.

3.2 Lovens virkeområde

3.2.1 Utvalgets forslag

Loven vil gjelde for skattepliktige foretak som krever fradrag for innskudd mv. til pensjonsordning i arbeidsforhold. Utvalget foreslo at loven også skal gjøres gjeldende for Svalbard.

3.2.2 Høringsinstansenes merknader

Sysselmannen på Svalbard bemerker at det i utgangspunktet vil være ønskelig at loven får anvendelse på Svalbard, idet arbeidstakere i virksomheter på Svalbard bør sikres tilsvarende adgang til pensjonsordninger som i riket for øvrig.

Justisdepartementet er enig i at loven bør få anvendelse på Svalbard, og viser til at lov om foretakspensjon får anvendelse på Svalbard.

3.2.3 Departementets vurdering

Etter gjeldende rett er skatteloven § 6-46 om tilskudd til privat tjenestepensjon gjort gjeldende på Svalbard. Dette fremgår av lov av 29. november 1996 nr. 68 om skatt til Svalbard (Svalbardskatteloven) § 3-1, da § 6-46 ikke er med i den positive opplistingen av de bestemmelsene i skatteloven som ikke gis anvendelse på Svalbard. Når det gjelder anvendelsen av lov om foretakspensjon på Svalbard, forelå det etter departementets vurdering i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) ikke forhold som skulle tilsi særlige tilpasninger mht. at loven gjøres gjeldende også der.

Dette innebærer for eksempel at vilkåret som følger av forslaget § 4-1 tredje ledd om at personer som skal være medlem av pensjonsordningen må være pliktig medlem i folketrygden etter lov om folketrygd med rett til opptjening av pensjonsrettigheter (med mindre annet følger av forskrift fastsatt av Kongen), også gjelder på Svalbard. Etter folketrygdloven § 2-1 første ledd er personer som er bosatt i Norge pliktige medlemmer i folketrygden. Begrepet "Norge" omfatter også Svalbard, men for Svalbard er det oppstilt særlige bestemmelser om hvem som er trygdet, jf. folketrygdloven § 2-3. Det fremgår av denne bestemmelsens første ledd at et medlem i trygden som bosetter seg eller tar opphold på Svalbard beholder medlemskapet. En person som ikke er medlem i trygden blir medlem dersom han eller hun tar arbeid for en norsk arbeidsgiver som driver virksomhet på Svalbard, jf. § 2-3 annet ledd. Vilkåret om norsk arbeidsgiver innebærer at den som for eksempel tar arbeid på Svalbard i russisk tjeneste (uten å ha vært trygdet tidligere) ikke blir trygdet ved arbeidsforholdet. Den som oppfyller vilkåret for å være trygdet etter første ledd vil imidlertid fortsatt være trygdet selv om han eller hun kommer i slikt arbeid.

I Ot.prp. nr. 47 foreslo departementet at endringene i skatteloven gjøres gjeldende på Svalbard i den grad det følger av Svalbardskatteloven § 3-1 at bestemmelsen gis anvendelse på Svalbard. Dette innebærer at de endringene som foreslås i skatteloven § 6-46 også legges til grunn på Svalbard.

På bakgrunn av at det gis fradrag på Svalbard etter skatteloven § 6-46 og det vil bli gitt fradrag etter lov om foretakspensjon, mener departementet at også lov om innskuddspensjon bør gjøres gjeldende for Svalbard. De vilkår loven oppstiller er derfor de samme på Svalbard som på fastlandet. Departementet viser til forslaget § 1-1 annet ledd der det fremgår uttrykkelig at loven gis anvendelse på Svalbard. Departementet foreslår at ordlyden i skatteloven § 6-46 endres slik at både foretakspensjon og innskuddspensjon i arbeidsforhold dekkes av bestemmelsen.

Departementet vil videre bemerke at forslaget vil omfatte alle innskuddsordninger i arbeidsforhold som det kreves inntektsfradrag for. Av forskrift om pensjonsordninger for kommunalt eller fylkeskommunalt ansatte av 22. april

1997 med hjemmel i lov av 25. september 1992 nr. 107 om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven) § 24 nr. 4, jf. kgl.res. 19. desember 1992 nr. 1079 §§ 1 og 2 framgår det at de kommunale og fylkeskommunale pensjonsordningene bare omfatter pensjonsforsikring tegnet i selskap som har tillatelse til å drive livsforsikringsvirksomhet her i landet, pensjonskasse, pensjonsfond og bevilget pensjon (billighetspensjon) som utredes av kommunekassen, og at de kommunale og fylkeskommunale pensjonsordninger ikke må gi høyere ytelser enn etter lov av 28. juli 1949 nr. 26 om Statens Pensjonskasse. Disse betingelsene vil ikke være oppfylt hvis pensjonsordningen er en innskuddspensjonsordning.

Det gis i dag, i medhold av skatteloven § 6-46, inntektsfradrag for tilskudd til lovpålagte pensjonsordninger, som for eksempel Statens Pensjonskasse. Videre gis det inntektsfradrag for tilskudd til tjenestepensjonsordninger som oppfyller vilkårene i 1968-reglene. Det er ikke fradragsrett for tilskudd til kollektive pensjonsordninger som ikke oppfyller 1968-reglene, og kollektive pensjonsordninger som ikke er lovpålagte. I Innst.O. nr. 50 (1999-2000) viste imidlertid komiteen til at kommunalt tilknyttede virksomheter som har kommunal tjenestepensjon i praksis tidligere er gitt inntektsfradrag for innbetalt premie. Komiteen foreslo en presisering ved behandlingen av Ot.prp. nr. 47 (1998-1999) for å videreføre og utvide slik praksis:

> «I lov av 26. mars 1999 om skatt på formue og inntekt (skatteloven) gjøres følgende endringer:
> § 6-45 nytt annet og tredje punktum skal lyde:
> Det gis fradrag for kostnad til sikring av pensjon i offentlig pensjonsordning i arbeidsforhold. Departementet kan gi forskrift om vilkår for fradrag mv. etter annet punktum.»

Komiteen viste til at fradragsretten skal omfatte statlige og kommunale virksomheter som har offentlig tjenestepensjon. Komiteen mente det bør settes som vilkår for fradrag at pensjonsordningene ikke har gunstigere ytelser enn det som følger av lov om Statens Pensjonskasse. Fristilt kommunal og fylkeskommunal virksomhet som velger å opprette innskuddsordning under det lovverk som nå etableres, og således ikke vil ha tradisjonell offentlig tjenestepensjon, må på ordinær måte følge lov om innskuddspensjon for å oppnå fradragsrett for innskudd og premier til slik pensjonsordning.

3.3 Definisjoner

3.3.1 Utvalgets forslag

I utvalgets utkast til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold er det i § 1-2 tatt inn forslag til definisjoner av enkelte sentrale begreper i lovutkastet. Synspunkter fra høringsinstansene er gjengitt nedenfor.

3.3.2 Høringsinstansenes merknader

AktuarKonsulenters Forum uttaler at begrepene innskuddsfond og pensjonskapitalbevis bør defineres i § 1-2. Det vises til at begge begrepene benyttes i lovteksten uten at de er definert. Videre vises det til at lovteksten benytter begrepet alderspensjonskapital, mens § 1-2 første ledd bokstav f har definert

begrepet pensjonskapital. Det anses uheldig at loven definerer enkelte begreper, og senere bruker dette og andre begreper i samme betydning.

Begrepet pensjonskapital kommenteres også av *Kredittilsynet*og *Norske Pensjonskassers Forening (NPF)*. Kredittilsynet uttaler at merknadene til bestemmelsen bør klargjøre betydningen av at pensjonskapital i livsforsikringsselskap og pensjonskasse «i tilfelle» omfatter andel av tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond. Norske Pensjonskassers Forening uttaler:

> «Etter punkt f skal tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond utgjøre en del av pensjonskapitalen. Etter NPFs syn bør pensjonskapitalen, som danner grunnlaget for opptjent pensjonsrett i innskuddsordninger, ikke omfatte tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond. Slike midler er bufferkapital som er uegnet som del av grunnlaget for fastsettelse av pensjonsretten.»

Kredittilsynet har følgende merknad til utvalgets definisjon av medlemmer:

> «Ifølge lovutkastet § 2-4 kan det tegnes særskilt forsikring for innskuddsfritak under uførhet. I spesialmerknadene til § 1-2 annet ledd bokstav d fremgår det at det til forskjell fra forslag til lov om foretakspensjon, regnes ikke de som har full uførepensjon som medlem etter lovutkastet om innskuddspensjon. Dette har sammenheng med at eventuell uføreforsikring etter lovutkastet om innskuddspensjon må tegnes som særskilte forsikringer utenfor innskuddspensjonsordningen.
>
> Det virker etter Kredittilsynets oppfatning lite naturlig at uføre arbeidstakere som det fortsatt betales innskudd for ikke skal være medlem av innskuddspensjonsordningen, når det fortsatt opparbeides alderspensjonsrettigheter i pensjonsordningen.»

Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) og *Den Norske Aktuarforening* gir uttrykk for samme synspunkt som Kredittilsynet.

Kredittilsynet viser til at begrepet ytelsesplan, som er definert i lovutkastet § 1-2 første ledd bokstav d, omhandler ytelser som skal etableres utenfor innskuddspensjonsordningen. Det foreslås derfor at definisjonen utgår, eventuelt at den erstattes med en definisjon av pensjonsplan i henhold til lov om foretakspensjon.

*Kredittilsynet*mener videre at begrepet lønnsgrunnlag bør defineres i § 1-2. Kredittilsynet uttaler:

> «I § 5-3 første ledd bokstav c er det foreslått at innskuddet for medlemmene kan fastsettes som en bestemt prosent av et lønnsgrunnlag beregnet etter regler fastsatt i regelverket. Etter Kredittilsynets oppfatning bør begrepet lønnsgrunnlag defineres, blant annet for å sikre at lønnsgrunnlaget ikke fastsettes til en størrelse utover medlemmets lønn. En mulig definisjon kan være: «Lønnsgrunnlag: Hele lønnen eller lønnen utover en fastsatt minstelønn. Det ses bort fra lønn utover 12 G.»»

FNH og *LO* har merknader til definisjonen av samboere i § 1-2 annet ledd bokstav f. FNH viser til at det i regelverk og praksis vedrørende forsikring er mange ulike definisjoner av samboere. FNH anbefaler at det etableres en best mulig praktikabel og hensiktsmessig definisjon som legges til grunn i alle situasjoner hvor samboere er omfattet som forsikret eller sikret. LO viser til at det etter definisjonen av samboer i § 1-2 er krav om at forholdet har bestått uav-

brutt de siste fem år før dødsfallet. LO påpeker at i øvrig norsk forsikring benyttes her to år, og mener at tilsvarende bør gjelde for lov om innskuddspensjon.

3.3.3 Departementets vurdering

Departementets forslag til definisjoner av enkelte sentrale begreper i lovforslaget fremgår av lovforslaget § 1-2. Det er foretatt en redaksjonell endring av bestemmelsen i forhold til utvalgets utkast, ved at definisjonene er samlet i ett ledd under bokstav a til p. For øvrig foreslås bare mindre endringer i forhold til utvalgets utkast.

Når det gjelder spørsmålet om definisjon av begrepet innskuddsfond, viser departementet til at bestemmelser om hvilke midler som skal inngå i innskuddsfondet og hvordan midlene kan benyttes, er gitt i lovforslaget kapittel 9. Departementet anser at det vanskelig kan gis en kort og konsis definisjon av begrepet innskuddsfond som samtidig er dekkende i forhold til disse bestemmelsene. Departementet finner det derfor ikke hensiktsmessig å gi en egen definisjon av innskuddsfond i lovforslaget § 1-2.

Det er fra Kredittilsynets side foreslått at begrepet lønnsgrunnlag defineres i lovforslaget § 1-2. Departementet viser til at begrepet lønnsgrunnlag er benyttet i lovforslaget §§ 5-3 og 5-5, som gir regler om fastsettelse av innskudd og beregning av lønn. I disse reglene er det foreslått at innskudd blant annet kan fastsettes som en bestemt prosent av et lønnsgrunnlag beregnet etter regler fastsatt i ordningens regelverk. Det er lagt opp til at foretaket selv skal beslutte hvordan dette lønnsgrunnlaget skal fastsettes innenfor de rammer lovforslaget setter. Ut fra at begrepet lønn er definert i lovforslaget § 1-2 bokstav i og regler om beregning av lønn er gitt i lovforslaget § 5-5, kan departementet ikke se at det er behov for en definisjon som foreslått av Kredittilsynet.

Utvalget har definert medlemmer av pensjonsordningen i lovutkastet § 1-2 annet ledd bokstav d. Departementet viser til at det i lovforslaget her foreslås at også arbeidstakere som mottar Avtalefestet Pensjon skal være medlem av pensjonsordningen når dette følger av regelverket. Departementet foreslår at dette tas inn i definisjonen av medlemmer, slik det også er gjort i lov om foretakspensjon.

Enkelte høringsinstanser har påpekt at også personer som har uførepensjon bør være medlem av pensjonsordningen. Det skal da fortsatt betales innskudd for personen, slik at vedkommende opparbeider alderspensjonsrettigheter i pensjonsordningen gjennom ordningen med innskuddsfritak. Departementet viser til at det etter lov om foretakspensjon er et krav at uføredekningen skal omfatte slikt fritak. Departementet er enig i at det da også er rimelig at uførepensjonister skal være medlem i pensjonsordningen. Departementet foreslår en tilføyelse til utvalgets utkast til definisjon slik at definisjonen også omfatter «uførepensjonist som er blitt ufør mens han var i forsikringstakers tjeneste.» Definisjonen av medlemmer i lovforslaget er etter dette lik definisjonen av medlemmer i lov om foretakspensjon. Det vises til lovforslaget § 1-2 bokstav j.

Departementet slutter seg til utvalgets utkast til definisjon av pensjonskapital, jf. lovforslaget § 1-2 bokstav k. Det vises til at begrepene pensjonskapital og alderspensjonskapital har samme innholdsmessige betydning. I all hoved-

sak er begrepet pensjonskapital benyttet i proposisjonen her, men begrepet alderspensjonskapital er også benyttet enkelte steder for å få klart frem at det er opptjent rett til alderspensjon det er tale om.

Pensjonskapital skal etter forslaget omfatte innskudd foretatt i samsvar med innskuddsplanen med tillegg av tilført avkastning. I livsforsikringsselskaper og pensjonskasser skal pensjonskapitalen i tilfelle også omfatte andel av tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond. Dette innebærer at andel av disse midlene skal omfattes dersom det finnes slike midler i selskapet. Departementet viser til at dette ikke vil være aktuelt for livsforsikringsselskaper med investeringsvalg, men heller ikke ordinære livsforsikringsselskaper vil nødvendigvis ha midler i tilleggsavsetninger eller kursreguleringsfond.

Departementet viser til at det er påpekt at tilleggsavsetningenes og kursreguleringsfondets egenskap av bufferkapital gjør midlene uegnet som del av grunnlaget for fastsettelse av pensjonsretten. Departementet viser til at andel av disse midlene først skal tilføres pensjonskapitalen ved utstedelse av pensjonskapitalbevis, og vil således ikke endre disse midlenes egenskap av bufferkapital for selskapet.

Til NPFs merknad om at det ikke synes å være samsvar mellom utvalgets utkast til § 3-5 (lovforslaget § 3-6) og definisjonen av pensjonskapital i § 1-2, vil departementet vise til at lovforslaget § 3-6 må ses i sammenheng med at kapittel 3 omhandler forvaltningen av innskudd og tilført avkastning av innskuddene for medlemmene i ordningen.

Departementet foreslår at det tas inn en definisjon av pensjonskapitalbevis i lovforslaget § 1-2 bokstav l. Definisjonen foreslås å lyde: «Kontrakt mellom institusjon og medlem som har trådt ut av en innskuddspensjonsordning som angir medlemmets rett til opptjent pensjonskapital i henhold til regelverket.» For øvrig vises det til de nærmere regler om utstedelse av pensjonskapitalbevis i lovforslaget § 6-2.

Departementet viser til at utvalgets utkast til definisjon av begrepet samboere er i samsvar med definisjonen av samboere i lov om foretakspensjon. Departementet er enig i at begrepet samboere bør defineres likt i lov om innskuddspensjon og lov om foretakspensjon, og slutter seg derfor til utvalgets utkast til definisjon. Det vises til lovforslaget § 1-2 bokstav o. Departementet vil i denne sammenheng vise til at finanskomitéen i sin behandling av Ot.prp. nr. 47 (1998-99) Lov om foretakspensjon ba Regjeringen komme tilbake med en nærmere vurdering og eventuelle forslag til endringer av samboerdefinisjonene i forbindelse med oppfølgingen av NOU 1999: 25 Samboerne og samfunnet. Det vises til Innst.O. nr. 50 (1999-2000) side 11.

Departementet støtter utvalgets definisjon av ytelsesplan. Ytelsesplanen skal fastsette de uføre- og etterlattytelser som foretaket eventuelt har tegnet og som skal tas inn i ordningens regelverk. Slike forsikringer må tegnes etter lov om foretakspensjon, men denne adgangen er hjemlet i forslaget til lov om innskuddspensjon. Ytelsesplanen er derfor en del av regelverket i den kollektive innskuddspensjonsordningen som foretaket har opprettet for sine ansatte, og det er etter departementets syn behov for at en slik plan tas inn i regelverket slik at medlemmene sikres informasjon om disse ytelsene. Det vises til lovforslaget § 1-2 bokstav p.

3.4 Innskudd fra arbeidstaker

3.4.1 Utvalgets forslag

Innen kollektiv pensjonsforsikring inngås forsikringsavtalen mellom arbeidsgiveren og livsforsikringsselskapet. Det er således arbeidsgiveren som står ansvarlig for forsikringen. I foretakspensjon kan det imidlertid likevel avtales at arbeidstakerne bidrar med en andel av premien. For arbeidstakerne er premien fradragsberettiget i alminnelig inntekt, men ikke i personinntekt. Det innebærer at arbeidstakeren opptjener rettigheter i folketrygden basert på den andel vedkommende betaler. Slik sett har arbeidstakeren en fordel av å betale en andel av premien.

Tidligere var det ikke uvanlig at arbeidstakerne betalte en andel av premien i tjenestepensjonsordninger, men i de ordninger som er startet opp de senere år har dette forekommet kun unntaksvis. En oversikt over utbredelsen av slik egenandel er gitt i avsnitt 3.3 i NOU 1998: 1 Utkast til lov om foretakspensjon. I et utvalg av foretak med pensjonsordning hadde 18 prosent ordninger der de ansatte betalte et tilskudd. Tilskuddene var i størrelsesorden 2 prosent av lønn. Ordninger med tilskudd fra ansatte berørte om lag 10 prosent av alle medlemmer.

I dag er praksis at om arbeidstaker betaler tilskudd, må arbeidsgiver betale tilskudd av minst samme størrelse. Lov om foretakspensjon § 9-4 første ledd gir bestemmelser om at om arbeidstakerne skal betale tilskudd til pensjonsordningen, kan det årlige tilskudd for hver arbeidstaker ikke settes høyere enn 4 prosent av arbeidstakerens pensjonsgivende lønn. Tilskudd fra en arbeidstaker skal ikke i noe tilfelle utgjøre mer enn halvparten av den premie som skal betales for arbeidstakeren, jf. lov om foretakspensjon § 9-4 annet ledd.

Utvalget diskuterte om denne adgangen bør overføres til innskuddspensjon, slik at arbeidstakerne kan pålegges å betale en andel av årlig innskudd. Fordeling av innskuddet på arbeidsgiver og arbeidstaker kan gjøre det lettere å starte en innskuddspensjonsordning, i det arbeidsgiver slipper å bære den fulle kostnaden. Fordelingen måtte være den samme for alle ansatte, men slik at pensjonsordninger som har ulike innskuddssatser for ansatte ikke kan belaste lavtlønte for en høyere del av innskuddet enn høytlønte.

Slike innskudd reiser imidlertid en rekke vanskelige spørsmål knyttet bl.a. til fordeling av årets overskudd og fordeling av pensjonsordningens midler, herunder innskuddsfondet, ved opphør. Utvalget mente at ulempene ved slik arbeidstakerandel var større enn fordelene, og ville ikke foreslå adgang til slike innskudd.

Utvalget vurderte også om det for å øke utbredelsen av pensjonssparing bør åpnes adgang for at medlemmene i innskuddsordninger kan avtale egne innskudd under IPA-regelverket til samme konto i institusjonen, utover de innskudd som er avtalt i ordningens regelverk. Utvalgets flertall mente at dette vil komplisere ordningen. Det er for eksempel ulikt regelverk for IPA og innskuddspensjoner, noe som vil gi opphav til uklarhet og misforståelser. Foretaket vil også få et administrativt merarbeid med å håndtere to sett av innskudd for de ansatte. Det vil variere om medlemmene har IPA-delen eller ikke, og de må ha et apparat for å registrere endringer som medlemmene gjør i ord-

ningen. Det kan også oppstå uklarheter knyttet til fordeling av årets overskudd.

Et mindretall i utvalget pekte på at sammenhengen mellom Individuell pensjonsavtale og innskuddsordninger er stor. Mindretallet mente at det kan være heldig at arbeidstakere i innskuddsordninger kan avtale egne tilskudd til samme konto i institusjonen ut over de innskudd som er avtalt i ordningens regelverk. Mindretallet mente at slike tilskudd burde skattemessig behandles som IPA og bl.a. inngå i taket for innskudd til IPA, men de for øvrig burde være å anse som innskuddspensjon og følge utbetalingsreglene for den innskuddspensjonsordning arbeidstakeren deltar i. Mindretallet antok at slik anledning vil kunne gi kostnadsgevinster i pensjonssparing og foreslo derfor følgende tilføyelse til lovutkastet som i tillegg kan utdypes i egen forskrift:

> «§ 5-6 Innskudd fra arbeidstakere
> En arbeidstaker som ikke har individuell pensjonsavtale, kan inngå avtale med institusjonen om innbetaling av eget årlig tilskudd i tillegg til det som regelverket fastsetter.»

3.4.2 Høringsinstansenes merknader

Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH) er uenig i at arbeidstakerne ikke skal ha anledning til å betale andel av innskuddet, og mener at dette bør være opp til arbeidsgiver og arbeidstaker. Særlig mener HSH at det ikke er særskilte grunner til å ha ulik adgang i lov om foretakspensjon og lov om innskuddspensjon. *Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening (NARF)* er uenig i at arbeidstakerne ikke skal ha anledning til å betale andel av innskuddet, og mener at dette bør være opp til arbeidsgiver og arbeidstaker. *Norsk Bedriftsforbund* foreslår at isteden for at bedriften alene, eller ved delbetaling fra den ansatte, står for innskudd, bør medlemmet selv belastes for de avtalte innskuddene. For å lette administrasjonen, og sørge for at arbeidstakerne lettere benytter seg av pensjonssparing, kan bedriftene sørge for innbetalingene for sine arbeidstakere som er med på ordningen. *Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)* mener at det i pensjonsordninger med egen pensjonskonto bør åpnes for at arbeidstakerne kan spare etter IPA-reglene på samme individuelle konto, men adskilt fra arbeidsgivers innskudd. NHO mener dette vil øke arbeidstakers forståelse av betydningen av arbeidsgivers innskudd, og samtidig skjerpe konkurransen blant øvrige tilbydere av IPA-konti.

Sosial- og helsedepartementet mener at det innenfor de angitte grenser for innskudd bør kunne åpnes for at arbeidstakere kan være med å dele innskuddet. For arbeidsgivere med dårlig inntjening kan dette være muligheten for at arbeidstakerne kan oppnå en kollektiv supplerende pensjonsordning. *Kredittilsynet* har forståelse for at arbeidstakerandel reiser en rekke problemer, bl.a. knyttet til fordeling av overskudd, og har ingen motforestillinger mot at det ikke åpnes for adgang for dette. Kredittilsynet støtter imidlertid mindretallets forslag om å åpne for adgang til arbeidstakerinnskudd i tillegg til ordinære innskudd fra arbeidsgiver, men peker på at slike innskudd bør foretas til separat konto adskilt fra de ordinære innskuddene fra arbeidsgiver.

Sparebankforeningen mener at for mange arbeidstakere vil innbetalingene fra arbeidsgiver være relativt lave. Den enkelte vil selv kunne ønske å betale inn noe på individuell basis, og etter foreningens syn ligger ordningen til rette

for dette selv om det kan føre til noen flere problemstillinger og administrasjon. Foreningen mener at dette likevel vil være billigere enn å administrere innskuddsordning og annen pensjonsordning hver for seg. Etter Sparebankforeningens syn bør det derfor gis en generell adgang for egne innbetalinger, likevel slik at summen av innbetalinger det enkelte år ikke overstiger maksimalsatsen. Etter *NPF*s syn bør det også i innskuddsordninger være adgang til å anvende medlemsinnskudd. *De selvstendige kommunale pensjonskasser* (*DSKP*) mener det er vanskelig å forstå at det ikke skal være hjemmel for å kreve arbeidstakerpremie, og mener dette vil skape unødig forskjell mellom regelverket for foretakspensjon og innskuddspensjon.

3.4.3 Departementets vurdering

Departementet viser til at innskudd fra arbeidstakeren reiser en rekke vanskelige tekniske avgrensingsspørsmål, bl.a. knyttet til fordeling av årets overskudd og fordeling av pensjonsordningens midler ved opphør. Slike problemer er mer åpenbare i innskuddsordninger enn i ytelsesordninger. Det vises bl.a. til overskuddsfordelingsproblematikken, som ikke oppstår i dagens forsikringsbaserte ordninger. Departementet kan ikke se hvordan dette spørsmålet skulle kunne løses på en hensiktsmessig måte i ordninger opprettet etter forslaget §§ 3-2 og 3-3. Dette vil særlig være vanskelig hvis en skulle tillate frivillige innskudd av varierende størrelse, både mellom medlemmer og over tid. Dette vil også vanskeliggjøre fordeling av pensjonsordningens midler ved opphør, noe som også vil være tilfelle for ordninger etter § 3-4. En slik ordning med ulike typer innskudd som skal holdes adskilt fra hverandre vil dessuten ha administrative kostnader.

Gevinsten som kunne oppnås ved å gi adgang til egne innskudd synes ut fra dette å være mindre enn ulempene. Særlig vil departementet peke på at en ordning som består av lave innskudd fra arbeidsgiver og i betydelig omfang tilleggsinnskudd fra arbeidstaker, enten frivillig eller obligatorisk, i stor grad vil framstå som individuell sparing og ikke som kollektiv pensjonssparing. Dette kan ikke sies å være i tråd med formålet med den særlige skattefavoriseringen av kollektive pensjonsordninger i arbeidsforhold. Departementet viser for øvrig til at adgang til å opprette ytelsesordninger med arbeidstakerinnskudd synes å være lite benyttet i ordninger som er opprettet de senere årene. Departementet støtter derfor utvalgets flertall.

I forbindelse med Kredittilsynets forslag om at det i tillegg til ordinære innskudd fra arbeidsgiver kan betales inn arbeidstakerinnskudd til separat konto, adskilt fra de ordinære innskuddene fra arbeidsgiver, vil departementet bemerke at institusjonen kan tilby slike separate IPA-konti i tilknytning til ordningen, uavhengig av lov om innskuddspensjon. Departementet ser derfor ikke behov for å regulere dette forholdet her.

3.5 Innskuddspensjon og foretakspensjon

3.5.1 Utvalgets forslag

Utvalget ble bedt i sitt mandat, jf. avsnitt 2.2.1, om å vurdere om det er mest hensiktsmessig å utarbeide utkast til en egen lov om innskuddspensjon eller

utkast til et tillegg til lov om foretakspensjon. Utvalget mente at slik vurdering både har hensiktsmessighets- og tekniske sider.

Brukerne av loven vil være institusjoner, profesjonelle rådgivere, foretak og medlemmer i pensjonsordninger. For de profesjonelle i markedet kan en felles lov være en viss fordel, fordi disse vil kunne ha behov for komprimert informasjon, for eksempel til bruk ved sammenlikning av ulike egenskaper mellom foretakspensjon og innskuddspensjon. Foretak og medlemmer vil derimot ha foretatt de valg som krever sammenlikninger når en pensjonsordning er opprettet. I denne prosessen vil de som regel få profesjonell rådgivning. Deretter vil de normalt ikke ha vesentlig behov for sammenstilling av regelverkene. Derimot har de bruk for et enkelt og tilgjengelig regelverk for sin ordning. Utvalget mente at mye tilsier at hensynet til slike brukere bør tillegges størst vekt.

Utvalget viste videre til at utkastet på en del områder har fellestrekk med lov om foretakspensjon. Innskuddspensjon bygger likevel på andre prinsipper enn foretakspensjon. Dette innebærer at en del felter må vektlegges forskjellig i de to lovverkene. Blant annet kan enkelte forhold utformes enklere i innskuddspensjon enn i foretakspensjon. Antallet fellesbestemmelser vil derfor ikke bli så høyt, mens det derimot vil kreves at alternative løsninger for de ulike modellene spesifiseres på en rekke steder i loven. Hvis det er slik at forskjellige typer foretak velger foretakspensjon og innskuddspensjon, kan en konsekvens også være at det over tid er naturlig at lovbestemmelsene utvikler seg i noe forskjellig retning.

Utvalget mente videre at det lovteknisk vil være et omfattende komplisert og tidkrevende arbeid å integrere innskuddspensjon i lov om foretakspensjon uten at det nødvendigvis blir bedre tilpasset sentrale brukergrupper. På dette grunnlaget valgte utvalget å utarbeide en særskilt lov om innskuddspensjon for å oppnå det mest oversiktlige lovverket.

Et mindretall i utvalget så det likevel isolert sett som en fordel dersom regelverket knyttet til ytelsesbaserte pensjonsordninger og innskuddspensjonsordninger etter hvert kunne samordnes i en felles tjenestepensjonslov.

Utvalget foreslo videre i utkastet § 1-3 at Kongen kan fastsette nærmere regler til utfylling og gjennomføring av bestemmelsene i lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold.

3.5.2 Høringsinstansenes merknader

AktuarKonsulenters Forum mener at forslaget til lov om innskuddspensjon i stor grad bygger på lov om foretakspensjon, og at mange likhetspunkter fører til at det vil være bedre å få begge typer pensjonsordninger inkorporert i én og samme lov. Forumet mener at utilsiktede forskjeller på denne måten kan bli luket bort, samtidig som de tilsiktede forskjellene kommer bedre fram. *Den Norske Aktuarforening* viser til at ytelsesbaserte og innskuddsbaserte pensjonsordninger bygger på helt fundamentale forskjellige prinsipper, og at det som sådan kan være naturlig at de to typer ordninger reguleres i to separate lover. Foreningen viser videre til mindretallsmerknaden og at det er forhold som taler for en samordning. Forening tar ikke stilling til spørsmålet, men mener at det på grunn av lovforslagenes kompleksitet og at de på flere områder er sammenfallende vil bli en utfordring å praktisere to separate lover.

De selvstendige kommunale pensjonskasser (DSKP) mener at lovverket vil bli lettere tilgjengelig hvis lov om foretakspensjon og lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold innarbeides i en og samme lovtekst. Etter *Norges Pensjonskasseforenings (NPF)* syn vil det ut fra en samlet vurdering være en betydelig fordel å samle bestemmelsene om ytelsesbaserte og innskuddsbaserte tjenestepensjonsordninger i én lov.

Justisdepartementet har merket seg at utkastet til lov om foretakspensjon i arbeidsforhold har en rekke bestemmelser felles med lov om innskuddspensjon, men at det likevel vil bli betydelige forskjeller mellom de to lovene. Justisdepartementet har derfor ikke innvendinger mot at det foreslås en særskilt lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold. *Kredittilsynet* antar at det ikke er hensiktsmessig å vurdere en samordning til én lov nå. Tilsynet gir imidlertid uttrykk for at i den grad det er mulig, bør regler som i så stor grad som i dette tilfellet griper inn i hverandre, samles i ett regelverk.

NHO mener at regelverket for innskudds- og ytelsesordninger bør samles i en lov. NHO mener videre at det er blitt en betydelig ulempe at loven på mange områder er blitt en fullmaktslov hvor det henvises til forskrifter fra Kongen eller Kredittilsynet. Etter NHOs mening bør satser og grenser framgå direkte av loven. *HSH* mener at det vil være mange likhetspunkter mellom foretakspensjon og innskuddspensjon, bl.a. knyttet til overgangsreglene mellom pensjonsordninger, og at man vil være tjent med å samle bestemmelsene i ett regelverk. *Oljeindustriens Landsforening* mener at bedriftslivet vil komme bedre ut på lang sikt dersom de to lovene ble utformet som en samlet lov om pensjonsforhold.

Kommunenes Sentralforbund (KS) mener at forslaget bør forenkles og innarbeides i lov om foretakspensjon som en integrert del av denne og ikke som en selvstendig lovtekst.

3.5.3 Departementets vurdering

Departementet er enig i utvalgets antakelse om at brukerne av utvalgets utkast vil falle i de ulike kategoriene institusjoner, profesjonelle rådgivere, foretak og medlemmer i pensjonsordninger. Foretak og medlemmer vil ha foretatt de valg som krever sammenlikninger mellom regelverket for hhv. innskudds- og foretakspensjon når en pensjonsordning er opprettet. I denne prosessen vil de som regel få profesjonell rådgivning. Deretter vil de normalt ikke ha vesentlig behov for sammenstilling av regelverkene. Derimot har de bruk for et enkelt og tilgjengelig regelverk for den ordningen de har, som ikke kompliseres av regler som hører til andre typer ordninger. Departementet mener at hensynet til slike brukere bør gå foran hensynet til profesjonelle brukere. Departementet legger vekt på at de profesjonelle i markedet kan forventes å sette seg grundig inn i bestemmelsene, enten de er nedfelt i en felles lov eller i to separate lover.

Departementet vil for øvrig peke på at pensjonsområdet består av en rekke ordninger, som alle er nedfelt i ulike regelverk. I denne sammenheng kan det nevnes at tjenestepensjonsordningen i Staten Pensjonskasse er nedfelt egen lov, mens tjenestepensjonsordningene i kommunene er regulert av tariffavtale og ulike forskrifter. IPA-ordningen, som på mange felt har nære tilknytningspunkter til bl.a. innskuddspensjon, er regulert i forskrift. Alle disse ulike supplerende pensjonsordningene er igjen regulert utenfor lov om folketrygd, som

er bærebjelken i pensjonssystemet. At lov om foretakspensjon og lov om innskuddspensjon regulerer felter der det er likhetspunkter, kan derfor ikke tillegges spesiell vekt.

Departementet er også enig med utvalget i at selv om innskuddspensjon på en del områder har fellestrekk med forslaget til lov om foretakspensjon, bygger innskuddspensjon likevel på andre prinsipper enn foretakspensjon på viktige områder. Dette innebærer at en del felter må vektlegges forskjellig i de to lovverkene og at enkelte andre forhold kan utformes enklere i innskuddspensjon enn i foretakspensjon. Antallet fellesbestemmelser vil derfor ikke bli så høyt, mens det derimot vil kreves at alternative løsninger for de ulike modellene spesifiseres på en rekke steder i loven. Departementet mener at en over tid ikke kan se bort fra at lovbestemmelsene utvikler seg i forskjellige retning i de to lovene etter hvert som en får erfaring med innskuddspensjon. Også ut fra en slik mulighet synes det lite hensiktsmessig å utarbeide en felles lov.

Departementet legger også vekt på at det lovteknisk vil være et omfattende, komplisert og tidkrevende arbeid å integrere innskuddspensjon i lov om foretakspensjon på en meningsfylt måte, uten at produktet nødvendigvis blir bedre tilpasset sentrale brukergrupper. Departementet støtter derfor utvalgets beslutning om å utarbeide en særskilt lov om innskuddspensjon for å oppnå et mest mulig oversiktlig lovverk.

3.6 Forsikring i spareperioden

3.6.1 Utvalgets forslag

I mandatet for utvalget, jf. avsnitt 2.2.1, heter det i punkt 3 følgende:

> «pensjonskapitalen skal i utbetalingsperioden kunne plasseres i rene sparekontrakter i bank, verdipapirfond og forsikringsselskap, eller som forsikringskontrakter i forsikringsselskap eller pensjonskasser».

Utvalget peker på at slik utkastet er utformet, vil forsikringsselskaper og pensjonskasser kunne tilby pensjonsordninger som er spareordninger. Utkastet vil derfor ikke diskriminere mellom ulike aktører. Utvalget mener likevel at det som et alternativ til spareordningene, bør være anledning til å etablere en pensjonsordning der pensjon bygges opp gjennom årlige kjøp av forsikringspoliser, jf. NOU 1999: 32 side 37:

> «En slik ordning bør kunne utformes på grunnlag av innskudd som gir gradvis ytelsesoppbygging. Fordi ordningen dermed i en viss grad er ytelsesbasert, vil denne kunne ha som utgangspunkt en variabel eller «ikke-bindende» ytelsesplan. En slik ordning kan vanskelig utformes med individuelle konti og tilhørende investeringsvalg.»

Et flertall i utvalget la vekt på at en slik ordning vil ha mange fellestrekk med foretakspensjon, og mener derfor at den mest naturlig innarbeides som et tillegg i lov om foretakspensjon, og uttaler på utredningens side 37:

> «Det synes neppe å være behov for mer enn et begrenset antall særbestemmelser. Lov om foretakspensjon vil dermed gjelde forsikringsbaserte pensjonsordninger, men lov om innskuddspensjon vil gjelde spareordninger uten hensyn til institusjonstype.»

Flertallet foreslår derfor at departementet utarbeider forslag til et slikt tillegg i lov om foretakspensjon.

Et mindretall i utvalget er enig i utvalgets hovedsynspunkt om at det bør være adgang til å foreta pensjonssparing i arbeidsforhold også med forsikringselement, men er av den oppfatning at bestemmelsen for pensjonsforsikringsordningen bør tas inn i lov om innskuddspensjon.

3.6.2 Høringsinstansenes merknader

Aktuarforeningen støtter forslaget om en ordning med årlige kjøp av forsikringspoliser og uttaler samtidig at de ikke tar stilling til om det bør være to separate eller en felles lov. *Finansforbundet* bemerker at de ser det som hensiktsmessig at forhold vedrørende innskuddspensjon reguleres i samme lov. De ser det videre som hensiktsmessig om alle forhold som vedrører innskuddspensjon trer i kraft på samme tidspunkt, og videre at innskuddspensjonsordninger med og uten dødelighetsarv bør ha samme muligheter når det gjelder kollektive og individuelle investeringsvalg.

FNH uttaler i sitt høringsbrev:

> «For FNH er det ikke avgjørende om slike produktløsninger reguleres i denne loven eller i et tillegg til lov om foretakspensjon. Det sentrale for næringen er at ordninger med forsikringselement, herunder dødelighetsarv, og ordninger uten forsikringselement:
> – gis samme skattemessige behandling
> – likebehandles når det gjelder adgang til kollektive og individuelle investeringsvalg
> – iverksettes samtidig»

Sosial- og helsedepartementet er av den oppfatning at det bør være adgang både til forsikringsordninger med dødelighetsarv i oppsparingsperioden så vel som spareordninger uten slik forsikringselement. *Kredittilsynet* er enig med utvalget i at det også bør utarbeides et regelverk basert på en forsikringsløsning. Kredittilsynet mener at det mest naturlige er at et samlet regelverk for innskuddspensjonsordninger tas inn i loven om innskuddspensjon, slik at alle lovreguleringer knyttet til innskuddspensjoner i arbeidsforhold blir samlet i én lov.

Om muligheten for investeringsvalg i slike ordninger sier Kredittilsynet:

> «Kredittilsynet er ikke enig med utvalget når det konkluderes med at en innskuddsordning basert på forsikringsalternativet vanskelig kan utformes med individuelle kontoer og tilhørende investeringsvalg.
>
> På individuell basis blir slike produkter allerede i dag aktivt markedsført av norske og utenlandske unit-linked selskaper (...). Etter Kredittilsynets oppfatning er den eneste forskjell mellom den individuelle investeringsløsningen i lovutkastet og IPA med investeringsvalg, at det i innskuddsordningen kommer en samlet innbetaling fra forsikringstaker som fordeles på de ulike medlemskontoer.»

Forbrukerrådet er enig i at det utarbeides en egen lov som omfatter spareprodukter i oppsparingsperioden, inkludert forsikringsselskapenes kapitaliseringsprodukter, og at forsikringsbaserte produkter innarbeides i lov om foretakspensjon.

3.6.3 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets vurdering av at det i tillegg til spareordningene, bør være anledning til å etablere en pensjonsordning der pensjon bygges opp gjennom årlige kjøp av forsikringspoliser. Dette vil gi foretakene mulighet til å ha en forsikringsbasert pensjonsordning med dødelighetsarv, men uten den usikkerhet knyttet til framtidige premieinnbetalinger som ligger i en ytelsesordning etter lov om foretakspensjon.

Departementet deler videre flertallets oppfatning av at en slik forsikringsordning vil ha mange fellestrekk med foretakspensjonsordninger, og at det vil være mest hensiktsmessig å innarbeide den som et tillegg til lov om foretakspensjon. Departementet har merket seg at enkelte høringsinstanser mener at en slik ordning bør kunne tre i kraft på samme tidspunkt som lov om foretakspensjon og ny lov om innskuddspensjon. Departementet oppnevnte derfor 24. februar i år en arbeidsgrupppe ledet av professor Erling Selvig for å utarbeide utkast til lovregler om årlig kjøp av ferdig betalt alderspensjon i pensjonsordning opprettet etter lov om foretakspensjon. Departementet har for øvrig merket seg at Kredittilsynet mener at slike ordninger bør kunne etableres med individuelle konti og investeringsvalg. Arbeidsgruppen er gitt følgende mandat:

> «1.
>
> Arbeidsgruppen skal utarbeide en rapport med utkast til lovregler om årlig kjøp av ferdig betalt alderspensjonsforsikring i pensjonsordning opprettet etter lov om foretakspensjon, jf. omtale av slik ordning i NOU 1999: 32 avsnitt 3.4.3.
>
> Arbeidet skal ta utgangspunkt i de felles hovedhensyn som lå til grunn ved utarbeidelse av forslag til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold og lov om foretakspensjon. Det skal bl. a. legges særlig vekt på at et flertall i sosialkomiteen ved behandlingen av Velferdsmeldingen uttalte at tjenestepensjonsordningene skal støtte opp under folketrygden, at skattefavoriseringen berettiger at det stilles visse fordelingspolitiske krav til ordningen og at pensjonsordningen skal stimulere til yrkesdeltaking. Det vises i denne sammenheng til NOU 1999: 32 og til Ot. prp. nr. 47 (1998-99) Lov om foretakspensjon.
>
> 2.
>
> Arbeidsgruppen skal foreslå regler hvor arbeidsgiver tillates årlig kjøp av ferdig betalt alderspensjon med dødelighetsarv med de skattemessige virkninger dette vil ha etter lov om foretakspensjon. Pensjonsopptjening for det enkelte medlem i ordningen skal foregå løpende med endelig virkning, ved at medlemmet bygger opp en rekke i prinsippet uavhengige forsikringskrav, et for hvert medlemsår. Opptjeningsprinsippet skal således baseres på at arbeidsgiver ikke er forpliktet til ytterligere innbetalinger til medlemmet som følge av f. eks. lønnsendringer.
>
> Arbeidsgruppen skal foreslå regler om ordningens «premiebetalingsplan», som bidrar til forholdsmessighet i opptjeningen av alderspensjon for medlemmer med ulik lønn på kjøpstidspunktet. Departementet viser i denne sammenheng til de vurderinger som er gjort i NOU 1999: 32 avsnitt 4.5.3 Forholdsmessighetsprinsippet, og til de innskuddsprofiler som er foreslått tillatt i utkast til lov om innskuddspensjon § 5-3. For å ivareta hensynet til at pensjonsytelsene skal være rimelige sett i sammenheng med den alderspensjon medlemmene kan motta fra folketrygden skal gruppen videre utarbeide forslag til regler om maksimal årlig premiebetaling/ytelsesoppbygging. Depar-

tementet viser i denne sammenheng til de vurderinger og siktemål som er gjort i NOU 1999: 32 avsnitt 4.5.4 Innskuddsgrenser.

Lovreglene skal så vidt mulig kunne innarbeides som alternative regler til lov om foretakspensjon kapittel 4 «Opptjening av alderspensjon». I likhet med det som er lagt til grunn i utkast til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold skal det tas utgangspunkt i at opptjening av pensjon foregår fra medlemmet fyller 20 år, og så lenge medlemmet mottar lønn. Ved opptjening av pensjon skal det i den enkelte ordning kunne tas hensyn til at det er ulik levealder for kvinner og menn, slik at forventet pensjon for sammenlignbare personer av ulikt kjønn beregningsmessig blir like stor. Alderspensjonen i ordningen skal være livsvarig.

Arbeidsgruppen skal vurdere om årlig kjøp av ferdig betalt alderspensjon bør kunne etableres med individuelle konti tilknyttet investeringsvalg.

Ut over de føringer som er gitt ovenfor skal arbeidet baseres på lov om foretakspensjon slik den vedtas av Stortinget.

3.

Utkast til lovregler må ligge innenfor de forpliktelser som følger av EØS-avtalen.

4.

Arbeidsgruppen kan etablere kontakt med forsikringsbransjen og andre interesse- eller faggrupper etter behov.

5.

Arbeidsgruppen skal utarbeide utkast til høringsnotat. Fristen for arbeidsgruppens arbeid settes til 1. mai 2000.

6.

Finansdepartementet kan gjøre endringer, utdypninger og tillegg i mandatet.»

Det vises for øvrig til Innst.O. nr. 50 (1999-2000) der et bredt flertall i finanskomiteen uttaler følgende:

«Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, mener det er mye som taler for å gi adgang til investeringsvalg i ytelsesbaserte ordninger, og stiller seg positiv til en slik adgang. Flertallet viser samtidig til at det etter departementets syn reiser seg «store og kompliserte problemstillinger» i tilknytning til en slik adgang. Samtidig synes det ikke å være uenighet om at en adgang til investeringvalg i ytelsesbaserte ordninger vil kreve endringer i regelverket, blant annet knyttet til avkastningsgaranti m.m. Flertallet mener derfor det kan være hensiktsmessig at spørsmålet utredes før eventuell adgang til investeringsvalg iverksettes.

Flertallet legges videre til grunn at departementet utarbeider nødvendige endringer og utfyllende bestemmelser, slik at det eventuelt kan gis adgang til investeringsvalg med avkastningsgaranti, også slik at det på dette området sikres størst mulig grad av likebehandling mellom livsselskaper og pensjonskasser.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, ber Regjeringen komme tilbake til dette i forbindelse med proposisjonen om innskuddspensjoner. På denne bakgrunn foreslår flertallet at § 2-2 (4) utgår. Dette flertallet viser til at mange høringsinstanser går mot utvalgets og departementets forslag om at foretakspensjonsordning ikke kan inngås som livsforsikring med investeringsvalg. Det er blant annet påpekt at en adgang til investeringsvalg vil kunne bedre foretakenes mulighet for å finansiere ordningene, gi mulighet for en bedre ri-

sikostyring og redusere livsselskapenes konkurranseulempe i forhold til pensjonskassene. Dette flertallet viser også til at Kredittilsynet mener det bør vurderes modeller for livsforsikring med investeringsvalg med avkastningsgaranti.»

I samråd med departementet har arbeidsgruppen på bakgrunn av finanskomiteens merknad også utredet muligheten for investeringsvalg i ytelsesbaserte ordninger.

Arbeidsgruppen avleverte sin rapport til Finansdepartementet 23. mai 2000. Den ble sendt på høring samme dag, med høringsfrist 1. august. Departementet tar sikte på å fremme en proposisjon om endring i lov om foretakspensjon høsten 2000.

3.7 Kombinerte pensjonsordninger

3.7.1 Utvalgets forslag

Likhetsprinsippet tilsier at alle arbeidstakere i foretaket som fyller kravene, skal opptas i foretakets pensjonsordning. Samme pensjonsplan skal gjelde for alle medlemmene i en foretakspensjonsordning, jf. lov om foretakspensjon § 2-3 annet ledd. Et unntak gjelder hvis foretaket allerede hadde pensjonsordning ved innføring av 1968-reglene, ved at foretaket da fikk anledning til å videreføre dagjeldende pensjonsplan uforandret for de som allerede var medlemmer, mens nyansatte deretter enten ble tatt opp i en ny ordning som oppfylte 1968-reglene eller ikke tatt opp i noen ordning. I mandatet blir det presisert at utvalget i sitt arbeid skal legge til grunn at en enkelt arbeidsgiver bare skal kunne ha én alderspensjonsordning for sine ansatte. Utvalget har likevel antatt at et foretak som har såkalt lukket ordning opprettet før 1968 for en del av sine ansatte, skal kunne opprette ny innskuddsordning for senere ansatte, forutsatt at disse ikke allerede er medlemmer av foretakspensjonsordning.

Enkelte foretak kan ønske å anvende sin pensjonsordning mer aktivt som en del av de samlede lønns- og arbeidsvilkår. Slike foretak kan finne det hensiktsmessig å tilby ulike pensjonsvilkår for ulike grupper ansatte. Andre foretak kan ha flere siktemål for sin pensjonsordning, og kan for eksempel ønske å ha en beskjeden ytelsesbasert ordning «i bunnen» og en innskuddsbasert ordning på toppen av denne. Hensikten med en slik kombinasjon kan være å gi både en form for sikring og et inntekts- og avkastningsavhengig tillegg.

Utvalget mente at alle medlemmer av pensjonsordningen bør ha de samme pensjonsvilkår. Kombinerte pensjonsordninger kan brukes til å belønne utvalgte deler av arbeidsstokken, mens andre deler får et dårligere produkt. Dette vil stride mot det likhetsprinsipp som er en viktig begrunnelse for å skattefavorisere pensjonsordninger. Adgangen til å ha flere ordninger i samme foretak vil dessuten komplisere systemet og gjøre det mindre oversiktlig, både for foretaket, medlemmene og for myndighetenes kontroll. Utvalget understreket at lovutkastet gir en rammelovgiving med store muligheter til å tilpasse ordningen til foretakets behov, gitt at visse krav til likebehandling er oppfylt.

Utvalget la dessuten vekt på at en med utkastet vil etablere innskuddsordninger innenfor skattefavoriseringen. Formålet er at innskuddspensjoner skal være et alternativ for foretak som ikke har sett seg i stand til å opprette ytel-

sesordning. Den framtidige utvikling kan, når en har etablert og vunnet erfaring med innskuddsordninger, gå i ulike retninger som utvalget mener bør vurderes på et senere tidspunkt.

Et mindretall i utvalget påpekte at med den dynamikk og de strukturendringer som skjer i arbeidslivet, er det nødvendig å ta hensyn til foretakenes behov for fleksibilitet og til å tilpasse sin pensjonsordning til skiftende framtidige behov, og mente at det derfor bør åpnes for å kunne kombinere for eksempel en foretakspensjonsordning og en innskuddsordning innen det enkelte foretak. Parallelle pensjonsordninger i ett foretak bør, etter mindretallets mening, kunne brukes til å etablere pensjonsløsninger for svært ulikt sammensatte arbeidstakergrupper innenfor et foretak.

3.7.2 Høringsinstansenes merknader

*Arbeids- og administrasjonsdepartementet*er av den oppfatning at mulighetene for å kombinere en ytelsesbasert og en innskuddsbasert pensjonsordning i arbeidsforhold bør vurderes, for å sikre pensjonsrettigheter best mulig. *Kredittilsynet*har i utgangspunktet også en viss forståelse for at et foretak skal kunne ha anledning til å kombinere ulike alderspensjonsordninger. Tilsynet er imidlertid svært skeptisk til at adgang til parallelle ordninger skal benyttes til å etablere ulike løsninger for ulike grupper arbeidstakere, og mener kombinerte ordninger vil kunne åpne for at man skreddersyr innskuddsordninger for begrensede grupper av arbeidstakere. Videre peker tilsynet på at pensjonsordninger med skattebegunstigelse må underlegges bestemte krav til de samlede pensjonsytelser, hensyntatt ytelser fra folketrygden, og at dette blir ytterligere komplisert dersom det gis adgang til å kombinere flere pensjonsordninger. Tilsynet peker også på at kombinasjonsløsninger vil vanskeliggjøre kontrollmulighetene for skattemyndighetene. På denne bakgrunn støtter Kredittilsynet at den enkelte arbeidsgiver bare kan etablere én pensjonsordning.

*Forbrukerrådet*mener det er en fare for at flere arbeidsgivere vil gå over fra ytelsesbasert til innskuddsbasert ordning fordi dette er en billigere ordning, og at dette kan slå uheldig ut for de ansatte. Forbrukerrådet mener derfor at det bør være mulig å lukke eksisterende ordning, eventuelt parallelt med opprettelse av innskuddspensjonsording for nyansatte. Det bør være opp til den enkelte arbeidstaker å bestemme hvilken ordning vedkommende skal tilhøre.

*Finansforbundet*mener at bedrifter bør kunne etablere begge typer ordninger samtidig, slik at ordningene kan kombineres i en pensjonsordning. *FNH*-mener at loven bør gi adgang til å ha parallelle ordninger. Med parallelle ordninger tenker FNH først og fremst på situasjonen der en eksisterende ordning lukkes for nye medlemmer, men videreføres for alle som var med i ordningen før den ble lukket, parallelt med en ny ordning for nye arbeidstakere. *NPF* mener at det bør overveies nærmere å gi adgang til kombinerte ordninger, og at det under enhver omstendighet bør være adgang til å ha ytelses- og innskuddsordning parallelt, slik at et foretak kan ha en innskuddsbasert ordning for enkelte ansatte og ytelsesordning for andre.

*Oljeindustriens Landsforening*mener at det bør være valgfritt å velge ytelsesbasert pensjon i kombinasjon med innskuddspensjon, eller å kunne ha parallelle ordninger. *HSH*mener også at det er viktig at foretakene får lov til å lukke eksisterende pensjonsordninger, og at de bør gis mulighet til å etablere foretaks- og innskuddsordninger parallelt. Videre er HSH opptatt av at foreta-

kene får anledning til å kombinere ytelsesbaserte og innskuddsbaserte ordninger. HSH mener at ulike styrker og svakheter i disse ordningene gjør at kombinasjoner vil være et godt alternativ for foretakene. *NARF* mener at kombinerte ordninger vil gi foretakene langt større mulighet til å tilby en pensjonsordning som er tilpasset foretakets bæreevne og arbeidsstokkens sammensetning, og at kombinerte ordninger vil være et godt alternativ. *Norges Arbeidsgiverforening for virksomheter med offentlig tilknytning (NAVO)* mener at det bør åpnes for kombinasjon av ytelsesbaserte og innskuddsbaserte pensjonsordninger, og at det utarbeides egne regler for dette. *KS* mener også at det bør åpnes for kombinerte ordninger.

3.7.3 Departementets vurdering

Departementet har merket seg at de høringsinstansene som har uttrykt ønske om å åpne for kombinasjoner av pensjonsordninger ikke har noen entydig oppfatning av hva som skal forstås med kombinerte ordninger. En form for kombinasjon kan innebære å ha ulike ordninger for deler av arbeidsstokken, basert på at enten arbeidsgiver eller arbeidstaker foretar valget av hvilken pensjonsordning den enkelte skal tilhøre. En annen kombinasjonsform er å ha begge ordninger for alle medlemmer av arbeidsstokken. Ulike kombinasjonsformer kan reise noe ulike problemstillinger.

Departementet vil peke på at ulike ordninger for ulike deler av arbeidsstokken vil innebære brudd på forholdsmessighetsprinsippet og føre til større ulikheter mellom medlemmene. Det vil også bryte med likebehandlingsprinsippet hvis arbeidsgiver direkte eller indirekte kan kanalisere ulike grupper av arbeidstakere inn i ulike ordninger. Det vises til at ulike gruppers forutsetning for å foreta rasjonelle valg mellom pensjonsordninger kan være svært forskjellige. Departementet mener at hovedregelen bør være at alle arbeidstakere knyttet til et foretaks skattefavoriserte pensjonsordning skal behandles likt, og være undergitt samme regelverk.

Departementet viser til at kombinasjoner av innskudds- og ytelsesordninger vil kunne virke forskjellig på ulike lønnsnivåer, og at det i praksis trolig ikke er mulig å sikre at prinsippene om forholdsmessighet og likebehandling oppfylles. Departementet vil for eksempel peke på at en kombinert ordning med en «moderat» ytelsesbasert ordning og en innskuddsbasert pensjon på toppen, vil kunne føre til at bare de med relativt høy lønn får vesentlig utbetaling fra ytelsesordningen, mens de med lavere lønn pga. høy kompensasjon fra folketrygden, ikke får vesentlige ytelser fra denne, men i praksis henvises til innskuddsordningen. Departementet vil i denne sammenheng påpeke at innskuddsordninger normalt vil eksponere arbeidstakerne sterkere mot finansiell risiko enn det som er tilfellet i ytelsesordninger. En bør unngå å åpne opp for ordninger som forskjellsbehandler grupper av ansatte i samme foretak med hensyn til hvilken risiko de eksponeres for. Spesielt må det anses som uheldig hvis de lavlønte utsettes for større finansiell risiko enn de øvrige.

Når det gjelder spørsmål om anledning til å videreføre gjeldende ordning for de som allerede er medlemmer, og opprette en billigere innskuddspensjonsordning for nyansatte, vil departementet gå i mot at arbeidstakere forskjellsbehandles etter ansettelsestidspunkt. Dette vil klart stride mot likebehandling i pensjonssammenheng.

Både lukkeadgang og adgang til ulike former for parallelle ordninger vil være meget vanskelig å innarbeide i det foreslåtte lovverket. Det vil bl.a. være nødvendig å gi slipp på sentrale prinsipper om forholdsmessighet og likebehandling, noe som vil kreve betydelig omarbeiding av både lov om foretakspensjon og forslaget til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold. Departementet kan som nevnt ovenfor vanskelig se hvordan en eventuelt skulle regulere de to lovene for å sikre likebehandling i kombinasjonsordninger. Det ville i så fall kreve en detaljregulering som må være klart uønsket ut fra formålet med ordningene om å åpne mulighet for enklere ordninger, særlig rettet mot foretak som ikke ser seg i stand til å opprette ytelsesbasert foretakspensjon. Departementet vil for øvrig bemerke at åpning for innskuddspensjon i seg selv er en stor reform, og som bringer inn mange nye usikkerhetsfaktorer. Departementet vil derfor advare mot å trekke inn ytterligere kompliserende elementer før en får erfaring med hvordan slike ordninger vil fungere.

Praktiske ulemper og kostnader ved å skulle praktisere og administrere to parallelle regelsett på samme område som følge av at to ulike ordninger lever side om side, vil være betydelige både for foretak og arbeidstakere. Dette gjelder ikke bare for bedriftene, men også for forsikringsselskapene og pensjonskassene og i tilknytning til myndighetenes kontroll- og tilsynsoppgaver. Slik adgang vil også virke i motsatt retning av det felles ønske om forenkling som myndigheter, arbeidstakere og arbeidsgivere har. For foretakene vil lukking og kombinerte ordninger dessuten føre til meget vanskelige og kostnadskrevende avklaringer, for eksempel ved framtidige fusjoner eller fisjoner.

4 Opprettelse av pensjonsordning

4.1 Avtalepart

4.1.1 Bakgrunn

Foretakspensjon med skattefordel kan etter lov om foretakspensjon opprettes av foretak, definert som aksjeselskap, allmennaksjeselskap, ansvarlig selskap, enkeltmannsforetak og ethvert annet rettssubjekt som har arbeidstaker i sin tjeneste. Avtale om foretakspensjon kan inngås med forsikringsselskap, eventuelt ved at det opprettes egen pensjonskasse. Slik pensjonskasse skal være forsikringsteknisk bygget opp, og være godkjent av Kredittilsynet. Det er videre et krav at forsikringsselskap som inngår avtale om foretakspensjon har forretningssted og adgang til å drive den aktuelle virksomheten i Norge.

4.1.2 Utvalgets forslag

Lovutvalget foreslår at det er foretaket som skal kunne opprette ordning med innskuddspensjon, jf. utkastet § 2-1 første ledd. Foretak er for øvrig avgrenset som i lov om foretakspensjon, slik at ethvert rettssubjekt som har arbeidstaker i sin tjeneste i utgangspunktet skal kunne opprette innskuddspensjon, jf. definisjon i utkastet § 1-2 annet ledd bokstav a. Etter utkastet § 2-1 tredje ledd kan pensjonskapitalen bare disponeres og anvendes som fastsatt i loven.

Et flertall i utvalget foreslår at innskuddspensjon skal kunne opprettes med institusjon som har tillatelse til å drive virksomhet her i riket som bank, livsforsikringsselskap, pensjonskasse og forvaltningsselskap for verdipapirfond, og med filial her i riket av kredittinstitusjon, livsforsikringsselskap eller forvaltningsselskap for verdipapirfond, jf. utkastet § 2-2. Jamført med tilsvarende regler i lov om foretakspensjon innebærer utkastet en utvidelse av hvilke institusjoner som kan tilby pensjonsordning, fordi verdipapirfond og banker ikke inngår blant de institusjoner som kan tilby foretakspensjon. Videre skal livsforsikringsselskap som tilbyr investeringsvalg kunne tilby innskuddsordning.

Utvalgets flertall foreslår at pensjonskasser og livsforsikringsselskaper skal kunne tilby såkalte kapitaliseringsprodukter, dvs. produkter uten dødelighetsarv. Adgangen til å tilby kapitaliseringsprodukter er etter gjeldende rett avgrenset til individuelle pensjonsavtaler, jf. forskrift av 18. september 1995 om inndeling av forsikringsklasser som grunnlag for konsesjonstildeling. Utvalgets mindretall støtter ikke utvalgets flertall sitt forslag om at pensjonskasser skal kunne tilby innskuddspensjon. Mindretallet mener at pensjonskassenes virksomhet fortsatt bør være avgrenset til rene forsikringsløsninger med risiko knyttet til liv eller helse. En slik løsning vil etter utkastet innebære at pensjonskasser etter loven ikke kan forvalte pensjonsmidler knyttet til pensjoner under oppsparing.

4.1.3 Høringsinstansenes merknader

Landsorganisasjonen i Norge (LO) ønsker at det skal åpnes for at også arbeidstakerorganisasjoner kan være avtalepart når pensjonsordningen etableres som følge av tariffavtale mellom partene i arbeidslivet.

Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS) mener at en bør ta inn i loven at foretak kan opprette og endre pensjonsordning etter tariffavtale eller avtale med de ansattes organisasjoner. *Sparebankforeningen* gir uttrykk for lignende synspunkter.

Norges Arbeidsgiverforening for virksomheter med offentlig tilknytning(NAVO) slutter seg til prinsippet om at den som er ansvarlig for kostnadene i ordningen også har ansvaret for styring, etablering og utvikling av ordningen.

Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) gir uttrykk for at lovteksten etter deres oppfatning kan oppfattes dithen at foretaket kan opprette innskuddsbasert pensjonsordning kun med én institusjon. FNH skriver om dette:

> «FNH legger til grunn at foretaket kan opprette pensjonsordning ved avtale med en institusjon, og at denne institusjonen gis tillatelse til å formidle investeringsporteføljer fra andre (under)leverandører. Dette kan gjennomføres ved for eksempel å tillate at livsforsikringsselskap kan formidle investeringsporteføljer uten forsikringselement fra institusjoner som har konsesjon til å drive virksomhet som bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond.»

Etter *Verdipapirfondenes Forening* sin vurdering synes det underforstått i utredningen at foretakene bare skal kunne inngå avtale med én institusjon. Foreningen gir uttrykk for at dette vil favorisere store forvaltningsselskaper som tilbyr mange forskjellige fond, og vil kunne hemme konkurransen. Foreningen skriver videre:

> «Muligheten til å kunne forhandle fram en gunstig pris på vegne av de ansatte vil åpenbart være størst dersom foretaket inngår avtale med én institusjon som får enerett til å forvalte de ansattes pensjonskapital. Vi kan imidlertid ikke se at det skal være nødvendig å sette dette som et krav i loven. Etter vår oppfatning bør foretaket kunne ha anledning til å veie denne fordelen opp mot den begrensning det vil være for de ansatte å for eksempel bare kunne velge mellom verdipapirfond som ett forvaltningsselskap tilbyr.»

Konkurransetilsynet og *Norwegian Insurance Partners (Non Marine) AS* (NIP) uttaler at den brede plasseringsmuligheten utvalget legger opp til er positiv, og bl.a. kan medvirke til effektiv bruk av pensjonsmidlene. *Konkurransetilsynet* går på denne bakgrunn mot forslaget til mindretallet om at pensjonskasser ikke skal kunne tilby innskuddspensjon.

Etter *Kredittilsynets* vurdering synes det ikke å være behov for at pensjonskasser tilbyr spareordninger uten risiko knyttet til liv eller helse. Kredittilsynet venter at pensjonskasser nesten uten unntak vil dekke etterlatteytelser, og antar at det i slike tilfeller vil være uhensiktsmessig og kompliserende med to sett av utbetalingsregimer i forhold til etterlatte.

4.1.4 Departementets vurdering

Det er viktig med klart definerte ansvarsforhold innad i den enkelte ordning, bl.a. i forhold til kravet om at ordningen skal overensstemme med bestemmelser i lov og forskrift. Departementet finner det naturlig at det er foretaket, som er den part som forpliktes økonomisk av regelverket, som har ansvaret for ordningens regelverk. Det vises i denne sammenheng til at det er foretaket som av Kredittilsynet kan bli pålagt å gjøre endringer i regelverket, og er ansvarlig for at ligningsopplysningene om ordningen er korrekte, jf. foreslått §§ 2-8 og 2-9. Departementet kan ikke se at ansvaret for disse oppgavene kan legges til de ansatte eller organisasjoner disse er tilsluttet. En eventuell henvisning til avtaler mellom foretak og ansattes organisasjoner i lovteksten kan skape uklarhet ved hvilken part som er økonomisk eller rettslig ansvarlig for regelverket, og om framgangsmåte ved eventuelt pålegg om endring. Departementet slutter seg derfor til utvalgets forslag, og foreslår ikke å innta bestemmelser om avtaler med ansatte eller ansattes organisasjoner i lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold, jf. forslaget § 2-1.

Departementet deler synet til bl.a. Konkurransetilsynet om at det er positivt at ordningen kan tilbys av et bredt spekter av institusjoner, og at dette bl.a. kan medvirke til større konkurranse og mer effektiv forvaltning av pensjonsmidlene. Departementet støtter derfor utvalgets flertall, som bl.a. går inn for at pensjonskasser skal kunne tilby kapitaliseringsprodukter innenfor ordningen, dvs. produkter med garantert finansiell avkastning. Dette innebærer at forskrift av 19. februar 1993 om forsikringsvirksomhetslovens anvendelse på pensjonskasser og pensjonsfond (pensjonskasseforskriften) må endres. Departementet slutter seg til utvalgets utkast til regler om hvilke institusjoner som skal kunne tilby innskuddsordning, jf. forslaget § 2-2.

Departementet legger i sin vurdering til grunn at avtale om innskuddspensjon i arbeidsforhold inngås med én institusjon, hvortil innskuddene til medlemmene foretas, jf. forslaget § 2-1 annet ledd. Det er ikke et krav at eventuell forsikring som gir uførepensjon og/eller etterlattpensjon etter forslaget § 2-4 tegnes i samme institusjon som det er inngått avtale med om innskudd til alderspensjon. Bestemmelsen i forslaget § 2-1 er videre ikke til hinder for at visse deler av pensjonskapitalen forvaltes etter avtale med annen institusjon enn den ordningen er opprettet i. Det vises i denne sammenheng til foreslått § 7-3 om overføring av midler som skal benyttes til å sikre alderspensjon for medlem som fratrer ved pensjonsalderen, og at det ikke er et krav at innskuddsfondet forvaltes av institusjon som også forvalter pensjonskapital.

Departementet mener at opprettelse av ordningen i én institusjon bidrar til at ordningen blir mer oversiktlig for medlemmer og for lignings- og tilsynsmyndigheter. Inngås det avtale om forvaltning av pensjonskapital under oppsparing med flere institusjoner, kan dette også reise problemstillinger knyttet til likebehandling av medlemmene. Dette vil for eksempel være tilfelle dersom medlemmer i ordning med individuelt investeringsvalg gis tilknytning til ulike institusjoner som gir ulike tilbud.

Departementet viser til at spørsmålet om den institusjon foretaket har inngått avtale med kan formidle investeringsporteføljer fra andre (under)leverandører ikke bare er et spørsmål om hvilke begrensninger som følger av denne loven, men også et spørsmål om virksomhetsreglene til institusjonene. Utvalget har ikke foreslått aktuelle endringer i de institusjonelle virksomhetsre-

glene. Etter forslaget § 2-1 annet ledd siste punktum skal institusjonen der ordningen er opprettet forestå forvaltningen etter reglene i foreslått kapittel 3 i loven, jf. omtale i kapittel 5.

Ingen høringsinstanser har hatt merknader til bestemmelsen i forslaget § 2-1 tredje ledd om at pensjonskapital bare kan disponeres og anvendes som fastsatt i loven. Etter departementets vurdering har denne bestemmelsen virkning ikke bare for ordningens midler, men også for hvordan pensjonskapital kan disponeres og anvendes etter at medlemskap er opphørt, jf. bl.a. foreslåtte bestemmelser om pensjonskapitalbevis i loven kapittel 6. Slike midler vil kunne flyttes ut av den institusjon hvor ordningen er opprettet og kan slås sammen med eventuelle andre pensjonskapitalbevis. Midlene vil derfor raskt kunne miste sin tilknytning til et bestemt regelverk og den institusjon hvor ordningen er opprettet. Det er derfor særlig viktig at disse midlene klart forankres til loven, slik at kapitalen ikke anbringes eller anvendes i strid med bestemmelsene. Departementet ser bl.a. på denne bakgrunn behov for en bestemmelse, som også foreslått av utvalget, i forslaget § 2-1 tredje ledd.

4.2 Minstekrav til antall medlemmer

4.2.1 Bakgrunn

I lov om foretakspensjon § 2-2 er det fastsatt visse minstekrav til foretak som skal opprette en foretakspensjonsordning. For at foretaket skal kunne opprette foretakspensjonsordning må ordningen tilfredsstille minst ett av de to følgende krav: Enten må ordningen omfatte minst to personer som begge har en arbeidstid og en lønn som utgjør 75 prosent eller mer av full stilling, eller ordningen må omfatte minst en arbeidstaker uten eierinteresser i foretaket, og som har en arbeidstid og lønn i foretaket som utgjør 75 prosent eller mer av full stilling. Dersom pensjonsordningen etter en periode på seks måneder ikke tilfredsstiller de nevnte kravene, skal ordningen opphøre og avvikles etter fastsatte regler.

4.2.2 Utvalgets forslag

Utvalget viser til at minstekravene til medlemmer i en foretakspensjonsordning er begrunnet i at pensjonsordninger i selskaper med bare få ansatte i realiteten vil ha sterke innslag av å være individuell pensjonsforsikring, og således vil kunne innebære en omgåelse av reglene som gjelder for IPA.

Det samme forhold til skatteloven gjør seg etter utvalgets vurdering gjeldende for innskuddsbaserte og ytelsesbaserte pensjonsordninger med hensyn til å unngå at regelverket benyttes for å opprette avtaler med sterke innslag av å være individuell pensjonsavtale. Utvalget foreslår derfor samme minstekrav til antall medlemmer og stillingsandel som etter lov om foretakspensjon, jf. avsnitt 4.2.1.

4.2.3 Høringsinstansenes merknader

Høringsinstansene har ikke hatt merknader av materiell karakter. For å presisere meningsinnholdet foreslår *Kredittilsynet*at overskriften i utkastet § 2-3 endres fra «Andre minstekrav» til «Minstekrav til pensjonsordningen».

4.2.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til de vurderinger utvalget har gjort, men foreslår at overskriften i foreslått § 2-3 endres i tråd med Kredittilsynets forslag.

4.3 Regelverket og informasjon til arbeidstakerne

4.3.1 Bakgrunn

Det eller de dokumenter som beskriver den enkelte ordning nærmere omtales i lov om foretakspensjon som ordningens regelverk. Det er et krav at ordningen har et regelverk, og at dette er i samsvar med de lover og regler som gjelder for foretakspensjon. Regelverket i pensjonsordningen skal beskrive de rettighetene medlemmene har i ordningen, og vil således omfatte en rekke forhold, bl.a. knyttet til medlemskap, hvilke ytelser som inngår i ordningen, ytelsesnivå mv.

4.3.2 Utvalgets forslag

Utvalget skriver på side 43 (NOU 1999: 32):

> «Utkastet til lov om innskuddspensjon er utformet for å gi foretakene betydelig frihet til å tilpasse den enkelte pensjonsordning etter egne behov. Uten nærmere dokumentasjon vil det derfor kunne oppstå uklarhet om hvilke nærmere bestemmelser som gjelder i ordningen.
>
> Etter utvalgets vurdering bør det være et regelverk i en innskuddsordning, og dette regelverket bør være skriftlig. Det forhold at regelverket er skriftlig gjør det enklere for medlemmer og andre forsikrede å vurdere om de mottar innskudd og pensjonsrettigheter for øvrig i tråd med det de har rett til. Skriftlig regelverk vil også gjøre det enklere for eiere og investorer å vurdere framtidig kostnadsnivå i foretaket, og gjør det enklere for myndighetene å kontrollere at betingelsene i lovverket er oppfylt.
>
> I utkastet til lov om innskuddspensjon stilles det få formkrav til regelverket. Loven legger imidlertid opp til at regelverket skal inneholde en innskuddsplan, hvor de nærmere regler om medlemmenes rett til innskudd til alderspensjon framgår. Dersom ordningen i tillegg inneholder uførepensjoner og pensjoner til etterlatte, skal de nærmere bestemmelsene om denne delen av pensjonsordningen framgå av regelverkets ytelsesplan. I tråd med lovens forutsetninger om at alderspensjonskapitalen skal forvaltes av institusjon og at eventuelle risikoytelser skal være tegnet i forsikringsselskap eller pensjonskasse, vil regelverket i stor grad måtte framgå eller bestå av avtaler med en eller flere av de forannevnte institusjoner.
>
> For medlemmene, og for så vidt også øvrige arbeidstakere i foretaket, vil det være viktig å ha kjennskap til hovedlinjene i pensjonsordningens regelverk, og da særlig forhold som gjør det mulig for arbeidstakerne å avgjøre hvorvidt de har rett til pensjon, hvilke typer pensjon de har rett til mv. For å sikre arbeidstakerne tilstrekkelig informasjon er det i utkastet til lov tatt inn en bestemmelse om at arbeidstakerne skal gis en skriftlig oversikt over regelverket for pensjonsordningen. Ved utarbeidelse av denne oversikten skal det legges vekt på å gi arbeidstakerne en god oversikt over bl.a. pensjonsinnskuddene og hvilken alderspensjon disse kan forventes å gi.»

Utvalget foreslår videre at foretaket skal være ansvarlig for å gi de ansatte skriftlig oversikt over regelverket, jf. utkastet § 2-7. Det skal legges vekt på å gi arbeidstakerne et godt bilde av medlemmenes rettigheter, pensjonsinnskuddene og hvilken alderspensjon som kan forventes. Under henvisning til den betydning regelverket har for de ansatte, foreslår utvalget videre at pensjonsordningens styringsgruppe, hvor det bl.a. vil være representanter fra de ansatte, skal uttale seg i spørsmål om endringer i regelverket, jf. nærmere omtale av styringsgruppen i avsnitt 4.6.

4.3.3 Høringsinstansenes merknader

Flere høringsinstanser gir uttrykk for at spørsmålet om opplysningsplikt til arbeidstakere og medlemmer er av stor betydning. Bl.a. *Aktuarkonsulenters Forum (AKF)* har vist til at lovutkastet ikke angir hvilke forutsetninger som skal benyttes når foretaket opplyser medlemmene om hvilke alderspensjoner de kan forvente å motta, jf. utkastet § 2-7, og at endrede forutsetninger i betydelig grad kan endre anslagene. AKF frykter at foretak kan få erstatningsplikt overfor medlemmer hvis de estimerte ytelser avviker fra de faktiske. *NIP* anser at institusjonene har bedre forutsetning for å gi informasjon, og anbefaler derfor at ansvaret for å gi informasjon til medlemmene primært legges på denne part. *Forbrukerrådet* mener at institusjonen bør ha en klar rådgivningsplikt overfor foretaket, og at det i foretaket må være en eller flere ansvarlige for å gi denne informasjonen videre til medlemmene. Forbrukerrådet mener videre at det bør komme klart fram i loven at medlemmet hvert år skal få tilsendt en kontoutskrift.

Om foretakenes informasjonsplikt etter lovutkastet skriver *Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)*:

> «Både i de tilfeller hvor forvaltningen skjer etter beslutning av bedriften og i de tilfeller hvor beslutning tas av arbeidstakeren selv, er risikoen for at den antydede pensjonsytelse ikke nås, så betydelig at det etter vår oppfatning ikke kan være fornuftig at foretaket pliktmessig skal oppgi et konkret pensjonsnivå.... Dagens utvikling innen erstatningsretten vil lett kunne føre til at arbeidsgiver kan bli gjort ansvarlig uansett hvilke forbehold han har tatt dersom det målet ikke nås. Arbeidsgiver må kunne unnlate å gi slik informasjon. Eventuelt bør det klart framgå av lovteksten at arbeidsgiver er ansvarsfri dersom det forventede pensjonsnivå allikevel ikke nås.»

Forbrukerombudet mener det bør være selvfølgelig at forsikringsavtaleloven (FAL) gjelder også for den aktuelle type av kollektive pensjonsavtaler, men at ordlyden i utkastet § 2-7 kan gi det inntrykket at informasjonsplikten overfor sikrede ensidig knyttes til foretaket. *Kredittilsynet* viser i sin høringsuttalelse til at FAL § 19-3 pålegger både forsikringsselskapet og forsikringstakeren en informasjonsplikt overfor de som er medlemmer av en kollektiv forsikring. Lov om innskuddspensjon bør etter Kredittilsynets oppfatning utformes slik at den bringes i samsvar med FAL på dette punkt, også for de institusjoner som ikke faller inn under FAL. *AKF* ber om at det vurderes om forsikringsavtalelovens generelle bestemmelser om informasjonsplikt er tilstrekkelig i innskuddsordningene.

FNH, *Finansforbundet* og *YS* gir uttrykk for at det bør gis egne retningslinjer for hvordan institusjonene skal gi informasjon til ansatte og foretak i inn-

skuddsordningene. *FNH*foreslår at det tas inn en egen hjemmel om dette i lovutkastet § 2-7.

Høringsinstansene har ikke hatt merknader av betydning til krav om skriftlig regelverk i ordningen og om hva dette skal inneholde. Som følge av de endringer *Kredittilsynet* har foreslått i utkastet § 2-4 om uføreytelser og ytelser til etterlatte, og innskuddsfritak, foreslår tilsynet likevel en mindre teknisk endring i utkastet § 2-5 annet ledd, som etter deres vurdering bør lyde:

> «(2) Har foretaket tegnet særskilt forsikring etter § 2-4, skal regelverket inneholde pensjonsplanen.»

4.3.4 Departementets vurdering

Departementet kan ikke se at det i høringsmerknadene har framkommet tungtveiende innvendinger mot at ordningen skal ha et skriftlig regelverk og til hva dette skal inneholde, jf. forslaget § 2-5. Som følge av innføring av adgang til ti års ytelsesperiode, og de endringer dette fører til, jf. omtale i kapittel 9, foreslår departementet at kravet i utkastet om at regelverket skal inneholde reglene om bruk av midlene til pensjonsytelser, tas ut, jf. forslaget § 2-5 første ledd. Forslaget til nytt annet ledd svarer, med visse tekniske endringer, til Kredittilsynets endringsforslag.

Medlemmer i en innskuddsordning vil ha behov for informasjon både om regelverket, herunder særlig om hvilke innskudd som foretas og om medlemmet er dekket av eventuelle forsikringer ved uførhet eller død. I tillegg vil medlemmene ha behov for informasjon av mer finansiell karakter, for eksempel om pensjonskapitalens størrelse, hvilken avkastning som er oppnådd, hvilken risiko som tas ved forvaltningen av kapitalen mv.

Departementet antar at det er mest nærliggende at det er foretaket som informerer arbeidstakerne om regelverket i ordningen, og støtter således utvalgets forslag i så måte. Utvalget har videre foreslått at foretaket skal opplyse medlemmet om hvilken alderspensjon medlemmet kan vente. I denne sammenheng vises det til at det vil herske stor usikkerhet om avkastning på pensjonskapitalen fram til pensjonsalder, og videre vil medlemmets alder og opparbeidede pensjonskapital ha stor betydning. Behovet for informasjon vil likevel måtte antas å være stort. Departementet antar at det vil bli utarbeidet standardiserte metoder som illustrerer hvilken framtidig alderspensjon som kan oppnås under ulike forutsetninger. Det understrekes at slik informasjon vil måtte bygge på sjablonmessige forutsetninger, og være av veiledende karakter. Departementet foreslår tatt inn et nytt tredje ledd i forslaget § 2-7, hvoretter Kongen kan fastsette nærmere regler om hvilken informasjon som skal gis til medlemmene.

Forsikringsavtaleloven (FAL) kapittel 19 inneholder særlige regler om kollektive forsikringer, herunder regler om hva avtale om kollektiv forsikring skal inneholde, og om hvilken informasjon foretaket og arbeidstakeren skal motta fra institusjonen. Både foretak og medlemmer skal etter FAL § 19-3 med passende mellomrom bli orientert om bl.a. forsikringsselskapets ytelser, om det er adgang til å reservere seg mot medlemskap, forsikringstakerens plikter i forbindelse med meldinger til eller fra medlemmene og medlemmenes rettigheter til å disponere over sine rettigheter etter avtalen.

Spørsmålet om innskuddsbasert pensjonsordning faller inn under FAL kapittel 19 er et spørsmål om ordningen er å anse som en kollektiv forsikring i forsikringsavtalelovens betydning. Departementet antar at dette vil være tilfelle for så vidt gjelder ordning opprettet i forsikringsselskap eller pensjonskasse, enten dette er i oppsparings- eller utbetalingsperioden, også dersom ordningen i slike tilfeller er opprettet med investeringsvalg for egen pensjonskonto. Forsikringsavtaleloven vil videre komme til anvendelse for ordningens eventuelle ytelsesplan, dvs. for forsikringer tegnet etter forslaget § 2-4.

Etter departementets vurdering er det tvilsomt om FAL kapittel 19 kommer til anvendelse for ordning opprettet i bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond, med mindre det lages egne regler om dette. Departementet deler Kredittilsynets vurdering av at FAL § 19-3 så langt det passer bør gjøres gjeldende også for de institusjoner som i utgangspunktet ikke faller inn under FAL. Departementet anser det som hensiktsmessig at dette gjøres i forskrift, jf. tidligere omtalte forslag om hjemmel for forskrift i nytt tredje ledd i forslaget § 2-7.

4.4 Uføreytelser. Ytelser til etterlatte

4.4.1 Bakgrunn

Uførepensjon og pensjoner til etterlatte er ikke obligatoriske i de pensjonsordninger som omfattes av lov om foretakspensjon. Arbeidsgivers plikter i slik sammenheng følger av lov om yrkesskadeforsikring, som er en obligatorisk ordning, uavhengig av om foretaket har foretakspensjonsordning.

I lov om foretakspensjon er uføreytelser og ytelser til etterlatte regulert i kapittel 6 og 7. Kapittel 6 omhandler uførepensjon og inneholder bestemmelser vedrørende uføregrad, pensjonsytelsenes størrelse og premiefritak. Kapittel 7 omhandler pensjoner til etterlatte. I kapitlet defineres hvem som kan motta ytelser, og det gis bestemmelser vedrørende pensjonsytelsenes størrelse og løpetid.

4.4.2 Utvalgets forslag

Utvalget har funnet at uførepensjon og pensjoner til etterlatte heller ikke i lov om innskuddspensjon bør være en obligatorisk del. Slike ytelser kan ordnes som tillegg til alderspensjon på en rekke måter, både innenfor tjenestepensjonsordningen og separat fra denne. Utvalget har imidlertid kommet til at slike pensjoner ikke kan etableres som innskuddsbaserte ytelser, fordi dette bl.a. ville føre til at unge arbeidstakere ville ha meget lave opptjente rettigheter. På denne bakgrunn foreslås det at uføre- og etterlatteytelser i tilknytning til innskuddsbaserte alderspensjonsordninger skal kunne etableres som selvstendige ytelser i henhold til bestemmelsene i lov om foretakspensjon, jf. lovutkastet § 2-4. Disse pensjonene må være ytelsesbaserte, noe som krever ytelsesplan og individbasert premieberegning. Det vil bli innrømmet skattefradrag for premie på lik linje med premier etter lov om foretakspensjon.

I henhold til lov om foretakspensjon § 6-3 første ledd skal uførepensjon tilsvare den alderspensjon medlemmet ville ha hatt rett til på grunnlag av lønnen på uføretidspunktet og samlet tjenestetid ved oppnådd pensjonsalder. Videre skal pensjoner til etterlatte i henhold til lov om foretakspensjon fastsettes

enten som en del av medlemmets alderspensjon eller som en del av lønn ved medlemmets død. I en innskuddspensjonsordning kan størrelsen på alderspensjon ikke fastsettes før på pensjoneringstidspunktet. Det er derfor ikke aktuelt å knytte størrelsen på uførepensjon eller etterlattpensjon opp til størrelsen på alderspensjonen. Utvalget mener imidlertid at det vil være naturlig å ta utgangspunkt i lønn og framskrevet tjenestetid, og at ytelsenes størrelse må fastsettes i pensjonsordningens regelverk. Videre må uføre- og etterlatteytelser oppfylle de krav til forholdsmessighet og maksimalytelser som er gitt i lov om foretakspensjon §§ 5-3 og 5-7. Utvalget viser også til at uførepensjonen må ytes i forhold til uføregraden i samsvar med lov om foretakspensjon § 6-3 annet ledd.

Lovutvalget peker på at arbeidsgiver også kan etablere uføre- og/eller etterlatteytelser som ikke inngår i lov om foretakspensjon, eksempelvis gruppelivsforsikring eller andre former for kapital- eller pensjonsforsikring. Slike forsikringer kan etableres etter det regelverket som finnes for den aktuelle forsikringsform, og krever ifølge utvalget ikke særskilte bestemmelser i loven. Imidlertid mener utvalget at det kan være hensiktsmessig at lov om innskuddspensjon inneholder informasjon om disse mulighetene. Foretaket kan uansett hvilken form disse ytelsene har, velge å beskrive dem i pensjonsordningens regelverk og diskutere dem i styringsgruppen.

I NOU 1999: 32 heter det i avsnitt 4.6.3.2 at praksis har vært at det til uføre- og etterlatteytelser benyttes premier med oppsparingselement. Lovutvalget har valgt å ikke gå nærmere inn på problemstillinger vedrørende bruk av rene risikopremier eller bruk av ordinære premier for slike ytelser i innskuddspensjonsordninger, og legger til grunn at samme prinsipper vil bli anvendt i foretaks- og innskuddspensjon.

4.4.3 Høringsinstansenes merknader

Arbeids- og administrasjonsdepartementet og *Sosial- og helsedepartementet (SHD)* slutter seg til utvalgets forslag om at eventuelle uføre- og etterlatteytelser skal etableres etter reglene i lov om foretakspensjon. SHD sier seg enig i at det i lov om innskuddspensjon åpnes for at slike ytelser kan tegnes i kombinasjon med alderspensjon fra innskuddsordning. Videre anser SHD det hensiktsmessig at slike ordninger ikke reguleres i lov om innskuddspensjon.

De selvstendige kommunale pensjonskasser uttaler at det i lov om innskuddspensjon bør tas inn fullstendige regler om uføre- og etterlattpensjon dersom lovforslagene om foretakspensjon og innskuddspensjon ikke samles i en lovtekst. *Norske Pensjonskassers Forening (NPF)* har liknende synspunkter.

Norwegian Insurance Partners (Non Marine) AS deler utvalgets syn om at uførepensjon og ytelser til etterlatte ikke bør være en obligatorisk del av innskuddspensjonsordningen. *Norges Arbeidsgiverforening for virksomheter med offentlig tilknytning (NAVO)* understreker at det må være opp til den enkelte virksomhet om denne typen supplerende ordninger skal etableres. *YS* går imidlertid mot utvalgets forslag og uttaler:

> «YS krever at lovverket må fastsette at det skal være obligatorisk å tilknytte uførepensjon og ytelser til etterlatte i pensjonsordninger, dersom ordningen skal komme inn under skattelovens bestemmelser.»

Utvalgets vurdering om at pensjoner til uføre og etterlatte ikke bør etableres som innskuddsbaserte ytelser, får støtte av *Kredittilsynet*. Tilsynet er videre enig i at uføre- og etterlatteytelser skal tegnes som selvstendige ytelser. Lovutkastet § 2-4 kommenteres generelt:

> «Når utvalget har foreslått at innskuddspensjonsordninger bare skal omfatte alderspensjon, vil uføre- og etterlatteytelser måtte sikres utenom innskuddspensjonsordningen. Adgangen til å etablere forsikringer for uføre- og etterlatteytelser er et forhold som i utgangspunktet ikke burde vedrøre selve innskuddsordningen. Det synes derfor lite naturlig å ha en beskrivelse av disse ytelsene i regelverket. De aktuelle bestemmelser har ikke noe substansielt innhold for de forhold som loven skal regulere.
>
> Kredittilsynet finner likevel etter en samlet vurdering at det kan være en viss relevans i å ta inn bestemmelser vedrørende uføre- og etterlatteytelser som er etablert i samsvar med bestemmelsene i forslag til lov om foretakspensjon, når alderspensjonsrettighetene er sikret etter lov om innskuddspensjon, jf. lovutkastet § 2-4 annet ledd. Det kan derfor være hensiktsmessig å nedfelle en slik bestemmelse i dette lovutkastet, da det her dreier seg om en koordinering av to pensjonsordninger innenfor samme skatteregime. Vi støtter således innholdet i § 2-4 annet ledd, men vil foreslå at andre forsikringsdekninger utenom skattereglene, som for eksempel gruppelivsforsikringer, ikke skal inngå i regelverket.»

Kredittilsynet legger til grunn at utvalgets forslag innebærer at det åpnes for å etablere pensjonskasser som kun omfatter uføre- og etterlatteytelser:

> «Utvalget for[e]slår at forsikring som gir medlemmene ytelser ved helt eller delvis tap av ervervsevne og ytelser til etterlatte, kan tegnes etter reglene om foretakspensjon, eventuelt i form av gruppelivsforsikringer eller lignende. I medhold av lov om foretakspensjon kapittel 6 og 7 kan slike ytelser sikres i forsikringsselskap eller pensjonskasse. Innskuddspensjonsordning som er opprettet i annen institusjon, må derfor avtale tilleggsytelser direkte med livsforsikringsselskap eller opprette pensjonskasse, jf. avsnitt 3.4.1 i utredningen. Kredittilsynet forstår dette slik at det er utvalgets mening at det skal være adgang til å opprette egne pensjonskasser som bare omfatter tilleggsytelsene. Innskuddspensjonsordningen kan foretaket tegne i livsforsikringsselskap, bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond.»

Kredittilsynet uttrykker skepsis til at det åpnes for etablering av denne type pensjonskasser:

> «Slike «risikopensjonskasser» har det ikke vært tradisjon for i norsk rett. Pensjonskassene har tidligere kun omfattet ytelsesbasert alderspensjon, samt uføre- og etterlatteytelser dersom foretaket som oppretter pensjonskassen har ønsket dette. Dagens regler for pensjonskasser, herunder reglene om ansvarlig kapital, forsikringsmessige avsetninger og lignende, er basert på at pensjonskassene ikke bare omfatter risikoytelser. For små og mellomstore foretak vil disse ytelsene neppe kunne bli av slikt omfang at dagens regler vil kunne gjøre det regningssvarende å etablere en slik «risikopensjonskasse».»

AktuarKonsulenters Forum påpeker at utvalgets merknader til § 2-4 kan tolkes som om gruppelivsordninger også vil kunne falle inn under de samme skatter-

egler som innskuddspensjon, og at dette i så fall innebærer et helt nytt prinsipp som det ikke er gitt noen begrunnelse for.

*Den Norske Aktuarforening*mener at utkastet § 2-4 er noe uklart formulert:

> «Aktuarforeningen tolker denne paragrafen slik at essensen i første ledd er at det er tillatt å ha etterlattepensjon, uførepensjon og innskuddsfritak tilknyttet en innskuddsbasert pensjonsordning, mens annet ledd innebærer at dersom tilleggsdekningene tilfredsstiller bestemmelsene i LOF, vil tilleggsdekningene nyte godt av de gunstige skattereglene for slike ordninger. Dette bør fremgå klarere av lovteksten.»

FNH viser til lovutvalgets utredning avsnitt 4.6.3.2 «Videreføring av uføre- og etterlatteytelser» og anbefaler at det gis skattefradrag for eventuell premie til risikoytelser uten spareelement.

NHO stiller seg positive til at det gis anledning til å tegne dekning for død og uførhet etter regelverket i lov om foretakspensjon, men skriver videre i sin høringsuttalelse:

> «Det er imidlertid et viktig poeng at innskuddsordningene skal være enkle og at man bevarer enheten i produktoppbyggingen og den regnskapsmessige håndteringen av pensjonsordningene i bedriften. Etableres etterlattepensjonen i henhold til lov om foretakspensjon, vil krav om NRSP-beregning bli utløst.»

4.4.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at uføre- og etterlattepensjoner i tilknytning til innskuddsbasert alderspensjonsordning kan etableres som selvstendig ytelse i henhold til bestemmelsene i lov om foretakspensjon. Departementet deler utvalgets syn om at uførepensjon og ytelser til etterlatte, som i lov om foretakspensjon, ikke skal være en obligatorisk del av pensjonsordningen.

Enkelte høringsuttalelser viser at utvalgets lovutkast § 2-4 kan gi uklarhet med hensyn til hvilke ytelser som gis skattemessig gunstig behandling. På denne bakgrunn har departementet sett behov for enkelte justeringer i paragrafens ordlyd, jf. forslaget § 2-4. Departementet vil understreke at uføre- og etterlatteytelser som ikke er inkludert i lov om foretakspensjon, eksempelvis gruppelivsforsikring, heller ikke vil falle inn under samme skatteregler som uføre- og etterlatteytelser i henhold til lov om foretakspensjon. Siden slike forsikringer kan tegnes uavhengig av eventuell pensjonsordning, ser ikke departementet behovet for å nevne dem i loven. Det bemerkes at loven ikke er til hinder for at opplysning om slike forsikringer inngår i pensjonsplanen.

Departementet støtter utvalgets forslag om at også pensjonskasser skal kunne tilby uføre- og etterlatteytelser som ledd i pensjonsordning med innskuddsbasert alderspensjon. Kredittilsynet bemerker at det ikke er tradisjon for såkalte «risikopensjonskasser», og at regelverket for pensjonskassene neppe er egnet for virksomhet som kun omfatter ytelser til uføre og etterlatte. Departementet vil bemerke at det sentrale innhold i pensjonsordningen vil være alderspensjon, og at pensjonskasser med innskuddsbasert alderspensjon vil ha adgang til i tillegg å la ordningen omfatte uførepensjon og pensjon til etterlatte. Dette svarer til den adgang som er gitt i lov om foretakspensjon.

Når det gjelder NHOs kommentar som berører foreløpig Norsk RegnskapsStandard om Pensjonskostnader, vil departementet vise til utvalgets omtale av regnskapsstandarden i NOU 1999: 32 side 52.

4.5 Innskuddsfritak ved uførhet

4.5.1 Bakgrunn

I ordninger opprettet i tråd med lov om foretakspensjon er finansiering av arbeidstakeres alderspensjoner basert på premieinnbetalinger fram til pensjonsalder. Ved uførhet vil arbeidstaker som oftest fratre sin stilling, og alderspensjonen vil derfor kun være delvis finansiert. Premiefritak ved uførhet sikrer imidlertid at ansvaret for gjenstående premiebetaling overføres fra forsikringstakeren til livsforsikringsselskap eller pensjonskasse. Teknisk sett er premiefritak ved uførhet en "uførepensjon" som betales til pensjonsordningen, og hvor ytelsen svarer til premien for alders- og etterlattpensjon basert på den lønn medlemmet hadde på uføretidspunktet.

I lov om foretakspensjon § 6-7 er det nedfelt krav om at en pensjonsordning som omfatter uførepensjon, skal ha regler som sikrer premiefritak under uførhet. Dersom pensjonsordningen ikke har tilknyttet uførepensjon, er det valgfritt om premiefritak skal gjelde. I henhold til lov om foretakspensjon løper premiefritaket så lenge uføregraden er så høy som regelverket krever, men ikke lenger enn til pensjonsalderen, jf. § 6-1 fjerde ledd.

4.5.2 Utvalgets forslag

Utvalget mener prinsippene for premiefritak ved uførhet bør gjøres gjeldende for innskuddspensjonsordninger, jf. utkastet § 2-4. Videre foreslås det at betegnelsen «innskuddsfritak ved uførhet» benyttes.

I lovutvalgets utredning heter det videre:

> «Innskuddsfritaket skal omfatte innskudd til alderspensjon. Premie til barnepensjon og ektefellepensjon faller inn under reglene for premiefritak i forslag til lov om foretakspensjon § 6-7 dersom ytelsene er tegnet etter utkastet § 2-4 annet ledd. Lov om foretakspensjon § 6-7 skal da i prinsippet følges fullt ut for innskuddsfritak i innskuddsbaserte ordninger. Dette innebærer at det skal være innskuddsfritak for innskudd til alderspensjon dersom pensjonsordningen har tilknyttet uførepensjon. Dersom pensjonsordningen ikke har tilknyttet uførepensjon, er innskuddsfritak valgfritt. Valget treffes av arbeidsgiver og inngår i innskuddsplanen og ytelsesplanen for pensjonsordningen. Det må være samme regler for alle arbeidstakere.»

4.5.3 Høringsinstansenes merknader

Kredittilsynet uttaler:

> «I lovutkastet er bestemmelsen om innskuddsfritak tatt inn i bestemmelser som også omhandler andre uføreytelser og ytelser til etterlatte. Det fremgår ikke klart av lovutkastet at innskuddsfritak er en ytelse som kan knyttes til pensjonsordningen uavhengig av om det ytes andre uføreytelser.»

4.5.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets vurderinger og forslag knyttet til innskuddsfritak ved uførhet. Departementet har videre tatt hensyn til Kredittilsynets kommentar, slik at det nå framgår av lovteksten at innskuddsfritak er en ytelse som kan knyttes til pensjonsordningen på selvstendig grunnlag, jf. lovforslaget § 2-4 annet ledd. Departementet viser til at dette vil være en forsikring tilsvarende premiefritak etter § 6-7 i lov om foretakspensjon, og at det anses naturlig å gi premien samme skattemessige behandling som i lov om foretakspensjon. Dersom en pensjonsordning omfatter uførepensjon etter lovforslaget § 2-4, skal ordningen i medhold av lov om foretakspensjon § 6-7 også ha innskuddsfritak ved uførhet.

4.6 Styringsgruppe

4.6.1 Bakgrunn

Etter lov om foretakspensjon skal det opprettes en styringsgruppe i pensjonsordninger som omfatter 15 eller flere medlemmer når pensjonsordningen opprettes i livsforsikringsselskap. Ordningen med styringsgruppe har bl.a. til hensikt å gi de ansatte anledning til å legge fram sitt syn i pensjonssaker for foretaket. Styringsgruppen skal bestå av minst tre personer, hvorav minst en person er valgt av og blant medlemmene. Styringsgruppen skal uttale seg om saker som gjelder forvaltningen og praktiseringen av pensjonsordningen, og skal behandle regelverket før det vedtas eller endres.

4.6.2 Utvalgets forslag

Lovutvalget uttaler på side 46 (NOU 1999: 32):

> «Etter utvalgets vurdering bør det være krav om opprettelse av styringsgruppe også i innskuddsbaserte ordninger. Utvalget legger videre til grunn at ansatte i mindre foretak lettere vil kunne ta opp pensjonsspørsmål direkte med ledelsen, og at opprettelse av en slik formell gruppe i slike tilfeller vil kunne medføre unødig administrasjon av ordningen. Det foreslås derfor at det i foretak med mindre enn 15 medlemmer ikke bør være pålagt å opprette egen styringsgruppe. Ut over dette foreslår utvalget at plikten til å opprette styringsgruppe gjøres generell, dvs. at det ikke gjøres unntak for ordninger som er opprettet i pensjonskasse. Dette er den motsatte løsning av det som er valgt i lov om foretakspensjon.
>
> Styringsgruppen skal uttale seg i saker som gjelder forvaltningen og praktiseringen av pensjonsordningen. Styringsgruppen er et rådgivende, og ikke et besluttende organ. I saker som gjelder endringer i regelverket, skal styringsgruppen behandle forslaget før det vedtas. Det er ikke tatt inn noen bestemmelse i loven om hva som eventuelt skal skje dersom styringsgruppen unnlater eller bruker urimelig lang tid på å behandle forslag til endringer i regelverket. Dersom styringsgruppen på slik måte unngår å behandle forslag til endringer i regelverket, må foretaket anses å ha anledning til å vedta endringene uten forutgående behandling i styringsgruppen.
>
> Reglene om plassering av alderspensjonskapitalen vil kunne ha stor betydning for de ansattes økonomiske situasjon som pensjonister. Ulike medlemmer kan ha ulike ønsker og oppfatninger om hvordan kapitalen bør plasseres, og disse oppfatningene kan endres over tid. I

en særskilt investeringsportefølje vil avkastningen tidvis kunne bli høy, samtidig som risikoen for tap kan være stor. Utvalget har vurdert om styringsgruppen skal, eller skal kunne, gis kompetanse til å fatte vedtak om investeringsvalg i ordninger med kollektiv forvaltning av midlene, jf. bl.a. drøfting i avsnitt 3.4.5. Utvalget har kommet til at beslutninger fattet av styringsgruppen ikke sikrer det enkelte medlem en tilstrekkelig innflytelse over investeringsbeslutningene, i forhold til den risiko medlemmet kan bli påført. Det kan videre stilles spørsmål ved om styringsgruppen kan forventes å ha god nok innsikt i finansielle forhold til å foreta velfunderte investeringsbeslutninger på vegne av medlemmene.»

4.6.3 Høringsinstansenes merknader

Høringsinstansene har ulike oppfatninger i spørsmålet om det bør være krav om opprettelse av styringsgruppe for pensjonsordningene. *FNH*, *LO* og *Norges Ingeniørorganisasjon* (NITO) gir sin tilslutning til krav om styringsgrupper i ordningene. *Landslaget for regnskapskonsulenter* skriver at de representerer foretak med få ansatte, og av den grunn går inn for at å senke grensen for krav til opprettelse av styringsgruppe fra 15 til 10 medlemmer. Også *LO* og *NITO* går inn for å gjøre kravet om styringsgruppe generelt. *LO* vil videre utvide kompetansen til styringsgruppene, og skriver om dette:

> «Etter forslaget skal det opprettes styringsgrupper med arbeidstakerrepresentasjon der det er flere enn 15 medlemmer. Disse har uttalerett, ikke styringsrett. Utvalget begrunner dette med behovet for klare ansvarsforhold og krav til kompetanse.
>
> Dette er ikke tilstrekkelig begrunnelse ut fra ovenstående hovedhensyn. De ansatte må gis mer reell innflytelse over ordningens generelle utforming innen lovens rammer både når den opprettes og underveis, med utgangspunkt i det organiserte arbeidsliv. Ansatte og rådene må gis slik kompetanse i loven. Det bør ikke gjelde noen nedre grense for antall ansatte. Slik loven nå er utformet gis arbeidstaker mest innflytelse når det opprettes ordninger med individuelle investeringsvalg, og dette kan svekke grunnlaget for organisering og kollektive løsninger.»

NPF anser at hensynet til medlemmenes representasjon i styringen av pensjonsordningen for pensjonskassenes vedkommende ivaretas gjennom ansattes rett og plikt til deltakelse i pensjonskassens styre. NPF frykter videre at kompetanse og oppgaver i styringsgruppe og styre kan blandes sammen, og foreslår derfor at det ikke stilles krav om styringsgruppe i ordning opprettet i pensjonskasse . *Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening* ser ikke helt hvorfor en i forhold til pensjonskasser avviker fra den løsning som ble foreslått i lov om foretakspensjon, jf. Ot.prp. nr. 47 (1998-99), og mener i tillegg at loven virker noe uklar med henhold til hvilke rettigheter og forpliktelser styringsgruppen har.

Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH) og *NHO* mener kravet om å opprette en styringsgruppe virker unødvendig byråkratisk, og går i mot dette. Subsidiært foreslår *HSH* at kravet om styringsgruppe innføres for ordninger med mer enn 50 medlemmer.

Etter *Sparebankforeningens* vurdering, innebærer forslaget om at foretak med færre enn 15 ansatte ikke skal ha plikt til å opprette styringsgruppe, i praksis at mange ansatte i små og mellomstore bedrifter mister den innflytelse

over ordningen som forslaget var ment å gi. Sparebankforeningen mener derfor at kravet om opprettelse av styringsgruppe bør tre inn ved en lavere grense enn foreslått av utvalget.

4.6.4 Departementets vurdering

Høringsinstansene har hatt ulike syn på om det bør opprettes styringsgrupper i innskuddspensjonsordninger, og hvilken kompetanse styringsgruppene eventuelt skal tillegges. Etter departementets vurdering må forslaget om krav om opprettelse av styringsgruppe i lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold vurderes i forhold til tilsvarende bestemmelser i lov om foretakspensjon, da hensynene bak opprettelse av styringsgruppe er de samme i de to lovene. Det samme gjelder spørsmålet om hvilken kompetanse styringsgruppene bør tillegges. Departementet vil understreke at det er av avgjørende betydning, både for medlemmer, foretak, institusjon og myndigheter, at ansvarsforholdene er klare og entydige. Departementet deler således utvalgets vurdering om at foretak med 15 eller flere medlemmer skal opprette styringsgruppe, og at styringsgruppen skal uttale seg i saker som gjelder forvaltning av ordningen og om regelverksendringer, jf. forslaget § 2-6.

Departementet deler utvalgets vurdering av at det bør opprettes styringsgruppe også i ordning opprettet i pensjonskasse. Dette vil bidra til å markere pensjonskassen som eget rettssubjekt, og gi medlemmene som kollektiv, adgang til å gjøre sine synspunkter gjeldende overfor pensjonskassens styre.

4.7 Ligningsforhold, tilsyn mv.

4.7.1 Bakgrunn

Følgende beskrivelse og begrunnelse er gitt for oversendelse av spesifiserte kvitteringer til ligningsmyndighetene, jf. Ot.prp. nr. 47 (1998-99) side 51:

> «Foretak med pensjonsordning som oppfyller lovens vilkår vil ha rett til inntektsfradrag for premieinnbetalinger og tilskudd til ordningen. Av hensyn til den praktiske gjennomføringen av ordningen må det foreligge dokumentasjon for at vilkårene for skattefavorisering er til stede. I tråd med gjeldende regler foreslås det i § 2-6 et system hvor kvitteringer mv som oversendes ligningsmyndighetene skal gis påtegning om at det gjelder innbetaling mv knyttet til en ordning som oppfyller lovens vilkår.
>
> (...)
>
> For å oppnå en korrekt ligning er det nødvendig at de kvitteringer mv som sendes inn er spesifiserte. Dersom årets premie betales over premiefondet, må dette angis særskilt for å forhindre dobbelt fradrag. Departementet tiltrer også utvalgets forslag med hensyn til plassering av ansvaret for at de opplysninger som inngis til ligningsmyndighetene er korrekte. Forsikringsselskapet, pensjonskassen, foretaket, samt institusjon som forvalter premiefond, vil ha et selvstendig ansvar på dette punkt. Regelen vil kunne virke preventivt ved at ingen av disse vil kunne fraskrive seg ansvar under henvisning til at opplysningene skulle vært gitt av en annen.»

I lov om foretakspensjon er det videre gitt regler om at Kredittilsynet skal føre tilsyn med foretakspensjonsordningene. Et slikt tilsyn vil supplere Kredittilsy-

nets alminnelige tilsyn med pensjonskassene og livsforsikringsselskapene, og innebærer bl.a. at Kredittilsynet kan sanksjonere gjennom pålegg om retting innen fastsatt frist. Videre kan Kredittilsynet kreve oppnevnt nytt styre og styringsgruppe eller at ordningen opphører og avvikles dersom retting ikke foretas innen fastsatt frist.

4.7.2 Utvalgets forslag

Lovutvalget slutter seg til de vurderinger av ligningsforhold som er foretatt i Ot.prp. nr. 47 (1998-99), og skriver om dette på side 47 i NOU 1999: 32:

> «Kravene i utkastet § 2-8 innebærer at regelverket, innskuddskvitteringer og meldinger til ligningsmyndighetene skal merkes, slik at det framgår at det gjelder innskuddsordning etter loven. Kvitteringer og meldinger til ligningsmyndighetene skal inneholde spesifiserte opplysninger over foretakets innbetalinger. Tilskudd til, og innskudd foretatt fra innskuddsfondet, skal framgå. Foretak og institusjon er ansvarlig for at opplysningene er riktige.»

Lovutvalget foreslår videre gjort gjeldende tilsvarende regler om tilsyn i lov om foretakspensjon, dvs. at Kredittilsynet skal føre tilsyn med ordningene, og at tilsynet tillegges kompetanse til å kreve oppnevnt nytt styre og styringsgruppe samt opphør og avvikling dersom forholdet ikke er rettet innen fastsatt frist.

4.7.3 Høringsinstansenes merknader

Skattedirektoratet skriver:

> «I § 2-8 i lovutkastet er innbetalinger til pensjonsordningen direkte omhandlet. Siden denne bestemmelsen skal gjelde generelt for alle slags betalinger etter innskuddspensjonsordningen, foreslår direktoratet at utbetalinger nevnes i lovteksten på lik linje med innbetalinger.
>
> I kommentaren til § 2-8 (3) er det bl. a. påpekt at det er viktig «at det gis opplysninger til den institusjon som foretar forvaltningen av alderspensjonskapitalen om innbetalinger som er foretatt fra innskuddsfondet, dersom innskuddsfondet forvaltes av en annen institusjon». Direktoratet er enig i at en slik informasjonsflyt er viktig, men kan ikke se av det foreliggende utkastet til lov om innskuddspensjon at dette er regulert. Vi gjør oppmerksom på at ut fra de erfaringer vi har hatt i forbindelse med IPA-ordningen (og tidligere EPES-ordningen), er det vanskelig for forvalteren av pensjonskapitalen å vite at innbetalingen kommer fra et fond som administreres av en annen institusjon.
>
> Institusjon og foretaket er ansvarlig for at det gis korrekt informasjon til ligningsmyndighetene vedrørende innskuddspensjonsordningene, jf. § 2-8 (4) i utkastet. Direktoratet vil i denne forbindelse påpeke at det vil bli svært vanskelig for skatteetaten å kontrollere om institusjonen/foretaket oppfyller sin opplysningsplikt.»

4.7.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til de vurderinger lovutvalget har gjort om behovet for og organisering av forhold knyttet til ligning og tilsyn, jf. forslaget §§ 2-8 og 2-9.

Etter departementets vurdering ivaretar bestemmelsen om ligningsforhold to sentrale hensyn. For det første videreføres prinsippet fra Tjenestepen-

sjonsordninger etter skatteloven (TPES), og som også er ivaretatt i lov om foretakspensjon, om at ligningsmyndighetene kan legge til grunn at vilkårene for fradrag er oppfylt. For det andre sikres nødvendige opplysninger fra eventuell forvalter av innskuddsfond om hvilke betalinger som er foretatt med midler fra dette fondet.

5 Alderspensjonskapitalen

5.1 Utforming av forvaltningen av pensjonskapital

5.1.1 Utvalgets forslag

Alderspensjonskapitalen skal ifølge utvalgets utkast forvaltes av en ansvarlig institusjon som omtalt i utkastet § 2-2. Arbeidsgiver skal ha ansvar for at det foreligger avtale med en slik institusjon om organisering av pensjonsordningen og forvaltning av pensjonskapitalen. Flere ulike institusjonstyper kan tilby slik forvaltning. Overordnet øvrig regulering kan være forskjellig for de ulike institusjonene. Forvaltningen er utformet i ulike alternativer. De ulike alternativene vil i ulik grad være tilpasset de enkelte institusjoners virksomhetsområde.

Utvalget gir i kapittel 3 og avsnitt 4.3 i utredningen en oversikt over alternativene for forvaltning av alderspensjonskapitalen i ordningen. En sentral forskjell mellom innskuddspensjon etter utvalgets forslag og eksisterende skattefavoriserte pensjonsordninger i arbeidsforhold, er at innskuddspensjon kan utformes med investeringsvalg for foretaket eller medlemmene. Utvalget har likevel sett det som grunnleggende at alderspensjonskapitalen ikke skal forvaltes av det enkelte medlem i pensjonsordningen, men av en ansvarlig institusjon. Utvalget legger vekt på at en slik institusjon allerede er underlagt et sett av regler for hvordan den tekniske forvaltningen av kapitalen skal foregå, og det er derfor bare behov for å gi få innskuddspensjonsspesifikke tilleggsregler.

Investeringsvalg i forbindelse med pensjonsordninger i arbeidsforhold har ikke tidligere vært foreslått i Norge. Utvalget gikk av den grunn gjennom gjeldende regelverk for kapitalforvaltning i forsikringsvirksomhet, inkludert for individuelle pensjonsforsikringsavtaler. Departementet viser i denne sammenheng til utvalgets utredning.

Utvalget valgte å legge grunnlag for at kollektive innskuddspensjonsordninger kan utformes ut fra tre mulige forvaltningsalternativer:

- Pensjonsordningen bør kunne utformes med alminnelig forvaltning, jf. utkastet § 3-1. Med alminnelig forvaltning mener utvalget at pensjonskapitalen skal inngå i institusjonens alminnelige forvaltningskapital og underlegges institusjonens vanlige regler.
- Utvalget har videre lagt til grunn at en innskuddsordning alternativt bør kunne utformes slik at alderspensjonskapitalen forvaltes med investeringsvalg for arbeidsgiver. Investeringsvalg innebærer at arbeidsgiver har ansvar for å velge sammensetning av og senere eventuelt endre den investeringsporteføljen som er tilordnet pensjonskapitalen, jf. utkastet § 3-2.
- Utvalget har foreslått at arbeidsgiver alternativt kan opprette innskuddspensjonsordning der alderspensjonskapitalen forvaltes med investeringsvalg for medlemmene. Disse kan da foreta investeringsvalg blant de investeringsalternativer institusjonen tilbyr. En slik ordning med investeringsvalg må utformes med en egen pensjonskonto for hvert medlem, jf. utkastet § 3-3. Utvalget så det som urimelig om pensjonsordninger med indivi-

duelle konti skulle kunne pålegges kollektivt investeringsvalg blant arbeidstakerne.

Utvalget la vekt på at forvaltningen må utformes slik at den som foretar investeringsvalget, dvs. utformer sammensetningen av investeringsporteføljen, selv har interesse av at denne oppgaven utføres godt. Utvalget har derfor foreslått at i ordninger der arbeidsgiver skal foreta investeringsvalget, skal det avtales at oppnådd avkastning fordeles mellom arbeidstaker og arbeidsgiver. Det følger av dette at i ordninger som beskrives i de to første strekpunktene over, skal slik avkastning overføres henholdsvis til pensjonskapitalen og til innskuddsfondet, jf. utkastet § 3-2 tredje ledd.

Utvalget foreslo videre at investeringsporteføljen kan være sammensatt av andeler i verdipapirfond tilbudt av forvaltningsselskaper for verdipapirfond, andeler i særskilte investeringsporteføljer tilbudt av forsikringsselskaper, eller kontanter og andre likvider, jf. utkastet § 3-4 første ledd.

Opptjent pensjonskapital på ethvert tidspunkt er definert i utkastet § 3-5. Det enkelte medlems alderspensjonskapital vil opptjenes over den perioden vedkommende er arbeidstaker i foretaket. Den kapital som er opptjent, er summen av de innskudd som foretaket har gjort til institusjonen etter innskuddsplanen, og den del av samlet avkastning for pensjonsordningen som har tilfalt medlemmets pensjonskapital. I ordninger med egen alderspensjonskonto etter utkastet § 3-3 skal opptjent alderspensjonskapital være definert av det beløp som til enhver tid fremgår av medlemmets konto.

Utvalget foreslo for øvrig også at pensjonsordningen bør kunne utformes som årlige kjøp av pensjonsforsikring i en ren forsikringsordning med dødelighetsarv også i innbetalingsfasen, men flertallet mente at en slik løsning burde implementeres i lov om foretakspensjon.

5.1.2 Høringsinstansenes merknader

De fleste høringsinstansene er positive til at det legges opp til flere alternativer for forvaltningen av pensjonskapital. *Landsorganisasjonen i Norge (LO)* mener imidlertid at selv med de begrensinger som er gitt i utkastet, «er det tvilsomt om det bør opprettes en skattefavorisert ordning med anledning for den enkelte til å spille i aksjemarkedene. LO mener at en ikke bør oppmuntre til forskjeller mellom pensjonister i samme foretak basert på investeringsvalg eller spekulasjon. Det at ordningen skal være kollektiv taler mot dette.»

Arbeidsgiverforening for virksomheter med offentlig tilknytning (NAVO) støtter den foreslåtte valgfriheten om hvordan pensjonskapitalen skal forvaltes, og understreker bl.a. at det må være virksomheten som velger hvilken modell som skal benyttes. *Landslaget for Regnskapskonsulenter (LRK)* mener at det virker demokratisk at det er mulighet for valg med hensyn til spareformer. LRK er imidlertid skeptisk til at forvaltningen etter utkastet § 3-3 skal overlates til den enkelte, og skriver at dette «bunner i at dette kan medføre ulikhet mellom medlemmene, fordi kunnskapen er for dårlig».

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) mener at lovteksten ville blitt mer oversiktlig hvis hver av de tre alternativene hadde blitt regulert i hver sin selvstendige paragraf, og skriver videre at organisasjonen i sitt tidligere arbeid antok at «behovet ville være den ordning som er omtalt i § 3-1 (1) bokstav b,

jfr § 3-3 som vi kaller alternativ 3. Dersom man bare hadde hatt dette ene alternativet ville lovverk, informasjon og markedsføring vært vesentlig enklere.»

NHO skriver imidlertid videre at organisasjonen ikke har noe «i mot at det gis flere alternativer forutsatt at behovet viser seg å være til stede, og det blir en reell valgfrihet.»

*Verdipapirfondenes forening*er også positive til at det i utkastet på denne måten legges opp til valgfrihet med hensyn til hvilken forvaltningsmodell som kan benyttes. Foreningen peker på at verdipapirfond ikke har anledning til å garantere en avkastning, og at fondene derfor bare kan tilby ordninger etter § 3-3.

Kredittilsynet viser til at uttrykket pensjonskapital er definert i utkastet § 1-2 første ledd bokstav f, og foreslår at overskriften på lovens kapittel 3 endres fra Alderspensjonskapitalen til Pensjonskapitalen. *NPF* peker på at utkastet § 3-5 definerer pensjonskapital som summen av innskudd og tilført avkastning, og mener at dette ikke samsvarer med definisjonen av pensjonskapital i utkastet § 1-2 første ledd bokstav f.

5.1.3 Departementets vurdering

Departementet mener at de tre alternativer som er foreslått i utvalgets utkast, vil gi en god ramme for etablering av innskuddsordninger i framtiden og støtter utvalgets utforming. Ettersom behov knyttet til pensjonsordninger i arbeidsforhold kan variere, mener departementet det er hensiktsmessig med den fleksibilitet som disse alternativene gir mulighet til. Departementet viser til at spørsmålet om adgang til å opprette innskuddsordning som er en ren forsikringsordning også i innbetalingsperioden, er drøftet i avsnitt 3.6. Slik adgang kan betraktes som et ytterligere forvaltningsalternativ.

Departementet er av den oppfatning at utvalgets utforming av utkastet § 3-1, der første ledd gjelder alminnelig forvaltning, mens annet ledd nevner de alternative forvaltningsmetodene, har gitt opphav til uklarheter blant høringsinstansene. Departementet vil derfor foreslå ny § 3-1 som spesifiserer de tre alternativene, som deretter utformes i forslaget §§ 3-2 til 3-4. Foreslått § 3-1 er dermed en opplysningsparagaf. De enkelte alternativer er drøftet nærmere i avsnitt 5.2-5.4.

Knyttet til kapitlets overskrift, vil departementet peke på at det er hensiktsmessig å framheve at bare alderspensjonskapitalen skal forvaltes etter reglene i dette kapitlet, og at annen kapital i ordningen, for eksempel forskuddsbetalte premier for eventuelle uførepensjoner og pensjoner til etterlatte skal forvaltes etter regelverket for de institusjoner som tilbyr slike forsikringer. Departementet støtter derfor utvalgets forslag til kapitlets navn.

Departementet støtter utvalgets utforming av bestemmelsen om opptjent pensjonskapital, jf. foreslått § 3-6. Departementet foreslår videre at foreslått § 3-6 første og annet ledd skal inneholde spesifikasjon av at hvis ordningen er opprettet i forsikringsselskap eller pensjonskasse, skal i tilfelle også andel av tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond inngå i opptjent pensjonskapital i overensstemmelse med foreslått § 1-2 bokstav k.

5.2 Fordeling av overskudd og avkastning

5.2.1 Utvalgets forslag

Etter det første alternativet til forvaltning, skal pensjonskapitalen inngå i institusjonens samlede forvaltningskapital. Etter det andre alternativet skal det tilknyttes en spesiell investeringsportefølje til pensjonskapitalen. Utvalget foreslår i begge disse alternativene at det kan avtales at oppnådd avkastning fordeles mellom medlemmene og foretaket. Slik fordeling skal foretas ved fordeling til henholdsvis pensjonskapitalen og innskuddsfondet, jf. utkastet §§ 3-1 annet ledd og 3-2 annet ledd. Grensen for slik fordeling skal nedfelles i pensjonsordningens regelverk. En andel av oppnådd avkastning skal alltid tilfalle medlemmene.

Utvalget viser til at en slik fordeling av avkastning vil kunne bidra til:

- at forventet pensjon enklere kan beregnes og at endelig pensjon faktisk står i et rimelig forhold til lønn,
- at arbeidsgivers kostnader ved ordningen reduseres, og
- at arbeidsgiver får et viktig insitament til å gjøre velbegrunnede investeringsvalg.

Den endelige fordelingen mellom arbeidsgiver og arbeidstaker vil avhenge av nivået som settes på avkastningsprosenten som utgjør grensen for deling i ordningens regelverk. Utvalget mener at Kongen bør kunne fastsette en grense for hvor lavt grensen for slik fordeling kan settes, jf. utkastet § 3-1 annet ledd. Det vil være uheldig om foretaket fastlegger en så lav grense at tilført avkastning til pensjonskapitalen ikke når en størrelse av betydning.

Utvalget foreslår også at Kongen skal kunne fastsette en høyeste avkastningsprosent for slik deling. Utvalget har som utgangspunkt at den høyeste avkastningsprosenten skal avspeile en rimelig avkastning i pensjonsordninger. Denne høyeste avkastningsprosenten bør dermed ligge over gjennomsnittsavkastningen i slike ordninger. Den bør heller ikke følge andre normrenter, for eksempel renten for rimelige lån i arbeidsforhold, da slike rentesatser vil være utviklet for andre formål. Derimot bør den være høy nok til å inkludere dekning for prisstigningen, hva som kan oppnås på tilnærmet risikofrie investeringer, og i tillegg inneholde en komponent som kompenserer for rimelig risiko. Den skal ikke gi uttrykk for en sikker avkastning. Utvalget foreslår dette som retningslinjer for hvilken maksimal avkastningsprosent det kan fastsettes for det som kan tilføres pensjonskapitalen.

Nivået på slik avkastning kan forventes å variere over tid med inflasjonsrate, realavkastnings- og annet avkastningsnivå, og utvalget antar det vil være nødvendig å vurdere nivået med noen års mellomrom. Ved avkastning mellom null og denne avkastningsprosenten vil arbeidstakers alderspensjonskapital godskrives hele avkastningen, mens arbeidsgiver ikke godskrives midler. Ved avkastning ut over avkastningsprosenten vil den avkastning som tilskrives alderspensjonskapitalen ikke øke, men arbeidsgiver vil godskrives overskuddet. Utvalgets beregninger, for eksempel i vedlegg 2 i NOU 1999: 32, har tatt utgangspunkt i avkastning på om lag 6 $^{1}/_{2}$ prosent

I pensjonsordningens regelverk kan det avtales andre fordelingsprosenter, men disse kan ikke overstige den maksimale eller være lavere enn den nedre grensen.

Et aspekt ved investeringsvalg er at ordningen enkelte år kan ha negativ avkastning. Det vil være brudd med sentrale pensjonspolitiske prinsipper hvis arbeidstakerne får sin opptjente pensjonskapital redusert som et resultat av arbeidsgivers investeringsvalg. Utvalget foreslår derfor at arbeidsgiver pålegges ansvar for at pensjonskapitalen ikke reduseres. Arbeidsgiver må skyte til midler fra innskuddsfondet eller ved eget tilskudd til pensjonsordningen hvis avkastningen har vært negativ. Ved å pålegge et slikt ansvar, reduseres faren for at arbeidsgiver ikke tar oppgaven tilstrekkelig alvorlig eller at en arbeidsgiver foretar investeringsvalg basert på at det å ta stor risiko kan gi gevinst i form av avkastning tilført innskuddsfondet, mens eventuelt tap må bæres av arbeidstakerne.

Insitamentstrukturen i en pensjonsordning der arbeidsgiver tar de sentrale beslutninger og får del i overskuddet (gjennom tildeling av overskudd ut over avtalt avkastningsprosent), men ikke vil belastes finansielt hvis ordningen taper penger, vil være meget uheldig.

5.2.2 Høringsinstansenes merknader

AktuarKonsulenters Forum (AKF) mener at det prinsipielt er uheldig å innføre en øvre grense på avkastningen, og viser til at det i pensjonsdebatten inntil nå heller har vært bekymring om hvorvidt man skal få nok pensjon som har vært anført. AKF mener at i en ordning som er utformet etter reglene i utkastet § 3-1, bør alt overskudd på fondet ut over en naturlig margin til finansinstitusjonens eiere gå til det enkelte medlem istedenfor til arbeidsgivers innskuddsfond.

Kredittilsynet bemerker at det er uklart om det med avkastning i forbindelse med utkastet § 3-1 menes avkastning før eller etter tilleggsavsetninger.

NHO har liten forståelse for at det skal være nødvendig å etablere et byråkrati for å overvåke og vedta begrensinger i den avkastning som skal tilføres den enkeltes konto.

FNH mener at flest mulig bestemmelser bør fastsettes i loven og minst mulig i forskrift, og at dette også gjelder fordeling av avkastning mellom pensjonskapitalen og innskuddsfond. FNH mener videre at bestemmelsen bør utformes slik at foretaket har anledning til å utforme slike retningslinjer i ordningens regelverk. Hvor lav en slik grense bør være, bør kunne avtales i regelverket og ikke fastsettes av myndighetene. FNH skriver at det er liten tvil om en slik øvre grense for avkastning vil bidra til forutsigbarhet, men skriver videre:

> «I dette tilfellet vil imidlertid forutsigbarhet bety at det settes en absolutt øvre grense for størrelsen på pensjonskapitalen ved oppnådd pensjonsalder. En slik grense vil normalt ikke være til medlemmets fordel.»

FNH mener imidlertid samtidig at forslaget om øvre avkastningsgrense er klart å foretrekke framfor skatt på avkastning som tiltak for å utjevne faktiske alderspensjoner i ytelses- og innskuddsordninger.

LO mener at deling av overskudd for så vidt bryter med grunnprinsippene for en innskuddsbasert ordning, og at dette virker kompliserende. LO mener at dette bl.a. åpner for at skattefrie fond brukes til annet enn pensjonsformål, og at dette er uheldig. LO ønsker en mer fleksibel utforming av denne model-

len og forutsetter at det blir anledning til å komme tilbake til avkastningsgrensene ved høring til forskrift der grensen skal fastlegges.

NARF mener at fordelingen av avkastningen bør kunne bestemmes av partene selv.

5.2.3 Departementets vurdering

Som omtalt under avsnitt 5.1.3, mener departementet at det er viktig at den som har investeringsvalget også har insentiv til en best mulig forvaltning av kapitalen. I ordninger den arbeidsgiver har valgt å la pensjonskapitalen inngå i institusjonens samlede forvaltningskapital, eller der arbeidsgiver har investeringsvalg, vil overskuddsdeling bidra til dette. Departementet vil også peke på at adgangen til å dele overskuddet mellom pensjonskapital og innskuddsfond vil være en hensiktsmessig regel for å bidra til større forutsigbarhet for endelig pensjon, redusere arbeidsgivers kostnader og bidra til at arbeidsgiver gjør velbegrunnede investeringsvalg. Ettersom innskuddspensjonsordningene er skattefavoriserte, og dermed delvis finansiert av fellesskapets midler, mener departementet at det må være mekanismer som hvis nødvendig kan anvendes for å bidra til en viss fordelingsprofil. Departementet støtter derfor utvalgets forslag, jf. forslaget § 3-2 annet og § 3-3 annet ledd.

Når det gjelder begrepet avkastning, gjelder dette tilført avkastning etter at institusjonens kostnader er dekket. Når det gjelder avkastningsbegrepet i pensjonsordninger i livsforsikringsselskap, vil departementet foreslå at det er avkastning etter at det er foretatt tilleggsavsetninger som anvendes, og at dette presiseres i loven. Etter gjeldende lovgiving er det avkastning etter tilleggsavsetninger som overføres til arbeidsgivers premiefond i kollektive pensjonsordninger, og det er rimelig å legge tilsvarende overskuddsbegrep til grunn i lov om innskuddspensjon.

Departementet viser til at dette er skattefavoriserte ordninger hvor myndighetene stiller visse krav til nivå og fordelingsprofil. Ulike grupper av ansatte har ulik forhandlingsstyrke. Hvis det ble opp til partene selv å bestemme fordelingen, ville resultatet kunne komme til å variere betydelig, avhengig av forhandlingsstyrke, noe departementet mener vil stride mot formålet med ordningen. Partene vil likevel kunne bestemme fordelingen innen de rammer myndighetene setter.

Departementet viser videre til at arbeidsgivers andel av overskuddet skal gå til innskuddsfondet, og brukes til pensjonsformål. I den grad det tilbakeføres midler til foretaket fra innskuddsfondet, skal dette skje mot beskatning. Departementet kan derfor ikke se at deling av overskudd skal kunne føre til at skattefrie avsetninger brukes til annet enn pensjonsformål.

Departementet viser til utvalgets vurdering av at en slik avkastningsprosent vil kunne variere over tid med inflasjonsrate og avkastningsforhold. Det vil da kunne være nødvendig å justere satsene, uten at prinsippene for fastsettingen er endret. Departementet mener at fastsetting av slike parametre som kan bli utsatt for mer rutinemessige endringer egner seg best for en forskrift. Utkast til forskrift vil bli sendt på høring på ordinær måte før den fastsettes.

5.3 Nærmere om ordning der institusjonen står for investeringsvalg

5.3.1 Utvalgets forslag

Utvalget har sett det som viktig at rammene rundt innskuddsordninger er enkle, og at det legges til rette for at små og mellomstore foretak, som ikke har ressurser å avse til stadige beslutninger og vurderinger, skal kunne opprette innskuddspensjonsordning på slike betingelser. Utvalget mente derfor at pensjonsordningen bør kunne utformes med alminnelig forvaltning, jf. utkastet § 3-1. Med alminnelig forvaltning mener utvalget at pensjonskapitalen skal inngå i institusjonens alminnelige forvaltningskapital og underlegges institusjonens vanlige regler. Det bør være adgang til å fordele avkastningen mellom arbeidstaker og arbeidsgiver i slike ordninger, jf. nærmere drøfting i avsnitt 5.2.

Utvalget skrev også at ved slik kapitalforvaltning i innskuddspensjonsordninger, skal pensjonskapitalen inngå i forvalterens samlede portefølje. Dette kan betraktes som lav-risikoplassering, fordi dette er institusjoner med god soliditet, og investeringene spres på forskjellige finansielle instrumenter (diversifisering) innenfor de alminnelige regler for institusjonenes kapitalforvaltning.

Utvalget har videre lagt til grunn at forskrift av 18. september 1995 om inndeling i forsikringsklasser som grunnlag for konsesjonstildeling (klasseforskriften) endres slik at forsikringsselskaper kan tilby spareprodukter uten risiko knyttet til liv eller helse, såkalte kapitaliseringsprodukter. Utvalget har også lagt til grunn at regelverket endres tilsvarende for pensjonskasser.

5.3.2 Høringsinstansenes merknader

Norwegian Insurance Partners (NIP) mener at institusjonen i slike ordninger må garantere en årlig avkastningsrate på eksempelvis 3 prosent

5.3.3 Departementets vurdering

Departementet mener det er viktig med et enkelt alternativ og støtter dermed utvalgets utkast, jf. forslaget § 3-2. Et slikt alternativ kan være relevant for dem som har lite ressurser å sette inn i driften av ordningen, og/eller ønsker et lavrisikoalternativ.

I og med at kapitalen i dette alternativet skal inngå i den alminnelige forvaltningen, vil et forsikringsselskap garantere en årlig avkastningsrate lik grunnlagsrenten, som er på 3 prosent. Departementet viser til at de bestemmelser om avkastning som inngår i forslaget § 3-2 annet ledd, og som er drøftet nærmere i avsnitt 5.2, gjelder rammer for fordelingen av avkastning mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. Det vil altså kunne avtales andre avkastningsprosenter for fordeling enn 3 prosent i slike ordninger. Avkastningsgarantien på 3 prosent sikrer likevel at oppnådd avkastning aldri blir lavere enn dette. Departementet mener at i ordninger hvor arbeidsgiver har forvaltningsbeslutningen, er det viktig at de har en interesse av høy avkastning i ordningen. Det er også behov for å sikre medlemmene en rimelig avkastning. Muligheter til å fastsette visse maksimums- og minimumsgrenser for hvor stor del av avkastningen som skal gå til medlemmets pensjonskapital er etter departementets oppfatning en hensiktsmessig måte å gjøre dette på. Eventuell øvrig

avkastning skal gå tilbake til ordningen via innskuddsfondet, jf. nærmere omtale i avsnitt 5.5. Departementet kan ikke se at dette skulle medføre noe omfattende byråkrati.

Departementet vil bemerke av de enkelte institusjoners virksomhetsregulering vil være avgjørende for om institusjonen kan tilby innskuddspensjon etter foreslått § 3-2.

5.4 Nærmere om ordning der foretaket står for investeringsvalg

5.4.1 Utvalgets forslag

Et spørsmål ved opprettelse av innskuddsbasert pensjonsordning er om kapitalforvaltningen skal kunne skje i form av en egen investeringsportefølje. Utvalget har sett adgang til slikt investeringsvalg som et naturlig element i innskuddspensjon. Det er foreslått i utkastet § 3-2 at det kan avtales at pensjonskapitalen knyttet til pensjonsordningen skal utgjøre en egen investeringsportefølje undergitt kollektiv forvaltning. Arbeidsgiver skal ha adgang til å endre sammensetningen av investeringsporteføljen. Hvis foretaket velger å opprette pensjonsordning med slik særskilt investeringsportefølje, foreslår utvalget videre at det skal kunne avtales at en andel av overskuddet skal tildeles foretaket som beslutningstaker og tilføres innskuddsfondet.

Utvalget begrunner denne delingen med at det er viktig at beslutningsmyndighet, fordeling av risiko og avkastning henger sammen på en god måte. Hvis arbeidsgiver har avgjørelsesmyndighet, mens avkastningen godskrives arbeidstaker, vil arbeidsgiver ha få insitamenter til å foreta valget med bakgrunn i en fornuftig avveining av usikkerhet og forventet avkastning. Plasseringer med høy risiko og høy forventet avkastning, men også høy sannsynlighet for tap, kan her reise særlige problemer. Andre forhold, som arbeidsgivers totale kundeforhold til institusjonen, kan også avgjøre valg som arbeidsgiver foretar hvis disse foretas på andres vegne. Et argument for at arbeidsgiver skal stå for investeringsvalg, er at arbeidsgiver ofte vil ha størst finansiell kunnskap og ut fra det bør kunne gjøre de beste valgene. Utvalget ser derfor ikke at det er grunnlag for å avskjære at arbeidsgiver kan ha slik myndighet. Utvalget foreslår videre at før foretaket beslutter å endre investeringsporteføljen, skal styringsgruppen gis anledning til å uttale seg på medlemmenes vegne.

Utvalget mener videre at om foretakets investeringsvalg fører til reduksjon av opptjent alderspensjonskapital, bør regelen også være at foretaket plikter å dekke tapet, jf. nærmere om dette i avsnitt 5.2. Uten et slikt motstykke vil en adgang til investeringsvalg for foretaket innebære en svekkelse av arbeidstakerens rett til opptjent pensjonskapital.

Utvalget viser i denne sammenheng dessuten til at om avkastningen over tid er høyere enn det som er lagt til grunn for valget av innskuddssatser i ordningens regelverk, bør meravkastningen gå til å redusere arbeidsgivers pensjonskostnader i stedet for å føre til uforutsett høye pensjoner.

Ved underskudd på forvaltningen i kollektiv pensjonsordning med investeringsvalg etter utkastet § 3-2 første ledd, har derfor utvalget foreslått at dette skal dekkes av arbeidsgiver etter utkastet § 3-2 tredje ledd. Arbeidsgiver kan bruke eksterne rådgivere eller ta beslutninger i samråd med de ansatte, men dette fritar ikke arbeidsgiver fra det ansvaret som følger av investeringsvalget.

Arbeidsgiver kan bruke innskuddsfondet til å dekke underskudd, eller skyte til midler fra foretaket. Institusjonen skal etter utvalgets forslag være ansvarlig for at midler skytes til, og har dermed et krav overfor foretaket. Hvis det ikke er tilstrekkelig med midler i foretaket, for eksempel etter en konkurs, har institusjonen et selvstendig ansvar for å dekke inn underskuddet.

Finansinstitusjoner kan for eksempel ved hjelp av moderne finansmatematikk anslå verdien av garantier for at dette ikke skal skje. Slike anslag vil signalisere hvor usikre investeringer foretaket har valgt. Foretak som ikke ser det som ønskelig å selv bære slik risiko, kan opprette pensjonsordning i institusjon som tilbyr slik garanti. I utkastet § 3-4 femte ledd foreslår utvalget at dersom institusjonen knytter slik avkastningsgaranti til en investeringsportefølje, skal institusjonen kreve særskilt godtgjørelse for garantirisikoen. Slik godtgjørelse vil være fradragsberettiget på foretakets hånd og ikke inngå i rammen for innskudd, jf. utkastet § 5-4.

5.4.2 Høringsinstansenes merknader

Kredittilsynet mener at en bestemmelse om økonomisk ansvar for foretaket ved tap er lite hensiktsmessig, og mener at det må være en relativt lav risikoprofil i slike ordninger. Risikoen for å måtte yte uforutsette og uforutsigbare tilskudd vil være stor og virke begrensende på etablering av ordninger med kollektivt investeringsvalg. Kredittilsynet skriver:

> «All erfaring viser at aksjemarkedet stiger dersom tidsperspektivet er tilstrekkelig langt, og reduksjon i investeringsporteføljens markedsverdi ett enkelt år vil derfor ikke føre til redusert pensjonskapital for arbeidstakerne med varig virkning. Det vises også til at arbeidsgivere som ønsker med stor sikkerhet å sikre en positiv avkastning hvert år, kan sørge for dette ved å plassere midlene i aksjeindekserte obligasjoner eller lignende.»

Kredittilsynet viser videre til at forslaget om at institusjonene skal ha et subsidiært ansvar etter foretaket for at verdireduksjonen dekkes, vil kunne innebære en betydelig risiko for institusjonene. Kredittilsynet viser også til at slikt ansvar bare kan stilles av forsikringsselskaper, men forvaltningsselskaper for verdipapirfond ikke kan påta seg et slikt ansvar for verdireduksjoner. *Verdipapirfondenes Forening* bemerker også dette.

Norske Pensjonskassers Forening (NPF) stiller også spørsmål ved om det er hensiktsmessig at foretaket skal ha full risiko for reduksjon av markedsverdien i hvert enkelt år. NPF viser bl.a. til at institusjonen har ansvar for å påse at investeringsporteføljen er forsvarlig sammensatt, og mener at det må vurderes om en eventuell begrensing i risikoen for foretaket bør påvirke retten til å sette sammen investeringsporteføljen.

Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) bemerker at den null-avkastnings-garanti som ligger i kravet om at foretaket plikter å dekke eventuelle tap, også kan håndteres om en ser bort fra kravet om at dette skal gjelde i forhold til markedsverdien, og gir pensjonsordningene anledning til å opprette kursreguleringsfond og tilleggsavsetninger tilsvarende de regler som gjelder i livsforsikring i dag.

Bondelaget er skeptisk til å tillegge arbeidsgiver/småbedrifter ansvaret for at pensjonskapitalen ikke reduseres.

Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH) mener at det er rimelig å forlange at arbeidsgiveren har et økonomisk ansvar hvis avkastningen blir negativ i de tilfeller han står for investeringsvalget, og ikke bare økonomisk gevinst dersom avkastningen blir høy. HSH mener imidlertid at denne garantien skal gjelde for gjennomsnittlig avkastning over siste femårsperiode, eller for arbeidstakere som slutter før utløpet av en slik periode, over den perioden arbeidstakeren var ansatt i foretaket.

NHO uttrykker liten forståelse for at det skal være nødvendig å etablere et byråkrati for å overvåke og vedta begrensinger i den avkastning som skal tilføres den enkeltes konto. Videre skriver NHO bl.a. følgende:

> «Vi er heller ikke spesielt positive til at arbeidsgiver plikter å fylle opp pensjonsfondet dersom dette reduseres i løpet av et regnskapsår. Det vil føre til den samme defensive investeringspolicy som vi har hatt i norsk livsforsikring generelt. Nødvendigheten av å være kortsiktig har resultert i manglende vilje og evne til å plassere midlene i aksjer.»

NHO er enig i at arbeidsgiver må ha en viss risiko for resultatet når det er han som bestemmer plasseringen, og mener at man må akseptere at avkastningen skal kunne gå ned til null, eventuelt over en periode på fem år.

Oljeindustriens Landsforening (OLF) mener at alternativet er for strengt utformet, og sannsynligvis ikke vil bli brukt. OLF viser til at det blant foreningens medlemsbedrifter er multinasjonale selskaper som er kjent med ordninger som ikke pålegger garantiansvar ved negativ avkastning, og foreslår at garantiansvaret skal bortfalle når arbeidsstokken positivt gir tilslutning til at bedriften skal ha forvaltningsansvaret.

Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening (NARF) er også mot forslaget om null-garanti i den kollektive ordningen, både ut fra uforutsigbarhet og ut fra regnskapsføringsmessige forhold. NARF mener imidlertid av en nullgaranti over en femårsperiode kan praktiseres.

NIP mener også at ansvaret for å dekke reduksjoner i markedsverdien vil bidra til at dette produktet vil være uinteressant for de fleste foretak som vil vurdere å opprette innskuddsordning.

5.4.3 Departementets vurdering

Departementet ser utvalgets utforming av bestemmelsene som en hensiktsmessig løsning for pensjonsordninger der arbeidsgiver skal ha investeringsvalg og støtter derfor utvalgets utforming, jf. forslaget § 3-3. Bestemmelsen bygger på det syn at beslutningsmyndighet og risiko i hovedsak må plasseres samme sted.

Når det gjelder institusjonenes subsidiære ansvar, vil departementet vise til at disse kan redusere den usikkerheten de står overfor ved å legge begrensinger på de porteføljer de tilbyr. Institusjonen vil måtte vurdere den risiko de påtar seg gjennom en avkastningsgaranti eller gjennom et slikt subsidiært ansvar, og eventuelt kreve at arbeidsgivers innskuddsfond er tilstrekkelig, eller selv foreta avsetninger for å dekke slikt ansvar. Departementet vil vise til at en slik selvregulerende egenskap kan være hensiktsmessig ved at arbeidsgiver da vil ha interesse av å vurdere muligheter til økt avkastning opp mot kostnaden ved den avkastningsgaranti de er stilt overfor. Både forsikringsselskaper og banker kan gi, og gir, avkastningsgarantier. Forvaltningsselskaper

for verdipapirfond kan eventuelt kjøpe slik garanti i en bank. Departementet viser til at utvalget har forslått at godtgjørelse for garantirisikoen skal være fradragsberettiget.

Enkelte høringsinstanser har tatt opp spørsmålet om ansvaret ved tap kan begrenses til å gjelde over en femårsperiode. Dette ville være ensbetydende med at kapitalen på medlemmenes pensjonskonti i slike perioder ville være mindre enn om garantien var oppfylt. Dette vil m.a.o. innebære at ordningen i slike perioder ville være underkapitalisert. Departementet mener at en slik løsning ville medføre en rekke problemer, for eksempel knyttet til at deler av arbeidsstokken slutter, eller ved større endringer i pensjonsordninger. Til Kredittilsynets merknad om at erfaringen viser at aksjemarkedet stiger dersom tidsperspektivet er tilstrekkelig langt, vil departementet bemerke at det likevel kan ha stor betydning for dem som slutter og får utstedt pensjonskapitalbevis, eller for dem som går av med pensjon og skal realisere pensjonskapitalen i en periode med lave aksjekurser. I en slik ordning med kollektivt investeringsvalg, vil medlemmene ikke ha muligheter til å tilpasse seg for å unngå slike utfall. Departementet vil for øvrig vise til at det finnes en rekke eksempler på aksjemarkeder som ikke har steget slik Kredittilsynet mener, jf. for eksempel boks 4.3 i NOU 1999: 32.

Den avkastningsprosent som skal danne grunnlag for deling av årets avkastning, vil enkelte år ikke nås. I slike tilfeller skal oppnådd avkastning i sin helhet tillegges pensjonskapitalen. Det vil ikke være noe krav at arbeidsgiver i slike tilfeller skal skyte til forskjellen mellom denne avkastningsprosenten og oppnådd avkastning.

Det følger av foreslått § 3-6 at opptjent pensjon for arbeidstakere som slutter eller på annen måte meldes ut av ordningen i løpet av året, ikke kan være redusert i forhold til verdien ved inngangen av året tillagt innskudd og eventuelt avkastning. For slike arbeidstakere gjelder foreslått § 3-3 tredje ledd ved utmelding.

Når det gjelder de regnskapsføringsmessige forhold, viser departementet til omtale i avsnitt 5.7. Når det gjelder NHOs merknad knyttet til byråkrati for å fordele avkastning, vises det til omtale i avsnitt 5.2.

Departementet vil bemerke at de enkelte institusjoners virksomhetsregulering vil være avgjørende for om en institusjon kan tilby innskuddspensjon etter foreslått § 3-3.

5.5 Nærmere om ordning med egen pensjonskonto med investeringsvalg for arbeidstaker

5.5.1 Utvalgets forslag

Utvalget mente at det vil finnes målsetninger og kunnskaper i enkelte bransjer og foretak som fører til at en kollektivordning med alminnelig forvaltning etter utkastet § 3-1 eller investeringsvalg for arbeidsgiver etter utkastet § 3-2, ikke egner seg for disse. Kollektivordninger av denne type vil for eksempel ikke oppfylle arbeidsgivers ønsker om i størst mulig grad å frigjøre seg fra pensjonsordningen når innskuddet er betalt, og heller ikke arbeidstakers ønsker om mulighet til individuell tilpasning.

Utvalget foreslo derfor et alternativ der arbeidstaker har egen pensjonskonto, jf. utkastet § 3-4. Under en utforming med egen alderspensjonskonto skal arbeidstaker foreta investeringsvalget, dvs. bestemme og endre porteføljesammensetningen. I en slik utforming mener også utvalget at reglene for fordeling av kapitalavkastningen må være annerledes enn i ordninger etter §§ 3-2 og 3-3. Fordi det er arbeidstaker som foretar investeringsvalget, må også den samme arbeidstaker ha rett til gevinsten av dette valget og det fulle ansvar for lav eller negativ avkastning. Det er derfor ikke foreslått deling av avkastning mellom pensjonskapital og innskuddsfond i utkastet § 3-4.

Den enkeltes pensjonsmidler må skilles klart ut fra gruppen, særlig fordi det skal kunne være mulig at to ellers identiske medlemmer velger ulike investeringsstrategier. Avtaleforholdet med institusjonen må dermed være med arbeidstaker og ikke med arbeidsgiver når det gjelder investeringsvalget.

5.5.2 Høringsinstansenes merknader

LO spør om individuelle investeringsvalg bør tillates, og viser til at det allerede eksisterer en slik ordning i form av Individuelle pensjonsavtaler (IPA) og at individuelt investeringsvalg vil kunne føre til en vesentlig økning av slike ordninger med skattefradrag. LO foreslår at produktmodellen utformes med kun ett investeringsvalg.

Bondelaget støtter forslaget om en valgbar modell der arbeidstaker selv kan ha ansvaret for investeringsvalget.

NHO skriver at dette alternativet er i tråd med de forventninger NHO har hatt.

Verdipapirfondenes forening skriver at det er uklart om foretaket bare kan inngå avtale med én institusjon, eller om de ansatte skal kunne velge mellom verdipapirfond fra flere institusjoner. Foreningen tilrår at det i loven åpnes for at foretak som etablerer en innskuddspensjonsordning for sine ansatte etter utkastet § 3-3 skal kunne inngå avtale med flere enn én institusjon.

Skattedirektoratet presiserer at direktoratet leser utkastet § 3-3 slik at selv om det opprettes en konto for hver arbeidstaker skal ikke denne anses som skattepliktig formue for vedkommende.

Forbrukerrådet mener at det er uheldig at den enkelte kan gå inn i aksjemarkedet og ta all risiko for framtidig pensjon med sin pensjonskapital. Forbrukerrådet mener også at lik lønn og lik opptjeningstid bør gi samme pensjon. Forbrukerrådet foreslår at pensjonskapitalen for eksempel fem år før pensjonsalder skal overføres til sikre investeringer.

5.5.3 Departementets vurdering

Departementet støtter utvalgets utkast til bestemmelser for egen pensjonskonto, jf. forslaget § 3-4. Departementet vil vise til at den enkelte i denne utforming selv har valget knyttet til risikoprofil, og kan velge å inngå avtaler med liten risiko eller avtaler med stor risiko innenfor de alternativ institusjonen tilbyr. Institusjonen er pålagt å informere om slike muligheter.

Når det gjelder Forbrukerrådets forslag om at pensjonskapitalen, for eksempel fem år pensjonsalder, skal overføres til å sikre investeringer, viser departementet til at medlemmer har anledning til å velge en slik tilpasning innenfor de muligheter institusjoner tilbyr. Bl.a. hensynet til å gi mulighet til

ulik investeringsprofil på ulike alderstrinn taler mot å begrense valgmuligheten til å tillate kun ett investeringsvalg.

Departementet støtter utvalgets forslag om at avtalen om pensjonsordning skal inngås med én institusjon og ikke flere, jf. også omtale i avsnitt 4.1. Departementet gjør oppmerksom på at dette ikke nødvendigvis begrenser handlingsrommet til å plassere i en institusjons produkter, og viser til drøftingen i avsnitt 5.6 av sammensetning av investeringsporteføljen.

Departementet viser til at Forbrukerrådets forslag om at lik lønn og lik opptjeningstid bør gi samme pensjon, ville innebære at alle skal ha samme avkastning. Dette vil i så fall tilsi at det måtte innføres en normert avkastning. Dette ville undergrave medlemmenes insentiv til å oppnå en høy avkastning på kapitalen. Departementet legger derfor til grunn utvalgets forslag om at avkastningen i dette tilfellet skal tillegges medlemmets pensjonskapital.

Departementet vil i forbindelse med Skattedirektoratets kommentar bemerke at selv om det opprettes en konto for hver arbeidstaker etter forslaget § 3-4, skal ikke denne anses som skattepliktig formue for vedkommende.

Departementet vil forøvrig bemerke at de enkelte institusjoners virksomhetsregulering vil være avgjørende for om en institusjon kan tilby innskuddspensjon etter foreslått § 3-4.

5.6 Nærmere om investeringsportefølje

5.6.1 Utvalgets forslag

Pensjonskapitalen i en innskuddsordning kan etter utvalgets utkast forvaltes ved at institusjonen forvalter midlene sammen med sin øvrige forvaltningskapital etter utkastet § 3-1, for eksempel hvis innskuddsordningen er etablert i et vanlig forsikringsselskap som har generelle retningslinjer for all kapital selskapet forvalter, og der den enkelte kunde tildeles overskudd ut fra det bidrag kundens kapital har bidratt med til samlet kapital og ikke ut fra spesifikke investeringsvalg foretatt på vegne av denne kunden. For at forsikringsselskaper skal kunne tilby slike kapitaliseringsprodukter må forskrift av 18. september 1995 nr. 797 om inndeling i forsikringsklasser som grunnlag for konsesjonstildeling endres.

Alternativt kan pensjonsordningen komme til investeringsvalg via to ulike «veier»:

1. Den første er via arbeidsgivers investeringsvalg, jf. utkastet § 3-2. Hvis arbeidsgiver skal ha investeringsvalget, skal de ansatte ha garanti for at ikke pensjonskapitalen reduseres. Oppnådd avkastning kan for øvrig deles mellom arbeidsgiver og arbeidstaker.
2. Den andre veien er via den individuelle arbeidstakers investeringsvalg, jf. utkastet § 3-3. I så tilfelle skal arbeidstaker ha overskuddet. Arbeidstaker kan velge investeringer som har garantier, men trenger ikke gjøre dette.

I pensjonsordninger som er opprettet etter utkastet §§ 3-2 eller 3-3 skal arbeidsgiver eller arbeidstaker foreta investeringsvalget. Utvalget legger ikke opp til at det enkelte medlem eller foretak skal foreta enkeltvalg av verdipapirer, men at valgene skal være mellom ulike plasseringsformer (aktivaklasser). Et typisk valg vil være mellom andeler i ulike verdipapirfond. Den enkelte kontrakt skal da tilordnes spesifiserte eiendeler som institusjonen eier. I kollektiv-

ordninger med investeringsvalg på arbeidsgivers hånd må det opprettes en felles konto for pensjonsmidlene, mens det i en ordning med investeringsvalg for det enkelte medlemmet må opprettes egen pensjonskonto for hver av medlemmene.

Utvalgets forslag bygger på at porteføljen skal inneholde andeler i fond eller porteføljer, noe som fører til at direkte eierandeler i for eksempel enkeltaksjer eller fast eiendom ikke kan inngå. Hensikten med kravet om at det er andeler i ulike fond mv. som skal inngå i porteføljen, er å oppnå en obligatorisk minstegrad av spredning av risiko, dvs. diversifisering, i den enkelte portefølje. I de ulike institusjonene som kan tilby innskuddspensjon, vil diversifisering følge av andre lover og forskrifter, for eksempel i form av et minste antall investeringsobjekter i et enkelt fond mv. Verdipapirer i det foretaket eller konsernet der arbeidstaker er ansatt vil kun kunne inngå sammen med andre verdipapirer i et verdipapirfond eller investeringsportefølje, men de vil ikke kunne utgjøre noen dominerende andel.

En felleskonto eller en egen alderspensjonskonto i innskuddspensjon kan dermed etter utvalgets utkast § 3-4 bestå av:

a) andeler i verdipapirfond,
b) andeler i en investeringsportefølje som institusjonen har satt sammen innenfor sitt regelverk, og/eller
c) kontanter og andre likvider.

Et verdipapirfond, jf. utkastet § 3-4 bokstav a, er definert i lov om verdipapirfond som en selvstendig formuesmasse som for det vesentligste består av verdipapirer, oppstått ved kapitalinnskudd fra en ubestemt krets av deltakere. Verdipapirer kan være aksjer og andre verdipapirer som kan sidestilles med aksjer, obligasjoner og andre gjeldsinstrumenter som kan omsettes på lånemarkedet, og andre verdipapirer som normalt omsettes i et marked. Utvalget ser det som naturlig at andeler i verdipapirfond inkluderes i de alternativer som inngår. Bare forvaltningsselskaper kan forvalte verdipapirfond.

En investeringsportefølje etter utkastet § 3-4 bokstav b vil i praksis tilsvare andeler i verdipapirfond tilbudt av forsikringsselskaper. Slike porteføljer vil også ha mye til felles med andeler i de verdipapirfond som tilbys av forsikringsselskaper under IPA-ordningen, jf. forskrift om forsikringsselskapers kapitalforvaltning av 23. april 1997 nr. 377 § 15. Utvalget mener at slike investeringsporteføljer også bør kunne inngå i innskuddsordninger.

Et forsikringsselskap med investeringsvalg kan ha en eller flere investeringsporteføljer, og skal ha retningslinjer for sammensetning og forvaltning av den enkelte investeringsportefølje. Eiendeler i den enkelte investeringsportefølje skal registreres på en slik måte at porteføljen i sin helhet til enhver tid kan identifiseres. Bestemmelsene om forvaltning av verdipapirfond i verdipapirfondsloven skal gjelde så langt de passer for investeringsporteføljer. Regler for diversifisering skal også være som følger av lover og forskrifter som gjelder for institusjonen, for eksempel knyttet til minste antall investeringsobjekter i et enkelt fond mv.

I begrepene kontanter og andre likvider i utkastet § 3-4 bokstav c inngår kortsiktige plasseringer. Typisk vil dette være plasseringer der verdien av plasseringen er avtalt på forhånd, for eksempel sertifikater. Likvider spiller ofte en sentral rolle i tilpasningen av den markedsrisiko en enkelt portefølje står overfor. Opplistingen i utkastet § 3-4 første ledd er fullstendig.

5.6.2 Høringsinstansenes merknader

Finansforbundet peker på at etter reglene skal sparing med investeringsvalg tilbys i egne «unit linked» forsikringsselskaper, for å unngå sammenblanding av den alminnelige forvaltningskapital i livselskapet med de særskilte porteføljene som er underlagt kundens investeringsvalg. Finansforbundet ser ingen grunn til å opprettholde dette skillet, og mener at livselskapene bør få adgang til å tilby ulike ordninger. *FNH*mener også dette. FNH viser videre til at også andre institusjoner enn den foretaket har opprettet pensjonsordning hos, kan ha interessante porteføljer, og uttrykker at «FNH legger til grunn at [...], og at denne institusjonen gis tillatelse til å formidle investeringsporteføljer fra andre (under)leverandører.»

*Aktuarforeningen*påpeker at det under alternativene i §§ 3-2 og 3-3 vil kunne foreligge risiko for at hele pensjonskapitalen plasseres i ett enkelt fond uten at det eksisterer spesielle krav til diversifisering for et slikt fond.

*Kredittilsynet*mener at en likeartet og fullstendig informasjonsplikt som i forskrift av 23. april 1997 om forsikringsselskapers kapitalforvaltning § 18 bør gjøres gjeldende for institusjoner som kan forvalte pensjonskapital.

5.6.3 Departementets vurdering

Departementet støtter i hovedsak utvalgets regler for utforming av investeringsportefølje, jf. forslaget § 3-5.

Departementet ser det som hensiktsmessig at det fastsettes visse krav til sammensetningen av en investeringsportefølje i lov om innskuddspensjon, og støtter i hovedsak den utforming utvalget har gitt disse reglene, jf. forslaget § 3-5. Bestemmelsen innebærer krav om diversifisering av investeringsporteføljer, og svarer til de regler som gjelder ved sammensetning av porteføljer i verdipapirfond, bl.a. sikrer henvisningen i verdipapirfondloven §§ 4-4 til 4-7 at porteføljen minimum vil bestå av syv ulike plasseringer.

Departementet mener at det fremgår klart av utvalgets utredning at for eksempel enkeltaksjer ikke skal inngå i den enkeltes portefølje etter § 5-3 første ledd bokstav c. Ordlyden i bestemmelsen i første ledd bokstav c er imidlertid «andre likvider», et uttrykk som er anvendt i § 15 i forskrift av 23. april 1997 nr. 377 om forsikringsselskapers kapitalforvaltning, og der inkluderer enkeltaksjer. Departementet foreslår derfor at ordlyden «andre likvider» endres til «tilsvarende likvider» jf. forslaget § 3-5 første ledd bokstav c, og at slike likvider ikke kan bestå i enkelteiendeler som aksjer. De eiendeler som kan inngå, vil dermed være bankinnskudd og slike eiendeler som igjen er sammensatt av flere enkelteiendeler, dvs. fond som pengemarkeds-, obligasjons- og sertifikatfond.

Hvilke produktbegrensninger som kravet om at ordningen skal opprettes i ovennevnte institusjoner fører til, må således i utgangspunktet utledes av den lovgivning som gjelder for den aktuelle typen av institusjoner. Dersom institusjonen er norsk, vil det relevante regelverket i de nevnte tilfellene være henholdsvis spare- eller forretningsbankloven og verdipapirfondloven.

Bruk av «underleverandører» som nevnt i høringsmerknaden fra FNH innebærer etter departementets vurdering at midlene ikke er underlagt alminnelig kapitalforvaltning, jf. foreslått § 3-2, men vil være forvaltet med investeringsvalg. «Underleverandører» kan dermed bare anvendes i institusjoner

som tilbyr forvaltning etter foreslått §§ 3-3 og 3-4. Utvalget har foreslått regler for hvordan slike porteføljer kan settes sammen. Dette er regler som kommer i tillegg til, og ikke til erstatning for, generell institusjonell lovgivning. Når det gjelder merknaden fra Finansforbundet og FNH om å tilby investeringsporteføljer i ordinære livsforsikringsselskaper, dvs. om å oppheve skillet mellom livsforsikring med investeringsvalg og ordinære livsforsikringsselskaper, viser departementet til at det har ligget utenfor dette utvalgets mandat å vurdere slike generelle og meget omfattende endringer i forsikringslovgivningen.

Departementet er enig med Kredittilsynet at det bør tas inn bestemmelser om institusjonens ansvar for å gi tilstrekkelige opplysninger om kontrakten til at foretaket og medlemmene kan foreta en velfundert vurdering av avtalen, jf. forslaget § 2-7.

5.7 Regnskapsstandarden og pensjonsforpliktelser

5.7.1 Utvalgets forslag

Utvalget pekte på at regnskapsrapportering for norske foretak er regulert ved lovgivning. Hovedprinsippet i regnskapslovgivningen er det generelle kravet om at regnskapet skal utarbeides i samsvar med god regnskapsskikk.

Ved ytelsesplaner skal forsikrede pensjonsforpliktelser behandles som pensjonsforpliktelser og innbetalte pensjonspremier behandles som investering i pensjonsmidler. Direkte og forsikrede ytelsesplaner vurderes til nåverdien av de fremtidige pensjonsytelsene som er opptjent på balansedagen. Forventet fremtidig lønnsvekst hensyntas ved beregningen. Pensjonsmidler vurderes til virkelig verdi. Virkningen av endringer i pensjonsplaner og endringer i økonomiske og aktuarmessige forutsetninger fordeles over gjenværende opptjeningstid.

I private ytelsesbaserte pensjonsordninger vil pensjonsforpliktelsen i regnskapssammenheng dermed måles som den diskonterte verdi (nåverdien) av de anslåtte fremtidige pensjonsytelser på balansedagen. Etter regnskapsstandarden er det *netto* pensjonsforpliktelse som skal balanseføres. I private bedrifters regnskaps- og balanseføring er altså ikke "fondet" tilknyttet pensjonene direkte, men over- eller underfonderingen. Netto pensjonsforpliktelse ved regnskapsperiodens utløp er differansen mellom verdien av pensjonsforpliktelsen og verdien av pensjonsmidler som er avsatt for betaling av ytelsene. Dersom verdien av pensjonsmidlene er større enn verdien av pensjonsforpliktelsene, er det overfinansiering. Periodens pensjonskostnad er lik endring i netto pensjonsforpliktelse fra begynnelsen av perioden til slutten av perioden. Pensjonskostnaden har dermed tre komponenter: nåverdien av årets pensjonsopptjening, rentekostnad på den pensjonsforpliktelsen som eksisterte ved periodens begynnelse og avkastning på pensjonsmidlene.

Innskuddsordninger går i regnskapssammenheng under det mer generelle begrepet tilskuddsplaner. Ved tilskuddsplaner er pensjonspremien periodens pensjonskostnad. I tilskuddsplaner vil det vanligvis ikke eksistere noen balansepost, med unntak av et eventuelt premie- eller innskuddsfond.

Virkningen av laveste verdis prinsipp for resultatmålingen er påbud om kostnadsføring av urealisert verdifall når det oppstår og forbud mot inntekts-

føring av urealisert verdistigning. I sammenheng med arbeidstakers ansvar for verdifall på alderspensjonskapitalen i utforminger etter utkastet § 3-2 kan det reises spørsmål om ikke bare erstatning av realisert verdifall skal regnskapsføres, men om ansvaret påløper samtidig med pensjonskostnadene og at forventet ansvar derfor skal balanseføres. Utvalget vurderte ikke denne problemstillingen.

5.7.2 Høringsinstansenes merknader

AKF mener at i en ordning som er utformet etter reglene i utkastet § 3-1, bør alt overskudd på fondet ut over en «naturlig margin» til finansinstitusjonens eiere gå til det enkelte medlem istedenfor til arbeidsgivers innskuddsfond. AKF legger vekt på at uten en slik bestemmelse, vil ikke ordningen være en «defined contribution plan» etter internasjonale regnskapsstandarder:

> «Så fremt foretaket har en avkastningsrisiko, vil ikke pensjonsordningen være en innskuddsordning i henhold til Foreløpig Norsk Regnskapsstandard for føring av pensjonskostnader (NRSP) eller de internasjonalt anerkjente IAS19 og FAS87. I den kollektive investeringsmodellen, som er beskrevet i § 3-2, fremgår det at foretaket må dekke opp slik at avkastningen ikke blir negativ. Dette kan eventuelt gjøres fra innskuddsfondet, men hvis dette ikke er tilstrekkelig, skal foretaket skyte til fra innskuddsfondet. Da er dette ikke en innskuddsordning i henhold til den norske og de internasjonale regnskapsstandardene for pensjonsforpliktelser. [...]»

Den norske Aktuarforening bemerker også at det ikke er opplagt at de modellene utvalget foreslår, blir å betrakte som tilskuddsplaner i regnskapssammenheng. Dette kan etter foreningens syn føre til at lovutkastet ikke fører til forenkling av pensjonsforholdene i foretakene, og at utkastet dermed ikke treffer målgruppen. Akturarforeningen skriver videre at den forutsetter at Norsk RegnskapsStiftelse utformer standard for behandling av ordninger som faller inn under innskuddsordninger.

NHO slår også fast at så framt foretaket har en avkastningsrisiko, vil ikke pensjonsordningen være en innskuddsordning i henhold til Norsk Regnskapsstandard for pensjonsforpliktelser.

5.7.3 Departementets vurdering

Departementet viser til høringsinstansenes bemerkninger om regnskapsforhold, og forutsetter at det blir utformet en standard for behandling av ordninger som faller inn under gruppen innskuddspensjon i arbeidsforhold. Departementet vil for øvrig bemerke at foretaket kan kjøpe seg fri for ulike garantier knyttet til slike pensjonsforpliktelser ved å tegne en garantiforsikring.

6 Medlemskap

6.1 Bakgrunn

I lov om foretakspensjon ble det gitt regler om medlemskap i foretakspensjonsordninger som utvidet adgangen til medlemskap i forhold til tidligere regler på dette området. Bakgrunnen for endringene var at Regjeringen Harlem Brundtland i St.meld. nr. 35 (1994-95) Velferdsmeldingen gikk inn for at kriteriene for medlemskap burde endres, slik at deltidsansatte og personer med lav lønn ble gitt en sterkere tilknytning til slike ordninger. Hensynet til likebehandling av ansatte ble fremhevet i denne sammenheng. Det ble vist til at bestemmelser om økt tilknytning for deltidsansatte og lavtlønte også har en likestillingsmessig side, idet slike bestemmelser fortsatt berører kvinner som gruppe i større grad enn menn. Det ble videre påpekt at yngre arbeidstakeres adgang til medlemskap i pensjonsordninger burde utvides. Et flertall på Stortinget sluttet seg til disse vurderingene, jf. Innst. O. nr. 180 (1995-96). I lov om foretakspensjon er dette fulgt opp ved regler som gir deltidsansatte, personer med lav lønn og yngre arbeidstakere en sterkere tilknytning til foretakspensjonsordninger enn de har hatt i forhold til tidligere regler for medlemskap i pensjonsordninger.

Utvalget har i NOU 1999: 32 Utkast til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold foreslått regler om medlemskap i innskuddspensjonsordninger som i stor grad bygger på reglene i lov om foretakspensjon. Departementet er enig i at dette tas som utgangspunkt, idet de samme hensyn i stor grad gjør seg gjeldende for de to typer pensjonsordninger.

6.2 Rett til medlemskap

6.2.1 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår at en innskuddspensjonsordning som utgangspunkt skal omfatte alle arbeidstakere i foretaket. Det vises til utkastet § 4-1. Det foreslås likevel at arbeidstakere i annet foretak kan opptas som medlem etter samtykke fra Kredittilsynet. Det foreslås at pensjonsordningen også kan omfatte arbeidsgiver og annen person som må anses som innehaver av foretaket. Kredittilsynet foreslås tillagt kompetanse til å gi nærmere regler om hvilke personer som kan omfattes av bestemmelsen.

Utvalget foreslår at rett til medlemskap i pensjonsordningen som hovedregel forutsetter pliktig medlemskap i folketrygden med medlemskap som omfatter opptjening av pensjonsrettigheter. Dette utgangspunktet har sammenheng med at det er en forutsetning at innskuddsbasert pensjonsordning skal være et tillegg til folketrygdens ytelser. Utvalget uttaler at det av ulike årsaker kan være ønskelig at også arbeidstakere som ikke er pliktige medlemmer i folketrygden skal kunne være medlem av pensjonsordningen. Det er derfor foreslått at Kongen i forskrift kan gjøre unntak fra kravet om pliktig medlemskap i folketrygden med medlemskap som omfatter opptjening av pensjonsrettigheter.

Arbeidstakere skal etter utvalgets forslag ha rett til medlemskap fra de er 20 år. Dette følger av utkastet § 4-2. Arbeidsgiver kan likevel sette en lavere aldersgrense i regelverket for ordningen. Alle arbeidstakere som ansettes av foretaket og som fyller vilkårene for medlemskap, skal etter utvalgets forslag opptas som medlemmer fra første arbeidsdag i foretaket.

Det foreslås ingen adgang for arbeidstakere til å reservere seg mot å bli opptatt som medlemmer i pensjonsordningen.

6.2.2 Høringsinstansenes merknader

Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH) viser til at de under høringen til forslag til lov om foretakspensjon var kritiske til forslaget om å senke aldersgrensen for å være med i pensjonsordningen fra 25 til 20 år. Det samme gjaldt forslaget om at arbeidstakere skulle opptas som medlemmer fra første arbeidsdag i foretaket. Disse synspunktene opprettholdes også nå. HSH viser til at opptjening fra fylte 25 år vil gi arbeidstaker god mulighet til å opptjene full pensjon. En utvidelse av rettighetene til å delta i pensjonsordningen vil medføre høye administrative kostnader for bedriftene. Det må tas hensyn til at kostnadene vil kunne bli så store for bedriftene at de vegrer seg mot å opprette tjenestepensjonsordninger.

Landslaget for Regnskapskonsulenter (LRK) går mot forslaget om at ansatte skal bli medlem av pensjonsordningen fra første arbeidsdag i foretaket. Fordi innskudd som foretaket har gjort for ansatte som slutter innen tolv måneder, tilfaller foretaket, mener LRK at ansatte ikke kan bli medlem før den ansattes prøvetid er over. Også *Norges Arbeidsgiverforening for virksomheter med offentlig tilknytning (NAVO)* gir uttrykk for at det er lite hensiktsmessig at vikarer med kortere vikariat enn 12 måneder tas opp i ordningen.

Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening (NARF) er skeptisk til de omfattende rettighetene til å delta i pensjonsordningen. Det gis uttrykk for at dette vil skape mye ekstraarbeid for foretakene, særlig i bransjer hvor hyppige jobbskift er vanlig. Det vises til at dette for eksempel gjelder dagligvarehandelen, som sysselsetter mange studenter og skoleelever og har høy «turnover».

Norsk Bedriftsforbund viser til at forslaget om at medlemskap i pensjonsordningen skal være obligatorisk for alle ansatte, gjør ordningen lite fleksibel med hensyn til valgfrihet. Selv om svært mange ikke har private pensjonsordninger, er det også enkelte som har egne ordninger uavhengig av arbeidsforhold. Hensynet til at flere bør sørge for pensjonsordninger er etter forbundets vurdering tilstrekkelig ivaretatt dersom ordningen gjøres frivillig for de ansatte.

6.2.3 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at en innskuddspensjonsordning i utgangspunktet skal omfatte alle arbeidstakere i foretaket. Dette har sammenheng med likebehandling av de ansatte og med at pensjonsordningen er en del av de alminnelige lønns- og arbeidsvilkår. Det vises til lovforslaget § 4-1 første ledd.

Utvalget har foreslått at arbeidstaker i annet foretak kan opptas som medlem av pensjonsordningen etter samtykke fra Kredittilsynet, jf. utkastet § 4-1 første ledd annet punktum. Etter departementets vurdering vil det i reglene

om permisjoner i lovforslaget § 4-3 være tatt tilstrekkelig hensyn til medlemskap i pensjonsordningen for de arbeidstakere som midlertidig er ansatt i annet foretak. Under enhver omstendighet reiser bestemmelsen skatterettslige problemstillinger knyttet til fradragsretten for foretaket, dersom det innbetales innskudd og opparbeides rettigheter i pensjonsordningen i den perioden vedkommende yter sin arbeidsinnsats i et annet foretak. Departementet foreslår på denne bakgrunn at utvalgets utkast til bestemmelse om arbeidstaker i annet foretak utgår.

Departementet foreslår, i samsvar med utvalgets utkast, at pensjonsordningen kan omfatte arbeidsgiver og annen person som må anses som innehaver av foretaket. Det vises til lovforslaget § 4-1 annet ledd. Kredittilsynet foreslås tillagt kompetanse til å gi nærmere regler om hvilke personer som skal omfattes av bestemmelsen.

Utvalget har foreslått som en hovedregel at det skal kreves pliktig medlemskap i folketrygden som omfatter opptjening av pensjonsrettigheter for å kunne bli medlem av pensjonsordningen. Departementet slutter seg til dette, jf. lovforslaget § 4-1 tredje ledd. Dette har sammenheng med at en innskuddspensjonsordning skal være et tillegg til folketrygdens ytelser. Det kan av ulike årsaker være ønskelig at også arbeidstakere som ikke er pliktige medlemmer i folketrygden skal kunne være medlem av pensjonsordningen. Departementet foreslår derfor, i likhet med utvalget, at Kongen i forskrift kan gjøre unntak fra kravet om pliktig medlemskap i folketrygden med medlemskap som omfatter opptjening av pensjonsrettigheter. Det vises til lovforslaget § 4-1 tredje ledd. Reglene som foreslås her, er i samsvar med reglene i lov om foretakspensjon.

Etter utvalgets forslag skal arbeidstakere ha rett til medlemskap fra de er 20 år, likevel slik at arbeidsgiver kan sette en lavere aldersgrense i regelverket for ordningen. Alle arbeidstakere som ansettes av foretaket og som fyller vilkårene for medlemskap, skal etter utvalgets forslag opptas som medlemmer fra første arbeidsdag i foretaket. Det foreslås ingen adgang for arbeidstakere til å reservere seg mot å bli opptatt som medlemmer i pensjonsordningen. Enkelte høringsinstanser har reist innvendinger mot disse forslagene. Departementet viser til at utvalgets forslag er i samsvar med reglene om rett til medlemskap i lov om foretakspensjon. Departementet finner det naturlig at reglene om rett til medlemskap i pensjonsordningen er like for innskuddspensjonsordninger og foretakspensjonsordninger. Departementet slutter seg på denne bakgrunn til utvalgets forslag. Det vises til lovforslaget § 4-2 første og annet ledd.

6.3 Deltidsansatte og sesongarbeidere

6.3.1 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår i utkastet § 4-2 tredje ledd at arbeidstakere som har mindre enn en femdels stilling i foretaket, ikke skal være medlem av pensjonsordningen med mindre annet er fastsatt i regelverket. Arbeidstakere som har en femdels stilling eller mer, skal etter dette ha rett til medlemskap i ordningen.

Utvalget foreslår videre i utkastet § 4-2 fjerde ledd at arbeidstakere som er sesongarbeidere, og som i løpet av året utfører arbeid for foretaket som tilsva-

rer en femdel av fulltidsstilling, skal ha rett til medlemskap i pensjonsordningen. Sesongarbeidere skal etter utvalgets utkast likevel ikke tas opp som medlem av pensjonsordningen dersom det må legges til grunn at arbeidet i foretaket i det etterfølgende år vil utgjøre mindre enn en femdel av fulltidsstilling. Bakgrunnen for dette forslaget er at det anses lite hensiktsmessig å skulle oppta en arbeidstaker i pensjonsordningen når det må legges til grunn at et arbeidsforhold som oppfyller kravene til en femdel av fulltidsstilling ikke vil vare lenger enn ett år. Utvalget foreslår videre at det kan fastsettes i regelverket for pensjonsordningen at en sesongarbeider bare kan opptas som medlem dersom det arbeid som er utført i løpet av de siste tre år for hvert år utgjør en femdel av fulltidsstilling. Dette gir arbeidsgiver mulighet til å stille vilkår om en fastere tilknytning til foretaket før sesongarbeidere tas opp i pensjonsordningen.

6.3.2 Høringsinstansenes merknader

Sosial- og helsedepartementet (SHD) slutter seg til forslaget om at arbeidstakere som har en femdels stilling eller mer skal være medlem av ordningen, og at tilsvarende skal gjelde for sesongarbeidere. SHD viser til at forslaget kan bidra til en større pensjonsmessig likestilling mellom menn og kvinner når det gjelder utbredelse av supplerende pensjonsordninger.

HSH viser til at de i sin høringsuttalelse til forslag til lov om foretakspensjon gikk mot forslaget om å utvide retten til å være medlem i pensjonsordningen for deltidsansatte og sesongarbeidere. HSH går fortsatt mot dette forslaget. HSH mener det er viktig å prioritere arbeidstakere som har sin hovedgeskjeft i arbeidslivet. Det vises til at det er i gruppen med deltidsansatte med annen hovedaktivitet, dvs. blant de yngste aldersgruppene, at gjennomtrekken er størst. En slik utvidelse av rettighetene til å delta i pensjonsordningen vil derfor medføre høye administrative kostnader for foretakene, blant annet knyttet til inn- og utmeldinger.

LRK uttaler at de oppfatter kravet til en femdels stilling slik at det knytter seg til et antall timeverk pr. år, basert på et normalt årsverk.

6.3.3 Departementets vurdering

Departementet viser til at et av forholdene som ble tatt opp i Velferdsmeldingen var at deltidsansatte burde gis sterkere tilknytning til pensjonsordninger. I lov om foretakspensjon er dette fulgt opp med en regel om at arbeidstakere som har en femdels stilling eller mer, skal ha rett til medlemskap i pensjonsordningen. Utvalget har foreslått en tilsvarende regel for innskuddspensjonsordninger. Departementet slutter seg til utvalgets utkast, jf. lovforslaget § 4-2 tredje ledd. Arbeidstakere som har mindre enn en femdels stilling i foretaket, skal etter lovforslaget § 4-2 tredje ledd ikke være medlem av pensjonsordningen med mindre annet er fastsatt i regelverket. Det følger av dette at arbeidstakere som har en femdels stilling eller mer i foretaket, skal tas opp som medlem av pensjonsordningen.

Departementet viser til at utvalget har foreslått at arbeidstakere som er sesongarbeidere, og som i løpet av året utfører arbeid for foretaket som tilsvarer en femdel av fulltidsstilling, skal ha rett til medlemskap i pensjonsordningen. Departementet finner at bestemmelsen bør gis en noe annen utforming,

slik at det gjøres klart at bestemmelsen vil være i samsvar med den tilsvarende bestemmelsen i lov om foretakspensjon. Departementet foreslår etter dette at sesongarbeidere som i løpet av året utfører arbeid for foretaket som tilsvarer mindre enn en femdel av fulltidsstilling, ikke skal være medlem av pensjonsordningen med mindre annet er fastsatt i regelverket, jf. lovforslaget § 4-2 fjerde ledd. Det foreslås videre at det kan fastsettes i regelverket for pensjonsordningen at en sesongarbeider bare kan opptas som medlem dersom det arbeid som er utført i løpet av de siste tre år for hvert år utgjør en femdel av fulltidsstilling. Dette gir arbeidsgiver mulighet til å stille vilkår om en fastere tilknytning til foretaket før sesongarbeidere tas opp i pensjonsordningen.

Utvalget har foreslått at sesongarbeidere ikke skal tas opp som medlem av pensjonsordningen dersom det må legges til grunn at arbeidet i foretaket i det etterfølgende år vil utgjøre mindre enn en femdel av fulltidsstilling. Bakgrunnen for dette forslaget er at det anses lite hensiktsmessig å skulle oppta en arbeidstaker i pensjonsordningen når det må legges til grunn at et arbeidsforhold som oppfyller kravene til en femdel av fulltidsstilling ikke vil vare lenger enn ett år. Departementet viser til at det ikke er fastsatt noen tilsvarende regel i lov om foretakspensjon. Departementet anser det også som vanskelig å gi rimelig entydige retningslinjer for hvordan en skal vurdere sannsynligheten for at arbeidstakeren det kommende året skal oppfylle medlemskapskriteriene. Det legges også til grunn at adgangen til å fastsette i regelverket at sesongarbeidere må ha utført arbeid tilsvarende en femdels stilling i de tre siste årene, langt på vei bør ivareta behovet for en fastere tilknytning til pensjonsordningen. Departementet vil derfor ikke foreslå en slik bestemmelse.

6.4 Arbeidstakere med permisjon

6.4.1 Utvalgets forslag

Arbeidstakere som har permisjon fra sin stilling for et fastsatt tidsrom, og som forutsettes å gjenoppta arbeidet etter endt permisjon, skal etter utvalgets utkast være medlem av pensjonsordningen i permisjonstiden, jf. utkastet § 4-3 første ledd. Regelen foreslås å gjelde både for lovfestede og avtalefestede permisjoner. Lovfestede permisjoner vil blant annet være permisjoner i forbindelse med sykdom, pliktig militærtjeneste, svangerskap og adopsjon. Avtalefestede permisjoner kan for eksempel være permisjoner i forbindelse med skifte av stilling.

Utvalget foreslår i utkastet § 4-3 annet ledd at arbeidsgiver i sitt regelverk kan fastsette unntak fra denne hovedregelen for så vidt gjelder permisjoner i henhold til avtale. For slike permisjoner kan det fastsettes særlige regler om opptjening av pensjon mens permisjonen varer. Det kan også fastsettes i regelverket at medlemskapet skal opphøre fra permisjonstidspunktet.

Utvalget foreslår også at arbeidsgiver i regelverket for pensjonsordningen kan fastsette at arbeidstakere som er permittert på grunn av driftsinnskrenkinger mv. skal fortsette som medlemmer av pensjonsordningen. Dette følger av utkastet § 4-3 tredje ledd. Det presiseres at bestemmelsen ikke gjelder for permitteringer i forbindelse med arbeidsrettslige konflikter som streik eller lockout. Ved slike konflikter fortsetter arbeidsforholdet selv om ansatte kan bli

permittert under konflikten, og permitteringen har ingen betydning for de ansattes medlemskap i pensjonsordningen.

6.4.2 Høringsinstansenes merknader

AktuarKonsulenters Forum (AKF) uttaler at de savner en klargjøring av hvordan permisjoner uten lønn skal behandles etter forslag til lov om innskuddspensjon.

Ut over dette har ingen høringsinstanser merknader til utvalgets forslag.

6.4.3 Departementets vurdering

Departementet viser til at utvalgets forslag til regler om medlemskap i pensjonsordningen for arbeidstakere som har permisjon er i samsvar med reglene i lov om foretakspensjon. Departementet er enig i at reglene om medlemskap ved permisjoner bør være like for innskuddspensjonsordninger og foretakspensjonsordninger. Departementet foreslår etter dette at arbeidstakere som har permisjon fra sin stilling for et fastsatt tidsrom, og som forutsettes å gjenoppta arbeidet etter endt permisjon, skal være medlem av innskuddspensjonsordningen i permisjonstiden. Det vises til lovforslaget § 4-3 første ledd. Regelen foreslås å gjelde for permisjoner generelt, både lovfestede og avtalefestede permisjoner. Lovfestede permisjoner kan være permisjoner i forbindelse med sykdom, pliktig militærtjeneste, svangerskap og adopsjon. Avtalefestede permisjoner er permisjoner som arbeidstaker ikke har krav på etter loven, men som gis etter avtale med arbeidsgiver. Dette kan for eksempel være permisjoner i forbindelse med skifte av stilling. Regelen om at arbeidstakeren skal være medlem av pensjonsordningen i permisjonstiden vil videre gjelde enten permisjonen er lønnet eller ulønnet.

Utvalget har lagt til grunn at innskuddet for arbeidstakeren vil kunne fastsettes i forhold til arbeidstakerens lønn i permisjonstiden. Hvis det skal betales innskudd til medlemmer som ikke har lønn i permisjonstiden, benyttes lønn på det tidspunkt vedkommende går ut i permisjon. Det er en forutsetning at det foretas en likebehandling av medlemmer med permisjon.

Departementet foreslår, i likhet med utvalgets utkast, at arbeidsgiver i sitt regelverk for pensjonsordningen kan fastsette unntak fra hovedregelen om at arbeidstakere som har permisjon skal være medlem av pensjonsordningen i permisjonstiden. Dette følger av lovforslaget § 4-3 annet ledd. Det foreslås at arbeidsgiver skal kunne fastsette særlige regler om opptjening av pensjon mens permisjonen varer. Videre skal arbeidsgiver kunne fastsette at medlemskapet i pensjonsordningen skal opphøre fra permisjonstidspunktet. Slike unntak skal bare kunne fastsettes for avtalefestede permisjoner, og ikke for permisjoner en har rett til i henhold til lov. Det er videre en forutsetning at de regler arbeidsgiver fastsetter, skal gjelde for alle arbeidstakere som har permisjon i henhold til avtale. Forslaget er i samsvar med lov om foretakspensjon.

Etter utvalgets utkast kan arbeidsgiver i regelverket for pensjonsordningen fastsette at arbeidstakere som er permittert på grunn av driftsinnskrenkinger mv. skal fortsette som medlemmer av pensjonsordningen. Departementet slutter seg til dette og fremmer forslag i samsvar med utvalgets utkast. Det vises til lovforslaget § 4-3 tredje ledd. Forslaget er i samsvar med lov om foretakspensjon. Som utvalget har påpekt tar ikke bestemmelsen sikte på permit-

teringer i forbindelse med arbeidsrettslige konflikter som streik eller lock-out, hvor arbeidsforholdet fortsetter selv om ansatte kan bli permittert under konflikten.

6.5 Eldre arbeidstakere

6.5.1 Utvalgets forslag

Utvalget viser til at det i forslag til lov om foretakspensjon er gitt en særregel for eldre arbeidstakeres medlemskap i pensjonsordningen. Arbeidstakere som ved ansettelsen har mindre enn ti år igjen til pensjonsalder, skal som hovedregel være medlem av en foretakspensjonsordning. I regelverket for pensjonsordningen kan det likevel fastsettes at nyansatte eldre arbeidstakere ikke skal opptas som medlemmer i ordningen eller bare skal opptas på særskilte vilkår.

Utvalget viser til at hensynet til kostnadene ved å ta inn eldre arbeidstakere i en pensjonsordning ikke har den samme betydning i innskuddspensjonsordninger som i ytelsesbaserte ordninger som foretakspensjon. Dette har sammenheng med at innskuddspensjonsordninger ikke bygger på tjenestetid og sluttlønnsprinsippet. Utvalget viser til at det på den ene side kan være et konkurransefortrinn for eldre arbeidstakere i forhold til yngre arbeidstakere at de har mulighet til å stå utenfor en pensjonsordning. På den annen side vises til at prinsippet om likebehandling av samtlige arbeidstakere taler for at eldre arbeidstakere skal være medlemmer av pensjonsordningen på lik linje med yngre arbeidstakere. Utvalget har etter en helhetsvurdering funnet at det ikke bør fastsettes særskilte regler om medlemskap for eldre arbeidstakere. Utvalget foreslår derfor ikke adgang til å gjøre unntak fra retten til medlemskap for eldre arbeidstakere i innskuddspensjonsordninger.

6.5.2 Høringsinstansenes merknader

HSH mener at det bør være opp til foretaket å bestemme om eldre arbeidstakere skal være med i ordningen, og således la dette være en del av bedriftens lønns- og arbeidsvilkår. Selv om kostnadene ved å ha eldre arbeidstakere i pensjonsordningen vil være mindre i en innskuddsbasert ordning enn i en ytelsesbasert, vil det likevel kunne være et konkurransefortrinn for de eldre arbeidstakerne om bedriftene ikke pålegges å ta dem inn i ordningen. Bestemmelsen bør etter dette være lik forslaget til lov om foretakspensjon. *NARF* gir uttrykk for tilsvarende synspunkter.

6.5.3 Departementets vurdering

Departementet viser til at det både for foretakspensjonsordninger og innskuddspensjonsordninger er et sentralt prinsipp at ordningene skal omfatte samtlige arbeidstakere i foretaket. Når det i lov om foretakspensjon er gitt adgang til å utelukke nyansatte arbeidstakere som har mindre enn ti år igjen til pensjonsalderen fra pensjonsordningen, har det sammenheng med at det på grunn av kombinasjonen av lang tjenestetid og sluttlønnsprinsippet i ytelsesordninger er store kostnader forbundet med å ta eldre arbeidstakere inn i ordningen og ved senere lønnsvekst for disse. Det er således hensynet til foretakenes pensjonsutgifter og eldres konkurranseposisjon i arbeidsmarkedet

som har begrunnet denne særregelen for eldre arbeidstakere. Det vises til Ot.prp. nr. 47 (1998-99) Lov om foretakspensjon på side 68. Departementet er enig med utvalget i at disse hensyn ikke gjør seg gjeldende i samme grad for innskuddspensjonsordninger, ettersom slike ordninger ikke bygger på noe sluttlønnsprinsipp. Det konkurransefortrinn for eldre arbeidstakere som eventuelt foreligger ved å kunne stå utenfor en pensjonsordning består dermed bare i lavere lønnskostnader. Departementet har i likhet med utvalget kommet til at hensynet til likebehandling av samtlige arbeidstakere bør veie tyngst i denne sammenheng. Det foreslås derfor ikke særregler for eldre arbeidstakere i innskuddspensjonsordninger.

6.6 Førtidspensjonerte arbeidstakere

6.6.1 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår i utkastet § 4-4 at førtidspensjonerte arbeidstakere ikke skal være medlem av pensjonsordningen. Dette innebærer at innbetaling av innskudd og premier opphører på tidspunktet for førtidspensjoneringen. Utvalget viser til regjeringens drøftelse av dette spørsmålet i St.meld. nr. 1 (1998-99) Nasjonalbudsjettet 1999. Regjeringen la da til grunn at det for innskuddspensjonsordninger ikke skulle åpnes for at førtidspensjonerte kunne være medlemmer i ordningen. Det ble vist til at prinsippet om deltakelse i arbeidslivet som en forutsetning for pensjonsopptjening måtte veie tungt i denne sammenheng. Videre ble det vist til at fortsatt pensjonsopptjening etter at arbeidstakeren har blitt førtidspensjonert vil kunne motvirke ønsket om å motivere til en gradvis høyere avgangsalder.

Utvalget foreslår videre at dersom den førtidspensjonerte arbeidstakeren fremdeles har deltidsstilling i foretaket, skal det betales innskudd for arbeidstakeren tilsvarende dennes stillingsandel. Det presiseres at bestemmelsen om at deltidsansatte som hovedregel minst må ha en femdels stilling for å ha rett til medlemskap i pensjonsordningen, vil gjelde også for førtidspensjonerte i deltidsstilling.

6.6.2 Høringsinstansenes merknader

HSH og *NARF* støtter forslaget om at førtidspensjonerte ikke skal være medlem av pensjonsordningen. *AKF* støtter forslaget om at førtidspensjonerte arbeidstakere som har deltidsstilling i foretaket, skal kunne opprettholde medlemskap i pensjonsordningen. *Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)* går mot forslaget om at førtidspensjonerte som har deltidsstilling fortsatt skal kunne være medlem av pensjonsordningen.

Flere høringsinstanser stiller seg negative til forslaget om at førtidspensjonerte arbeidstakere ikke skal ha adgang til fortsatt opptjening i pensjonsordningen. *Akademikerne, Finansforbundet, Finansnæringens Hovedorganisasjon, Landsorganisasjonen i Norge, Norges Ingeniørorganisasjon, Norske Pensjonskassers forening* og *Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund* gir uttrykk for at det bør være adgang for foretaket til fortsatt å betale innskudd for førtidspensjonerte arbeidstakere. Flere knytter dette til ordningen med Avtalefestet pensjon (AFP).

6.6.3 Departementets vurdering

Departementet viser til at det i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) Lov om foretakspensjon ble foreslått at førtidspensjonerte arbeidstakere ikke skulle være medlemmer av pensjonsordningen. Under behandlingen av forslaget i finanskomitéen gikk et flertall i komitéen inn for at arbeidstakere som mottar Avtalefestet pensjon likevel kan fortsette som medlem av pensjonsordningen når dette følger av regelverket for ordningen. Det vises til Innst. O. nr. 50 (1999-2000) på side 28.

Departementet legger etter dette til grunn at tilsvarende bestemmelse som i lov om foretakspensjon bør foreslås for innskuddspensjonsordninger.

Departementet foreslår at førtidspensjonerte arbeidstakere som hovedregel ikke skal være medlemmer i pensjonsordningen. Det vises til lovforslaget § 4-4 første ledd. Innbetaling av innskudd og premier skal da opphøre fra tidspunktet for førtidspensjoneringen. Etter lovforslaget § 4-4 annet ledd kan det likevel fastsettes i ordningens regelverk at arbeidstakere som mottar Avtalefestet pensjon (AFP) kan fortsette som medlem av pensjonsordningen. Foretaket kan i så fall fortsatt betale innskudd og premier for arbeidstakeren.

Ettersom arbeidstakere i en AFP-ordning ikke lenger mottar lønn, blir det spørsmål om hvordan de årlige innskuddene skal fastsettes. Departementet viser til at det i lovforslaget § 6-5 tredje ledd er gitt regler om at årlige innskudd for arbeidstakere som vil fortsette pensjonssparingen etter at medlemskapet er opphørt, ikke kan overstige det beløp, justert for utviklingen i folketrygdens grunnbeløp, som ble innbetalt til alderspensjonskontoen siste år arbeidstakeren var medlem av pensjonsordningen. Departementet legger til grunn at dette bør utgjøre et tak for fastsettelse av innskudd også for arbeidstakere som mottar Avtalefestet pensjon. Departementet vil samtidig presisere at AFP-pensjonister som er medlemmer av en innskuddspensjonsordning, ikke samtidig kan fortsette pensjonssparing etter forslaget § 6-5 på egen hånd.

Departementet viser videre til at utvalget i sitt utkast til § 4-4 har foreslått at dersom den førtidspensjonerte arbeidstakeren fremdeles har deltidsstilling i foretaket, skal det betales innskudd for arbeidstakeren tilsvarende dennes stillingsandel. Departementet er enig med utvalget i at en førtidspensjonert arbeidstaker som arbeider deltid i foretaket, fortsatt har krav på innskudd tilsvarende sin lønn og stillingsandel på lik linje med andre arbeidstakere som arbeider deltid i foretaket. Dette følger etter departementets syn direkte av lovforslaget § 4-2 tredje ledd om deltidsansatte. Departementet anser det derfor ikke nødvendig å ha en særskilt regel om dette for førtidspensjonerte arbeidstakere, og foreslår at regelen tas ut.

6.7 Arbeidstakere som har nådd pensjonsalderen

6.7.1 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår i utkastet § 4-5 første ledd at arbeidstakere som fortsetter i fulltidsstilling eller deltidsstilling i foretaket etter oppnådd pensjonsalder, skal beholde sitt medlemskap i pensjonsordningen. Dette innebærer at arbeidstakere i slike tilfeller har krav på innskudd og premier også i tiden etter oppnådd pensjonsalder. Forslaget er begrunnet med at det er viktig å legge til rette for at eldre og pensjonerte arbeidstakere motiveres til å stå i arbeid etter inntrådt

pensjonsalder. Dette er i samsvar med de synspunkter som kom til uttrykk i Velferdsmeldingen og i Stortingets behandling av denne. Forslaget er også i samsvar med lov om foretakspensjon.

Det foreslås i utkastet § 4-5 annet ledd at arbeidstakerens rett til utbetaling fra pensjonsordningen bortfaller så lenge og i samme forhold som arbeidstakeren mottar lønn fra foretaket. Utvalget viser til at regelen må forstås på samme måte som i forslaget til lov om foretakspensjon, der det er lagt til grunn at en arbeidstaker som etter oppnådd pensjonsalder har deltidsstilling og for eksempel mottar 75 prosent av den lønn han mottok før pensjonsalderen, vil ha rett til 25 prosent av den pensjon han ville vært berettiget til uten fortsatt arbeid.

6.7.2 Høringsinstansenes merknader

AKF går mot forslaget om at arbeidstakere som fortsetter å arbeide i foretaket etter oppnådd pensjonsalder skal beholde sitt medlemskap i pensjonsordningen. Det vises til at en bør opprettholde dagens praksis med at pensjonsfastsettelsen er uavhengig av om pensjonisten fortsatt arbeider i foretaket eller ikke, og at arbeidende pensjonister i stedet avlønnes etter særskilte vilkår.

NHO gir uttrykk for tilsvarende synspunkter. I tillegg vises til at forslaget innebærer at arbeidstaker og arbeidsgiver mister den fleksibilitet de nå har til å avtale kombinasjoner av pensjon og lønn. Det påpekes at det foreslåtte regelverket muligens også kan innebære et problem i forhold til arbeidslinja fordi muligheten til å få utbetalt både lønn og pensjon samtidig trolig vil være mer attraktiv enn utsiktene til å få en livsvarig høyere pensjon på et senere tidspunkt. En valgfrihet bør gjelde enten arbeidstakeren arbeider hos ny eller gammel arbeidsgiver etter fylte 67 år.

Kredittilsynet viser til at bestemmelsen i utkastet § 4-5 første ledd er overflødig, da det allerede følger av § 1-2 annet ledd bokstav d at alderspensjonist som har sluttet i foretaket etter oppnådd pensjonsalder fortsatt regnes som medlem. Det sentrale er at det fortsatt skal betales innskudd for arbeidstakeren. Det foreslås at bestemmelsens ordlyd endres slik at dette klargjøres.

6.7.3 Departementets vurdering

Departementet viser til at det i lov om foretakspensjon er fastsatt at arbeidstakere som fortsetter i fulltidsstilling eller deltidsstilling i foretaket etter oppnådd pensjonsalder, skal beholde sitt medlemskap i pensjonsordningen og ha rett til fortsatt opptjening. Regelen er i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) Lov om foretakspensjon begrunnet med at det er viktig å legge til rette for at eldre og pensjonerte arbeidstakere kan stå i arbeid etter inntrådt pensjonsalder. Det vises her til at denne fleksibiliteten må gjelde også dersom vedkommende ønsker å fortsette i redusert stilling. De samme hensyn gjør seg etter departementets syn gjeldende for arbeidstakere i innskuddspensjonsordninger. Departementet foreslår etter dette en tilsvarende regel for arbeidstakere i innskuddspensjonsordninger som fortsetter i fulltidsstilling eller deltidsstilling i foretaket etter oppnådd pensjonsalder. Det vises til lovforslaget § 4-5.

Departementet viser til at det sentrale i forhold til at arbeidstakerne skal beholde sitt medlemskap i pensjonsordningen, er at arbeidstakerne i slike tilfeller har krav på innskudd og premier også i tiden etter oppnådd pensjonsal-

der. Departementet foreslår at ordlyden i lovforslaget § 4-5 utformes slik at dette kommer klarere frem.

Departementet viser til at utvalget i sitt utkast til § 4-5 annet ledd har foreslått at arbeidstakerens rett til utbetaling fra pensjonsordningen skal bortfalle så lenge og i samme forhold som arbeidstakeren mottar lønn fra foretaket. Departementet viser til at for arbeidstakerne som på denne måten får utbetalt en andel av sin pensjon i en periode, kan det fremstå som enkelt å velge redusert utbetalingsperiode og dermed få øket det utbetalte beløpet. Bestemmelsen vil dermed ikke ha den ønskede effekt. Departementet mener at arbeidstaker likevel bør ha anledning til å velge redusert utbetaling av pensjon i den perioden etter pensjonsalder da arbeidstaker mottar lønn fra samme eller annet foretak, og har foreslått slik adgang i forslaget, jf. omtale i avsnitt 9.3.4. Departementet foreslår derfor ingen bestemmelse som i utvalgets utkast.

7 Innskuddsplanen

7.1 Bakgrunn

Utvalget foreslo at det skal foreligge et skriftlig regelverk for ordningen. Den del av regelverket som fastsetter hvilke innskudd foretaket skal foreta for å sikre medlemmene alderspensjon, kalte utvalget innskuddsplanen.

Utvalget la til grunn at det må være et sterkere krav til informasjon til medlemmene i en innskuddspensjonsordning enn i en foretakspensjonsordning. Blant de forhold som skal være nedfelt i innskuddsplanen er først og fremst utformingen av de årlige innskuddene. Utvalget vurderte forholdsmessighetsprinsippet som så sentralt i norsk pensjonssammenheng at det foreslo at også innskuddsordninger bygges opp rundt et slikt prinsipp. Det bør på innskuddstidspunktet være et krav om forholdsmessighet mellom de ulike medlemmenes innskudd og at innskuddene må stå i forhold til lønn og et rimelig anslag på lengden av yrkesaktiv periode for de ansatte. Utvalget foreslår også at det innføres visse grenser for hvor store innskudd som kan gjøres i løpet av et år, bl.a. for å unngå at en skattebegunstiget ordning brukes for å gi svært høye pensjoner i noen foretak. Dette vil være fordelingsmessig uheldig å benytte fellesskapets midler på den måten.

7.2 Utforming av årlig innskudd

7.2.1 Utvalgets forslag

Utvalget mente at det ikke var hensiktsmessig å foreslå en konkret førende utforming av hvordan de årlige innskuddene skal være, men gav isteden rammer for utformingen. Utvalget mente at rammene var så vidt utformet at de bør kunne gi rom for alle normale pensjonsbehov. De alternativer for utformingen som utvalget gav i utkastet § 5-3 første ledd, er som følger:

a) et bestemt beløp pr. medlem uavhengig av lønn,
b) en bestemt prosent av medlemmets lønn,
c) en bestemt prosent av et lønnsgrunnlag beregnet etter regler fastsatt i regelverket,
d) et beløp for hvert medlem beregnet på grunnlag av ulike prosentsatser for medlemmets lønnsgrunnlag for henholdsvis lønn inntil 6 G, den del av lønnen som ligger mellom 6 og 9 G, og den del av lønnen som ligger mellom 9 og 12 G.

I utkastet § 5-3 første ledd bokstav b finnes den enkleste utformingen av innskuddspensjon, nemlig en fast, felles prosentsats av lønn for alle medlemmer. Som et mulig, men i praksis sannsynligvis lite hensiktsmessig alternativ, vil utkastet § 5-3 første ledd bokstav a åpne for at innskuddet settes som et bestemt beløp. Beløpet skal være det samme for alle medlemmene. Alternativet kan passe for enkelte foretak med ønske om meget klar forutsigbarhet av hva kostnadene blir, og/eller som har en meget egalitær struktur.

Samme innskuddsprosent for alle medlemmene vil føre til at kompensasjonsgraden fra innskuddspensjonsordningen vil være den samme uansett inntekt. Folketrygden er utformet slik at den gir mye høyere kompensasjonsgrad for lavtlønte enn for høytlønte, og for mange foretak vil det være ønskelig at pensjonsordningen utlikner noe av denne forskjellen. Dette er praksis i foretakspensjon. Hvis innskuddene tar utgangspunkt i inntekt over et visst nivå, vil kompensasjonsgraden øke med økende inntekt. Ved bruk av et minstenivå på inntekten for beregning av innskudd og av knekkpunkt, blir det forskjell mellom den marginale satsen for innskudd og gjennomsnittssatsen.

Utvalget viste til at Stortinget tidligere ønsket å forbedre fordelingsprofilen i ytelsesbaserte ordninger og viste til forslag til lov om foretakspensjon § 5-7. Utvalget mente den konkretisering av disse retningslinjene som er gjort i lov om foretakspensjon, kan implementeres også i innskuddspensjon, og i så tilfelle vil utkastet § 5-3 bokstav d være velegnet. Alternativet spesifiserer at årets innskudd skal utgjøre et beløp for hvert medlem beregnet på grunnlag av ulike prosentsatser for henholdsvis medlemmets lønnsgrunnlag for lønn inntil 6 G, den del av lønnen som ligger mellom 6 og 9 G, og den del av lønnen som ligger mellom 9 og 12 G. Knekkpunktene er de samme som i foreslått lov om foretakspensjon, og er nærmere diskutert i vedlegg 2 i NOU 1999: 32.

7.2.2 Høringsinstansenes merknader

*Akadermikerne*mener det er grunn til å tro at mange foretak vil velge mellom alternativ a og b, og mener at dette vil virke uheldig for store grupper av arbeidstakere på grunn av folketrygdens sterke «knekkpunkt» ved 6G. Akademikerne mener at overgang fra ett alternativ til annet for å kutte kostnader vil skape stor usikkerhet med hensyn til både innskudd og ytelser og har derfor sterke innvendinger mot forslaget.

Sosial- og helsedepartementet (SHD) bemerker at de ulike alternativene i større eller mindre grad utfyller folketrygdens sosiale profil. *Rikstrygdeverket*-mener at arbeidsgiver har temmelig stor frihet med hensyn til å utforme hvor store pensjonsinnskuddene skal være for lavtlønte i forhold til høytlønte, og mener at når det gjelder en skattesubsidiert ordning, er det nærliggende at samfunnet går inn med sterkere styring av fordelingsprofilen enn det som det legges opp til i utkastet.

Norwegian Insurance Partners (NIP) støtter anbefalingen om at det settes et minstenivå for beregning av innskudd i en foretakspensjonsordning, slik at arbeidstakere med lavere inntekter ikke får en uforholdsmessig høy pensjon. NIP mener at det bør gjøres en nærmere utredning av fastsettelsen av dette minstenivået.

Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening (NARF) mener at det primært bør være opp til arbeidsgiverne i forhandlinger med arbeidstakerne å bestemme hvor stor del av lønnspotten som skal settes av til pensjonsinnskudd det enkelte år, og at innskuddsplanen dermed er overflødig.

7.2.3 Departementets vurdering

Departementet mener at det i en skattefavorisert ordning må gis retningslinjer for utformingen av de årlige innskudd, bl.a. for å unngå at utformingen i for stor grad åpner for særbehandling av enkelte grupper i foretaket. En bør også

unngå at enkelte grupper av arbeidstakere får en svært høy samlet pensjon fra folketrygden og foretakspensjonsordning sett i forhold til tidligere lønnsinntekt. Det ville trolig oppfattes som urimelig, også i forhold til andre grupper av yrkesaktive, om en skattefavorisert ordning kunne brukes til å gi en samlet pensjon som var høyere enn tidligere lønn. Pensjonsinnskudd er en del av den enkeltes lønns- og arbeidsforhold, og vil avveies mot lønn. Også for den enkelte arbeidstakeren vil det som regel være å foretrekke å få en noe høyere lønn i dag enn meget høy pensjon i framtiden. Departementet viser samtidig til at utvalgets forslag gir flere alternativer og kun gir rammer for utformingen av innskuddet i det enkelte alternativ. Departementet mener at en slik fleksibilitet gir stor mulighet til å tilpasse ordningen til behovene i det enkelte foretak, og gir sin støtte til denne utformingen, jf. foreslått § 5-3.

Departementet viser til at i en innskuddspensjonsordning er innskuddets størrelse helt sentralt for den framtidige ytelsen. Det er derfor viktig at arbeidstaker får informasjon om innskuddets nivå, og hvilke innskudd vedkommende kan vente seg framover. Departementet deler derfor ikke NARFs oppfatning av at det ikke er behov for noen innskuddsplan. Departementet ser samtidig at det vil være adgang for arbeidsgiver å endre pensjonsplanen, noe som kan gi usikkerhet mv. for arbeidstakerne, men viser til at slik adgang vil være begrenset av de øvrige avtaler arbeidsgiver og arbeidstaker inngår. I denne sammenheng vil departementet peke på at den enkeltes arbeidskontrakt skal inneholde en spesifisering av medlemskapet i foretakets pensjonsordning, jf. arbeidsmiljøloven § 55. Departementet vil også peke på at en viss adgang til å endre innskuddsplanen kan bidra til at flere arbeidsgivere vil se seg i stand til å opprette pensjonsordning for sine ansatte.

I utkastet § 5-3 første ledd bokstav d foreslår utvalget at innskuddene skal kunne fastsettes etter regler som avspeiler tidligere forslag til utforming av pensjonsytelser i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) Lov om foretakspensjon. Departementet vil vise til at utformingen i endelig vedtatt lov om foretakspensjon er noe endret, og foreslår derfor at samme endring gjennomføres i bokstaven her. Dette fører til at foreslått § 5-3 første ledd bokstav d vil åpne for at det for hvert medlem kan fastsettes et beløp, beregnet på grunnlag av ulike prosentsatser for den del av medlemmets lønnsgrunnlag som ligger under 6 G og de deler av lønnsgrunnlaget som ligger mellom 6 og 12 G. For øvrig er departementets forslag til § 5-3 første ledd tilsvarende utvalgets utkast.

7.3 Forholdet mellom kvinner og menn

7.3.1 Utvalgets forslag

Utvalget viste til at i det beregningsgrunnlaget som brukes for kollektive pensjonsforsikringer i dag, er lagt inn ulike forutsetninger for kvinner og menn på flere områder. Dette gjelder bl.a. dødelighet, uførhet, sannsynlighet for å være gift, aldersdifferanse mellom ektefeller, sannsynligheten for å ha barn og barnas alder. Tabell 7.1 viser eksempelvis hvilken engangspremie som må til, for at pensjonen skal bli 100 kroner årlig for begge kjønn ved ulike aldre, samt en sammenligning mellom kjønnene [1)]. Med «Alle ytelser» menes alderspensjon, uførepensjon lik alderspensjon, ektefellepensjon lik 55 prosent av alderspensjon og barnepensjon lik 50 prosent av alderspensjon. Dette er den mest vanlige kombinasjon av pensjonsytelser.

Premiene for alderspensjon for kvinner er gjennomgående høyere enn premiene for menn. Som det framgår av tabellen, varierer forskjellene med alder. Forskjellene har for de aldersgrupper som er omfattet av tabellen, et synkende forløp fra 32 prosent høyere premie ved alder 20 år til 11 prosent ved alder 65 år. I gjennomsnitt er forskjellen om lag 25 prosent, eller alternativt er premiene i gjennomsnitt ca. 20 prosent lavere for menn enn for kvinner. Som det også følger av tabellen blir det imidlertid praktisk talt ingen forskjell mellom kjønnene når det både er alderspensjon, uførepensjon og etterlattpensjon i en pensjonsplan. Dette skyldes at premien for etterlatteytelser er langt høyere for menn enn for kvinner. Forskjellene i premien for alderspensjon og uførepensjon og i premien for etterlattpensjon er slik at kjønnsforskjellene utjevnes i totalpremien.

En annen betraktningsmåte som illustrerer kjønnsforskjellen er å sammenligne hvilke pensjoner som kan finansieres av et bestemt premiebeløp. Slike betraktninger er interessante for innskuddspensjonsordninger som er rene kontoordninger uten forsikringselement i innbetalingstiden. For en mann på 67 år vil en engangspremie på kroner 1000 gi en livsvarig årlig pensjon på 82 kroner. Tilsvarende pensjon for en kvinne er 74 kroner (dvs. 10 prosent lavere). Det følger av dette at med gjeldende beregningsgrunnlag kan en enten legge til grunn ulik premie og lik årlig ytelse, eller lik premie og ulike årlige ytelser.

Hvis en foretakspensjonsordning inneholder alderspensjon, uførepensjon og pensjoner til etterlatte i det forholdet som er anvendt her, vil premien for alle praktiske forhold være identisk for kvinner og menn. Det vil imidlertid neppe være naturlig å pålegge alle pensjonsordninger å ha et slikt omfang på ytelsene. De to siste kolonnene i tabellen viser premien for uføre- og etterlatteytelser som andel av samlet premie. For unge menn utgjør premien for disse ytelsene om lag halvparten av samlet premie. Med økende alder avtar premien (bl.a. fordi en eventuell uførepensjon vil løpe i færre år), men selv nær pensjonsalder utgjør andelen om lag 20 prosent For kvinner er forholdet mellom premien for uføre- og etterlatteytelser og samlet premie noe lavere, men det viser samme mønster i forhold til alder. Noe av grunnen til at forholdet er lavere for kvinner, er systematiske forskjeller i forventet levetid og i aldersforskjellen mellom ektefeller.

[1)] Det er forutsatt pensjonsalder 67 år, og det er benyttet beregningsgrunnlaget K1963 for alderspensjon, ektefellepensjon og barnepensjon, og beregningsgrunnlaget IR 1973 for uførepensjon. Grunnlagsrenten er 3 pst.

Tabell 7.1: Forsikringstekniske premier etter alder og kjønn. Kroner

					Premie for utføre- og	
	Engangspremier:				etterlatteytelser so	
	Alderspensjon		Alle ytelser		andel av samlet premie	
Alder	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
20	222	294	481	475	54 %	38 %
25	259	341	552	540	53 %	37 %
30	303	396	627	612	52 %	35 %
35	355	460	704	690	50 %	33 %
40	417	535	786	776	47 %	31 %
45	492	624	872	869	44 %	28 %
50	585	731	965	969	39 %	25 %
55	706	861	1066	1074	34 %	20 %
60	872	1025	1187	1189	27 %	14 %
65	1115	1241	1375	1355	19 %	8 %

Kilde: NOU 1999: 32 Utkast til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold og «Hovedspørsmål ved innskuddsbasert tjenestepensjon», rapport fra en arbeidsgruppe (Finansdepartementet, 1998).

Utvalget foreslår å ivareta forholdet mellom kvinners og menns ulike forventede levealder ved at foretaket i innskuddsplanen kan fastsette at innskuddene til kvinner kan være høyere enn til menn. Kvinner vil etter utvalgets forslag dermed kunne få høyere årlige innskudd. Kvinner som har like lang samlet medlemstid som menn, vil da ha større samlet alderspensjonskapital ved pensjonsalder, hvis alt annet (avkastning, antall år med innskudd mv.) er likt. Den større alderspensjonskapitalen kan anvendes slik at samme årlige pensjon sikres i flere år for kvinner enn for menn. Utvalget har ikke ønsket å lovfeste slike kjønnsmessige forskjeller i innskudd, bl.a. ut fra at høyere årlige innskudd vil innebære at kostnadene knyttet til kvinnelig arbeidskraft øker.

Tabell 7.1 viser at nødvendig merinnskudd for kvinner ved pensjonsalder er om lag 10 prosent høyere enn for menn. Årlige innskudd for kvinner bør derfor kunne være opp til 10 prosent høyere enn for menn. Utvalget antar at det vil være rimelig at adgang til slike innskuddsforskjeller mellom menn og kvinner fastsettes av Kongen, sammen med andre innskuddsgrenser. Utvalgets forslag må imidlertid vurderes nærmere i lys av de norske forpliktelsene som følger av EØS-avtalen, jf. avsnitt 2.3.

7.3.2 Høringsinstansenes merknader

*Akademikerne*peker i eget notat til Finansdepartementet av 4. februar 2000 på at utkastet vil ha «svært uheldige konsekvenser i likestillingssammenheng», og mener at kvinner i en innskuddspensjonsordning med samme innskuddssats for kvinner og menn vil få en årlig pensjonsytelse på 60 prosent av det menn får. Alternativt mener Akademikerne at premien blir 35 prosent høyere for kvinner enn for menn. Akademikerne mener at dette er høyst urimelig, og

er bekymret for at foretakene kan ta dette med i betraktningen ved ansettelser og prioritere menn.

Landsorganisasjonen i Norge (LO) mener at det ikke bør åpnes for ordninger som i praksis diskriminerer kvinner, og foreslår at det skal være obligatorisk å gi høyere innskudd til kvinner. *Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS)* skriver at foreningen ikke aksepterer at utelukkende økonomiske beregninger av inntekt og livslang total pensjonsytelse skal være retningsgivende for hva som er rettferdig fordeling, og at kvinner da alltid vil tape. YS krever derfor, på bakgrunn av lengre levetid og større uførhetsrisiko for kvinner, at det skal foretas større innskudd for kvinner enn for menn. YS krever videre at det tas inn bestemmelser om medregning av fravær i forbindelse med fødselspermisjon og andre lovbestemte permisjonsordninger.

På grunn av kvinners lengre forventede levetid og større uførerisiko støtter *Finansforbundet* utvalgets forslag om at det åpnes for adgang til å foreta større innskudd for kvinner enn for menn, slik at ytelsene som utbetales blir tilnærmet like for begge kjønn.

Likestillingsombudet mener at utkastet åpner for en direkte forskjellsbehandling av kvinner og menn som til nå har vært ukjent i Norge fordi tjenestepensjonsordningene har vært ytelsesbaserte. Ombudet viser til at forslaget bygger på at kvinner og menn som har nøyaktig samme lønn ved pensjonsalder, samme pensjonskapital og samme faktiske livslengde, ikke skal ha krav på den samme årlige pensjonsutbetalingen fordi kvinner i gjennomsnitt lever lenger enn menn. Ombudet mener at en slik individuell forskjellsbehandling ikke er akseptabel utfra likestillingshensyn, og at slike resultater kan være i strid med likestillingslovens forbud mot forskjellsbehandling på grunn av kjønn.

Ombudet uttaler videre at det ikke er enkelt å se en løsning, men ombudet presiserer at det anser grunnen til problemet å være forsikringsbransjens årelange praksis med å bruke kjønn som variabel ved risikoberegning, dvs. forskjellsbehandle kvinner og menn på dette området ut fra statistiske forskjeller i levealder mv. Likestillingsombudet presiserer at spørsmålet om dette er i strid med likestillingsloven, fortsatt er under behandling.

Kommunenes Sentralforbund (KS) peker på at det er et statistisk faktum at kvinner i gjennomsnitt lever lenger enn menn og mener at det derfor ved særskilte tiltak bør søkes en form for utjevning mellom kjønn for å sikre likeverdighet samtidig som eventuelle utstøtningselementer i pensjonsordningen unngås.

7.3.3 Departementets vurdering

Departementet har merket seg synspunkter som går ut på at årlig utbetaling bør være lik, og at forventet samlet utbetaling ikke er relevant. Bakgrunnen for spørsmålet er at i gjennomsnitt vil en kvinnelig pensjonist leve om lag 4 år lenger enn en mannlig pensjonist. Det betyr at pensjonsutbetalingene i gjennomsnitt skal finansieres i flere år for en kvinne enn for en mann. I NOU 1994: 6 side 141-142 beskrev Pensjonsforsikringsutvalget (Hyllandutvalget) dette forholdet slik:

> «Et annet aspekt ved ytelsesbaserte ordninger er at premiesummen beregnes for arbeidsstokken under ett, og den enkelte er sikret en

> ytelse som står i forhold til tidligere inntekt og tjenestetid uavhengig av kjennetegn for øvrig. Dette favoriserer bl.a. kvinner som gruppe på grunn av den statistisk sett lengre levetiden. Forskjellen i levetid mellom kjønnene inngår i de aktuariske beregningene bak premiebeløpet, men utformingen av ordningen tilslører at det foregår en omfordeling. I en innskuddsbasert tjenestepensjonsordning vil slike forskjeller bli synliggjort. Man kan tenke seg at arbeidsgiver betaler inn like høy premie for kvinner og menn. En kvinne vil da ved pensjonsalder ha like stor pensjonsformue som en mann med samme inntektsprofil, men den gir grunnlag for lavere pensjon. Skulle arbeidsgiver ha plikt til å sikre lik pensjon, ville premien bli høyere for kvinnen. Dette vil kunne virke negativt på kvinners yrkesmuligheter.»

Som sitatet fra Pensjonsforsikringsutvalget illustrerer, vil uttrykket likebehandling ha mange aspekter når det betraktes sammen med pensjonsordninger i arbeidsforhold. Fra et økonomisk synspunkt kan likhet i samlet utbetaling være viktigst, men det har også vært pekt på at likhet i årlig utbetaling er viktig. I et sosialforsikringssystem som folketrygden er det naturlig at årlige ytelser er like for kvinner og for menn. I ordninger som er knyttet til et arbeidsforhold, kan det derimot argumenteres for at det sentrale må være lik lønn til kvinnelige og mannlige arbeidstakere for samme arbeid, og at kvinner og menn har samme adgang til andre lønnsrelaterte ytelser.

Departementet vil bemerke at det synes relevant å knytte vurderingen av «likhet» til det sentrale elementet i den avtalen som inngås. I en innskuddsordning vil det være innskuddet arbeidsgiver og arbeidstaker inngår en avtale om, og det er derfor rimelig at likhetsvurderingen knyttes til innskuddets størrelse. I en ytelsesbasert ordning er avtaleforholdet prinsipielt svært forskjellig fra innskuddsordningene, i og med at avtaleforholdet da er knyttet til en bestemt årlig ytelse målt som andel av sluttlønn. Departementet vil minne om at i en innskuddsordning vil årlig ytelse bl.a. kunne påvirkes betydelig av avkastningen, og at forholdet mellom medlemmenes innskudd bare er ett element for å forklare forholdet mellom de årlige ytelser de senere vil motta. Det bemerkes også at forholdet mellom innbetalinger for kvinner og menn avhenger bl.a. av omfanget av ordningen. Som omtalt i utredningen vil premiene være høyere for kvinner enn for menn hvis ordningen kun omfatter alderspensjon. Hvis den også omfatter uføre- og etterlattpensjon, er imidlertid premien omtrent den samme.

I lovens kapittel 7 foreslår departementet at minste utbetalingstid for ytelser fra innskuddspensjon skal være ti år. Videre foreslås det at pensjonisten selv skal ha adgang til å velge utbetalingsperiodens lengde på pensjoneringstidspunktet. Slik utbetaling skal etter forslaget kunne foretas av alle typer institusjoner, dvs. både som spare- og forsikringskontrakter. Departementet viser til at forholdet mellom ytelsenes utbetalingsperiode for kvinner og menn dermed ikke vil være av sentral betydning i innskuddsordninger. Den enkelte vil selv kunne velge utbetalingsformer der årlig utbetaling blir den samme for menn og kvinner, gitt alt annet likt. Departementet mener at ordningen etter dette også oppfyller de likestillingskrav som høringsinstansene har nevnt. Departementet vil også vise til at felles tariffer i forsikring vil føre til at menn vil få utbetalt høyere pensjon gjennom bank eller fondsforvaltningsselskap enn gjennom forsikring. Dette vil kunne føre til at forsikring ikke blir konkurransedyktig i utbetalingsperioden.

Departementet viser til at bestemmelsen av premieberegningsgrunnlaget ikke er knyttet til lov om innskuddspensjon eller tjenestepensjoner spesielt, men er knyttet til forsikringsvirksomhetsloven, hvor § 7-6 stiller krav om at et forsikringsselskap skal benytte premier som står i rimelig forhold til den risiko som overtas og i forhold til selskapets økonomi. Den årlige premien i livsforsikringprodukter settes ut fra hvor sannsynlig det er at personer dør før utbetaling skal skje. Dette varierer etter kjønn og alder. Premien avhenger også av alder, slik at eldre er dyrere enn yngre. Denne effekten er mye sterkere enn kjønnsforskjellen. Den informasjon som benyttes må være objektiv, være like tilgjengelig for kunde og forsikringsselskap og ha klar statistisk sammenheng med sannsynligheten for at forsikringstilfellet skal inntre.

Departementet gjør oppmerksom på at for livselskapene ville felles tariffer bety at de bør ha omtrent samme fordeling av kvinner og menn blant sine kunder. Hvis de har flere kvinner, vil de måtte utbetale pensjoner i flere år enn lagt til grunn i tariffen, og dermed tape penger. Hvis de har flere menn blant sine kunder, vil de utbetale pensjoner i færre år. Det fører til at overvekt av menn vil gi større overskudd. Innføring av felles tariffer ville dermed medføre at det forretningsmessig gunstige for livselskapene ville være å innrette markedsføring mv. mot menn, og dermed at kvinner kunne få et dårligere tilbud fra bransjen. Et forsikringsselskap som taper penger, vil få soliditetsproblemer, og kunne komme i den situasjonen at det ikke kan utbetale de garanterte pensjoner på sikt.

Departementet antar at en måte å utlikne virkningen av at forsikringsselskapene har ulik sammensetning av menn og kvinner, kunne være å opprette en fellespool som tilføres overskudd fra ordninger med mange menn og som dekker underskudd i ordninger med mange kvinner. En er likevel avhengig av at samlet fordeling på kvinner og menn er identisk med den som legges til grunn for fellestariffen, slik at poolen vil få tilført nok midler om tjenestepensjonsdekningen blant kvinner tiltar over tid. Det vil også være spørsmål knyttet for eksempel til tildeling fra poolen ettersom medlemmets pensjonskapital ved pensjonsalder vil avhenge av antall innbetalingsår, avkastning på midlene og lønnsprofil gjennom innbetalingstiden. Gjennomføring av et slikt prinsipp må også gjøres innen uførepensjon og pensjoner til etterlatte, og hvor virkningen av kjønn er annerledes enn for alderspensjon. Departementet antar at en slik pool ville kreve betydelig administrasjon og offentlige støtte- og garantiordninger.

Departementet viser til at utenlandske forsikringsselskaper ikke vil kunne pålegges å bruke felles tariffer. Utenlandske selskaper vil dermed kunne markedsføre seg overfor menn og foretak med mannlig flertall i Norge med en lavere premie for samme alderspensjon. Dette vil stille utenlandske selskaper i en konkurransemessig bedre stilling enn norske, og samtidig føre til at norske forsikringsselskap har færre menn blant sine medlemmer enn lagt til grunn i beregningsgrunnlaget. Fordi det er menn som i gjennomsnitt dør tidlig og etterlater innbetalte pensjonspremier til kvinner, vil dette føre til at selskapet får lavere overskudd, noe som kan sette alle pensjonene i fare. I dag er det lite grenseoverskridende virksomhet innen livsforsikring, men det antas at EUs indre marked blir mer virksomt også på dette området, jf. bl.a. Konkur-

ranseflateutvalgets påpekning av behovet for å ha et norsk regelverk som ikke skiller seg for mye fra andre EØS-land, slik dette er omtalt i NOU 2000: 9.

Departementet anser det forslaget som er lagt til grunn i proposisjonsutkastet å gi en god balanse mellom hensynet til likebehandling av kvinner og menn, til kvinners stilling i arbeidsmarkedet og til forsikringsfaglige spørsmål. Departementet foreslår i forslaget § 5-3 annet ledd at det skal være adgang til å betale høyere innskudd for kvinner, slik utvalget foreslo. Mulighet til å fastsette i pensjonsplanen om kvinner skal ha samme eller høyere innskudd enn menn, gjør det mulig å ta hensyn til forhold på den enkelte arbeidsplass, og til helheten i pensjonsordningen, for eksempel om det også inngår uføre- og etterlatteytelser. I denne sammenheng vil departementet bemerke at det er forskjellene knyttet til engangsinnskudd ved 67-års alder som er relevant, og det kan synes som om enkelte høringsinstanser har fokusert på andre forskjeller. Den relevante forskjellen utgjør omlag 10 prosent ved livsvarige pensjonsytelser. Fordi den enkelte kan velge utbetalingsform og -tid selv, foreslår departementet at foretaket kan sette forskjellen lavere enn dette, dvs. mellom null og 10 prosent. Departementet vil dessuten ta initiativ til at spørsmålet om kjønnsnøytrale premier utredes på bred basis.

7.4 Forholdsmessighetsprinsippet

7.4.1 Utvalgets forslag

Utvalget viste til at det i Hyllandutvalget, og senere i Velferdsmeldingen, ble påpekt at uten en generell begrensing av pensjonsnivå i forhold til pensjonsgivende lønn er det åpent for å gi ubegrenset kompensasjon med skattefavorisering innenfor foretakspensjonsordningene. Daværende regjering understreker i Velferdsmeldingen at skattefavoriserte tjenestepensjonsordninger bør gis

> «forbedret fordelingsprofil, gjennom maksimal dekningsprosent og knekkpunkt, etter tilsvarende mønster som en har i folketrygden (dvs. lavere dekningsprosent i det høyeste pensjonsintervallet)». I Velferdsmeldingen foreslo daværende Regjering en »maksimal tillatt kompensasjon (for TPES og folketrygden samlet) på 90 prosent mellom 6 og 9 G, og 60 prosent mellom 9 og 12 ».

I innstillingen til Velferdsmeldingen sluttet Stortinget seg til dette prinsippet:

> «Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti, viser til at tjenestepensjonsordningen fører til at høytlønte får en samlet kompensasjonsgrad på linje med lavtlønte. Flertallet er derfor enig med Regjeringen i at fordelingsprofilen for skattefavoriserte tjenestepensjoner bør forbedres. Flertallet viser til at folketrygdens system innebærer full opptjening opp til 6 G, og deretter 1/3 opptjening opp til 12 G og deretter ingen opptjening. Flertallet viser til at Regjeringen som et utgangspunkt vil legge til grunn en maksimal tillatt kompensasjonsgrad på 90 % for lønnsgrunnlag mellom 6 og 9 G, og 60 % mellom 9 og 12 G, dvs. med 9 G som knekkpunkt. Flertallet er enig i dette.» (side 104, Innst. S. nr. 180 (1995-96)).

Minstepensjon fra folketrygden alene gir for noen høyere kompensasjonsgrad enn en vanlig tjenestepensjonsordning. I et stilisert typeeksempel vil en enslig pensjonist med full opptjening med gjennomsnittlig lønn under om lag 2,7 G ha en kompensasjonsgrad som er høyere enn 66 prosent fra folketrygden. Folketrygdens kompensasjonsgrad avtar med stigende inntekt.

Det sentrale prinsippet knyttet til fordelingsmessige hensyn i private pensjonsordninger i arbeidsforhold med skattefordel er *forholdsmessighetsprinsippet.* Dette ble formalisert i 1952 og er videreført i lov om foretakspensjon. Hovedkravet til forholdsmessighet er at pensjonsytelsene for den enkelte, sammen med standardberegnet folketrygd, ikke skal utgjøre en høyere del av pensjonsgrunnlaget for arbeidstakere med høy lønn enn de utgjør for arbeidstakere med lavere lønn. Standardberegning av folketrygdens ytelser innebærer at en legger til grunn en forenklet beregning av framtidig folketrygdpensjon som ikke tar hensyn til alle individuelle forskjeller i poenghistorie mv. Prinsippet tar sikte på å sikre at ordningene ikke misbrukes til å gi særfordeler til grupper med høy lønn. Forholdsmessighetsprinsippet er ikke til hinder for at ansatte med lav lønn får prosentvis høyere samlet pensjon (av lønn) enn høytlønte.

I innskuddsordninger utgjør det årlige innskuddet beslutningsvariabelen, og endelig ytelse følger av innskuddet og oppnådd avkastning. Det er likevel ikke naturlig å se disse to størrelsene uavhengig av hverandre. Når innskuddet skal fastsettes, vil det ses i sammenheng med hvilken endelig pensjon det tas sikte på. Slike anslag på endelig pensjon kan relativt enkelt gjøres av institusjoner som har den nødvendige kompetanse.

Med dette utgangspunktet valgte utvalget å utforme et forholdsmessighetsprinsipp for innskuddspensjonsordninger etter mønster av lov om foretakspensjon. Forholdsmessighet skal ta utgangspunkt i hvilken pensjon en gitt innskuddsprosent kan forventes å gi. Denne pensjonen, sammen med beregnet folketrygd, skal under rimelige antakelser ikke gi høyere samlet kompensasjonsgrad for høytlønte enn for lavtlønte. Samme sats for alle medlemmer, jf. utkastet § 5-3 første ledd bokstav b, vil for eksempel oppfylle et slikt krav. Straks utformingen av innskuddene blir mer komplisert, kan det imidlertid bli nødvendig å legge til grunn passende beregninger. Utvalget foreslår at nærmere retningslinjer for slike beregninger skal nedfelles i egen forskrift. Etter utvalgets utkast skal innskuddsplanen fastsettes slik at det kan antas at forholdet mellom de enkelte medlemmers samlede alderspensjon fra pensjonsordningen og folketrygden blir rimelig ut fra lønn og yrkesaktivt arbeid. Med rimelig må forstås at de ytelsene som kan forventes ut fra innskuddene, verken skal framstå som markert høyere eller lavere enn en ytelse i foretakspensjon. Meget høye eller meget lave årlige innskudd kan ikke antas å gi slike ytelser. Anslag på forventet ytelse skal legge til grunn en rimelig lønnsvekst og avkastning over en periode som framstår som et vanlig yrkesaktivt arbeidsliv fram til pensjonsalder. I vurdering av forventet ytelse må det legges til grunn en alderspensjon fra folketrygden beregnet etter forslag til lov om foretakspensjon § 5-5 og ellers forslagets kapittel 5 så langt det passer.

Det er naturlig at slike overlegninger framgår av innskuddsplanen, jf. også utkastet § 5-1, slik at de ansatte ved hjelp av ordningens regelverk kan orientere seg om hvilke pensjonsytelser som kan forventes på bakgrunn av gitte innskudd for gitte lønnsnivå, gitt lønnsvekst, gitt avkastning og gitt innbeta-

lingstid. Grunnlaget for å bestemme innskuddsprosenten i ordningen vil derfor typisk være en del av de opplysninger foretaket bør gi styringsgruppen og de ansatte.

Videre foreslo utvalget at innskuddene skal sikte mot at samlet alderspensjon ikke vil utgjøre en større prosentdel av lønnen for medlemmer med høyere lønn enn for medlemmer med lavere lønn. De samme forhold som nevnt foran må gjøres gjeldende i vurdering knyttet innskudd til ansatte med ulik lønn. Siden foretaket i denne sammenheng skal ta hensyn til folketrygdens kompensasjonsgrad, som avtar med stigende lønn, vil neppe vanlige pensjonsordninger komme i konflikt med dette kravet. For medlemmer i deltidsstilling beregnes alle disse størrelsene på grunnlag av lønn i fulltidsstilling og reduseres forholdsmessig, slik at for eksempel deltidsansatte med to stillinger, hver i 50 prosent, vil få samme samlede innskudd som i en fulltidsstilling.

Vurderingene i innskuddsplanen knyttet til utkastet § 5-2 første ledd, skal gjelde for årets og senere års innskudd. Tidligere innskudd og opptjent alderspensjonskapital skal ikke vektlegges i vurderingen av om forventet alderspensjon vil være rimelig ut fra lønn og yrkesaktivt arbeid, og heller ikke være knyttet til forholdsmessighet mellom medlemmer med høyere og lavere lønn.

7.4.2 Høringsinstansenes merknader

AktuarKonsulenters Forum (AKF) mener at forholdsmessighetsprinsippet kun har relevans for ytelsesbaserte pensjonsordninger, og ikke for innskuddsordninger. AKF mener at formålet med bestemmelsen kan ivaretas ved direkte krav og begrensinger til selve innskuddssatsen, og foreslår at paragrafen strykes.

Aktuarforeningen mener også at forholdsmessighet for ytelsene er et fremmedelement som ligger utenfor ordningens prinsipper og kan gjøre ordningen langt mer komplisert, og mener at man i stedet bør ta hensyn til forholdsmessighet for innskuddene ved å legge restriksjoner direkte på innskuddene, som i utkastet §§ 5-3 og 5-4.

LO slutter seg til prinsippene i utkastet § 5-2 Forholdsmessighetsprinsippet, men forutsetter at det blir mulig å komme tilbake til innskuddenes størrelse ved høring av forskriftsutkast.

Kredittilsynet er enig med utvalget om at forholdsmessighetsprinsippet er av sentral betydning i norsk pensjonslovgiving, og at dette prinsippet så vidt praktisk mulig bør legges til grunn for innskuddsordninger. Tilsynet peker på at det i praksis ofte vil kunne inntreffe at endelig pensjon avviker fra antatt pensjon, slik at forholdsmessighetskravet ikke på langt nær oppfylles i ettertid. Kredittilsynet nevner også at det i enkelte land har blitt praktisert ulike innskuddsgrenser avhengig av inntredelsesalder.

Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) påpeker at det vil være vanskelig å regulere alderspensjonsytelsene i en innskuddsordning, og at det derfor er uheldig å fokusere for sterkt på ytelsene. Samtidig mener FNH at forholdsmessighetsprinsippet ikke bør sikte mot en «normal ytelse» i en foretakspensjonsordning, men slik at maksimal kompensasjonsgrad etter lov om foretakspensjon også kan oppnås i innskuddspensjon.

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) mener at utkastet § 5-2 innebærer forsøk på millimeterrettferdighet som ikke er mulig. Særlig fremhever NHO at begrepet «rimelig» om pensjonsytelsene ikke er praktikabelt.

NIP mener at forholdsmessighetsprinsippet utgjør en uheldig styringsmekanisme for lov om innskuddspensjon, og at innskuddspensjon bør bygge på et separat forholdsmessighetsprinsipp som er tilpasset produktet og markedet.

7.4.3 Departementets vurdering

Departementet vil vise til at mange høringsinstanser har vært kritiske til utformingen av forholdsmessighetsprinsippet. Samtidig vil departementet igjen vise til at Stortinget ved behandlingen av lov om foretakspensjon vedtok adgang til ned til ti års opphørende ytelser i foretakspensjonsordninger. I lovens kapittel 7 foreslås at dette gjøres gjeldende også i innskuddspensjonsordninger, og at valgfriheten knyttet til utbetalingstid for pensjonskapital legges til medlemmene. Dette innebærer at det ikke vil være noe grunnlag for beregninger av forventet pensjonsytelse medlemmene i mellom. Departementet foreslår derfor at første ledd i § 5-2 erstattes av et forholdsmessighetskrav som er enklere å relatere til innskuddspensjon.

Forholdsmessighetsprinsippet, slik det er formulert i lov om foretakspensjon, tar utgangspunkt i summen av beregnet folketrygd og foretakspensjon. Denne summen skal ikke utgjøre en høyere andel av lønn for høytlønte enn for lavtlønte. Folketrygdens ytelser har knekkpunkt ved 6 G, slik at kompensasjonsgraden for inntekt ut over 6 G er lavere enn kompensasjonsgraden for inntekt under 6 G. Ytelsen fra pensjonsordningen isolert sett øker derimot med stigende lønn, både som absolutt beløp og som andel av lønn. Mange supplerende pensjonsordninger har som siktemål å kompensere for folketrygdens knekkpunkt, og dette er fullt mulig i foretakspensjon.

Departementet vil for øvrig vise til at vedtatt lov om foretakspensjon begrenser ytelsen for lønnsgrunnlag opp til 6 G på 100 prosent av lønn, og for lønn fra 6 G til 12 G på 70 prosent av G, jf. omtale i avsnitt 2.4. For lønnstakere med lønnsgrunnlag lik 12 G, vil maksimal pensjonsprosent under lov om foretakspensjon være 85. Departementet kjenner ikke til at det eksisterer pensjonsordninger som har en så høy pensjonsprosent i dag.

Samme innskudd som andel av lønn for alle lønnsnivå, slik dette lovforslaget gir anledning til, ville derfor være en radikal endring i forhold til praksis i foretakspensjon, om det utgjorde eneste mulighet. Under den forutsetning at maksimalandelen settes slik at årlig total ytelse opp til 6 G normalt ikke kan forventes å overstige 100 prosent av lønn, mener departementet likevel at et slikt alternativ har flere gunstige trekk. Departementet ser samtidig at det er en lang praksis for å tillate foretakspensjoner med skattefordel som motvirker folketrygdens fordelingsprofil. Departementet mener på denne bakgrunn at forholdsmessighet i innskuddspensjon bør ha som utgangspunkt at pensjonsinnskuddet for inntekt ut over 6 G kan være inntil to ganger høyere enn for inntekt under 6 G, og foreslår at lovteksten i § 5-2 første ledd endres tilsvarende.

7.5 Grenser for de årlige innskudd

7.5.1 Utvalgets forslag

I tillegg til å legge til grunn at reglene for innskuddspensjon skal ta sikte på at ordningene ikke misbrukes til å gi særfordeler til grupper med høy lønn, la utvalget vekt på at ordningen ikke bare anvendes til å maksimere skattefordelen over få år uten sikte på et egentlig pensjonsbehov etter intensjonen med ordningen. Utvalget mente derfor at det burde gis rammer for de årlige innskuddene.

Utvalget mente at forutsetningene som legges til grunn for fastsettelse av maksimale innskuddssatser vil kunne endres over tid. Grensene bør derfor gjennomgås med visse mellomrom. Utvalget foreslo at rammene for årlige innskudd burde fastlegges i forskrift gitt av Kongen og ikke nedfelles i loven.

Som retningslinjer for fastsettelse av rammene, foreslo utvalget at maksimalgrensen for innskudd i løpet av et år settes slik at forventet pensjon fra innskuddsordningen sammen med folketrygd ikke skal overstige nivået i en vanlig god foretakspensjonsordning, for eksempel 2/3 av lønn når folketrygdens ytelser inkluderes, gitt visse forutsetninger om avkastning og innskuddstid. Ved beregningen av forventet samlet alderspensjon foreslo utvalget at det tas hensyn til en antatt framtidig avkastning på opptjent pensjonskapital, for eksempel høyeste avkastningsprosent etter utkastet § 3-1 annet ledd, innbetaling av innskudd over yrkesaktive perioder på minst 30 år og med hensyn til forventede framtidige endringer i lønn som følge av den alminnelige lønnsutvikling i samfunnet. Utvalget mente at det kan være rimelig å utforme maksimalsatsene slik at det gjøres fradrag for lønn opp til et visst nivå, for eksempel det nivå der folketrygden alene gir en kompensasjonsgrad lik 66 prosent eller mer. Med et slikt minstenivå vil gjennomsnittsinnskuddet stige med stigende lønn om lag som pensjonen gjør i foretakspensjon.

Utvalget foreslo ikke eksplisitte grenser, men viste til Rapport om hovedspørsmål ved innskuddsbasert pensjon fra en arbeidsgruppe nedsatt av Finansdepartementet i 1998, der ulike satser er belyst.

7.5.2 Høringsinstansenes merknader

De høringsinstanser som uttaler seg, deler utvalgets syn på at bestemmelser om innskuddsgrenser bør være en naturlig del av rammebetingelsene for innskuddsordninger. *SHD* bemerker at utvalget ikke har tatt stilling til hvilket nivå maksimalsatsene bør ligge på, og mener at det bør gis klare signaler i den kommende odelstingsproposisjonen slik at Stortinget kan vurdere dette viktige spørsmålet.

AKF har forståelse for forslaget om innskuddsgrenser, men mener at behovet for stabile rammevilkår, ansattes pensjonsvilkår og foretakets behov taler for at eksplisitte bestemmelser om innskuddsgrenser inntas i selve loven. *Sparebankforeningen* mener at innbetalingene bør kunne variere fritt, men at en årlig maksimalsats likevel bør kunne fastsettes. Maksimalsatsene bør etter foreningens syn fastsettes ut fra maksimal utbetaling fra de ytelsesbaserte ordningene, dvs. en høyere maksimalsats enn om en god ytelsesordning legges til grunn. Foreningen mener også at en av forenklingshensyn kan

innføre to maksimalsatser, en for inntekt under 6 G og en for inntekt mellom 6 og 12 G.

FNH mener også at maksimale prosentgrenser ikke bør fastsettes i forskrift, men framgå direkte av loven. FNH mener at hensynet til skattemessig likebehandling av innskuddsbaserte og ytelsesbaserte pensjonsordninger taler for at grensene bør settes ut fra de maksimale grensene for pensjonsytelser som fremgår av lov om foretakspensjon, dvs. det som kan oppnås i en ytelsesbasert ordning beregnet ut fra 30 års minstekrav for opptjening av full pensjon. FNH viser til satsene som ble presentert i en egen rapport om Hovedspørsmål ved innskuddsbaserte pensjonsordninger fra en arbeidsgruppe nedsatt av Finansdepartementet i 1998, og mener at ut fra de nevnte forhold samt behovet for «slingringsmonn», bør satsene settes til 7 prosent av lønn inntil 6 G og til det dobbelte for lønn mellom 6 og 12 G for pensjonsordninger opprettet etter utkastet § 3-3, og til 14 prosent av lønn inntil 6 G og til det dobbelte for lønn mellom 6 og 12 G for pensjonsordninger som opprettes etter utkastet § 3-1. FNH mener videre at maksimale innskuddssatser bør uttrykkes uten omkostninger og at «det synes uansett å være grunnlag for å argumentere for noe høyere innskuddssatser». FNH nevner imidlertid ikke hvilke argumenter organisasjonen viser til. FNH mener videre at grupper som har lavere pensjonsalder enn 67 år, såkalte særaldersgrenser, også bør kunne gis høyere innskudd enn ordningens øvrige medlemmer.

NHO skriver i sin høringsuttalelse bl.a. følgende om maksimalsatsene:

> «Reglene for fastsettelse og beregning av innskuddene skal fremgå av kap. 5. Imidlertid sier dette kapitlet svært lite om lovens viktigste element, nemlig innskuddenes størrelse. Gjennom denne type fullmaktslovgiving blir loven av liten verdi og rettstilstanden svært usikker fordi man overlater det meste til Kongen, til og med på en slik måte at innskuddsstørrelsene kan variere fra det ene året til det annet.
>
> Det må her understrekes at en pensjonsavtale først og fremst er en avtale mellom bedriften og dens arbeidstakere. Lovgiver burde i vid utstrekning akseptere slike avtaler så lenge de holder seg innenfor gitte rammer. Det burde ikke være nødvendig for Kongen å regulere dette hvert år, eventuelt med de problemer dette medfører dersom bedriften ikke i tilstrekkelig grad har tatt høyde for at avtalene løpende må justeres i forhold til de satser som vedtas av Kongen.
>
> Etter vår oppfatning er det ingen grunn til å overlate fastsettelsen av disse satsene til departementet og dets ledelse til enhver tid. Det er et krav at maksimumsgrensene for innskuddene fastsettes i loven.»

Norges Arbeidsgiverforening for virksomheter med offentlig tilknytning (NAVO) skriver at organisasjonens prinsipielle standpunkt er det ikke bør fastsettes noen grenser for innskudd, og hvis de innføres, at de bør underlegges politisk behandling og eventuelt inngå i selve loven. *Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH)* mener at fastlegging av en innskuddsplan er overflødig i en innskuddspensjonsordning, og at det bør være opp til arbeidsgiverne i forhandlinger med arbeidstakerne å bestemme hvor stor del av lønnspotten som skal settes av til pensjonsinnskudd i det enkelte år. HSH finner det imidlertid rimelig at man regulerer hvor store innskudd det kan gis fradrag for, gitt at det skal innføres en innskuddsplan. HSH går sterkt i mot at innskuddsgrensene fastsettes i forskrifter, og mener dette gir liten forutsigbarhet for foretakene.

*LO*viser til at illustrasjonsmessige beregninger i utredningen antyder en fordelingsprofil der gjennomsnittlig pensjonsinnskudd blir noe over 3 prosent for gjennomsnittsinntekten, stigende til nesten 8 prosent for inntekt på 12 G, og reiser spørsmål om slik fordelingsprofil bør gis skattefordel. LO viser her bl.a. til at det ikke bør være noe mål å gi skattefordel til helt å oppheve fordelingsprofilen i folketrygden, og at noe av gevinsten ved innskuddspensjon er muligheten for å oppnå en jevnere fordeling av nettoytelsen fra tjenestepensjoner. LO mener at rammene for fastsettelse av innskudd bør være vide om de ansatte gis bedre muligheter til påvirkning, men LO vil i motsatt fall gå inn for at mer av fordelingen styres lovveien.

*SHD*bemerker at utvalget ikke har tatt stilling til hvilket nivå maksimalsatsene bør ligge på, og at slike signaler bør gis i den kommende odelstingsproposisjonen. SHD slutter seg til utvalgets forslag om at deling av avkastning mellom pensjonskapital og innskuddsfond skal kunne reguleres i forskrift dersom det blir behov for det. SHD er enig i hovedregelen om et fast årlig innskudd som gir arbeidstakeren en viss sikkerhet. Arbeidsgivers behov for variable pensjonsinnbetalinger anses som tilstrekkelig ivaretatt ved bruk av innskuddsfondet.

7.5.3 Departementets vurdering

Departementet har merket seg at det er stor grad av enighet blant høringsinstansene om at det bør være begrensninger på de årlige innskudd som kan gjøres i en innskuddsordning, og at flere av høringsinstansene har tatt opp spørsmålet om nivået på maksimalsatsene med henvisning til beregningene i Rapport om hovedspørsmål ved innskuddsbasert pensjon fra en arbeidsgruppe nedsatt av Finansdepartementet i 1998, jf. bred omtale også i vedlegg 2 i NOU 1999: 32.

Flere høringsinstanser foreslår at innskuddsgrensene ikke fastsettes i forskrift. Et alternativ til forskrift er at grensene, som andre grenser i skatteopplegget, vedtas i sammenheng med de årlige skatteoppleggene. Det er neppe behov for så hyppig vurdering av slike innskuddsgrenser. Departementet viser til at satsene bør ses i sammenheng med hva slags avkastning som oppnås og som kan forventes framover. Det vil derfor trolig være behov for justering av satsene bare når avkastningsforholdene i økonomien er vesentlig endret. Et slikt behov vil normalt oppstå med flere års mellomrom, og være en rutinemessig gjennomgang basert på de prinsipper som her er lagt til grunn. Departementet ser det derfor som hensiktsmessig at grensene reguleres i forskrift, jf. foreslåtte § 5-4 annet ledd.

Departementet har merket seg at utvalget ikke foreslo eksplisitte satser. Departementet vil peke på at forutsetningene for enkelte av de forhold utvalget mente burde legges til grunn for fastsettelse av innskuddene, ikke lenger er tilstede. Særlig gjelder dette kravet til livsvarige utbetalinger. Departementet har fulgt opp Stortingets vedtak i forbindelse med lov om foretakspensjon om å åpne for en minste utbetalingsperiode på ti år også i forslag til lov om innskuddspensjon, jf. omtale i kapittel 9. Departementet vil bemerke at en alderspensjonskapital som er innbetalt ut fra en målsetning fra arbeidsgiver om å gi en livsvarig ytelse, vil kunne gi en svært høy årlig ytelse hvis arbeidstaker iste-

den velger å ta ut pensjonen over ti år. At utbetalingsperioden kan bli så kort, må nødvendigvis få betydning for fastsetting av maksimalsatsene.

Ytelsen fra en innskuddspensjonsordning er ikke en eksplisitt målstørrelse eller styringsstørrelse. Flere høringsinstanser viser til begrensningene på utbetalt pensjon i lov om foretakspensjon, og mener at disse bør være retningsgivende for fastsettelse av maksimalsatser for innskuddspensjon. Departementet vil i denne sammenheng bemerke at begrensningene i foretakspensjon ble endret fra forslaget som daværende Regjering framla i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) til endelig vedtatt lov, og at de vedtatte begrensningene utgjør 100 prosent av lønnsgrunnlaget opp til 6 G og 70 prosent av lønnsgrunnlag mellom 6 og 12 G, jf. omtalen i avsnitt 2.4. Departementet har lagt til grunn tilsvarende forenkling i lov om innskuddspensjon, og bestemmelsen i foreslått § 5-4 første ledd er derfor justert i tråd med dette.

Tabell 7.2 inneholder noen regneeksempler som illustrerer sammenhengen mellom nivået på innskuddene og den årlige pensjon som vil kunne oppnås på ulike lønnstrinn, basert på gitte forutsetninger om innskuddssatsene og framtidig utvikling i lønn og avkastning. Hvis en arbeidstaker har pensjonsgivende lønn lik 6 G i dag (dvs. om lag 280 000 kroner ut fra G lik 46 950 kroner) og en videre lønnsvekst på 3 prosent i året, vil endelig pensjonsformue ved pensjonsalder være om lag 500 000 kroner med årlige innskudd i 35 år utformet som 2 prosent av lønn ut over 3 G og oppnådd avkastning lik 6,5 prosent. Dette vil gi en årlig utbetaling fra innskuddsordningen på om lag av 70 000 kroner i ti år. En utbetaling i denne størrelsesorden vil i dette tilfellet tilsvare en kompensasjonsgrad på om lag 9 prosent av løpende lønn rett før pensjonsalder, jf. tabell 7.2. Sammen med pensjon fra folketrygden, som utgjør om lag 53 prosent for en enslig pensjonist med inntekt lik 6 G, vil kompensasjonsgraden for denne arbeidstakeren utgjøre om lag 62 prosent i de ti årene utbetalingen varer.

Ved høyere innskudd, for eksempel 4 prosent, vil kompensasjonsgraden fra innskuddspensjonsordningen utgjøre om lag 18 prosent. Samlet kompensasjonsgrad, dvs. inkludert folketrygdens alderspensjon, vil da kunne være om lag 71 prosent.

Departementet har merket seg at utvalget presiserer at anslaget for markedsavkastning på 6,5 prosent i liten grad er å oppfatte som et presist anslag. Utvalget gjengir at over perioden 1967-97 gav investeringer i en omfattende markedsinndeks ved Oslo Børs en årlig realavkastning på om lag 10 prosent og en nominell avkastning på om lag 16 prosent, jf. vedlegg 2 i NOU 1999: 32. En portefølje som bestod delvis av denne indeksen og delvis andre eiendeler, ville kunne gitt en årlig nominell avkastning betydelig over 6,5 prosent. Det kan være grunn til å tro at de institusjoner som forvalter pensjonskapital, vil oppnå en avkastning som ligger nær børsavkastningen. Departementet vil påpeke at avkastningen og dermed usikkerhet spiller stor rolle i innskuddspensjon. Ønskes stor sikkerhet for endelig pensjonsytelse, må foretaket velge foretakspensjonsordning.

Hvis arbeidstakeren oppnår høyere avkastning, vil pensjonsformue og dermed årlig utbetaling bli høyere. Om årlig avkastning skulle bli i samme størrelsesorden som den årlige avkastningen på Oslo Børs over de siste ti år, for eksempel 13 prosent, vil pensjongivende lønn lik 6 G gi opphav til en årlig

utbetaling i ti år tilsvarende en kompensasjonsgrad på om lag 62 prosent fra innskuddsordningen alene og på om lag 116 prosent for folketrygden og innskuddsordningen samlet.

Høyere innskuddssatser vil gi opphav til høyere kompensasjonsgrader. Som nevnt vil høyere innskudd, for eksempel 4 prosent av inntekt ut over 3 G, føre til at kompensasjonsgraden fra innskuddspensjonsordningen alene blir om lag 18 prosent og samlet kompensasjonsgrad inkludert folketrygden på om lag 71 prosent når pensjonen utbetales over ti år. Om innskuddet settes til 6 prosent, vil kompensasjonsgraden fra innskuddspensjonsordningen alene bli om lag 27 prosent og samlet kompensasjonsgrad inkludert folketrygden på om lag 80 prosent. Utbetaling over lengre tid enn ti år, for eksempel livsvarig, vil redusere den årlige kompensasjonsgraden.

Tabell 7.2: Kompensasjonsgrader i folketrygden, foretakspensjon og innskuddspensjon

Pensjonsgivende lønn målt i G	4	6	8	12
Kompensasjonsgrad fra folketrygden [1])	58 %	53 %	44 %	34 %
Kompensasjonsgrad fra foretakspensjon	8 %	13 %	22 %	32 %
Samlet kompensasjonsgrad	66 %	66 %	66 %	66 %
Innskuddspensjon ved 2 pst. innskudd [2,3])	5 %	9 %	16 %	23 %
Innskuddspensjon ved 4 pst. innskudd	9 %	18 %	32 %	45 %
Innskuddspensjon ved 6 pst. innskudd	14 %	27 %	48 %	68 %

[1]) Folketrygden er beregnet for en enslig pensjonist ut fra reglene etter 1992.
[2]) Innskuddspensjon med årlig innskudd lik 2 pst. av lønn ut over 3 G. Avkastning 6,5 pst.
[3]) Pensjonsformue opptjent gjennom 35 år. Utbetalt med like store beløp over 10 år

Kilde: Finansdepartementet

Departementet viser til at det neppe bør legges til rette for kompensasjonsgrader opp mot eller over 100 prosent av pensjonsgivende lønn, bl.a. fordi en slik størrelse på alderspensjonen ikke kan sies å oppfylle et reelt pensjonsbehov, og som det heller ikke er noen grunn til å skattefavorisere. Det kan også stilles spørsmål om en slik tilpasning vil være en optimal fordeling mellom inntekt som yrkesaktiv og som pensjonist.

I et typeeksempel vil en enslig pensjonist med full opptjening med tidligere lønn under 2,72 G ha en kompensasjonsgrad fra folketrygden alene som overstiger 2/3 av tidligere lønn, dvs. høyere kompensasjonsgrad enn i en vanlig tjenestepensjonsordning. Folketrygdens kompensasjonsgrad avtar med inntekt, særlig for lønnsgrunnlag ut over 6 G. For lønn under 6 G vil en satsstruktur som ikke har et minstenivå for innskuddsgivende lønn, gi samme prosentvise kompensasjon fra innskuddsordningen uansett lønn. Sammen med folketrygden vil da kompensasjonsnivået kunne bli meget høyt for lavtlønte. Et minste lønnsnivå for innskudd fører til at kompensasjonsgraden fra innskuddsordningen blir stigende fra dette nivået, og dermed at samlet kompensasjonsgrad fra innskuddsordningen og folketrygden bli mer lik for alle lønnsnivåer.

I vedlegg 2 i NOU 1999: 32 refererte utvalget beregninger av hvilke innskuddssatser som er nødvendige for å oppnå en gitt målsatt livsvarig alders-

pensjon, forutsatt årlig lønnsvekst og avkastning. Hovedalternativet i disse beregningene legger til grunn innskudd i fra alder 37 år til 67 år (dvs. i 30 år), årlig lønnsvekst på 3 prosent og årlig avkastning på 6,5 prosent. Årlig lønnsvekst på 3 prosent kan tilsvare en langsiktig inflasjonsrate på om lag 1,5 prosent og trendmessig reallønnsvekst på om lag 1,5 prosent. Det gjennomsnittlige innskudd som kreves for tilsvarende ytelse som en god foretakspensjonsordning, dvs. om lag 2/3 av lønn inkludert folketrygd, er 7,6 prosent for lønnsnivå 12 G, ifølge beregningene i vedlegg 2 i NOU 1999: 32. Nødvendig gjennomsnittlig innskudd for inntekter under dette er lavere, fordi folketrygdens kompensasjonsgrad er høyere for lavere inntekter. Utbetaling over en kortere periode vil som nevnt over gi høyere kompensasjonsgrad.

Det er stor usikkerhet omkring avkastning og innbetalingsperiode i disse beregningene. De fleste arbeidstakere har en yrkeskarriere på opp mot eller over 40 år. I den grad innskuddspensjon får utbredelse av betydning, vil de aller fleste ha innskudd i mer enn 30 år. Departementet vil peke på at overføringen av 30 år som opptjeningsnorm fra foretakspensjon til innskuddspensjon ikke er heldig, fordi sluttlønnsprinsippet i foretakspensjon fører til at lenger opptjening ikke øker pensjonen. I innskuddspensjon er derimot forholdet det motsatte, slik at pensjonen øker kraftig ved opptjening ut over 30 år. Innbetalingsperioden som beregningsmessig anvendes i innskuddspensjon og minstekravet til opptjeningsperiode i foretakspensjon har derfor fullstendig ulike oppgaver. Beregningsteknisk er det lagt til grunn innskudd fra 32-års alder i tabell 7.2.

Departementet viser til at det foreslås valgfri utbetalingstid på ned til ti år. Departementet mener det er upraktikabelt å differensiere satsene etter utbetalingstid. Det ville bli komplisert å fastsette og kontrollere et stort antall satser. Dette har betydning for satsfastsettelsen. For et gitt årlig innskudd, blir den årlige ytelsen høyere jo kortere utbetalingsperioden er. Departementet mener det er urimelig å sette maksimalsatsene slik at det legger grunnlag for å ta ut svært høye ytelser over for eksempel en ti års periode. Dette ville også stride mot Stortingets intensjon med å sette et såvidt lempelig vilkår for utbetalingstid, og som har vært å gi bedrifter med liten økonomisk yteevne bedre mulighet til å å opprette en slik ordning. Departementet antar det ville være hensiktsmessig å sette maksimalsatsen slik at for inntekter opp til 6 G, kan samlet ytelse med ti års utbetalingsperiode forventningsmessig ikke overstige 100 prosent av tidligere lønn. Det understrekes at dette ikke vil forhindre at slike tilfeller kan oppstå ettersom mange vil ha mer enn 35 års opptjening, og særlig at avkastningen kan bli høyere enn beregningsmessig lagt til grunn. Departementet vurderer derfor å utarbeide forslag til forskrift at det settes et minstenivå for innbetalinger på 3 G, og at det for inntekt ut over 3 G kan gjøres årlige innskudd på opp til 4 prosent av beregningsgrunnlaget. For den delen av inntekten som overstiger 6 G vil innskuddene i samsvar med foreslått § 5-2 første ledd kunne være dobbelt så høye.

Departementet er enig med utvalget i at den endelige kompensasjonsgraden fra innskuddsordningene ikke skal reguleres. I forbindelse med anledningen til å velge en kort utbetalingsperiode mener departementet for øvrig at høringsinstansenes argumentasjonen om forbindelsen til begrensningene i foretakspensjon bør gjøres gjeldende, slik at det settes et tak på maksimal

årlig utbetaling tilsvarende den maksimale pensjon som kan utbetales fra en foretakspensjonsordning. Hvis alderspensjonskapitalen danner grunnlag for utbetaling av større årlige beløp enn dette, foreslår derfor departementet at utbetalingstiden skal økes tilsvarende, slik at de årlige beløp reduseres til dette nivået. Departementets forslag er nærmere omtalt i avsnitt 9.3.4.

FNH har tatt opp spørsmålet om høyere maksimalsatser for de som er omfattet av særaldersgrenser. Departementet anser at de satsene som vurderes fastsatt er såvidt lempelige at også grupper med særaldersgrenser vil nå et akseptabelt pensjonsnivå.

7.6 Beregning av lønn

7.6.1 Utvalgets forslag

Utvalget viste til at departementet i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) Lov om foretakspensjon med utgangspunkt i NOU 1998:1 Utkast til lov om foretakspensjon definerte det lønnsbegrepet som skal legges til grunn for pensjonsberegningen. Utvalget vil peke på at regelverk som tar sikte på å øke graden av likhet mellom medlemmene, ikke er tilfredsstillende hvis en i grunnlaget - lønnsbegrepet - kan velge avgrensninger som gjør at grupper av ansatte ikke vil tjene opp særlige pensjonsrettigheter. Kravet om at også innskuddsordninger bør sikre likebehandling og en viss forholdsmessighet, tilsier at alle ansatte skal inkluderes og at innskuddet skal stå i et rimelig forhold til lønn, gitt de øvrige regler i utkastet kapittel 5.

Utvalget foreslår at ved fastsettelse av pensjonsytelsene skal som et medlems lønn regnes den skattepliktige lønnsinntekt og beregnet personinntekt etter skatteloven som medlemmet mottar fra foretaket i et år. Den pensjonsgivende lønn som normalt skal legges til grunn i beregningen av foretakspensjon, består dermed av de beløp som arbeidsgiveren plikter å innberette som lønn og annen økonomisk godtgjørelse for arbeid eller oppdrag i tjenesteforhold i et år, jf. utkastet § 1-2 annet ledd bokstav d og § 5-5. Utvalget vil likevel foreslå at det skal være en adgang for den enkelte pensjonsordning til å se bort fra skattepliktige naturalytelser og utgiftsgodtgjørelser. Pensjonsordningen må nedfelle dette i sitt regelverk og gjøre det gjeldende for alle medlemmene.

Begrepet skattepliktig lønnsinntekt innebærer at også midlertidige og varierende tillegg og naturalytelser, i den utstrekning disse anses som skattepliktig inntekt, regnes inn. For medlemmer som etter skatteloven anses som aktive deltakere i foretaket og dermed får sin arbeidsinnsats skattlagt i form av beregnet personinntekt, skal denne legges til grunn ved beregning av pensjonsytelser. I ordningens regelverk kan det imidlertid fastsettes at godtgjørelse for overtid og andre varierende eller midlertidige tillegg skal unntas.

Videre kan den enkelte ordning i sitt regelverk også fastsette at siste års lønn skal legges til grunn. Dette kan være forenklende for enkelte foretak.Utkastet har regler for omregning av lønn i deltidsstilling som fører til at pensjonsinnskuddet blir en forholdsmessig andel av fulltidsinnskudd for deltidsansatte.

7.6.2 Høringsinstansenes merknader

Både *NARF* og *HSH* mener at forslaget innebærer en forbedring i forhold til utkast til lov om foretakspensjon, særlig ved at det kan ses bort fra skattepliktige naturalytelser, utgiftsgodtgjørelser og andre varierende eller midlertidige tillegg.

7.6.3 Departementets vurdering

Som det framgår av avtalen foran, har utvalget sett det som ønskelig å definere lønnsbegrepet. Likhetsprinsippet tilsier at alle ansatte skal inkluderes og at pensjonsytelsen skal stå i et visst forhold til lønn. Uten en fast definisjon av lønnsbegrepet, vil enkelte foretak kunne velge avgrensninger som gjør at grupper av ansatte ikke vil tjene opp særlige pensjonsrettigheter på tross av forholdsmessighetsprinsippet. Fordi pensjon og pensjonsnivå bør fastsettes slik at tilvendt levestandard i hovedsak kan opprettholdes, bør det benyttes et lønnsbegrep som gir et godt uttrykk for disponibel inntekt som yrkesaktiv.

Departementet mener det er nødvendig med en klar definisjon av et hensiktsmessig grunnlag for fastsettelse av pensjonsytelsen. Skattepliktig lønn oppfyller et slikt krav. Etter departementets mening er skattepliktig lønn det klart mest formålstjenlige begrepet, og en har ikke funnet annet hensiktsmessig grunnlag. Departementet vil foreslå at det skal være en adgang for den enkelte pensjonsordning til å se bort fra skattepliktige naturalytelser og utgiftsgodtgjørelser. Pensjonsordningen må nedfelle dette i sitt regelverk og gjøre det gjeldende for alle medlemmene.

For alle alternativer etter forslaget § 5-5 annet ledd gjelder det at begrensningene i pensjonsgrunnlag må utformes identisk for alle medlemmer. Justeringen er begrunnet i behovet for å gi det enkelte foretak en viss fleksibilitet ved utformingen av pensjonsplanen. Dette er nødvendig hvis en vil unngå at foretak avstår fra å opprette pensjonsordninger i frykt for kostnadsansvaret eller stiller foretakene overfor valg som til slutt fører til at de avstår fra å finne frem til en ordning som inkluderer det store flertall av arbeidstakere.

8 Opphør av medlemskap. Pensjonskapitalbevis

8.1 Rett til opptjent pensjon

8.1.1 Bakgrunn

Tradisjonelt kreves det at en arbeidstaker meldes ut av pensjonsordningen dersom arbeidsforholdet opphører før pensjonsalder. Dette kravet er videreført i lov om foretakspensjon, jf. § 4-6 første ledd, med unntak for AFP-pensjonister etter § 3-10.

I medhold av lov om foretakspensjon § 4-6 annet ledd beholder arbeidstaker rett til opptjent pensjon ved opphør av arbeidsforhold og medlemskap i pensjonsordningen. Ved opphør utstedes en såkalt fripolise for vedkommende arbeidstaker. Fripolisen er en egen forsikringskontrakt og sikrer oppsatt pensjon som tilsvarer opptjent pensjon på fratredelsestidspunktet. Alternativt kan arbeidstakeren kreve at rettighetene overføres til en ny pensjonsordning, eller han kan benytte seg av retten til å tegne fortsettelsesforsikring i medhold av lov om forsikringsavtaler § 19-7.

Retten til opptjent pensjon faller bort dersom tjenestetiden er kortere enn 12 måneder, jf. lov om foretakspensjon § 4-6 annet ledd.

8.1.2 Utvalgets forslag

Når det gjelder håndtering av fratrådte arbeidstakeres rettigheter, har utvalget tatt utgangspunkt i de prinsipper som er lagt til grunn i lov om foretakspensjon. Lovutvalget foreslår at arbeidstaker meldes ut av innskuddspensjonsordningen dersom arbeidsforholdet opphører før pensjonsalder, jf. utkastet § 6-1. Ved fratreden skal den opptjente pensjonskapitalen overføres til egen alderspensjonskonto i institusjonen. Alderspensjonskontoen og pensjonskapitalbeviset utgjør egne rettsforhold mellom den fratrådte arbeidstakeren og institusjonen, jf. utkastet § 6-2 første ledd. Lovutvalget foreslår at begrepet «pensjonskapitalbevis» benyttes som betegnelse på fratrådtes rettigheter i forbindelse med innskuddspensjonsordninger. Utvalget skriver videre:

> «Som kontohaver kan arbeidstakeren avtale med institusjonen hvordan kontoen skal forvaltes, innenfor de rammer som settes for egen pensjonskonto i utkastet § 3-3. Det skal være fastsatt i regelverket for ordningen hvordan slik pensjonskonto skal forvaltes for de tilfeller kontohaveren ikke foretar slikt valg.»

Utvalget mener at det også for innskuddspensjon bør være regler som begrenser omfanget av kontrakter for svært lave pensjonsrettigheter. Det vises til at begrensning i forhold til tjenestetid kan betraktes som en kompensasjon for arbeidsgivers utgifter som følge av at arbeidsforholdet ble kortvarig. Tilsvarende regelen i lov om foretakspensjon foreslås det at medlemmer med kortere tjenestetid enn 12 måneder ikke beholder rett til opptjent pensjonskapital, jf. utkastet § 6-1 annet ledd. Oppsamlet pensjonskapital vil etter utvalgets forslag i dette tilfellet tilfalle arbeidsgiver for pensjonsformål, og overføres til innskuddsfondet, jf. utkastet § 9-2 bokstav d. Utvalget peker på at arbeidstakere

med lav lønn og deltidsstilling ikke rammes særskilt idet begrensningen kun knyttes opp mot tjenestetid og ikke mot kapitalens størrelse.

8.1.3 Høringsinstansenes merknader

Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH) uttaler:

> «HSH er opptatt av at man i tillegg til å sikre mobiliteten på arbeidsmarkedet tar hensyn til administrasjonskostnadene for bedriftene av å gi de ansatte økte rettigheter. (...) HSH vil derfor foreslå at man hever grensen for rett til opptjent pensjon til to år i stedet for ett år. Da vil man fortsatt fange opp det store flertall av arbeidstakerne med fast tilknytning til arbeidsmarkedet, mens det er arbeidstakere på deltid med annen hovedaktivitet som faller utenfor. I detaljhandelen har over 70 prosent av sistnevnte gruppe mindre enn 2 års ansiennitet hos nåværende arbeidsgiver.»

Forbrukerrådet tar ikke stilling til om 12 måneder er en korrekt grense, men peker på at det må legges til grunn en avveining mellom administrasjonskostnader og hensynet til den enkelte arbeidstaker.

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) uttaler:

> «Vi savner et regelverk som definerer hvorledes det skal forholdes når arbeidstaker fratrer på et annet tidspunkt enn forfallsdagen. I og med at det, i hvertfall i forhold til alternativ 3, er uklart om det skal etableres et innskuddsfond (?), bør loven gis regler om tilbakeføring av en forholdsmessig andel av innskuddet som er innbetalt på arbeidstakerens konto.»

8.1.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets vurderinger knyttet til fratrådte arbeidstakeres rettigheter. Departementet deler videre utvalgets syn om at det bør være regler som begrenser omfanget av kontrakter for svært lave pensjonsrettigheter, jf. forslaget § 6-1 annet ledd. Departementet finner det videre naturlig at grensen settes til 12 måneders tjenestetid, tilsvarende regelverket i lov om foretakspensjon. Det vises for øvrig til omtale i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) side 89 og 90. Her heter det bl.a.:

> «Utvalget foreslår å redusere minstekravet til medlemstid for rett til å beholde pensjon og tilhørende premiereserve ved fratreden til 12 måneder, jf utkastet § 4-6 annet ledd. Utvalget viser i denne forbindelse til Velferdsmeldingen og Stortingets behandling av denne (NOU 1998: 1 s 95):
>
> «I Velferdsmeldingen ble det lagt vekt på at det relativt strenge kravet til arbeidsperiodens varighet kan svekke mobiliteten i arbeidsmarkedet. Det ble pekt på at opptjente pensjonsrettigheter utgjør en del av lønns- og ansettelsesvilkårene, selv om pensjoner bare i begrenset grad inngår i tariff- og arbeidsavtaler. Det ble vurdert som et tungtveiende argument for at en arbeidstaker bør ha rett til de opptjente rettighetene uavhengig av arbeidsperiodens varighet.
>
> I Velferdsmeldingen ble det foreslått å redusere kravet til minste arbeidsperiode for rett til fripolise til maksimum seks måneder (under den forutsetning at medlemskap først ble oppnådd etter seks måneders ansettelse), men det ble også understreket at administrative hensyn må tillegges vekt ved korte ansettelsesforhold.»

> Ved Stortingets behandling ga sosialkomitéen sin tilslutning til forslaget i Velferdsmeldingen.
>
> Sett i sammenheng med forslaget om medlemskap fra første arbeidsdag, mens det i dag kan være en viss karenstid for medlemskap, mener utvalget at forslaget om 12 måneder er i tråd med Velferdsmeldingens intensjoner på dette punktet.»

Departementet vil gjøre oppmerksom på at det i § 9-1 foreslås at foretaket skal ha innskuddsfond, også i de tilfeller pensjonsordningen har egen alderspensjonskonto for hver arbeidstaker. Departementet vil også gjøre oppmerksom på at det er avtalefrihet når det gjelder hyppigheten av innskuddsbetaling, for eksempel månedlig, kvartalsvis eller årlig. Departementet ser det i utgangspunktet derfor ikke som hensiktsmessig at loven skal ha bestemmelser om tilbakeføring av innskudd. Hvis erfaring skulle vise at det er behov for slik regulering, mener departementet at dette kan gjøres i forskrift.

8.2 Fortsatt pensjonssparing

8.2.1 Bakgrunn

I lov om foretakspensjon § 4-9 annet ledd heter det at fortsettelsesforsikring som nevnt i forsikringsavtaleloven § 19-7 skal tegnes på samme vilkår som fripolise, men at det kan avtales at forsikringen utvides til også å omfatte uførepensjon og pensjoner til etterlatte.

8.2.2 Utvalgets forslag

Utvalget viser til ovennevnte adgang til fortsatt premiebetaling (fortsettelsesforsikring) i lov om foretakspensjon, og foreslår at det også i lov om innskuddspensjon tas inn en bestemmelse som gir fratrådte arbeidstakere rett til å fortsette oppsparingen av alderspensjonskapital, jf. utkastet § 6-5.

For å unngå urimelig høy pensjonssparing med skattefavorisering, ser utvalget behov for å legge begrensninger på innskudd som arbeidstakeren kan innbetale. Det foreslås således at innskudd ikke kan utgjøre et høyere beløp enn det som arbeidsgiver betalte inn til alderspensjonskapitalkontoen siste år arbeidstaker var medlem i ordningen, justert for utviklingen i folketrygdens grunnbeløp, jf. utkastet § 6-5 annet ledd.

Utvalget legger videre opp til at rettigheter til uføre- og etterlatteytelser tegnet i medhold av lovutkastet § 2-4 vil bli behandlet i samsvar med lov om foretakspensjon ved fratreden fra innskuddsordningen. Ifølge utvalget innebærer dette bl.a. at det vil bli utstedt egne fripoliser for disse ytelsene og at det vil være adgang til å tegne fortsettelsesforsikring i henhold til forsikringsavtaleloven § 19-7.

8.2.3 Høringsinstansenes merknader

Kredittilsynet skriver i sin høringsuttalelse:

> «Kredittilsynet støtter forslaget om å lovfeste en rett til fortsatt pensjonssparing, og vil ikke bemerke noe til de foreslåtte begrensningsregler, da de etter vår oppfatning synes å være rimelige.»

Videre argumenterer Kredittilsynet for at innbetaling etter opphør av medlemskap må skje til separat alderspensjonskonto:

> «Arbeidstakerens innskudd for å sikre fortsatt pensjonssparing på egen hånd skal i henhold til lovutkastet § 6-5 tilføres arbeidstakerens individuelle alderspensjonskonto. Kredittilsynet er av den oppfatning at dersom vedkommende ønsker å fortsette årlig innbetaling etter at medlemskapet er opphørt, og etter at pensjonskapitalbeviset er utstedt, må slike innbetalinger foretas til en separat alderspensjonskonto. Bakgrunnen for dette er for det første at det ellers vil bli svært vanskelig å separere hva som er innbetalt av en arbeidsgiver i perioder hvor arbeidstakeren er medlem i en pensjonsordning og hva arbeidstakeren selv har innbetalt til fortsatt pensjonssparing. Vi minner i denne forbindelse om at det i flere sammenhenger er nødvendig å kunne skille disse midlene, for eksempel i forbindelse med tildeling av overskudd. Det vises bl.a. til at ved senere flytting til ny pensjonsordning skal midler, herunder overskudd, knyttet til egne innbetalinger ikke overføres. For det andre stiller vi spørsmål ved om det er hensiktsmessig at midler som er underlagt ulike beskatningsregler bør være samlet på samme konto.»

Kredittilsynet omtaler den foreslåtte beløpsgrense for videre pensjonssparing, og viser til tilsvarende bestemmelse i lov om foretakspensjon:

> «Utvalget foreslår at arbeidstakerens tilskudd til fortsatt pensjonssparing maksimalt kan utgjøre det beløp som arbeidsgiver innbetalte siste år arbeidstakeren var medlem i pensjonsordningen, justert for utviklingen i grunnbeløpet. Det skal ikke tas hensyn til den enkeltes lønnsutvikling. Kredittilsynet er enig at det er rimelig å åpne for en viss regulering av tilskuddet.»

Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) mener at når man fastsetter en grense for videre pensjonssparing, må man ta hensyn til at størrelsen på innskuddene kan variere fra et år til et annet. På denne bakgrunn foreslår FNH at årlig innskudd ikke kan overskride:

> «det største av det beløp, justert for utviklingen i folketrygdens grunnbeløp, som enten
> a) ble innbetalt til alderspensjonskontoen siste år arbeidstakeren var medlem av pensjonsordningen, eller
> b) tilsvarer gjennomsnittet av innbetalingene til alderspensjonskontoen de tre siste år arbeidstakeren var medlem av pensjonsordningen.»

Den Norske Aktuarforening kommenterer utkastet § 6-5:

> «Dersom det til innskuddspensjonsordningen er knyttet tilleggsforsikring som beskrevet i § 2-4, er rett til fortsettelsesforsikring hjemlet i § 19-7 i forsikringsavtaleloven. Der heter det at medlemmet må benytte seg av retten til fortsettelsesforsikring innen seks måneder etter at selskapets ansvar faller bort. For at innskuddspensjon skal bli mest mulig sammenlignbar med kollektiv pensjonsforsikring, kan det synes rimelig om det i LOI tilsvarende ble innført en seks måneders frist for medlemmet til å meddele om han vil fortsette med innskuddsbetaling.»

I Aktuarforeningens høringsuttalelse heter det videre:

> «Ved fortsettelse av en kollektiv pensjonsforsikring må man ta med seg alle ytelsene. Et ugift medlem kan ikke kutte ut ektefellepensjonen. I et kollektivt beregningsgrunnlag er det antatt at ikke alle medlemmene er gift, slik at premien for ektefellepensjon blir lavere enn den ville ha vært om det var forutsatt at alle medlemmene var gift. I situasjonen med innskuddspensjon med tilknyttet forsikring, vil imidlertid innskuddsordningen og forsikringen være to separate avtaler. Dersom man for hver av disse kunne velge om man ville fortsette med innbetaling, ville man kunne få en seleksjonseffekt ved at bare de som har ektefelle, ville fortsette forsikringen. Det bør derfor stilles som krav at ved fortsettelse må både innskuddsordningen og forsikringen fortsettes i samme forhold.»

NHO og *AktuarKonsulenters Forum* (*AKF*) presenterer samsvarende merknader til lovutkastet. NHO skriver:

> «Medlemmet er her fratatt muligheten til å fortsette betaling på sin «fripolise» hvis de begynner i et foretak som har tjenestepensjonsordning. Dette strider mot Forsikringsavtalelovens § 19-7, hvor det ikke er knyttet slike begrensninger i retten til å tegne fortsettelsesforsikring. Dessuten innebærer dette en klar forskjellsbehandling i forhold til de tilsvarende bestemmelser i den foreslåtte lov om foretakspensjon, der retten til fortsettelsesforsikring med betaling er innebygget.»

8.2.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at det i lov om innskuddspensjon tas inn en bestemmelse som sikrer fratrådte arbeidstakere rett til å fortsette oppsparingen av alderspensjonskapital, jf. foreslått § 6-5 første ledd. Videre er departementet enig i utvalgets vurdering om at det er behov for å begrense de innskudd som arbeidstakeren kan betale inn. Det synes rimelig at innskudd ikke kan utgjøre et høyere beløp enn det som arbeidsgiver betalte inn til alderspensjonskapitalkontoen siste år arbeidstaker var medlem i ordningen, justert for utviklingen i folketrygdens grunnbeløp, jf. forslaget § 6-5 tredje ledd. Utvalget har lagt til grunn at det skal være en viss stabilitet i innskuddenes størrelse over tid. På denne bakgrunn ser ikke departementet behov for å ta inn et kompliserende element i beregningen i form av gjennomsnittsberegninger.

Kredittilsynet argumenterer i sin uttalelse for at innbetalinger ved fortsatt pensjonssparing må skje til separat alderspensjonskonto. Departementet vil vise til at foreslått § 6-2 annet ledd krever at institusjonen ved opphør av medlemskap skal overføre opptjent pensjonskapital til egen alderspensjonskonto og utstede pensjonskapitalbevis for denne. Det er dermed ikke behov for en ytterligere separat alderspensjonskonto. På denne bakgrunn ser heller ikke departementet at en alderspensjonskonto vil kunne inneholde midler som er underlagt ulike beskatningsregler. Departementet viser for øvrig til at problemstillingen knyttet til flytting av midler til ny pensjonsordning er en annen enn i foretakspensjon, der man i tillegg til størrelsen av premiereserven må ta hensyn til både lønnsforhold og tjenestetid. De to sistnevnte forhold har ikke betydning ved flytting av midler til en innskuddspensjonsordning.

Etter departementets vurdering er det tvilsomt om forsikringsavtaleloven kapittel 19 kommer til anvendelse for innskuddspensjonsordninger opprettet i bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond, jf. omtale under avsnitt

4.3.4. På denne bakgrunn foreslår departementet at institusjonen skal gi generell informasjon om muligheten til å fortsette innskuddsbetalingen, og en seks måneders frist for å meddele om en slik adgang benyttes, jf. forslaget § 6-5 annet ledd. Tilsvarende frist er gjort gjeldende for fortsettelsesforsikring, jf. forsikringsavtaleloven § 19-7.

Aktuarforeningen bemerker at det kan oppstå seleksjonsproblemer dersom fratrådte arbeidstakere kan velge å fortsette innbetaling til alderspensjon, uten å videreføre tilknyttet forsikring, eksempelvis ektefellepensjon. Departementet antar at det er mest hensiktsmessig at denne type problemstilling reguleres ved kontrakt. I Ot.prp. nr. 47 (1998-99) side 91 omtales mulige seleksjonsproblemer i tilknytning til lov om foretakspensjon § 4-9 annet ledd som åpner for at fortsettelsesforsikringer kan tilknyttes uføre- og etterlatteytelser, selv om den opprinnelige ordningen ikke inneholdt dette. Det legges i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) til grunn at livsforsikringsselskapene må ta stilling til eventuelle tiltak for å unngå seleksjon.

Et medlem som går over til et annet foretak som har tjenestepensjonsordning, vil etter utvalgets forslag ikke lenger ha mulighet til betale inn til sin «fripolise». Enkelte høringsinstanser mener at dette strider mot forsikringsavtaleloven § 19-7. Etter departementets vurdering søker utalgets forslag å hindre dobbel utnytting av skattefordel. Departementet ser bl.a. på denne bakgrunn ikke at det foreslåtte regelverket strider mot forsikringsavtaleloven § 19-7, og slutter seg derfor til utvalgets forslag.

8.3 Flytting av pensjonsrettigheter

8.3.1 Bakgrunn

I foretakspensjonsordninger kan en fripolises midler overføres til en ny pensjonsordning som arbeidstaker blir medlem av. Videre kan arbeidstakeren bestemme at fripolisen skal flyttes til et annet livsforsikringsselskap i tråd med flytteforskriften.

Er opptjent premiereserve knyttet til alderspensjon mindre enn 50 prosent av folketrygdens grunnbeløp, har medlemmet likevel bare rett til at premiereserven blir overført til annen foretakspensjonsordning, fortsettelsesforsikring eller til individuell pensjonsforsikringsavtale etter skatteloven (IPA), jf. lov om foretakspensjon § 4-7 første ledd annet punktum.

8.3.2 Utvalgets forslag

Utvalget har tatt utgangspunkt i ovennevnte bestemmelser ved vurderingen av flytteadgangen for fratrådte arbeidstakeres rettigheter. Når arbeidstaker fratrer en innskuddspensjonsordning, skal det etableres et eget kontraktsforhold mellom arbeidstakeren og institusjonen på linje med fripoliser innen ytelsesbaserte ordninger etter lov om foretakspensjon, jf. utkastet § 6-2 første ledd. Samme rett til flytting av midler som er gjort gjeldende i lov om foretakspensjon, bør etter utvalgets mening videreføres i lov om innskuddspensjon.

Utvalget foreslår at midler til opptjente pensjonsrettigheter etter den enkeltes valg kan flyttes til alderspensjonskonto i en annen institusjon, jf. utkastet § 6-3 første ledd. Dersom kapitalen er meget lav, vil kostnadene ved kontohold lett bli store i forhold til årlig avkastning. På dette grunnlag foreslås

det at pensjonskapitalen kan overføres til en Individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA) dersom kapitalen er lavere enn 50 prosent av folketrygdens grunnbeløp. Dersom pensjonsordningene som arbeidstakeren har opptjent pensjonskapitalen i, ikke hadde investeringsvalg, anser utvalget at dette likevel ikke bør være til hinder for at arbeidstakeren etter fratreden kan velge å ha individuelt investeringsvalg på forvaltningen av pensjonskapitalen.

Utvalget mener videre at det alternativt må være adgang til at fratrådte arbeidstakeres pensjonskapital kan flyttes til annen innskuddspensjonsordning som arbeidstaker blir medlem av. I praksis vil flytting skje ved at pensjonskapitalen overføres til arbeidstakerens alderspensjonskonto i den nye pensjonsordningen.

Utvalget har vurdert om flytting til annen pensjonsordning skal begrenses til annen innskuddspensjonsordning eller også kunne gjøres til foretakspensjonsordning. Det vises til at adgang til å overføre pensjonskapital til en ytelsesbasert ordning vil berøre prinsipielle spørsmål om flytting av midler fra en form for pensjonsordning til en annen. Bl.a. vil seleksjonsproblemer kunne gjøre seg gjeldende i det man ved slik flytting endrer ren pensjonskapital til premiereserve med dødelighetsarv. Således kan det oppstå situasjoner der sivilstatus eller helsesituasjon er avgjørende for om flytting foretas eller ikke. Et flertall av utvalgets medlemmer foreslår i utkastet § 6-3 at flytting til ny foretakspensjonsordning som arbeidstakeren blir medlem av, kan tillates ved at alderspensjonskapitalen konverteres til premiereserve for alderspensjon i foretakspensjonsordningen. Den nye foretakspensjonsordningen må ha regler om medregning av tidligere opptjente rettigheter, og det legges til grunn at pensjonskapitalen skal anses som premiereserve etter disse reglene. Flertallet vektlegger at seleksjonsproblemene reduseres siden flyttingen er knyttet til jobbskifte, og pensjonskapitalen uansett skal konverteres til alderspensjon ved pensjonsalder. Flertallet presiserer imidlertid at det er opp til det enkelte forsikringsselskap om medregning av alderspensjonskapitalbevis skal aksepteres.

Et mindretall av utvalget medlemmer mener at adgang til flytting fra en innskuddspensjonsordning til en foretakspensjonsordning ved skifte av stilling vil medføre så vidt mange problemer at en slik løsning ikke bør tillates. Mindretallet mener seleksjonsproblemene vil være betydelige fordi det forutsettes at den enkelte arbeidstaker selv bestemmer om midler skal overføres til ny pensjonsordning. Videre mener mindretallet at opptjeningsprofilen i de to formene for pensjonsordning er så vidt ulik, slik at bruk av medregning i en del tilfeller vil kunne gi svært urimelige resultater. Et annet mindretall viser også til at Stortinget la til grunn at det ikke skulle være adgang til flytting mellom spareprodukter og forsikringsprodukter da regelverket for IPA ble behandlet.

8.3.3 Høringsinstansenes merknader

Norske Pensjonskassers Forening uttaler at de støtter utkastet § 6-3 om adgang til å flytte pensjonskapital oppspart i innskuddsordning også til foretakspensjonsordning.

FNH går mot utvalgets flertall og viser til utvalgets mindretall som mener at flytting av midler fra en innskuddspensjonsordning til en foretakspensjonsordning ved skifte av stilling ikke bør tillates. FNH skriver videre:

> «Flytting av pensjonskapital bør kun skje mellom innskuddsordninger uten dødelighetsarv. Tilsvarende bør midler under pensjonskapitalsbevis utgått fra innskuddsordninger utformet med dødelighetsarv kun overføres til tilsvarende innskuddsordninger. Seleksjonsvirkningene må her tillegges vesentlig vekt. FNH vil derfor gå inn for et flytteregime i tråd med dagens regelverk for Individuelle pensjonsspareavtaler.»

AKF og *Den Norske Aktuarforening* gir uttrykk for tilsvarende vurderinger. *NHO* går også mot flertallets forslag og uttrykker:

> «Overskytende pensjonskapital skal etter reglene i lov om foretakspensjon omgjøres til fripolise. Disse fripolisene kan, fordi de kommer fra en innskuddsordning utgjøre store verdier, og bety en betydelig ekstrapensjon dersom arbeidstakeren får medregnet så mye tid eller er så ung at han får full opptjeningstid i bedriften med foretakspensjon. Dette vil i tilfelle kunne være et betydelig brudd med forholdsmessighetsprinsippet og illustrerer de problemer som oppstår ved at bedriften ikke kan ha parallelle pensjonsordninger.»

Kredittilsynet er skeptisk til flertallets forslag og kommenterer mulige seleksjonsproblemer:

> «Kredittilsynet vil understreke at i foretakspensjonsordninger beregnes premien etter kollektive prinsipper. I denne sammenheng betyr det at premien for etterlattepensjonene ikke beregnes ut fra en konstatering av den faktiske sivilstand til det enkelte medlem, men basert på sannsynligheten for at vedkommende vil etterlate seg barn eller ektefelle dersom vedkommende faller fra. I premieberegningen inngår også antakelser om de etterlattes alder ved et eventuelt dødsfall, som derved angir hvor lenge etterlattepensjoner kan komme til å bli utbetalt. Det ligger derfor i sakens natur at gifte og ugifte arbeidstakere vil gjøre ulike valg avhengig av ytelsessammensetningen i gammel og ny pensjonsordning. Videre kan den enkeltes helsesituasjon være avgjørende for om flytting foretas eller ikke. For å redusere seleksjonsproblemene måtte flytting av midler til ny ytelsesbasert pensjonsordning gjøres obligatorisk. Videre vil vi peke på at bruk av medregningsreglene ved slik flytting vil kunne være vanskelig pga. at opptjeningsprofilen er så vidt ulik i de to formene for pensjonsordninger, slik at medregningen i en del tilfeller vil kunne gi svært urimelig resultater. [....]
>
> Regelverket om individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA) fastsetter at det ikke er tillatt å flytte midler fra en spareordning (kapitaliseringsprodukt) til en forsikringsordning. Etter Kredittilsynets oppfatning er det flere grunner til at tilsvarende flytting ikke bør tillates for innskuddspensjon enn det er for IPA-produkter. En tillatelse til slik flytting som flertallet har foreslått, vil etter Kredittilsynets oppfatning også måtte få konsekvenser for IPA-regelverket.»

Med henvisning til kontrollhensyn stiller *Skattedirektoratet*seg kritisk til muligheten for å flytte til Individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA):

> «Det fremgår av § 6-3 (1) i lovutkastet at en kontohaver skal kunne flytte sin pensjonskapital (i.h.t. utstedt pensjonsbevis) til en individuell

pensjonsavtale etter skatteloven, hvis pensjonkapitalen er mindre enn 50% av folketrygdens grunnbeløp. Vi antar at slik overføring til individuell pensjonsavtale ikke skal innberettes som fradragsberettiget premie, samt at det ikke er noe vilkår for å kunne overføre pensjonskapitalen at kontohaver tidligere har inngått en individuell pensjonsavtale. Da kontrollen med en slik ordning vil bli svært vanskelig, foreslår direktoratet at utkastet endres slik at kontohaver ikke gis adgang til å flytte innskuddspensjonsmidler til en individuell pensjonsavtale etter skatteloven.»

8.3.4 Departementets vurdering

Departementet legger vekt på at opptjent alderspensjonskapital skal kunne forvaltes slik at den gir medlemmet en rimelig avkastning også etter at medlemmet har sluttet i foretaket. Når medlemmet slutter, opprettes det et eget rettsforhold mellom medlem og institusjon. Departementet deler utvalgets syn om at midler til opptjente pensjonsrettigheter kan flyttes til alderspensjonskonto i en annen institusjon, jf. forslaget § 6-3. Videre slutter departementet seg til at arbeidstaker etter fratreden kan velge å ha individuelt investeringsvalg på forvaltning av pensjonskapitalen, selv om pensjonsordningen der pensjonskapitalen er opptjent ikke hadde investeringsvalg.

Departementet mener at forslaget fra utvalgets flertall om å tillate flytting av midler til ny foretakspensjonsordning som arbeidstaker blir medlem av, ville bidra til enkelhet, fleksibilitet og bedre oversikt for arbeidstaker. Samtidig er departementet oppmerksom på seleksjonsproblematikken. Flertallet i utvalget la til grunn at pensjonskapitalen skulle konverteres til en livsvarig pensjonsytelse ved pensjonsalder. I behandlingen av lov om foretakspensjon vedtok imidlertid Stortinget adgang til ti års opphørende ytelser i slike ordninger. Departementet legger derfor opp til en tilsvarende adgang til tiårig utbetalingsperiode i denne loven, jf. omtale i avsnitt 9.1.4. Det foreslås dessuten valgfrihet innenfor lovens rammer med hensyn til utbetalingstid og valg av spare- eller forsikringsordning i utbetalingsperioden. Når disse momenter tas i betraktning, vil det sentrale argumentet om at seleksjonsproblemene reduseres fordi pensjonskapitalen konverteres til livsvarig alderspensjon ved pensjonsalder, bli sterkt svekket. På denne bakgrunn vil departementet støtte forslaget fra utvalgets mindretall om at midler fra en innskuddspensjonsordning, som er uten dødelighetsarv, kun kan flyttes til annen innskuddspensjonsordning, og ikke til en foretakspensjonsordning. § 6-3 foreslås justert i tråd med dette.

Skattedirektoratet viser i sin høringsuttalelse til enkelte kontrollproblemer. Finansdepartementet anser disse problemer løst ved bestemmelser tatt inn i denne lov i foreslått § 2-8. Det vises til spesialmerknader til denne bestemmelse.

8.4 Sammenslåing av pensjonsrettigheter

8.4.1 Bakgrunn

Lov om foretakspensjon § 4-15 innebærer at en arbeidstaker som har flere fripoliser utstedt av samme pensjonsinnretning, kan kreve at rettighetene etter polisene blir slått sammen og at ny fripolise blir utstedt på grunnlag av de sam-

lede rettigheter. I henhold til lov om foretakspensjon § 4-15 annet ledd kan det ikke legges til grunn en lavere pensjonsalder enn 67 år med mindre pensjonsalderen etter alle fripolisene er lavere enn denne grensen.

8.4.2 Utvalgets forslag

Tilsvarende bestemmelsene i lov om foretakspensjon, har utvalget foreslått at det skal være adgang til å slå sammen pensjonskapital som den enkelte arbeidstaker måtte ha på ulike konti i samme institusjon, jf. utkastet § 6-4 første ledd.

Dersom arbeidstaker har konti i flere institusjoner, legger utvalget opp til at kapitalen kan flyttes slik at samtlige konti tilknyttes samme institusjon, og at midlene deretter kan slås sammen. Det skal utstedes et nytt pensjonskapitalbevis for de sammenslåtte midler.

Utvalget har drøftet om midler knyttet til fripolise fra en foretakspensjonsordning skal kunne flyttes til en innskuddspensjonsordning og anses som pensjonskapital. Adgang til å overføre midler fra en fripolise til en innskuddspensjonsordning som arbeidstakeren blir medlem av, vil i likhet med overføring av pensjonskapital til en ytelsesbasert pensjonsordning, som omtalt i avsnitt 8.3, berøre prinsipielle spørsmål om flytting av midler fra en form for pensjonsordning til en annen.

Lovutvalgets flertall vil åpne for at premiereserve fra tidligere medlemskap i foretakspensjonsordning ved skifte av stilling kan flyttes til innskuddspensjonsordning som arbeidstakeren blir medlem av, jf. utkastet § 6-4 annet ledd. Midler tilknyttet en fripolises alderspensjon skal således kunne konverteres til alderspensjonskapital og slås sammen med alderspensjonskapital oppspart i en innskuddspensjonsordning. Hensynet til fleksibilitet har her vært avgjørende. For å redusere eventuelle seleksjonsproblemer foreslås det at slik overføring skal skje innen tre måneder etter skifte av stilling. Det foreslås videre i NOU 1999: 32 avsnitt 4.6.5 at uføre- og etterlatteytelser skal håndteres for seg.

Et mindretall i utvalget viser til spørsmålet om flytting av midler fra innskuddspensjonsordninger og peker på at tilsvarende problemstillinger må tillegges mer vekt enn hensynet til fleksibilitet. Mindretallet foreslår at det ikke åpnes for sammenslåing av midler fra innskuddsbaserte og ytelsesbaserte pensjonsordninger verken ved skifte av stilling eller for å slå sammen rettigheter knyttet til tidligere arbeidsforhold.

Utvalget mener at bestemmelser om pensjonsalder bør baseres på tilsvarende regelverk i lov om foretakspensjon, jf. utkastet § 6-4 tredje ledd, og uttaler videre:

> «Dette innebærer at når alderspensjonskapital fra ulike arbeidsforhold slås sammen, skal pensjonsalderen for de sammenslåtte rettighetene settes til 67 år. Lovutkastet åpner for særaldersgrenser lavere enn 67 år. Det er bare i det tilfelle at samtlige av de rettighetene som slås sammen har lavere pensjonsalder enn 67 år, at det kan benyttes en pensjonsalder lavere enn 67 år for de sammenslåtte rettighetene. Dersom rettighetene er basert på ulike pensjonsaldre, skal den høyeste pensjonsalder benyttes for de sammenslåtte rettighetene.»

8.4.3 Høringsinstansenes merknader

HSH støtter lovutvalgets flertall, og gir følgende merknad:

> «HSH vil i likhet med flertallet legge vekt på å oppnå størst mulig fleksibilitet. Vi vil derfor at arbeidstakerne skal ha adgang til å medregne alderspensjonskapital samt at midler knyttet til en fripolises alderspensjon skal kunne konverteres til alderspensjonskapital og slås sammen med alderspensjonskapital oppspart i en innskuddspensjonsordning ved skifte av stilling.»

*Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening*gir uttrykk for tilsvarende synspunkter.

*FNH*kommenterer lovutkastet § 6-4:

> «Utvalgets flertall foreslår i § 6-4 annet ledd at det skal gis adgang til sammenslåing av fripolise med pensjonskapital i en innskuddsordning ved skifte av stilling. I de tilfeller innskuddsordningen er utformet med dødelighetsarv støtter FNH dette forslaget. FNH vil imidlertid ikke anbefale at det gis adgang til sammenslåing av fripoliser med pensjonskapital til innskuddsordning uten dødelighetsarv.»

Tilsvarende oppfatning kommer til uttrykk i *Aktuarforeningens* høringsuttalelse.

FNH peker på mulige konkurransemessige konsekvenser av flertallets forslag, og skriver:

> «I tillegg vil utvalgets flertallsforslag gi urimelige konkurransebetingelser for leverandører av forsikringsprodukter med dødelighetsarv. Det er ikke grunn til å tro at omfanget av flytting fra forsikringsordninger til rene spareordninger vil påvirkes i særlig grad av at pensjonskapitalen eventuelt skal konverteres til alderspensjon ved pensjonsalder. Dersom det antas at (netto) avkastning i en ren spareordning og i en forsikringsordning er om lag lik, så vil de personer som ønsker å sikre sine etterlatte likevel ha incitamenter til slik flytting. I slike tilfeller spiller det liten rolle om personene antar at de vil nå pensjonsalder så lenge det er en viss sannsynlighet for det motsatte. For å motvirke slik flytting må tilført overskudd i forsikringsløsningen være (til dels betydelig) større enn netto avkastning i en ren spareordning. Adgang til slik flytting vil dermed gi forsikringsordninger en til dels uforutsigbar risiko i form av skjevseleksjon som medfører at slike ordninger vil få konkurransemessige ulemper i forhold til spareordninger.»

FNH og *Kredittilsynet* viser begge til IPA-regelverket, hvor det ikke gis anledning til å konvertere en pensjonsforsikringsavtale til en pensjonsspareavtale, fordi det da kunne oppstå skjevseleksjon.

Kredittilsynet stiller seg tvilende til at en tidsfrist for overføring av premiereserven løser seleksjonsproblemene.

8.4.4 Departementets vurdering

Enkelte av høringsinstansene viser til IPA-regelverkets forbud mot å konvertere en forsikringsavtale til en spareavtale, og vice versa, og de argumenterer for at tilsvarende regler bør innarbeides i lov om innskuddspensjon. Departementet vil poengtere at en overføring av midler fra, eller til, en innskuddspensjonsordning initieres av et jobbskifte, mens flytting av midler knyttet til IPA

vil være motivert av helt andre forhold. Departementet mener følgelig at det er ulike typer seleksjonsproblemer som kan gjøre seg gjeldende i de to ordningene. På denne bakgrunn mener departementet at det neppe er grunn til å trekke generelle slutninger om seleksjonsforhold i innskuddspensjonsordninger ut fra det som gjelder i IPA.

Departementet mener at forslaget fra utvalgets flertall om at det skal være adgang til å slå sammen pensjonskapital som den enkelte arbeidstaker måtte ha på ulike konti i samme institusjon, ville bidra til fleksible og enkle ordninger. Ved vurdering av mulige seleksjonsproblemer la utvalgets flertall til grunn at pensjonskapitalen skulle konverteres til en livsvarig pensjonsytelse ved pensjonsalder. I behandlingen av lov om foretakspensjon vedtok imidlertid Stortinget adgang til ti års opphørende ytelser i slike ordninger. Departementet foreslår derfor tilsvarende adgang til tiårig pensjonsutbetaling i denne lov. Det foreslås dessuten valgfrihet innenfor lovens rammer med hensyn til utbetalingstid, og valg av spare- eller forsikringsordninger i utbetalingsperioden. Som omtalt i avsnitt 8.3.4 vil disse momenter medføre at det sentrale argumentet om at seleksjonsproblemene reduseres fordi pensjonskapitalen konverteres til livsvarig alderspensjon ved pensjonsalder, bli sterkt svekket. På denne bakgrunn finner departementet at mindretallets forslag om at det ikke åpnes for sammenslåing av midler fra innskuddsbaserte og ytelsesbaserte pensjonsordninger, må tas til følge. § 6-4 justeres i tråd med dette.

I tråd med utvalgets vurdering mener departementet at bestemmelser om pensjonsalder bør baseres på tilsvarende regelverk i lov om foretakspensjon. Når alderspensjonskapital fra ulike arbeidsforhold slås sammen, skal pensjonsalderen for de sammenslåtte rettighetene, etter lovforslaget § 6-4 annet ledd, ikke settes lavere enn 67 år, med mindre pensjonsalderen i samtlige ordninger er lavere enn 67 år. Dersom pensjonsordningene i sistnevnte tilfelle har ulik pensjonsalder, skal høyeste pensjonsalder benyttes. Departementet legger til grunn at arbeidstaker selv må kunne dokumentere at alderspensjonskapital eventuelt er knyttet til særaldersgrenser lavere enn 67 år.

9 Bruk av alderspensjonskapital

9.1 Sparing eller forsikring i utbetalingsperioden

9.1.1 Bakgrunn

I Velferdsmeldingen (St.meld. nr. 35 (1994-95), side 262) ble det foreslått at ytelsene i skattefavoriserte pensjonsordninger i arbeidsforhold bør være livslange, begrunnet i at dette ivaretar den forsikringsmessige solidaritet som ligger bak pensjonsordninger. Det ble videre pekt på at nye generasjoner stadig har bedre helse enn foregående generasjoner og dermed lever lenger. Pensjonister med bedre helse og lenger levealder vil ønske større mulighet til å påvirke sin situasjon som eldre pensjonist, også knyttet til selv å kunne tilrettelegge for omsorg og pleie. Et viktig hensyn var at kvinner lever lenger enn menn, og at opphørende ytelser derfor særlig vil ramme kvinner. Dessuten ble det nevnt at et enhetlig regelverk vil være lettere å administrere. I innstillingen til Velferdsmeldingen (Innst.S. nr. 180 (1995-96), side 101) støttet et flertall i sosialkomitéen livslange ytelser. I forslag til lov om foretakspensjon (Ot.prp. nr. 47 (1998-99) ble det i tråd med dette foreslått krav om livslange ytelser, bl.a. begrunnet i at pensjon skal komme til erstatning for inntektsbortfall som er livsvarig. Dette forslaget ble imidlertid ikke vedtatt. Som begrunnelse for dette skriver finanskomitéen (Innst.O. nr. 50 (1999-2000), side 39-40):

> «Flertallet viser til at det fra flere hold er kommet innspill om at forslaget om at det skal kreves en livsvarig, fast ytelse er svært rigid og kostnadskrevende. Flertallet kan i stor grad slutte seg til departementets argumentasjon om de isolerte fordelene ved en fast livsvarig ytelse. Flertallet mener imidlertid at det samtidig må legges stor vekt på at det i mange tilfeller ikke vil være et valg mellom tidsbegrenset eller livsvarig ytelse, men på grunn av kostnadselementet i stedet være et valg mellom tidsbegrenset ytelse eller ingen ytelse.
>
> Flertallet mener derfor at spørsmålet om ytelsenes varighet i stor grad bør overlates til partene, slik at dette kan tilpasses forholdene i det enkelte foretak. Flertallet finner det likevel rimelig at det settes visse krav til varighet på ytelsen, og mener at et krav om 10 års full ytelse er et rimelig krav å stille til en skattefinansiert ordning. Utover 10 år bør det være adgang til å avtale at pensjonen skal opphøre, eller ulike former for avtrapping av ytelsene.»

9.1.2 Utvalgets forslag

I NOU 1999: 32, avsnitt 4.7.2 skriver lovutvalget:

> «Alderspensjonsforsikringsavtaler er godt egnet for langvarig eller livsvarig pensjon. I en alderspensjonsforsikring vil medlemmer som lever lenge få tilført dødelighetsarv som understøtter fortsatt utbetaling. Gjennom denne forsikringsmekanismen kan årlig pensjon i en forsikringsordning fastsettes til et nivå som er uavhengig av den enkelte pensjonists levealder. Spareavtaler er derimot lite egnet for langvarig, og spesielt livsvarig, alderspensjon.
>
> (...)

> Inntektssikring gjennom hele alderdommen er et prinsipp som i norsk rett går igjen for alderspensjon i kollektive ordninger, bl.a. i folketrygden, i statlige og kommunale tjenestepensjonsordninger og i utkastet til lov om foretakspensjon. Behovet for inntektssikring gjennom hele alderdommen, også for dem som lever lengst, er et argument for livslange ytelser.»

Utvalget viser videre til de betydelig forskjellene det er i individuell levealder, og at levealderen er ulik for kvinner og menn. Det vises bl.a. til tall fra Statistisk sentralbyrå hvoretter om lag 40 prosent av mennene og 60 prosent av kvinnene fortsatt er i live 15 år etter fylte 67 år. Opphørende ytelser på 10 eller 15 år vil dermed medføre at relativt store andeler vil oppleve å stå uten pensjon fra ordningen mot slutten av livet. Etter utvalgets vurdering vil andelen kunne øke over tid, jf. de erfaringer en har med økt levealder i befolkningen.

Utvalget drøftet også de konkurransemessige sidene ved å kreve livslang pensjon, og skriver om dette (NOU 1999: 32 side 69):

> «Et krav om at alderspensjonskapitalen skal konverteres til alderspensjonsforsikring ved oppnådd pensjonsalder vil innebære at forsikringsselskaper og pensjonskasser får enerett til å forvalte pensjonskapitalen i denne perioden. Det må understrekes at dette ikke innebærer monopol for noe enkelt selskap, men det kunne skjerpe konkurransen om for eksempel også banker ble gitt anledning til å forvalte kapitalen i utbetalingsperioden.
>
> Livslang alderspensjon er teknisk sett også mulig i ordninger hvor pensjonskapitalen i utbetalingsperioden er plassert i rene sparekontrakter, bl.a. ved at utbetalingene årlig rekalkuleres og fordeles jevnt ut over gjenstående forventet levetid. For dem som lever lenge, vil imidlertid krav om livslang utbetaling i en ren spareordning medføre svært små årlige ytelser mot slutten, slik at ordningen i praksis gir liten sikkerhet for livslang inntekt. Livslang utbetaling fra en spareordning vil dessuten øke oppsparingsbehovet, fordi deler av den oppsparte alderspensjonskapitalen vil bli utbetalt til arvinger istedenfor som alderspensjon.»

Utvalget var delt i spørsmålet om alderspensjon i ordningen bør være livsvarig (NOU 1999: 32 side 69-70):

> «Utvalgets flertall legger størst vekt på hensynet til livslang sikring av pensjonsinntekt, og mener at pensjonskapitalen ved oppnådd pensjonsalder bør konverteres til livsvarige pensjonsforsikringskontrakter. Dette framgår også klart av utvalgets mandat. Flertallet legger til grunn at hensynet til konkurransen om forvaltningen av pensjonskapitalen ivaretas på en rimelig måte gjennom adgang til å ha spareordninger i innbetalingsperioden, og antar at adgangen til å opprette pensjonskasser som et supplement til livsforsikringsselskaper vil være viktig av konkurransemessige hensyn.
>
> (...)
>
> Et mindretall, utvalgets medlemmer *Reinertsen og Selvig,* legger avgjørende vekt på hensynet til konkurransen om midlene, og foreslår at midlene ved oppnådd pensjonsalder også skal kunne forvaltes og utbetales av banker. Disse tilbyderne kan ikke tilby forsikringselement (dødelighetsarv), og ytelsene bør derfor utbetales over en fastsatt periode som i de fleste tilfeller vil gi ytelser ut pensjonistens liv.»

Dette mindretallet foreslår at alderspensjon skal vare i minst 15 år. Et annet mindretall pekte i denne forbindelse på følgende:

> «... mandatet legger til grunn at det skal være livsvarige ytelser, og mener at bruk av opphørende ytelser for innskuddspensjonsordninger vil måtte føre til at tilsvarende regler blir innarbeidet i lov om foretakspensjon.»

9.1.3 Høringsinstansenes merknader

Høringsinstansene har særlig tatt opp de konkurransemessige sidene ved valg av utbetalingstid, og bare i mindre grad drøftet de sosiale sidene ved hhv. opphørende og livsvarig alderspensjon.

*AktuarKonsulenters Forum (*AKF) og *Finansforbundet* peker på at kravet om konvertering til forsikringsprodukt innebærer at banker og verdipapirfond avskjæres fra å forvalte midlene i denne perioden, og mener at hensynet til konkurransen taler mot en slik løsning. AKF er i det vesentlige enig med utvalgets mindretall, med følgende forbehold:

> «En betingelse er imidlertid at det må være innfelt i kollektivavtalen hvilket alternativ som er aktuelt etter pensjonsalder. Det vil si at det enkelte medlem ikke har noe valg; dette er gjort av foretaket ved inngåelse av avtalen. På denne måten unngår man også seleksjonsproblemet, som ville oppstått hvis det var opp til det enkelte medlem å velge om det skulle fortsette med en spare- eller forsikringsordning etter pensjonsalder.
>
> (...)
>
> En annen mangel ved lovforslaget er at det ikke inneholder noen muligheter til å tilknytte en ektefellepensjon etter nådd pensjonsalder. Før nådd pensjonsalder har medlemmene en mulighet for slike dekninger gjennom tilknyttede ordninger som beskrevet i § 2-4. Denne forsikringen faller imidlertid bort ved nådd pensjonsalder. Hvis det da heller ikke er mulig å bruke pensjonskapitalen til å ta en ektefelledekning, risikerer gjenlevende ektefelle å komme svært dårlig ut hvis medlemmet dør etter pensjonsalder.»

Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) gir langt på vei uttrykk for tilsvarende holdninger som AKF, men foreslår at pensjonskapital i verdipapirfond ved utbetalingsperiodens start skal overføres til livsforsikringsselskap, pensjonskasse eller bank. Det synes videre som om organisasjonen går mot investeringsvalg i utbetalingsperioden, noe som vil medføre tilsvarende regler om overføring av kapital i livsforsikringsselskap med investeringsvalg. Ut fra en betraktning om at det bør være nesten sikkert at de finansielle ressursene varer hele pensjonisttilværelsen, støtter FNH mindretallets forslag om at ytelsene skal løpe i minst 15 år. FNH skriver til dette at det «imidlertid uansett er nødvendig å se regelverket i sammenheng med regler for foretakspensjon».

Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening (NARF) uttaler:

> «Når det gjelder spørsmålet om sparing eller forsikring i utbetalingsperioden så støttes mindretallets forslag om at midlene ved oppnådd pensjonsalder både skal kunne forvaltes og utbetales av banker i tillegg til forsikringsselskaper for å sikre størst mulig konkurranse om forvaltningen av pensjonsmidlene i utbetalingsfasen. Siden bankene ikke kan tilby forsikringselementet og det skal være livsvarige ytelser, støttes mindretallet i at ytelsen bør utbetales over en fastsatt periode

som i de fleste tilfeller vil gi ytelser ut pensjonistenes liv, jf. mindretallets forslag til § 7-5.»

Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH) støtter mindretallets forslag om at pensjonsytelsene utbetales over en fastsatt periode som i de fleste tilfeller vil gi ytelser ut livet, ut fra at dette øker den enkeltes valgfrihet til å tilpasse økonomien som pensjonist til individuelle ønsker og behov. HSH gir videre uttrykk for at pensjonskapitalen i utbetalingsperioden av konkurransemessige årsaker bør kunne plasseres i bank. *Konkurransetilsynet* uttaler at forslaget fra mindretallet om at ytelsene skal løpe i minst 15 år kan bringe flere aktører inn i markedet og skape bedre forutsetninger for konkurranse og effektiv bruk av ressursene enn når livsforsikringsselskapene blir alene om utbetalingen av pensjonen. *Kommunenes Sentralforbund* (KS) går inn for at pensjonsforpliktelsene i utbetalingsperioden kan sikres i bank.

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) frykter at krav om dødelighetsarv i utbetalingsperioden vil føre til for liten konkurranse om midlene i utbetalingsperioden og skriver:

> «De større bedriftene som i dag har pensjonskasser vil med stor sannsynlighet ikke etablere innskuddsordninger. De små og mellomstore bedriftene som i dag ikke har pensjonsordning vil trolig i liten grad se noen fordel i å organisere sine innskuddsordninger i pensjonskasser. Innskuddsordninger vil være så enkle å administrere at banker, forsikringsselskaper og verdipapirfond neppe vil ha problemer med å utkonkurrere pensjonskassealternativet.
>
> Pensjonskassene vil således ikke være det viktige bidraget til å sikre den konkurransen som utvalgets flertall legger så stor vekt på (NOU 1999: 32 s. 69). Vi har derfor grunn til å frykte at de få pensjonsforsikringsselskapene vi i dag har i Norge ikke vil bidra til at konkurransen blir effektiv....Med et regelverk som tillater valg av opphørende pensjon bør det for ytterligere å skjerpe konkurransen legges til rette for at verdipapirfondene skal kunne utbetale slike pensjoner. Vi er kjent med at Verdipapirfondenes forening har utarbeidet et slikt forslag, og viser til det.»

Norwegian Insurance Partners (Non Marine) AS (NIP) uttaler:

> «Hensynet til konkurransen om midlene taler isolert sett for at midlene ved oppnådd pensjonsalder også bør kunne forvaltes og utbetales av banker. § 7-3 i lovutkastet og § 5-1 (1) i lov om foretakspensjon, forutsetter dog at pensjonen skal utbetales så lenge medlemmet lever, og kun forsikringsselskap og pensjonskasser kan tilby pensjonsytelser med dødelighetsarv som er en nødvendig forutsetning for livsvarige ytelser garantert av institusjonen. Hensynet til sikring av livslang pensjonsinntekt bør vektlegges, og vi støtter derfor utvalgets forslag om at pensjonskapitalen ved pensjonsalder skal konverteres til livsvarige pensjonsforsikringskontrakter.»

Landsorganisasjonen i Norge og *Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund* mener loven bør gi adgang til tidsavgrensede ytelser. *Kredittilsynet* kommenterer spørsmålet om opphørende eller livsvarige ytelser bl.a. på følgende måte:

> «Kredittilsynet er enig med utvalgets flertall i at det ikke bør åpnes for opphørende ytelser. Inntektssikring gjennom hele alderdommen er et prinsipp som i norsk rett går igjen for alderspensjon i kollektive ordninger, bl.a. i folketrygden, i statlige og kommunale tjenestepensjons-

ordninger og i utkastet til lov om foretakspensjon. Kredittilsynet kan heller ikke se at konkurransen svekkes dersom banker ikke gis anledning til å utbetale løpende ytelser over en fastsatt periode, ut fra den kjensgjerning at avkastning i bank tradisjonelt ligger klart lavere enn i forsikringsselskaper og pensjonskasser. Dersom det mot formodning skulle foreslås at utbetaling av ytelser kan skje over en tidsbegrenset periode, vil det etter Kredittilsynets oppfatning være naturlig at tilsvarende regler blir innarbeidet i lov om foretakspensjon.

Et mindretall i Kredittilsynets styre, Erling Selvig, legger avgjørende vekt på hensynet til konkurransen om midlene, og foreslår at midlene ved oppnådd pensjonsalder også skal kunne forvaltes og utbetales av banker. Disse tilbyderne kan ikke tilby forsikringselement (dødelighetsarv), og ytelsene bør derfor utbetales over en fastsatt periode som i de fleste tilfeller vil gi ytelser ut pensjonistens liv.»

Sosial- og helsedepartementet (SHD) slutter seg til utvalgets forslag om at alderspensjonskapitalen ved pensjonsalder skal konverteres til et forsikringsprodukt med livsvarig utbetaling og dødelighetsarv, og skriver:

«SHD anser det viktigere å sikre den enkelte pensjonist samme inntekt under hele pensjonisttilværelsen enn konkurransemessige hensyn finansinsititusjonenen imellom. Vi er heller ikke enige i det syn at pensjonister har mer nytte av supplerende pensjoner de første årene etter pensjonering enn senere i alderdommen. Vår erfaring er at pensjonister som går ned i inntekt, opplever dette både som urimelig og vanskelig. Med økende levealder er det nettopp som 80- og 90-åring man ofte har behov for tjenester som man tidligere klarte seg uten.»

Sparebankforeningen uttaler:

«Sparebankforeningen er av den oppfatning at inntektsbehovet avtar med årene. Man er mer aktiv i de første år som pensjonist, og folketrygden sikrer dessuten alle en pensjonsinntekt livet ut. Gjennom krav om relativt lang utbetalingsperiode, f. eks. 15 år vil man dessuten sikre at de fleste får pensjonsutbetalinger livet ut.

Samtidig betyr flertallets forslag i praksis at forsikringsselskapene får monopol på pensjonsområdet i utbetalingsperioden. Dette dreier seg om en lang periode, gjennomsnittlig 13 år for menn og 17 år for kvinner. Overføringen skjer dessuten når pensjonskapitalen er på sitt høyeste nivå. Det vil dermed være tale om betydelig pensjonskapital.

Utvalgets flertall viser til konkurransesituasjonen, og framhever at det er viktig at pensjonskassene framstår som en konkurrent til forsikringsselskapene i utbetalingsperioden. Dette virker svært lite realistisk. Innskuddspensjon vil fortrinnsvis benyttes av små og mellomstore bedrifter. De vil neppe opprette egne pensjonskasser. Konvertering vil også kunne oppfattes som komplisert og skape dårligere konkurransevilkår for bankene, også i opptjeningsperioden. Særlig gjelder dette de mindre bankene.»

Verdipapirfondenes Forening skriver i sin høringsuttalelse:

«Verdipapirfondenes Forening tar ikke stilling til hvorvidt det bør være krav om livsvarig utbetaling eller ikke. Dersom myndighetene skulle komme til å legge avgjørende vekt på hensynet til konkurransen, og i tråd med dette ikke stille krav om livsvarig utbetaling, vil vi imidlertid tilrå at det også åpnes opp for at forvaltningsselskap for ver-

dipapirfond skal kunne forvalte og utbetale pensjonskapitalen i utbetalingsperioden.»

9.1.4 Departementets vurdering

Departementet kan ikke se argumenter for et annet krav til pensjonsmessig innhold i denne loven enn i lov om foretakspensjon. Departementet foreslår på denne bakgrunn at det skal kunne avtales at alderspensjon etter lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold skal vare i ti år eller mer. Forslaget § 7-3 er justert i tråd med dette.

Flere av høringsinstansene har lagt avgjørende vekt på konkurransehensynet i sin vurdering av krav til utbetalingsperioden. Departementet vil påpeke at det vil ta lang tid før det vil bli vesentlige utbetalinger fra innskuddsordninger. Ved vurderingen av det konkurransemessige aspektet er det etter departementets syn viktig å ta hensyn til at en i årene framover vil kunne få en mer virksom internasjonal konkurranse i livsforsikringsmarkedet.

Departementet deler utvalgets vurdering av at forsikringsprodukter med dødelighetsarv er særlig godt egnet til å sikre langvarige og spesielt livsvarige ytelser. Dødelighetsarv bidrar til høyere alderspensjon enn i tilsvarende spareprodukt. Forskjellen i ytelse blir imidlertid mindre jo kortere løpetid pensjonen har. Dels har dette sin årsak i at gjenværende kapital vil avta raskere jo kortere utbetalingsperioden er, noe som reduserer bidraget til forsikringskollektivet fra en pensjonist som dør ved en gitt alder, og dels skyldes det at en større andel av pensjonistene overlever hele utbetalingsperioden. Avveiningen mellom hensynet til konkurransen om midlene og hensynet til at midlene i størst mulig grad skal benyttes til alderspensjon, vil således avhenge av pensjonens løpetid. Etter en samlet vurdering har departementet kommet til at pensjonskapitalen, ved mulighet til en så vidt kort utbetalingsperiode som ti år, også i utbetalingsperioden bør kunne plasseres i innskudd i bank eller kapitaliseringsprodukt i livsforsikringsselskap. Når det gjelder spørsmålet om også forvaltningsselskap for verdipapirfond skal kunne forvalte midlene i denne perioden, vises til nærmere omtale i avsnitt 9.3.4.

Når utbetalingsperioden etter forslaget kan variere fra ti år og oppover, og plasseres med eller uten dødelighetsarv, er det nødvendig å ta stilling til om medlemmet eller foretaket, gjennom regelverket, skal ta de nødvendige valg. Dersom valget skal foretas av foretaket er det tvilsomt om de vilkår som er fastsatt i ordningens regelverk, i praksis vil kunne effektueres overfor den pensjonskapital som er ervervet, men ikke lenger er i ordningen, dvs. pensjonskapital sikret ved pensjonskapitalbevis. Slike bevis vil ved pensjonsalder kunne være utstedt mange år før konvertering finner sted, og vil videre kunne være flyttet en rekke ganger mellom ulike institusjoner. Nærmere informasjon om vilkår fastsatt i regelverk, som også kan være endret flere ganger i den aktuelle perioden, vil da lett gå tapt. Mobiliteten i arbeidsmarkedet gir grunn til å anta at det for mye av den pensjonskapital som spares opp etter lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold i praksis vil være umulig å kontrollere at konvertering skjer i tråd med det opprinnelige regelverket i pensjonsordningen. Departementet har kommet til at den eneste praktikable løsningen er at medlemmet kan bestemme utformingen av alderspensjonen innenfor lovens rammer.

Dette kan tale for at medlemmene får tilsvarende adgang til å velge utformingen av pensjonen også for den pensjonskapitalen som er oppspart i det foretak hvor medlemmet arbeider ved fratreden for straks begynnende alderspensjon. Som utvalget anfører (NOU 1999: 32 side 69) vil imidlertid individuell adgang til å velge om pensjonskapitalen skal plasseres i forsikrings- eller sparekontrakt medføre en viss systematisk seleksjon av hvilke medlemmer som velger forsikring. Virkemidler for å hensynta dette, som individuell risikomåling, øker kostnadene. Også når det gjelder sparekontrakter, kan kollektiv konvertering av pensjonskapital for medlemmer som når pensjonsalder kunne medføre visse kostnadsmessige fordeler, sammenlignet med individuelt inngåtte avtaler. Kollektive avtaler om konvertering av pensjonskapital til på forhånd fastsatte kriterier om pensjonens varighet etc. vil derfor kunne innebære fordeler i form av noe høyere alderspensjon for medlemmene. Etter departementets vurdering er det imidlertid tvilsomt om slike vilkår i praksis vil kunne fungere godt. Det vises i denne sammenheng til at kollektive vilkår om konvertering vil gi uheldige insentiver, fordi medlemmer som ønsker det, kan unngå de bindinger som ligger i regelverket ved å slutte i foretaket kort tid før pensjonsalder. Etter en samlet vurdering har departementet derfor lagt til grunn at det enkelte medlem bør bestemme vilkårene for konvertering også for den kapital som medlemmet har i en ordning ved overgang til pensjonsalder.

9.2 Bruk av alderspensjonskapital ved død

9.2.1 Bakgrunn

I forsikringer tegnet etter lov om foretakspensjon kan medlemmets død utløse utbetaling av pensjon til etterlatte, og for øvrig vil oppspart alderspensjonskapital (premiereserve for alderspensjon) for medlemmer som dør tilfalle øvrige forsikringstakere som dødelighetsarv. Etter utkastet til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold, hvor alderspensjonen er plassert i rene sparekontrakter fram til pensjonsalder, vil alderspensjonskapitalen fordeles etter reglene i arveloven dersom det ikke gis særlige regler i loven.

9.2.2 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår at barn og livsledsager skal prioriteres særskilt ved fordeling av alderspensjonskapital til medlem som dør før pensjonsalder (NOU 1999: 32 side 70-71):

> «Utvalget mener at barn og livsledsager bør prioriteres mht. tilgang til medlemmets alderspensjonskapital ved dødsfall før pensjonsalder, og foreslår at alderspensjonskapital i sparekontrakter ved dødsfall som inntreffer før pensjonsalder, fortrinnsvis skal gå til barnepensjon til barn medlemmet forsørget eller pliktet å forsørge. Dersom alderspensjonskapitalen er større enn det som trengs for å sikre en forsvarlig barnepensjon eller vedkommende ikke har barn å forsørge, foreslår utvalget at overskytende alderspensjonskapital benyttes til å sikre ektefelle, registrert partner eller samboer pensjon i samsvar med reglene i kapittel 7 i utkast til lov om foretakspensjon. Tidligere ektefelles rettigheter vil framgå av ekteskapslovgivningen. Den kapital som eventuelt ikke er fordelt etter ovennevnte disposisjoner, utbetales til dødsboet.

> Etter utvalgets vurdering vil ovennevnte regler innebære en rimelig prioritering av nærstående etterlatte etter avdød medlem med alderspensjonsspareavtale, og gi en rimelig kompensasjon i den grad alderspensjonskapitalen er tilstrekkelig til å sikre dette.»

Utvalget legger til grunn at ovennevnte regel får virkning for avdødes samlede alderspensjonskapital, dvs. også for den alderspensjonskapital som det eventuelt er utstedt pensjonskapitalbevis for. Utvalget viser i denne sammenheng til at det er foreslått at pensjonskapitalbevis skal registreres i fripoliseregisteret, noe som gjør det enkelt å få en samlet oversikt over vedkommendes pensjonskapital. Utvalget har videre lagt til grunn at henvisningen til reglene i forslaget til lov om foretakspensjon kapittel 7 medfører klare retningslinjer for hvordan de aktuelle pensjonene skal utmåles.

Medlemmets eventuelle død før pensjonsalder vil utløse forsikringsutbetalinger til etterlatte dersom ordningen omfatter slike forsikringsytelser. Utvalget skriver om dette (NOU 1999: 32 side 70-71):

> «Pensjonsordningen kan være opprettet med pensjon til ektefelle, samboer eller partner, som sikrer disse en rimelig pensjon dersom ektefellen dør. I forslag til lov om foretakspensjon §§ 7-5 og 7-6 er det tatt inn regler om reduksjon i disse etterlatteytelsene, basert på etterlattes ervervsinntekt. Dersom etterlatte ikke har fylt 67 år, innebærer reglene i forslag til lov om foretakspensjon en 40 prosent reduksjon i pensjonen for den del av forventet årlig ervervsinntekt som overstiger 8 ganger grunnbeløpet i folketrygden. Reduksjon skal likevel ikke gjøres i årlig pensjon for beløp som er mindre enn 10 prosent av grunnbeløpet. Tilsvarende regel gjelder for ektefelle mellom 67 og 70 år, men da skal ervervsprøvingen foretas med utgangspunkt i faktisk inntekt. Utvalget foreslår at ovennevnte regler gjøres gjeldende tilsvarende for pensjoner utbetalt etter § 2-4 annet ledd, og da slik at etterlattpensjon utbetalt på bakgrunn av medlemmets pensjonskapital inngår som del av etterlattes ervervsinntekt.»

9.2.3 Høringsinstansenes merknader

FNH foreslår endringer både når det gjelder arverekkefølge og samordning, og skriver om dette:

> «Utvalget har, for å sikre at pensjonskapitalen ikke blir likestilt med ordinær sparing, foreslått at arverekkefølgen og anvendelsen av pensjonskapitalen skal være annerledes enn ved vanlig arv. FNH mener det vil være mer hensiktsmessig at § 7-5 erstattes med samme regelverk som gjelder for IPA, når navngitte begunstigede ikke er oppnevnt.»

FNH foreslår alternativt at § 7-5 endres slik at pensjonskapitalen benyttes til ektefellepensjon og barnepensjon etter reglene i lov om foretakspensjon kapittel 7 i sin helhet. FNH skriver videre om erversprøving:

> «Lovutkastets § 7-5 femte ledd omhandler de tilfeller hvor alderspensjonsordningen er i henhold til denne loven og det i tillegg er tegnet særskilt forsikring i henhold til lov om foretakspensjon som skal gi fastsatte ytelser til etterlatte ektefelle, partner eller samboer. Når etterlatte har rett til pensjon fra begge ordningene foreslås det at pensjon fra den ytelsesbaserte forsikringen skal avkortes etter reglene gitt i lov om foretakspensjon §§ 7-5 og 7-6.

Når det gjelder samordning med andre ytelser, foreslår FNH at det bør være opp til bedriften å velge etterlatteprodukter som sikrer at de etterlatte ikke får uforholdsmessig mye utbetalt. Bedriften vil ha en egeninteresse i dette ut fra kostnadsmessige hensyn. Det forutsettes i denne sammenheng at det utvikles etterlattepensjonsprodukter med skattefradrag som er forskjellige fra dagens, for eksempel med avtrappende pensjonsytelser.

Lovutkastet § 7-4 fjerde ledd legger opp til at pensjonskapital utover det som trengs til å sikre rimelig pensjon til barn/ektefelle/partner/samboer utbetales som engangsbeløp til dødsboet. I de fleste tilfeller vil dødsboet tilfalle nettopp disse personer. Bestemmelsens femte ledd vil derfor innebære en innskrenkning av bestemmelsens fjerde ledd, hvis det er tegnet egne etterlatteforsikringer. Disse bestemmelsene kan oppfattes som urimelige og bør derfor endres.»

Den Norske Aktuarforening finner retningslinjene for hvordan pensjonskapitalen skal anvendes dersom medlemmet dør før pensjonsalder alt for upresise, og ber spesielt om en klargjøring av hva som menes med rimelig pensjon, jf. lovutkastet § 7-5. *Kredittilsynet* foreslår at en, i denne sammenheng, viser til hva som er vanlig i foretakspensjonsordninger. Kredittilsynet foreslår videre at henvisningen til «etterlatte barn» i § 7-5 erstattes med «barn medlemmet ved sin død pliktet å forsørge eller forsørget».

Landslaget for Regnskapskonsulenter (LRK) er uenig i at etterlattpensjon skal behovsprøves. *NIP* anbefaler at bestemmelsen fjernes, eventuelt at det innføres en adgang til å innta slikt vilkår i regelverket.

SHD slutter seg til utvalgets forslag om at kapitalen ved død før pensjonsalder primært skal nyttes til etterlatteytelser for barn som vedkommende forsørget, dernest gjenlevende ektefelle og til sist dødsboet.

9.2.4 Departementets vurdering

Innledningsvis vises det til at det i forslaget legges til grunn at pensjonskapitalen i ordningen skal kunne plasseres i sparekontrakter også i utbetalingsperioden, jf. departementets vurdering i avsnitt 9.1.4. Det er således naturlig at bestemmelsen tilpasses slik at den kommer til anvendelse, ikke bare ved død før pensjonsalder, men for all pensjonskapital som ved medlemmets død ikke er konvertert til forsikring med dødelighetsarv.

Departementet slutter seg til det foreslåtte prinsipp om at barn og livsledsager prioriteres med hensyn til alderspensjonskapital dersom medlemmet dør. Selv om de samme personene langt på vei også ville blitt tilgodesett etter ordinære arverettslige regler, vil de foreslåtte regler ha betydning i tilfeller hvor det også inngår gjeldsforpliktelser etter avdøde medlem, i det kreditorer etter forslaget er avskåret fra tilgang til pensjonskapitalen. I tillegg til å sikre etterlatte, gjør bestemmelsen det også vanskeligere for medlemmet å gjøre låneopptak med utgangspunkt i pensjonskapitalen.

Når det gjelder forslaget om å benytte reglene i IPA, slik disse er når det ikke er oppnevnt begunstigede, vil dette etter departementets vurdering ikke innebære den ønskede prioritering av barn og etterlatte. I IPA-forskriften er det anledning til å begunstige barn og ektefelle, men i de tilfeller slik begunstigelse ikke er foretatt, utbetales kapitalen til boet som en engangsutbetaling, jf. IPA-forskriften § 1-6. Departementet deler således ikke det syn at en bør

innta regler tilsvarende det som gjelder i IPA dersom det ikke er oppnevnt begunstiget.

Enkelte høringsinstanser mener at begrepet «rimelig pensjon» i § 7-5 bør klargjøres, og Kredittilsynet foreslår at det vises til hva som er vanlig etter lov om foretakspensjon. Departementet deler vurderingen av at rimelig pensjon ikke presist angir størrelsen på de omtalte pensjoner, og mener videre at en henvisning til hva som er vanlig etter lov om foretakspensjon ikke vil tilføre bestemmelsen det nødvendige presisjonsnivå.

En beløpsangivelse i loven vil være enkel å praktisere, og fjerne usikkerheten om hvilke pensjoner som skal utmåles. En slik beløpsangivelse vil måtte være skjønnsmessig. Departementet foreslår at barnepensjon utmåles inntil den beregningsmessig når et beløp som svarer til 1 G for hvert barn medlemmet forsørget eller pliktet å forsørge. Slik barnepensjon utmåles, dersom kapitalen gir grunnlag for det, for å vare til barnet fyller 21 år. Det foreslås videre at pensjonskapital som ikke er fordelt til barna etter forannevnte regel, i sin helhet benyttes til etterlattpensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer.

Etter lov om foretakspensjon § 7-3 skal fraskilt ektefelles rett til etterlattpensjon bestemmes av reglene i ekteskapslovgivningen. Av lov om foretakspensjon § 7-8 annet ledd følger det videre at retten til etterlattpensjon for ektefelle eller registrert partner går foran retten til samboerpensjon. Av lov om foretakspensjon § 7-8 tredje ledd framgår at dersom medlemmet ved sin død har fraskilt ektefelle eller partner, ytes samboerpensjonen med det beløp som samboeren ville hatt rett til om ekteskap eller registrert partnerskap var inngått da samboerforholdet ble etablert. Dette gjelder også når ekteskap eller registrert partnerskap ble inngått under samboerforholdet. Departementet mener at disse forholdene bør være tilsvarende regulert for pensjon som utmåles med grunnlag i alderspensjonskapital, og foreslår at forannevnte bestemmelser derfor gis tilsvarende virkning for etterlattpensjon utmålt på bakgrunn av pensjonskapital i sparekontrakt, jf. lovforslaget § 7-4 tredje ledd.

Når det gjelder forvaltning og utbetaling av barne- og etterlattpensjon, foreslås tilsvarende regler som for alderspensjon, bl.a. at kapitalen skal forvaltes av institusjon som nevnt i foreslått § 2-2. Videre skal etterlattpensjonen løpe i minst ti år, jf. foreslått § 7-4 tredje ledd. Årlig utbetaling av barne- og etterlattpensjon skal foretas etter de regler som gjelder for alderspensjon, slik at pensjonen blir relativt jevnt fordelt over løpetiden. På tilsvarende måte som for alderspensjon, kan løpetiden på pensjonene reduseres inntil årlig pensjon kommer opp i et beløp på om lag 20 prosent av G.

Etter forslaget § 2-4 kan foretaket tegne etterlatteforsikringer etter reglene i lov om foretakspensjon. Etter reglene i lov om foretakspensjon kan slik pensjon erversprøves. Siden pensjonskapitalen i en innskuddsordning i oppsparingsperioden er plassert i sparekontrakt, kan de samlede utbetalingene til enkelte i etterlatteordningen bli store, og vesentlig større enn i en tilsvarende foretakspensjonsordning. Etter departementets vurdering vil den samlede kompensasjon kunne bli urimelig i en innskuddsordning, hensett til at dette er en skattestimulert ordning. Departementet viser også til at dette bidrar til å øke arbeidsgivers kostnad, og kan bidra til at færre vil etablere etterlattpensjon. Det er særlig yngre arbeidstakeres etterlatte som vil kunne

berøres av dette, ettersom yngre arbeidstakere vanligvis vil ha akkumulert mindre pensjonskapital enn eldre, og derfor få begrensede ytelser fra denne kapitalen. Departementet støtter derfor utvalgets forslag om at det i innskuddsordninger skal foretas erversprøving av etterlatteforsikring etter de regler som er gitt i lov om foretakspensjon §§ 7-5 og 7-6, og da slik at etterlattpensjon utbetalt av alderspensjonskapitalen inngår i erversgrunnlaget. Det vises til forslaget § 7-4 femte ledd.

9.3 Pensjonsalder, utbetaling og sikring av alderspensjon

9.3.1 Bakgrunn

Krav om utbetalingsperiodens varighet har liten virkning om det ikke også settes krav til ytelsene i utbetalingsperioden. Etter lov om foretakspensjon er det pensjonsmessige innholdet i alderspensjonen sikret bl.a. ved at det ikke er adgang til å avtale at alderspensjonen skal reduseres i pensjonens første 10 år, og det er videre innført en viss plikt til å justere alderspensjon under utbetaling. Pensjonsalderen etter lov om foretakspensjon kan som hovedregel ikke settes lavere enn 67 år.

9.3.2 Utvalgets forslag

Som det framgår av avsnitt 9.1.2 foreslår lovutvalgets flertall at oppspart alderspensjonskapital skal konverteres til en alderspensjonsforsikring med livslang varighet ved pensjonering. Utvalget foreslår at utbetaling av alderspensjon som hovedregel ikke skal kunne starte før fylte 67 år, dvs. at regelverket ikke kan fastsette en lavere pensjonsalder enn dette. Forslaget begrunnes med at alderspensjon fra innskuddsordningen skal være et supplement til folketrygden når medlemmets arbeidsinntekt faller bort som følge av fratreden for aldersgrensen. Utvalget skriver videre (NOU 1999: 32 side 73):

> «I utkast til lov om foretakspensjon er det fastsatt en nedre grense for pensjonsalderen. I normale stillinger er denne grensen satt til 67 år, men Kongen kan fastsette lavere aldersgrense for stillinger som er særlig belastende eller stiller særlige krav til arbeidstakeren.
>
> En adgang til å ta ut alderspensjon tidlig vil kunne føre til redusert yrkesaktivitet blant eldre. Utvalget legger til grunn at innføringen av en innskuddsbasert pensjonsordning ikke bør bidra å redusere yrkesaktiviteten blant eldre, og at den nedre aldersgrensen i slik ordning derfor ikke bør avvike fra det som tillates satt som nedre aldersgrense i ytelsesbaserte pensjonsordninger. Slike pensjonsordninger skal være et supplement til folketrygden, og det kreves derfor at det ligger en folketrygdytelse i bunnen. Utvalget foreslår på denne bakgrunn tilsvarende nedre grense for alderspensjon som etter utkastet til lov om foretakspensjon, jf. Ot. prp. nr. 47 (1998-99), dvs. 67 år.»

Ved fortsatt yrkesaktivitet ut over pensjonsalder foreslås det at graden av yrkesaktivitet legges til grunn for konvertering, slik at arbeidstakere som har deltidsstilling sikres rett til alderspensjon i forhold til vedkommendes andel av full lønn, slik at lønn tilsvarende for eksempel 4/10 av full lønn innebærer at 6/10 av alderspensjonskapitalen konverteres til pensjonsforsikringskontrakt med rett til straks begynnende pensjon.

Utvalget foreslår at pensjonsytelser under utbetaling skal garanteres av institusjonen. Når det gjelder utbetalingsprofilen skriver utvalget (NOU 1999: 32 side 72):

> «Minstekrav til utbetalingsperiodens varighet har liten betydning om det ikke også settes krav til utbetalingsprofilen. For å sikre at det pensjonsmessige innholdet i ordningen er i tråd med det som ligger til grunn for bestemmelsene om livslang utbetalingsperiode, må det derfor stilles opp visse nærmere krav til utbetalingene.
>
> En jevn fordeling av utbetalingene vil sikre en pensjonsutbetaling av rimelig størrelse i hele utbetalingsperioden. En slik jevn utbetalingsprofil kan fastlegges ut fra nærmere forutsetninger om dødelighetsarv og garantert finansiell avkastning.... Den regelen utvalget foreslår innebærer at utbetalingene ikke skal være større enn at institusjonen kan garantere at utbetalingene kan opprettholdes årlig på minst samme nominelle nivå gjennom resten av utbetalingsperioden.»

En garanti som nevnt ovenfor vil bare gjelde i nominelle termer, og kan maksimalt settes til 3 prosent p.a. Om behov for mekanismer som kan bidra til inflasjonssikring av alderspensjonen i ordningen skriver utvalget (NOU 1999: 32 side 71-72):

> «Pris- og lønnsstigning vil på sikt ofte ha en viss samvariasjon, ... Så lenge dette er tilfelle, vil sluttlønnsbaserte ordninger innebære en rimelig god inflasjonssikring i opptjeningsperioden. Ved overgang til en innskuddsordning vil denne formen for inflasjonssikring være noe svakere. Riktignok vil medlemmets framtidige innskudd delvis være skjermet mot virkningene av prisstigning gjennom at lønnsøkning også øker framtidige innskudd. Denne formen for inflasjonssikring vil imidlertid gradvis avta etter hvert som medlemmet nærmer seg pensjonsalder, for så å forsvinne helt ved oppnådd pensjonsalder. Dette medfører et stigende behov for alternative måter å sikre pensjonen mot virkningene av inflasjon, og behovet blir særlig sterkt ved oppnådd pensjonsalder.
>
> (...)
>
> I utbetalingsperioden kan inflasjonsendringer over tid endre den reelle verdien av alderspensjonskapitalen og dermed pensjonenes kjøpekraft. Hvor stor denne reduksjonen i kjøpekraft kan bli ved økt inflasjon, vil avhenge av samlet avkastning. Dersom midlene er plassert med en på forhånd fastlagt avkastning, vil inflasjonsendringer slå fullt ut i endret kjøpekraft. Dersom midlene er plassert med justerbar avkastning, eller midlene kan flyttes på kort varsel, er det grunn til å anta at det i større grad er mulig å skjerme seg mot inflasjonsendringer. Medlemmer eller foretak kan derfor gjennom plasseringen av midlene selv bidra til å skjerme pensjonen mot virkninger av endret inflasjon.»

Med ovennevnte begrunnelse foreslår utvalget en bestemmelse om at avkastning på alderspensjon under utbetaling fullt ut skal tilføres alderspensjonskapitalen, dvs. ikke skal kunne overføres til foretaket slik tilfellet er i oppsparingsperioden, jf. lovutkastet § 7-4.

I særlige tilfeller vil oppspart alderspensjon ved fratreden for aldersgrense kunne være så liten at det er uhensiktsmessig å konvertere beløpet til livslang alderspensjon. Utvalget foreslår derfor at utbetalingsperioden i påkommende tilfeller skal kunne forkortes inntil årlig pensjon kommer opp i et beløp tilsvarende om lag 20 prosent av folketrygdens grunnbeløp.

9.3.3 Høringsinstansenes merknader

FNH foreslår at ordinær pensjonsalder i ordningen settes til 67 år, men at det kan avtales at medlemmene fratrer fra 64 år etter eget ønske. Reglene om fordeling av overskudd mellom foretak og pensjonist i lov om foretakspensjon og lov om innskuddspensjon bør etter organisasjonens vurdering samordnes, noe som vil føre til likere regler om regulering av løpende pensjoner.

Finansforbundet mener loven bør åpne for adgang til å fastsette lavere pensjonsalder enn 67 år. *KS* uttaler at de prinsipielt er enig i den foreslåtte aldersgrense på 67 år, «men vil peke på at selv om det åpnes for særaldersgrenser for spesifiserte grupper bør det kunne åpnes for fratreden ved fylte 64 år på lik linje med dagens regler for individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven.»

Norges Rederiforbund foreslår at det gis adgang til å etablere innskuddsordning for medlemmer av lov om pensjonstrygd for sjømenn, og som skal yte alderspensjon i en begrenset periode fra 60 til 67 år.

Verdipapirfondenes Forening går inn for at også forvaltningsselskaper for verdipapirfond bør kunne forvalte midlene i ordningen, dersom det ikke settes krav om livsvarige ytelser. Foreningen skriver i denne sammenheng:

> «Så vidt vil kan se har utvalgets mindretall i sitt forslag kopiert bestemmelsene fra IPA-regelverket om at utbetalt beløp hvert år i utbetalingsperioden skal være minst like stort som i foregående år. En slik bestemmelse medfører at verdipapirfondene faller utenom, noe som reduserer konkurransen om pensjonsmidlene i utbetalingsperioden. Vi har vanskelig for å se hvilke politiske målsettinger man oppnår ved å stille krav om én bestemt utbetalingsprofil, så lenge man unngår at den enkelte tar ut alle pensjonsmidlene raskt, og på den måten kan bli en økonomiske byrde for det offentlige, og derigjennom for skattebetalerne. Som vi har påpekt i vår høringsuttalelse i forbindelse med fastsettelsen av IPA-forskriften, vil denne målsetting også kunne oppfylles ved å stille krav om at maksimalt 1/15 av pensjonskapitalen kan utbetales det første året, maksimalt 1/14 av pensjonskapitalen kan utbetales det andre året osv. (dersom utbetalingsperioden i tråd med mindretallets forslag settes til 15 år). Hvis ønskelig kan en slik utbetalingsregel også kombineres med maksimalgrenser for hvor stor andel av pensjonskapitalen som kan bestå av aksjer i utbetalingsperioden. En slik regel vil gi mulighet for større individuell valgfrihet både med hensyn til utbetalingsprofil og valg av spareinstrument i utbetalingsperioden, hvilket vil kunne være et åpenbart gode for de som måtte ønske en slik fleksibilitet.»

Den Norske Aktuarforening (Aktuarforeningen) viser til at lovutkastet inneholder klare regler for konvertering av kapital for det tilfelle at stillingsandelen reduseres etter pensjonsalder, jf. utkastet § 7-2 annet ledd. Aktuarforeningen anbefaler at det i loven eller forskrifter til denne gis tilsvarende klare kriterier for det tilfelle at en stillingsandel øker, varierer eller pensjonisten tar vikariater.

AKF foreslår at det, for å sikre ektefelle, tillates at deler av pensjonskapitalen ved nådd pensjonsalder benyttes til å tegne alders- og ektefellepensjon på kollektiv basis.

9.3.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at pensjonsalderen skal fastsettes i regelverket, og som hovedregel ikke skal kunne inntre før fylte 67 år, jf. foreslått § 7-1 første ledd. Departementet slutter seg videre til den adgang det er foreslått i loven for Kongen til å fastsette lavere pensjonsalder for stillinger som medfører uvanlig belastning eller krever særlige egenskaper, jf. foreslått § 7-1 annet ledd. Departementet viser til at dette vil være de samme grupper som har slik særaldersgrense etter lov om foretakspensjon.

Etter departementets vurdering vil det skape uklarhet om en ikke skiller mellom midler avsatt til alderspensjon og midler innbetalt til dekning av etterlatte- og uføreytelser. Dette taler i mot at det åpnes for at pensjonskapital benyttes til kjøp av etterlattedekninger ved pensjonsalder. Det vises videre til at utkastet forutsatte krav om konvertering til livsforsikringskontrakt, slik at pensjonskapital ved dødsfall etter dette tidspunkt obligatorisk gikk til forsikringskollektivet. I forslaget er det er imidlertid ikke krav om konvertering til livsforsikring, og det er foreslått at pensjonskapital sikret i spareavtale ved død skal gå til medlemmets barn og livsledsager, jf. forslaget § 7-4. Etter departementets vurdering reduserer dette behovet for særlige etterlattedekninger ved pensjonsalder. Departementet støtter bl.a. av denne grunn utvalgets forslag om at oppspart pensjonskapital ved pensjonsalder i sin helhet skal benyttes til alderspensjon.

Aktuarforeningen etterlyser en presis angivelse av hva som skal skje ved vikariat eller varierende eller økende stillingsandel. Departementet viser til at pensjon etter forslaget skal sikres ved utstedelse av pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon. Når dette først er utstedt, legger departementet til grunn at det vil kunne være komplisert å kontrollere en eventuell bestemmelse om at pensjon utbetales i henhold til faktisk stillingsandel, og foreslår at retten til utstedelse av pensjonskapitalbevis ensidig knyttes til pensjonsalder, og ikke til yrkesaktivitet, jf. forslaget § 7-2. Departementet vil imidlertid foreslå at arbeidstakere som mottar lønn etter oppnådd aldersgrense, selv kan velge at en andel av pensjonen utbetales og den øvrige andelen tillegges pensjonskapitalen, jf. forslaget § 7-2 annet ledd.

Departementet foreslår krav om at pensjonene skal vare i minst ti år, jf. omtale i avsnitt 9.1.4, og at pensjonskapitalen ved utbetalingsperiodens start kan benyttes til kjøp av pensjonsforsikring med dødelighetsarv, men at dette ikke skal være obligatorisk, jf. forslaget § 7-3.

Det kan i denne sammenheng reises spørsmål om det bør gis særlige regler knyttet til de utbetalinger som skjer etter ti år. Etter departementets vurdering vil slike regler kunne føre til at lengre utbetalingsperioder framstår som mindre attraktive. Det foreslås av denne grunn at bestemmelsen om at det ikke kan avtales at pensjonen settes ned, bare gis anvendelse for de første ti år i utbetalingsperioden, jf. forslaget § 7-3 tredje ledd. Etter utløpet av denne perioden vil det være opp til medlemmet og institusjonen å avtale utbetalingsprofil. Departementet går videre inn for, av de grunner utvalget har anført, at det bør være anledning til å sette ned pensjonens løpetid inntil årlig pensjonsbeløp kommer opp i et nivå tilsvarende om lag 20 prosent av folketrygdens grunnbeløp.

Når livslang utbetaling ikke skal være obligatorisk, bør reglene etter departementets syn legge forholdene til rette for et bredest mulig grunnlag for

konkurranse om forvaltningen av midlene. Som Verdipapirfondenes Forening har påpekt, innebærer en bestemmelse om at pensjonsytelsene skal være garantert av institusjonen at verdipapirfond ikke kan forvalte kapitalen i utbetalingsperioden. For å gi et bredest mulig grunnlag for konkurranse om midlene, foreslår departementet at bestemmelsen i utkastet om utbetalingsprofil endres, slik at utbetalt alderspensjon i et enkelt år ikke skal utgjøre en større andel av pensjonskapitalen enn dette året utgjør av gjenværende utbetalingsperiode, jf. forslaget § 7-3 tredje ledd. Den foreslåtte utbetalingsregel innebærer at alderspensjon ikke kan utgjøre mer enn 1/10 del av pensjonskapitalen i det første utbetalingsåret, ikke mer enn 1/9 del av pensjonskapitalen i det andre utbetalingsåret osv. I det siste obligatoriske utbetalingsåret (år 10) kan gjenværende pensjonskapital utbetales i sin helhet, gitt at § 7-3 femte ledd ikke kommer til anvendelse.

Ytelsen fra en innskuddspensjonsordning er ikke en eksplisitt målstørrelse eller styringsstørrelse, jf. omtale av grenser for årlige innskudd i avsnitt 7.5. Flere høringsinstanser viser i den sammenheng til begrensningene på utbetalt pensjon i lov om foretakspensjon, og mener at disse bør være retningsgivende for eventuelle begrensninger knyttet til innskuddspensjon. Departementet vil peke på at hvis arbeidsgiver fastsatte innskuddssatser med det siktemål at de skulle gi en livsvarig ytelse, kan arbeidstaker etter forslaget likevel velge å ta ut pensjonskapitalen over ti år i form av meget høye årlige ytelser. Departementet mener at det i en slik sammenheng bør legges noen restriksjoner på årlige utbetalinger, slik at disse ikke overstiger den maksimale pensjon som kan oppnås i foretakspensjon. I så tilfelle skal pensjonskapitalen isteden utbetales over flere år.

Når det gjelder å tallfeste et slikt maksimalt nivå for de årlige utbetalinger, vil departementet vise til at lov om foretakspensjon begrenser samlet ytelse fra folketrygd og foretakspensjonsordning for lønnsgrunnlag opp til 6 G til 100 prosent av lønn, og for lønn fra 6 G til 12 G til 70 prosent av lønn, jf. omtale i avsnitt 7.5. For lønnstakere med lønnsgrunnlag lik 12 G, vil maksimal samlet pensjonsprosent under lov om foretakspensjon være 85. De vedtatte begrensningene resulterer i at maksimal pensjon i foretakspensjon kan utgjøre 10,2 G ved lønnsgrunnlag 12 G, hvorav 6,3 G fra pensjonsordningen og 3,9 G fra standardberegnet folketrygd. Departementet foreslår i § 7-4 femte ledd 10,2 G som høyeste årlige pensjon fra innskuddsordning og folketrygd samlet sett. I motsetning til reglene etter lov om foretakspensjon vil dette taket for maksimal samlet pensjon være uavhengig av medlemmets lønn. Fordi maksimale grenser for foretakspensjon anvendes og fordi maksimal samlet pensjon fra folketrygd og ordning ikke avhenger av lønnsgrunnlaget, vil maksimal årlig pensjon for ordningen ligge til dels høyt over den pensjon som faktisk utbetales til medlemmene i eksisterende foretakspensjonsordninger. Det må imidlertid understrekes at denne maksimale grensen i innskuddspensjon bare vil være aktuell dersom pensjonskapitalen er tilstrekkelig stor til å opprettholde utbetalingen i pensjonens ti første år, eller fra det tidende året dersom det er tilstrekkelig mye pensjonskapital igjen.

Det vil ta lang tid før noen pensjonister vil ha så høy pensjonskapital ved oppnådd aldersgrense at bruk av maksimalgrensen aktualiseres. Departementets forslag fører til at samme maksimale beløp vil gjøres gjeldende for alle

lønnsnivåer. Departementet mener at utbetalinger over dette nivået vil være klart urimelige.

Standardberegnet folketrygd skal i dette tilfellet beregnes ut fra reglene for opptjening i folketrygden etter 1992, dvs. som grunnpensjon tillagt 42 prosent av 7 pensjonspoeng multiplisert med grunnbeløpet. Syv pensjonspoeng er årlig opptjening ved lønnsnivå 12 G, dvs. høyeste tellende lønn i folketrygden. Beregningsmetoden følger av lov om foretakspensjon § 5-5 første ledd, der grunnpensjonen settes til grunnbeløpet. Departementet har vurdert om virkelig utbetalt folketrygd kan anvendes i stedet for beregnet folketrygd, men har kommet til at forenklingshensyn taler for at en beregnet folketrygd anvendes. Ved anvendelse av beregnet folketrygd vil endelig beløp være felles for alle ordninger og ansatte, mens det ved virkelig utbetalt folketrygd vil variere. Virkelig folketrygd vil også kunne kreve at en tar hensyn til for eksempel samspillet med bruttoordningene i offentlig sektor (samordning) for personer som også har slike ytelser.

Fravikelse av kravet om at alderspensjonen ikke nødvendigvis skal være garantert aktualiserer spørsmålet om det bør innføres andre særskilte risikoreduserende tiltak for å forhindre at hele eller deler av alderspensjonskapitalen går tapt i utbetalingsperioden, jf. bl.a. det tiltak som Verdipapirfondenes Forening nevner om å begrense aksjeandelen i utbetalingsperioden. Etter departementets vurdering innebærer bestemmelsen om at alderspensjon fra ordningene kan opphøre helt etter ti år at den får trekk som ligner mer på ordinær sparing, mens «sikkerhetnetteffekten» reduseres. Det kan argumenteres for at det dermed heller ikke er de samme grunner for å innføre obligatorisk skjerming av pensjonskapitalen og pensjonsutbetalingene mot finansiell risiko. Det er for eksempel vanskelig å se hvorfor en skal innføre særlige tiltak for å forhindre at pensjonen reduseres fra år 9 til år 10, hvis pensjonen helt vil opphøre det påfølgende år. Departementet foreslår derfor at det ikke bør lovreguleres andre kriterier for forvaltningen av pensjonskapitalen i utbetalingsperioden enn de som gjelder for medlemmets pensjonskapital i de øvrige år. Departementet legger samtidig til grunn at mange vil kunne ønske å velge et garantert utbetalingsalternativ, eller å velge et lavrisiko investeringsalternativ i utbetalingsperioden. Den enkelte kan avtale slike forhold på fritt grunnlag. Det legges til grunn at foretak, institusjon og styringsgruppe vil bidra med informasjon om slike tilbud. Det kan i denne sammenheng også være behov for å opplyse medlemmet om at eventuelle tap ikke vil være fradragsberettiget i annen inntekt, slik tap på andre finansielle eiendeler vil være.

Departementet viser til at det ikke har framkommet merknader til prinsippet om at avkastning på midler i utbetalingsperioden i sin helhet skal tilkomme medlemmet. Departementet kan ikke se noen begrunnelse for at dette må ses i sammenheng med reglene om tilførsel av midler til pensjonister etter lov om foretakspensjon. Departementet viser i denne sammenheng til spørsmålet om fordeling av avkastning og risiko mellom forsikret og forsikringstaker er ulik i innskudds- og ytelsesbaserte ordninger, og at en naturlig følge er at slike forskjeller kan bestå også etter pensjonsalder.

10 Pensjonsordningens midler

10.1 Om hva som omfattes av begrepet pensjonsordningens midler

10.1.1 Bakgrunn

I lov om foretakspensjon er det lagt betydelig vekt på å klart angi hvilke midler som er knyttet til pensjonsordningen. Et annet hensyn bak dette skillet har vært å sikre pensjonsrettighetene i tilfelle konkurs i foretaket. Skillet mellom ordningens midler og foretakets midler er en forutsetning for den skattemessige behandlingen av ordningen. Etter lov om foretakspensjon inngår premiereserve, premiefond, pensjonistenes overskuddsfond, tilleggsavsetninger og kursreserve i ordningens midler.

10.1.2 Utvalgets forslag

Utvalget har lagt til grunn at det er behov for en klar definisjon av midlene i innskuddsordningen, og skriver om dette (NOU 1999: 32, side 93):

> «En klar definisjon av hvilke midler som tilhører pensjonsordningen vil kunne forhindre en sammenblanding av disse midlene og øvrige midler tilhørende foretaket, medlemmene eller institusjonen, og kunne forhindre uklarhet for bl.a. medlemmer, foretak og skatte- og tilsynsmyndigheter om midlenes anvendelse og status.
>
> Utvalget foreslår at medlemmenes pensjonskapital og innskuddsfondet skal regnes til pensjonsordningens midler, jf. utkastet § 8-1. Dersom ordningen er opprettet i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse skal også eventuelle midler i kursreguleringsfond og tilleggsavsetninger regnes til pensjonsordningens midler. Utvalget legger til grunn at premiereserve, kursreguleringsfond, tilleggsavsetninger og premiefond for eventuelle midler tilknyttet ytelser etter § 2-4 ikke regnes til ordningens midler. Utvalget foreslår videre at midler som det er utstedt pensjonskapitalbevis til, ikke skal regnes til ordningens midler. Dette må ses i sammenheng med at det ikke er hensiktsmessig å regne midler som medlemmene forføyer over til ordningens midler, jf. nærmere regler om pensjonsbevis i lovutkastet kapittel 6.»

I innskuddspensjon har foretaket ingen direkte økonomisk interesse av forvaltningen av midler under utbetaling. I disse tilfellene bærer medlemmet selv fullt ut de økonomiske konsekvensene av forvaltningen. Utvalget har derfor vurdert om loven bør åpne for at medlemmet selv velger forvalter for slike midler. Utvalget har lagt til grunn at det prinsipielt ville være å foretrekke at det er den parten som bærer konsekvensene av investeringsvalget som også velger forvalter, dvs. at medlemmet selv velger institusjon. På den annen side mener utvalget at det er grunnleggende at pensjonsordninger i arbeidsforhold er kollektive. Utvalget antar også at et foretak som forhandler på bakgrunn av et kollektiv vil kunne oppnå gunstigere betingelser i forhold til institusjonene enn hva det enkelte medlem kan oppnå. På denne bakgrunn har utvalget foreslått at også alderspensjonskapital tilhørende kontrakter under utbetaling regnes til pensjonsordningens midler.

10.1.3 Høringsinstansenes merknader

Forbrukerrådet er enig i at ordningens midler skilles fra foretakets midler, og mener det må komme klart fram at pensjonsordningens midler også omfatter avkastningen til enhver tid.

10.1.4 Departementets vurdering

Departementet deler utvalgets vurdering av at det er behov for regler som skiller ordningens kapital fra foretakets og medlemmenes øvrige midler. Som utvalget har påpekt, vil institusjonen ikke ha noen direkte økonomiske interesse av midler under utbetaling, i det avkastning på slike midler i sin helhet tilfaller pensjonskapitalen. Utvalget peker på at kollektiv forvaltning av midlene kan gi visse kostnadsmessige fordeler. Etter departementets vurdering innebærer den individuelle valgfriheten med hensyn til plassering av kapitalen i utbetalingsperioden, bl.a. knyttet til at det skal være valgfritt om kapitalen skal være plassert med dødelighetsarv, at dette argumentet svekkes. Departementet ser det derfor ikke som hensiktsmessig at pensjonskapital under utbetaling regnes til ordningens midler.

Etter departementets vurdering er det ikke behov for en egen bestemmelse om at avkastning på ordningens midler skal regnes til ordningens midler. Etter departementets vurdering følger dette av lovreglene for øvrig, bl.a. ved at loven angir at avkastning på innskuddsfond skal tilføres innskuddsfondet, at avkastning på pensjonskapital under oppsparing skal tilføres innskuddsfondet eller pensjonskapitalen etter nærmere regler, og at avkastning på pensjonskapital under utbetaling skal tilføres pensjonskapitalen. Mulighetene for medlem og foretak til å ta kapital ut av ordningen er videre begrenset til overføring fra innskuddsfond, utstedelse av pensjonskapitalbevis når medlemmet slutter og uttak ved sikring av pensjon ved pensjonsalder eller ved død.

10.2 Rådighet over ordningens midler

10.2.1 Bakgrunn

I forbindelse med forvaltningen og bruken av pensjonsordningens midler er det overordnede hensynet at midlene skal anvendes til de pensjonsformål som er angitt i loven og i ordningens regelverk. For å sikre at ordningen fungerer hensiktsmessig er det videre behov for en klar fordeling av ansvar og kompetanse mellom medlemmer og foretak.

10.2.2 Utvalgets forslag

Om rådighet over midlene i ordningen uttaler utvalget følgende (NOU 1999: 32 side 74):

> «Formålet med ordningen skal være å sikre medlemmene alderspensjon. Ut fra dette formålet er det nødvendig å innta regler som begrenser og definerer foretakets og medlemmenes rådighet over midlene i ordningen.
>
> Utvalget finner grunn til å presisere at pensjonsordningens midler skal disponeres i samsvar med regler gitt i eller i medhold av loven, og

at midlene ikke kan benyttes til ytelser til arbeidstakere eller andre som ikke er medlem av pensjonsordningen.

Utkastet til lov om foretakspensjon inneholder en bestemmelse om at renten på lån til foretaket eller ansatte skal settes lik vanlig rente for tilsvarende lån, jf. forslag til lov om foretakspensjon § 8-4 annet ledd. Virkningen av å låne midlene i ordningen tilbake til de forsikrede eller til forsikringstakeren er like uheldige i innskudds- og ytelsesbaserte ordninger. Et medlem i en innskuddsordning vil være direkte eksponert for følgene av eventuelle utlån til foretak eller andre medlemmer til særskilt lave rentevilkår eller dårlig sikkerhet.

Ved utlån av alderspensjonskapital tilbake til foretakene, oppstår det også en fare for at medlemmene mister lønnsinntekt og samtidig taper deler av oppspart alderspensjonskapital hvis foretaket går konkurs. Særlig uheldige følger vil det kunne ha dersom pensjonsordningens fordring på foretaket står tilbake for foretakets øvrige gjeld.

Utvalget foreslår ikke et generelt forbud mot at foretaket låner av ordningens midler. Utvalget foreslår imidlertid en lovbestemmelse som innebærer at eventuelle lån fra ordningen til foretaket skal gis en markedsmessig avkastning, og at lånevilkårene skal gi adgang til å endre renten i tråd med utviklingen i rentemarkedet, jf. § 8-4 annet ledd. Hensikten med bestemmelsen er å sikre at eventuelle lån til foretaket ytes på ordinære vilkår. Bestemmelsen bidrar således til å understreke at pensjonsordningens midler skal forvaltes ut fra en selvstendig forretningsmessig vurdering, hvor hensynet til ordningens soliditet og avkastning skal veie tyngst. Foretaket som har opprettet ordningen skal ikke ha forretningsmessige særfordeler knyttet til lån av ordningens midler, verken knyttet til rentebetingelser, sikkerhet eller andre låneforhold. Utvalget finner grunn til å bemerke at bestemmelsen ikke er til hinder for at det ytes fastrentelån til foretaket, forutsatt at lånet er priset etter vanlige markedsvilkår for lån med samme sikkerhet. Utkastet er for øvrig på dette punkt identisk med forslaget § 8-4 annet ledd i Ot.prp. nr. 47 (1998-99). Utvalget foreslår også samme regel for lån fra ordning til medlem.

Utvalget foreslår for øvrig at det tas inn en generell bestemmelse om at midlene i innskuddsfondet skal kunne forvaltes som egen investeringsportefølje, som foretaket i tilfelle skal ha adgang til å endre.»

10.2.3 Høringsinstansenes merknader

Forbrukerrådet skriver i sin høringsuttalelse:

«Forbrukerrådet mener at det må legges særlig strenge kriterier til grunn ved utlån med den begrunnelse at det er penger som skal nyttes til pensjonsformål. Vi mener det bør bare gis 1. prioritets pantelån i fast eiendom. De må presiseres at foretaket ikke skal ha særfordeler knyttet til låneordningen.

Det må foreligge en opplysningsplikt overfor styringsgruppen ved utlån. Fordi dette er pensjonistpenger, må arbeidstakerne være med å styre pengene slik at de ikke blir borte.»

Økokrim uttaler at det er uheldige sider ved å tillate at pensjonskapitalen kan disponeres av forsikringstakeren eller de forsikrede, også når dette skjer indirekte i form av lån, sikkerhetsstillelse eller lignende. Økokrim skriver i sin høringsuttalelse:

«En liberalere holdning på dette punktet kunne i realiteten undergrave hele intensjonen med ordningen, til skade for de forsikrede.... I over-

enstemmelse med dette, støtter vil derfor lovkastet § 8-3, men mener at det er behov for en skjerping eller i det minste en klargjøring i forbindelse med utkastets § 8-4 annet ledd.

Utvalget har ikke foreslått et generelt forbud mot at forsikringstakeren (foretaket) låner av pensjonsordningens midler. Etter vår oppfatning ville et forbud ha gitt de forsikrede et langt bedre vern. Økokrim har gjennom sin praksis sett eksempler på at pensjonsmidler faktisk er blitt disponert over i strid med lov, vedtekter mv. i situasjoner hvor foretak kommer i krise. Dette har gjerne skjedd i form av lån eller annen disponering over pensjonsmidlene, og ettersom det har vært klare forbudsbestemmelser på området, har forholdene blitt bedømt som underslag eller utroskap i strafferettslig sammenheng, og det er idømt lengre ubetingede fengselsstraffer. Slike rettsavgjørelser virker etter vår oppfatning preventivt.»

10.2.4 Departementets vurdering

Departementet er enig med utvalget i at det er hensiktsmessig å fastsette bestemmelser om at midlene ikke kan benyttes til ytelser til arbeidstakere eller andre som ikke er medlem av pensjonsordningen.

Departementet har vanskelig for å se at utlån representerer vesentlig større fare for pensjonskapitalen enn for eksempel aksjeplasseringer. Etter departementets vurdering er faren for at pensjonskapitalen går tapt ved utlån begrenset dersom midlene er forvaltet av en institusjon som angitt i loven. Utlån av ordningens pensjonskapital kan da ikke foretas på annen måte enn gjennom den institusjon som forvalter pensjonskapitalen, og i tråd med de bestemmelser som er gitt om forvaltning av pensjonskapitalen i loven. Er kapitalen underlagt alminnelig forvaltning, jf. forslaget § 3-2, vil de regler som gjelder for institusjonen, for eksempel om største engasjement, etter departementets vurdering være med å sikre at kapitalen får en betryggende forvaltning, og institusjonen vil i utgangspunktet måtte bære det tap som måtte oppstå. Direkte eksponering av medlemmenes pensjonskapital fordrer etter departementets vurdering at det opprettes en investeringsportefølje etter forslaget §§ 3-3 eller 3-4. Pensjonskapitalens verdi vil da avhenge av verdiutviklingen på den tilknyttede portefølje av eiendeler. Dersom ordningen er basert på kollektiv forvaltning av pensjonskapitalen, vil imidlertid medlemmet være skjermet mot eventuelle tap gjennom regelen om at foretaket/institusjonen plikter å dekke opp dette, inntil markedsverdien av porteføljen er gjenopprettet. Forvaltes pensjonskapitalen med individuelt investeringsvalg, er det ikke inntatt noen slik mekanisme, men medlemmet vil da selv øve innflytelse på porteføljesammensetningen. I tillegg vil det gjelde visse regler for sammensetningen av porteføljen.

Utvalget foreslår en lovbestemmelse som innebærer at eventuelle lån fra ordningen til foretaket skal gis en markedsmessig avkastning, og at lånevilkårene skal gi adgang til å endre renten i tråd med utviklingen i rentemarkedet, jf. forslaget § 8-4 annet ledd. Etter departementets vurdering vil det være upraktikabelt å forby utlån av ordningens midler til foretaket, slik Økokrim foreslår. Det vises i denne sammenheng bl.a. til at en måtte påse at eventuelle verdipapirfondsandeler tilknyttet ordningen ikke inneholdt obligasjoner utstedt av foretaket. Etter departementets vurdering ville et slikt krav representere en uhensiktsmessig og fordyrende streng regulering av forholdet. Det

legges videre til grunn at kravet om at ordningens midler skal forvaltes av en institusjon, i det vesentlige ivaretar det hensyn Økokrim etterlyser knyttet til rutiner mv. ved eventuelt utlån av ordningens midler til foretak eller medlemmer.

10.3 Flytting av pensjonsordning

10.3.1 Bakgrunn

Ordningens innskuddsfond og pensjonskapital kan være plassert i sparekontrakt i bank, verdipapirfond, forsikringsselskap eller pensjonskasse. Pensjonskapitalen kan i utbetalingsperioden være plassert i sparekontrakt i institusjon som nevnt foran, eller i livsforsikringsselskap som forsikringskontrakt med dødelighetsarv. Ulike deler av ordningens midler vil således kunne være plassert og fordelt i ulike institusjoner. Innenfor forsikring er det inntatt egne flytteregler i forskrift av 27. november 1991 nr. 757 om rett til overføring av oppsamlede midler knyttet til kollektiv eller individuell livs- eller pensjonsforsikring (flytteforskriften). Forskriften gjelder flytting mellom forsikringsselskaper. Det er ikke regler som gir tilsvarende adgang til å flytte kapital mellom videre grupper av institusjoner. I forskrift av 25. september 1997 nr. 1023 om individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA) er det tatt inn en egen flyttebestemmelse for pensjonskapital som er plassert i spareavtaler, dvs. avtaler uten dødelighetsarv. Den forsikrede skal etter forskriften § 1-4 ha rett til å kreve oppsparte midler under pensjonsspareavtale overført til annet selskap som kan tilby pensjonsspareavtale.

10.3.2 Utvalgets forslag

Om flytting av pensjonsordning skriver utvalget (NOU 1999: 32 side 75):

> «Det er foretaket som oppretter en pensjonsordning gjennom avtale med en institusjon, og som dermed sikrer rett til pensjon for medlemmer som går av med pensjon. Etter utvalgets vurdering er det hensiktsmessig at foretaket gis rett til å bestemme hvilken institusjon pensjonsordningens midler skal plasseres i. For å sikre at medlemmene gis anledning til å uttale seg hvis foretaket vurderer annen tilbyder, foreslår utvalget at styringsgruppen gis anledning til å uttale seg før foretaket flytter midlene, jf. lovutkastet § 8-5.
>
> Innen forsikring er det til dels fastsatt detaljerte regler om flytting. I banker og verdipapirfond vil de nærmere vilkårene for flytting måtte fastsettes i avtale med institusjonen. For bankinnskudd vil det ofte bli gitt egne vilkår til innskytere som velger å binde innskuddet for en lengre periode. Spareprodukt i forsikringsselskap, såkalt kapitaliseringsprodukt, vil videre måtte være gitt en garantert avkastning. Flytting av midlene er derfor ikke trivielt. Utvalget antar videre at det ikke er samme behov for å fastsette regler om flytting i en kollektiv ordning som i en individuell ordning som IPA. Utvalget har derfor ikke foreslått generelle regler om rett til flytting av ordningens midler, men viser til at eventuelle regler om flytting kan fastsettes med hjemmel i loven § 1-3, dersom det skulle være behov for det.»

10.3.3 Høringsinstansenes merknader

Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) skriver i sin høringsmerknad:

«Etter gjeldende regler vil flytting innebære omgjøring av kursreguleringsfond i avgivende selskap til tilleggsavsetninger i mottakende selskap slik at disse midlene endrer karakter fra å være en slags felles buffer for selskapet til å bli en reserve med et langt sterkere individuelt preg. Den som flytter får også tilgang til kursreguleringsfond i det mottakende selskapet, som han ikke har bidratt til oppbyggingen av. Etter gjeldende regler skal kundene tildeles 75% av kursreguleringsfond ved flytting og ved avsluttet kontraktsforhold. De som flytter får alt etter to år også del i allerede opparbeidede kursreguleringsfond ved at det opparbeides fulle rettigheter til disse over en to års periode. Gevinstene ved flyttearbitrasje vil således kunne være størst dersom slik flytting skjer annenhvert år.

Det er særlig transformering av midler av typen fordelt kursreguleringsfond til tilleggsavsetninger, og transformering av midler av typen tilleggsavsetninger til ordinær premiereserve, som vil innebære flyttearbitrasje.

(...)

FNH legger til grunn at departementet vurderer dette lovutkastets § 1-2 (1) f), § 8-5 og § 14-1 i lys av Kredittilsynets forslag til forskrift om årsregnskap mv for forsikringsselskaper og de problemstillingen høringsinstansene har pekt på.»

Kredittilsynet skriver i sin høringsuttalelse:

«Utvalget har i lovutkastet § 8-5 lagt til grunn at en innskuddspensjonsordnings midler kan flyttes til en annen institusjon i henhold til ellers gjeldende regler. Før flytting skjer skal styringsgruppen ha anledning til å uttale seg. Utvalget har under avsnitt 4.8.3 i de alminnelige merknader antatt at det ikke er samme behov for å fastsette regler for flytting av en kollektiv pensjonsordning som for en individuell ordning som IPA. Utvalget henviser til at regler om flytting kan fastsettes med hjemmel i lovens § 1-3 dersom det skulle være behov for det.

Etter tilsynets vurdering vil en innskuddspensjonsordning som er tegnet som en forsikringsordning (med dødelighetsarv) bare kunne flyttes til et livsforsikringsselskap (eventuelt pensjonskasse), og hvor det er dødelighetsrisiko også etter flyttingen. En spareordning (herunder kapitaliseringsprodukt), vil derimot kunne flyttes fra livsforsikringsselskap til livsforsikringsselskap (og hvor ordningen er uten dødelighetsrisiko), bank eller verdipapirfond. Tilsvarende regler er også gjort gjeldende for individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA)

(....)

Etter Kredittilsynets oppfatning er det behov for regler om flytting av kollektive pensjonsordninger. Slike regler bør tas inn i lovens § 8-5, eventuelt at det i § 8-5 tas inn en bestemmelse om at Kongen kan gi nærmere regler om flytting (jf. § 1-3).»

10.3.4 Departementets vurdering

I tilknytning til spørsmålet om hvilken adgang det bør være til å flytte ordningens midler, reises også problemstillinger om hvilke midler som i så fall skal overføres og hvilke prosedyrer som skal følges.

Departementet støtter utvalgets forslag om at styringsgruppen skal gis anledning til å uttale seg før flytting foretas, jf. forslaget § 8-5.

Departementet kan ikke se at det bør lages egne regler om hvilke beløp som skal overføres ved flytting av ordningens midler som er forskjellige fra

det som gjelder ved flytting av tilsvarende kapital for øvrig. Det legges derfor til grunn at de problemstillingene FNH reiser knyttet til hvilke beløp som skal overføres, bør finne sin løsning utenfor lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold og tilhørende forskrifter til denne lov.

I utvalgets utkast til lov foreslås det at foretaket skal ha en rett, og i tilfelle midlene er plassert i verdipapirfond eller bank også en plikt, til overføring av midler for medlem som går av for alderspensjon, jf. forslaget §§ 7-3 og 7-4. I tråd med dette legges det til grunn at bestemmelsen om flytting av pensjonsordningens midler i forslaget § 8-5 får anvendelse for flytting som ikke er knyttet til konvertering som følge av overgang til pensjonsalder, jf. lovens kapittel 7.

Departementet deler utvalgets vurdering av at regler om flytting av ordningens midler ikke er en triviell problemstilling. I denne sammenheng kan det vises til at institusjoner tilbyr gunstigere vilkår dersom midlene bindes for en periode. Særlig kan dette være tilfelle for innskudd i bank. Siden sparing i ordningen er av langsiktig karakter kan slike vilkår framstå som attraktive, og lovverket bør derfor ikke være til hinder for at det inngås avtaler av denne type. Departementet deler derfor foreløpig utvalgets vurdering av at det ikke bør utformes særskilte regler om flytting av ordningens midler. Dersom det viser seg at det er behov for slike regler, for eksempel fordi en får erfaring med at avtalefriheten ikke fungerer tilfredsstillende eller det oppstår særskilte problemstillinger som bør løses, vises det til at Kongen kan fastsette nærmere regler etter forslaget § 1-3. Tilsvarende legges til grunn også for pensjonskapital tilhørende pensjonskapitalbevis, dvs. pensjonskapital som ikke er del av ordningens midler.

11 Innskuddsfond

11.1 Plikt til å opprette innskuddsfond

11.1.1 Bakgrunn

Etter lov om foretakspensjon foreligger det en plikt til å opprette et premiefond i tilknytning til ordningen.

11.1.2 Utvalgets forslag

Utvalget uttaler at det i vurderingen av om det skal foreligge en plikt til å opprette et innskuddsfond, og i vurderingen av hvilke regler som skal gjelde for fondet, har lagt stor vekt på hensynet til skattemessig likebehandling av ytelses- og innskuddsordninger.

Utvalget antar at et innskuddsfond kan bidra til regularitet i innskudd og ordning over tid, og at fondet for øvrig kan tjene samme formål som premiefond etter forslag til lov om foretakspensjon. Utvalget foreslår at ordningen skal ha ett innskuddsfond for hele ordningen. Utvalget foreslår dette lagt til grunn også i tilfeller hvor det er opprettet egen konto for hver arbeidstaker eller foretaket har sluttet seg til eller opprettet flere pensjonsordninger. Utvalget har i denne sammenheng bl.a. lagt til grunn at en oppsplitting av ordningens buffere i flere fond øremerket for ulike formål vil gjøre ordningen mer uoversiktlig, og kunne vanskeliggjøre en rasjonell forvaltning og bruk av ordningens samlede midler.

Innskuddsfondet er et fond for alderspensjon. Dersom pensjonsordningen i tillegg omfatter uføre- og etterlattpensjon mv. etter lov om foretakspensjon skal det for disse opprettes premiefond etter de regler som gjelder for dette i lov om foretakspensjon.

11.1.3 Høringsinstansenes merknader

Forbrukerrådet er enig i at det bør være plikt til å opprette et innskuddsfond i ordningen, på lik linje med plikten til å opprette et premiefond i en foretakspensjonsordning.

Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH) skriver i sin høringsmerknad:

> «Vårt primære standpunkt er at det er uheldig for bedriftene å binde opp midler i øremerkede fond. Vi forstår også utvalget dithen at innføringen av innskuddsfond er valgt av hensiktsmessighet mer enn at det f. eks. er risikovurderinger som gjør at denne løsningen foreslås. (...) HSH mener det vil være bedre å stille krav om å bygge opp generelle reserver enn å låse inn midler i øremerkede fond. Som utvalget også peker på vil øremerking av midler gjøre det vanskeligere for bedriftene å utnytte de samlede finansielle ressurser og likvider på en rasjonell måte, og bidrar til å øke bedriftens likviditetsbehov.»

Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening (NARF) gir uttrykk for tilsvarende vurderinger.

11.1.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til forslaget om plikt til opprettelse av et innskuddsfond, og de vurderinger utvalget har lagt til grunn for dette. Som utvalget har lagt til grunn, mener departementet at det bør være ett, og ikke flere innskuddsfond i ordningen, også i tilfeller hvor det er opprettet individuelle konti med investeringsvalg.

11.2 Tilføring av midler til innskuddsfondet

11.2.1 Bakgrunn

I en foretakspensjonsordning skal premiefondet tilføres alle tilskudd som foretaket innbetaler til pensjonsordningen ut over årets premier, og som gir rett til inntektsfradrag. I den grad foretaket har betalt for mye forskuddspremie for medlemmer som slutter, eller det er betalt inn premie til pensjon som ikke kan komme til utbetaling, skal også disse midlene tilføres premiefondet. Avkastning på pensjonsordningens midler skal, med unntak for avkastning på pensjonsmidler tilknyttet pensjoner under utbetaling, også tilføres fondet.

11.2.2 Utvalgets forslag

Om tilføring av midler til innskuddsfondet skriver utvalget (NOU 1999: 32 side 77):

> «Foretaket kan, etter utkastet §§ 3-1 annet ledd og 3-2 annet ledd, i enkelte år få rett til andel av årets avkastning på pensjonskapital knyttet til alderspensjon under oppsparing. Etter utvalgets vurdering bør slik avkastning overføres til innskuddsfondet, fordi dette sikrer mest mulig like skattemessige betingelser for foretak som oppretter ytelses- og innskuddsbaserte ordninger. Utvalget har også på dette området antatt at forskjellige lovregler kan skape utilsiktede skattemessige insentiver i favør av en av ordningene. Utvalget foreslår derfor i hovedsak de samme regler om tilførsel av midler til innskuddsfondet som foreslått for premiefondet i utkastet til lov om foretakspensjon. Det understrekes likevel at like regler vil kunne gi noe ulike virkninger fordi ordningene har ulike egenskaper. Etter forslag til lov om foretakspensjon vil premiereserven være bestemt av forsikringsteknisk kontantverdi av opptjente rettigheter. Eventuell avkastning på midlene ut over garantert avkastning, skal overføres til premiefondet. Hvor store beløp som vil kunne tilføres innskuddsfondet på bakgrunn av avkastning på alderspensjonskapitalen, vil avhenge av nærmere regler gitt av Kongen, jf. utkastet §§ 3-1 annet ledd og § 3-2 annet ledd. Når det gjelder innskuddspensjon under utbetaling, vises det til at utvalget har foreslått at all avkastning på slike midler skal tilføres pensjonskapitalen, jf. lovutkastet § 7-4 tredje ledd.»

11.2.3 Høringsinstansenes merknader

Sparebankforeningen skriver:

> «Gjennom innføring av innskuddspensjon åpnes det for at overskuddet i bedriften kan deles mellom ansatte og eiere, og settes av til pensjonsformål. Innstillingen foreslår at dette skal gjøres gjennom innbetalinger til innskuddsfondet. Det er ikke tilstrekkelig. For det første er maksimal innbetaling til fondet begrenset til 150% av gjennomsnittlig årlig innbetaling. For det andre kan foretaket ta pengene tilbake når fondet når en viss størrelse. Årlig innbetaling må kunne variere, og beløp under maksimalsatsen må i sin helhet gå til arbeidstakerens pensjonskonto.»

Etter *Kredittilsynets* vurdering overflødiggjøres bestemmelsen i utkastet § 9-1 annet ledd om at midlene i innskuddsfondet skal forvaltes og disponeres i tråd med bestemmelsen i loven av bestemmelse med tilsvarende innhold i utkastet § 8-4.

11.2.4 Departementets vurdering

Departementet viser til at utvalget har lagt stor vekt på at reglene om tilførsel av midler til innskuddsfondet ikke skal ha selvstendig betydning for hvilken ordning et foretak velger å opprette, dvs. om det opprettes ordning med innskuddspensjon eller foretakspensjon. Departementet slutter seg på dette grunnlag til utkastet og den begrunnelse utvalget gir for dette, og kan ikke se avgjørende grunner til å innføre andre regler for adgangen til å avsette midler til et innskuddsfond enn det som gjelder for et premiefond. Departementet legger til grunn at adgang til å betale inn til innskuddsfondet 150 prosent av gjennomsnittlig årlig innskudd, samt at innskuddsfondet totalt kan utgjøre inntil 10 ganger gjennomsnittet av 3 siste års innskudd, vil være tilstrekkelig for å ivareta behovet for fleksibilitet.

Departementet er enig med Kredittilsynet i at utkastet § 9-1 annet ledd er overflødig.

11.3 Bruk av midler i innskuddsfondet

11.3.1 Bakgrunn

I lov om foretakspensjon er det, med utgangspunkt i det grunnleggende formål å sikre at midlene i premiefondet benyttes til pensjonsformål, lagt stor vekt på å gi klare og uttømmende regler om hvordan midlene kan anvendes. Midler i premiefondet kan benyttes til å dekke årets premie, til regulering av pensjoner under utbetaling eller til utbetaling av uførepensjon som ikke er sikret i pensjonsordningen. Det er videre tatt inn en overgangsbestemmelse om premie til dekning av oppsatt pensjon og en særregel om at midlene kan dekke underskudd i pensjonskasser som har tapt sin ansvarlige kapital.

11.3.2 Utvalgets forslag

Utvalget uttaler følgende om bruken av midlene i innskuddsfondet (NOU 1999: 32 side 77-78):

> «Behovet for klare og uttømmende regler om bruken av midlene i fondet er de samme i en innskuddsordning som i en ytelsesbasert pensjonsordning. Reglene om bruk av midlene i innskuddsfondet er samlet i utkastet § 9-3.

Utvalget går inn for at midlene i innskuddsfondet kan brukes til å dekke årets innskudd i henhold til foretakets innskuddsplan, jf. utkastet § 9-3 første ledd bokstav a. Det vises videre i utkastet § 9-3 første ledd bokstav b til at det i utkastet § 3-2 er lagt til grunn at foretaket skal garantere mot verdireduksjon i kollektive ordninger med egen investeringsportefølje, og at dette kan skje ved overføring fra ordningens innskuddsfond.

Videre skal midlene i innskuddsfondet kunne benyttes til alderspensjon for medlemmer som har fylt 67 år, men likevel ikke har nådd foretakets pensjonsalder. Dette kan forekomme i ordninger som har valgt en høyere aldersgrense enn 67 år, jf. utkastet § 7-1 første ledd. Innskuddsfondet skal imidlertid bare benyttes til slik pensjon i den grad fondet fortsatt kan sikre årets og neste års innskudd i henhold til ordningens regelverk. Ved bruk av midlene etter utkastet § 9-3 første ledd bokstav c er det en forutsetning at pensjonen ikke overstiger den alderspensjon medlemmet vil kunne få ved oppnådd pensjonsalder. Den alderspensjon medlemmet kan få på dette framtidige tidspunkt, vil avhenge av utviklingen i alderspensjonskapitalen fram til pensjoneringstidspunktet, dvs. av usikre størrelser som framtidig lønnsutvikling og avkastning. Utvalget legger til grunn at denne øvre grensen for pensjonsutbetalingene anslås med utgangspunkt i vedkommendes alderspensjonskapital på beregningstidspunktet, og med et beregningsmessig tillegg med utgangspunkt i rimelige forutsetninger om framtidig lønnsutvikling og avkastning.

Utvalget finner det ikke hensiktsmessig å foreslå at midler i innskuddsfondet skal kunne nyttes til regulering av alderspensjon under utbetaling. Dette avviker fra forslag til lov om foretakspensjon. Utvalget viser til at pensjoner under utbetaling skal ha tilført avkastningen på den tilhørende kapital uten avkorting, jf. utkastet § 7-4 tredje ledd.

Som en ekstra sikkerhet for medlemmene, foreslår utvalget i utkastet § 9-3 tredje ledd at midlene i innskuddsfondet skal kunne nyttes til å dekke manglende pensjonskapital dersom ordningen er opprettet i pensjonskasse og denne har tapt sin ansvarlige kapital.»

11.3.3 Høringsinstansenes merknader

Forbrukerrådet uttaler at det er enig i at innskuddsfondet skal øremerkes premieinnbetalinger og til å dekke redusert markedsverdi.

11.3.4 Departementets vurdering

Departementet viser til at det ikke har framkommet høringsmerknader av betydning, og slutter seg til utvalgets vurderinger og utkast til regler, jf. forslaget § 9-3.

11.4 Adgang og plikt til å tilbakeføre midler til foretaket

11.4.1 Bakgrunn

I Ot.prp. nr. 47 (1998-99) side 169 står det følgende om tilbakeføring av midler fra premiefondet til foretaket:

> «Departementet mener at premiefondets størrelse bør holdes på et moderat nivå, hensett til dets oppgave om å sikre videreføring av pensjonsordningen i en rimelig periode, selv om foretaket kommer i øko-

nomiske vansker. Departementet anser et premiefond på ti ganger årets premie som det maksimalt nødvendige, og at foretaket derfor bør ha adgang til å tilbakeføre deler av premiefond som er mindre enn dette, ned til fem års premie.»

Ved behandlingen av forslaget sluttet Stortinget seg til ovennevnte forslag om rett og plikt til tilbakeføring av midler i premiefondet i lov om foretakspensjon, jf. Innst.O. nr. 50 (1999-2000).

11.4.2 Utvalgets forslag

Utvalget uttaler at det støtter den vurdering som ble gjort i Ot.prp. nr. 47 (1998-99), og foreslår tilsvarende plikt og adgang til å tilbakeføre midler fra innskuddsfondet til foretaket i lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold. I utkastet § 9-4 er det således foreslått at midler overskytende 10 ganger gjennomsnittet av siste tre års innskudd skal overføres til foretaket. Videre kan foretaket, etter at styringsgruppen er gitt anledning til å uttale seg, bestemme at beløp som overstiger halvparten av forannevnte skal overføres til foretaket, jf. utkastet § 9-4 annet ledd.

11.4.3 Høringsinstansenes merknader

HSH, som er skeptiske til opprettelse av et øremerket innskuddsfond, skriver i sin høringsuttalelse: «Dersom man innfører et innskuddsfond er det imidlertid viktig at man innfører lempeligere regler med henhold til å ta penger ut av fondet. De foreslåtte reglene for overføring av midler fra innskuddsfondet til foretaket er således viktig. I tillegg vil vi stille spørsmål ved om foretaket bør stå friere med henhold til å disponere avkastningen på pensjonskapitalen og det som betales for mye i forskudd for medlemmer som slutter i løpet av året. Foretaket bør kunne velge å føre midlene tilbake til driften i stedet for å måtte la dem gå inn i innskuddsfondet.»

11.4.4 Departementets vurdering

Departementet deler utvalgets vurdering av at det bør være tilsvarende regler for tilbakeføring av midler fra et innskuddsfond opprettet i ordning med innskuddspensjon etter skatteloven som for et premiefond opprettet etter lov om foretakspensjon. Departementet foreslår i tråd med dette at eventuelle midler i fondet overskytende 10 ganger gjennomsnittet av siste tre års innskudd skal overføres til foretaket mot beskatning, jf. forslaget § 9-4. Foretaket kan, etter at styringsgruppen er gitt anledning til å uttale seg, mot beskatning overføre beløp som overstiger 5 ganger gjennomsnittet av siste tre års innskudd.

12 Konsernforhold

12.1 Bakgrunn

Det er i lov om foretakspensjon gitt regler om adgang til å opprette felles pensjonsordning for foretak som inngår i samme konsern. Det er gitt regler om hvilke foretak som kan omfattes av en slik ordning og om utforming av pensjonsordningen, bl.a. om adgang til felles forvaltning av midlene i pensjonsordningen. Videre er det gitt regler om fordeling av kostnader, tap, inntekter og overskudd mellom foretakene i konsernet. Det er også gitt regler om opphør av den felles pensjonsordning og fordelingen av pensjonsordningens midler i den forbindelse.

Utvalget har i NOU 1999: 32 Utkast til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold foreslått regler om felles innskuddspensjonsordninger i konsernforhold som i hovedsak tilsvarer reglene for foretakspensjonsordninger.

12.2 Hvilke foretak som kan omfattes

12.2.1 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår i utkastet § 10-1 at foretak som inngår i samme konsern kan opprette felles pensjonsordning, jf. utkastet § 10-1 første ledd. Utvalget foreslår at det enkelte foretak skal kunne velge om det vil være tilsluttet den felles pensjonsordningen eller ikke. Med konsern er i utvalgets forslag ment konsern som nevnt i aksjeloven § 1-3 og allmennaksjeloven § 1-3, likevel slik at morselskapet ikke trenger å være aksjeselskap eller allmennaksjeselskap. Dette innebærer at konsernbegrepet ikke er begrenset til konserner som omfattes av aksjelovens eller allmennaksjelovens regler, men omfatter konserner basert på andre selskapsformer. Også slike andre konserner vil ha mulighet til å opprette felles pensjonsordning.

Etter utvalgets forslag skal Kredittilsynet kunne samtykke i at foretak som har tilsvarende nær tilknytning som innen et konsern, uten at organiseringen av foretakene omfattes av konsernbegrepet, skal kunne opprette felles pensjonsordning. Det vises til utkastet § 10-1 annet ledd.

Det skal etter utvalgets forslag stilles krav om at konsernet samlet sett må oppfylle minstekravene for pensjonsordninger, jf. utvalgets utkast § 2-3. Det kreves således ikke at hvert enkelt foretak i konsernet må oppfylle minstekravene.

12.2.2 Høringsinstansenes merknader

Finansnæringens Hovedorganisasjon og *Landsorganisasjonen i Norge* mener at forslaget om at Kredittilsynet kan samtykke i at foretak som ikke inngår i konsern, men som har tilsvarende nær tilknytning, kan ha felles pensjonsordning, bør tilpasses slik at det også klart fremgår at foretak tilsluttet samme tariffområde kan opprette felles pensjonsordning.

Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH) og *Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening* går inn for at franchise- og kjedekonsepter bør kunne inngå i bestemmelsen om at Kredittilsynet skal kunne samtykke i at andre foretak som har tilsvarende nær tilknytning som innen et konsern, kan ha felles pensjonsordning.

12.2.3 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at foretak som inngår i samme konsern skal kunne opprette felles pensjonsordning. Det vises til lovforslaget § 10-1 første ledd. Dette er i samsvar med regelverket i lov om foretakspensjon. Med konsern skal etter lovforslaget § 1-2 bokstav h forstås konsern slik det er definert i aksjeloven § 1-3 og allmennaksjeloven § 1-3, likevel slik at morselskapet ikke trenger å være aksjeselskap eller allmennaksjeselskap. Dette innebærer at konserner basert på andre selskapsformer enn aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper også kan opprette felles pensjonsordning.

Departementet slutter seg videre til utvalgets forslag om at Kredittilsynet skal kunne samtykke i at foretak som har tilsvarende nær tilknytning som innen et konsern, uten at organiseringen av foretakene omfattes av konsernbegrepet, skal kunne opprette felles pensjonsordning, jf. lovforslaget § 10-1 annet ledd. En likelydende regel er gitt i lov om foretakspensjon. Enkelte høringsinstanser har kommet med synspunkter på hvilke tilknytningsformer som bør godtas i denne sammenheng. Det er vist til at foretak tilsluttet samme tariffområde og foretak som inngår i franchise- og kjedekonsepter bør gis adgang til å opprette felles pensjonsordning. Departementet vil her vise til den drøftelse som er gitt av dette spørsmålet i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) Lov om foretakspensjon på side 180-181, og som det også er henvist til i utvalgets utredning på side 78-79. Det heter i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) at Kredittilsynet skal kunne gi samtykke til konsernlignende sammenslutninger som er horisontalt oppbygget, har felles vedtektsfestede styringsorganer og er i samsvar med lov eller forskrift. I særlige tilfeller kan det også være grunnlag for å gi samtykke til foretak som har en tilsvarende nær tilknytning til hverandre, men som ikke omfattes av det ovennevnte. I Ot.prp. nr. 47 (1998-99) side 180-181 heter det videre bl.a.:

> «Når det gjelder felles pensjonsordninger basert på at foretakene driver samme type virksomhet kan det være et vidt spenn med hensyn til hvor nært foretakene er tilknyttet hverandre. Dette gjør det vanskelig å utforme en generell regel. Hvor foretakene ikke har annet til felles enn at de driver innenfor samme bransje kan ikke departementet se at det foreligger argumenter for å tillate felles pensjonsordninger. I slike tilfeller vil foretakene være langt mindre ensartet enn de foretak som inngår i et konsern, og de vil heller ikke ha noen felles styringsorganer som kan fatte beslutninger som vil gjelde for hele sammenslutningen og pensjonsordningen. Denne typen ordninger vil også normalt være langt mindre stabile over tid. Kontinuitet har i seg selv egenverdi når ordningen skal forvalte midler som normalt først kommer til utbetaling på et sent stadium i livet for den enkelte. I den andre enden av skalaen vil det kunne tenkes sammenslutninger hvor tilknytningen mellom foretakene ikke vil avvike i vesentlig grad fra det som vil være tilfellet for de sammenslutninger som oppfyller vilkårene i den kon-

serndefinisjonen lovforslaget bygger på. Departementet foreslår at denne typen sammenslutninger skal kunne gis tillatelse til å opprette felles pensjonsordning når foretakene har en tilsvarende nær tilknytning til hverandre som etter lovforslagets hovedregel. Slik tillatelse skal gis av Kredittilsynet etter en konkret vurdering, jf forslagets § 12-1 annet ledd. Viktige momenter ved avgjørelsen av hvorvidt slik tillatelse skal gis vil være i hvilken grad foretakene er økonomisk integrert med hverandre, har tilknytning gjennom eierforhold, og om sammenslutningen kan antas å være av varig karakter.»

Tilsvarende retningslinjer må etter departementets syn gjelde for innskuddspensjonsordninger. Departementet vil for øvrig peke på at hvis en skulle tillate felles pensjonsordning for foretak som ikke har noen felles styringsorganer, ville det være en risiko for at foretaket ble pålagt plikter som ikke sto i forhold til deres økonomiske evner, noe som verken ville være til fordel for foretaket eller deres ansatte.

Departementet er enig med utvalget i at det er tilstrekkelig at konsernet samlet sett oppfyller minstekravene med hensyn til antall medlemmer mv. som etter lovforslaget § 2-3 kreves for å kunne opprette innskuddspensjonsordning. Dette er i samsvar med regelen i lov om foretakspensjon.

12.3 Fordeling av innskudd, avkastning mv.

12.3.1 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår i utkastet § 10-2 første ledd at arbeidstakerne i hvert av foretakene skal utgjøre en egen gruppe innenfor pensjonsordningen. Årlige innskudd, premier og andre tilskudd til pensjonsordningen skal etter utkastet § 10-3 første ledd fordeles på grunnlag av de beløp som trengs for å sikre rettighetene for de medlemmene som inngår i hver gruppe. Det foreslås at ingen av foretakene skal kunne belastes med en større andel av tilskuddet enn det som fremgår av denne regelen. Det vises til at forslaget har sammenheng med at fradragsrett bare skal gis for innbetalinger knyttet til egne ansatte i det foretak som foretar innbetalingen.

Utvalget foreslår videre i utkastet § 10-3 tredje ledd at avkastning og overskudd, samt andre inntekter og kostnader knyttet til pensjonsordningen, skal fordeles forholdsmessig mellom gruppene. Bakgrunnen for dette forslaget er at det ikke skal oppstå en sammenblanding av midler generert av de ulike foretakene. I pensjonsordninger med individuelle konti, hvor den realiserte fordelingen av avkastningen ikke nødvendigvis er forholdsmessig, har utvalget lagt til grunn at avkastning og kostnader bør fordeles på hver gruppe i tråd med realisert avkastning og kostnad.

Foretakene som velger å inngå i en felles pensjonsordning, skal etter utvalgets forslag også kunne velge om de vil ha en felles innskuddsplan, jf. utkastet § 10-2 tredje ledd, eller en særskilt innskuddsplan for hver gruppe, jf. utkastet § 10-2 annet ledd. Dette vil gi foretakene fleksibilitet med hensyn til i hvilken grad en ønsker å utnytte mulighetene som ligger i en felles ordning. Det foreslås at det også kan fastsettes felles regler for bruk av pensjonskapitalen, jf. utkastet § 10-2 tredje ledd.

Utvalget foreslår at pensjonsordningen kan ha felles ordning for forvaltning av alderspensjonskapitalen i samsvar med utkastet §§ 3-1 til 3-4. Det fore-

slås også at pensjonsordningen kan ha felles innskuddsfond. Dette fremgår av utkastet § 10-4. En slik adgang til felles forvaltning og administrasjon av disse midlene vil kunne gi rasjonaliseringsgevinster. Utvalget foreslår i utkastet § 10-4 annet ledd at reglene om forholdsmessig fordeling av tilskudd til pensjonsordningen i utkastet § 10-3 skal gjelde tilsvarende ved disponeringen av felles innskuddsfond. For å sikre at dette overholdes er det foreslått at det skal føres regnskap for midler under felles forvaltning, jf. utkastet 10-4 tredje ledd.

12.3.2 Høringsinstansenes merknader

HSH uttaler at det er viktig for å oppnå mest mulig fleksibilitet samt åpne for ordninger som er best mulig tilpasset behovene til det enkelte foretak, at arbeidstakerne i hvert av foretakene skal kunne utgjøre en egen gruppe innenfor pensjonsordningen. Det vises videre til at adgang til felles forvaltning og administrasjon av alderspensjonskapitalen i foretakene i konsernet er viktig for å kunne utnytte rasjonaliseringsgevinster.

Høringsinstansene har for øvrig ikke merknader til forslagene.

12.3.3 Departementets vurdering

Departementet viser til at det er et hovedprinsipp innen livsforsikring at det overskudd som dannes gjennom forvaltning av midlene skal fordeles på forsikringstakerne etter den enkelte kontrakts bidrag til overskuddsdannelsen. Det vises til forsikringsvirksomhetsloven § 8-1 og pensjonskasseforskriften §§ 2 og 22 som gir forsikringsvirksomhetsloven § 8-1 tilsvarende anvendelse for pensjonskasser. De samme prinsipper gjelder for fordeling av kostnader, tap og inntekter. Det vises til forsikringsvirksomhetsloven § 7-5 med tilhørende forskrift av 21. november 1989 nr. 1167. For pensjonskasser er prinsippet nedfelt i pensjonskasseforskriften § 10.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at de ansatte i hvert foretak skal utgjøre en egen gruppe, og at kostnader, tap, inntekter og overskudd skal fordeles forholdsmessig mellom gruppene, jf. lovforslaget §§ 10-2 og 10-3. Forslaget er en videreføring av ovennevnte prinsipper og skal bidra til at det ikke oppstår en sammenblanding av midler generert av de ulike foretakene. Forslaget må også ses i sammenheng med at fradragsretten for innbetalte innskudd bare skal gis for ansatte i det foretak som foretar innbetalingen. Tilordningen til de enkelte grupper i ordningen skal bidra til å sikre dette. Forslaget er i samsvar med lov om foretakspensjon.

Departementet foreslår videre en regel om at Kredittilsynet i tvilstilfelle skal kunne fastsette hvilken gruppe en arbeidstaker tilhører, jf. lovforslaget 10-2 første ledd. Regelen foreslås bl.a. på bakgrunn av at enkelte konsern praktiserer et system hvor samtlige ansatte har morselskapet i konsernet som formell arbeidsgiver, og at de som arbeider i de øvrige foretak i konsernet leies ut til disse. Forslaget er i samsvar med utvalgets utkast. Tilsvarende regel er gitt i lov om foretakspensjon.

Departementet foreslår i likhet med utvalget at foretak som inngår i en felles pensjonsordning skal kunne velge om de vil ha en felles innskuddsplan for alle medlemmene i pensjonsordningen eller om de vil ha en særskilt innskuddsplan for hver enkelt gruppe. Adgangen til å ha særskilt innskuddsplan

fremgår av lovforslaget § 10-2 annet ledd, mens adgangen til å fastsette felles innskuddsplan fremgår av lovforslaget § 10-2 tredje ledd.

Departementet slutter seg videre til utvalgets forslag om at foretakene som inngår i den felles pensjonsordning kan fastsette felles regler for bruk av pensjonskapitalen. Det vises til lovforslaget § 10-2 tredje ledd. Videre foreslås i § 10-4 første ledd at pensjonsordningen kan ha felles ordning for forvaltning av pensjonskapitalen i samsvar med reglene i lovforslaget §§ 3-2 til 3-5. Pensjonsordningen kan også ha felles innskuddsfond. Departementet antar i likhet med utvalget at slik adgang til felles forvaltning og administrasjon av disse midlene vil kunne gi rasjonaliseringsgevinster for ordningen.

Departementet foreslår i § 10-4 annet ledd at ved disponeringen av felles innskuddsfond skal reglene i lovforslaget § 10-3 gjelde tilsvarende. Lovforslaget § 10-3 gir regler om forholdsmessig fordeling av tilskudd til pensjonsordningen. Videre skal det etter lovforslaget § 10-4 tredje ledd føres regnskap for midlene under felles forvaltning som sikrer at bestemmelsene i § 10-3 blir overholdt. Forslagene er i samsvar med utvalgets forslag. Tilsvarende regler for disponeringen av fellesfond er gitt i lov om foretakspensjon.

12.4 Opphør av konsernforholdet

12.4.1 Utvalgets forslag

Ved opphør av konsernforhold foreslår utvalget i utkastet § 10-5 at foretaket og dets gruppe av medlemmer skal skilles ut fra den felles pensjonsordning. Det samme foreslås å gjelde dersom et tilknytningsforhold som nevnt i utkastet § 10-1 annet ledd opphører.

Utvalget foreslår at utskillelsen skal gjennomføres ved at den del av den felles pensjonsordnings midler som knytter seg til det utskilte foretakets gruppe, skal tilordnes foretaket. Det foreslås et unntak fra dette for så vidt gjelder innskuddsfondet. Innskuddsfondet kan unntas fra fordeling dersom foretakets gruppe av medlemmer utgjør mindre enn en tredel av medlemmene i den felles pensjonsordningen. Unntaket tar sikte på å regulere de mindre omfattende restruktureringene i konsernforhold, og er begrunnet i behovet for å kunne foreta slike omstillinger i næringslivet.

Dersom medlemmene i den gruppe i foretaket som skilles ut fra pensjonsordningen skal sikres pensjon i ny pensjonsordning i en annen institusjon, foreslår utvalget at tilordnede midler skal overføres til denne institusjonen. Pensjonsordningen skal for øvrig avvikles etter lovens regler. Det vises til utkastet § 10-5 fjerde ledd.

12.4.2 Høringsinstansenes merknader

Ingen høringsinstanser har merknader til utvalgets forslag.

12.4.3 Departementets vurdering

Departementet viser til at et foretak kan tre ut av den felles pensjonsordningen av flere årsaker. Et foretak kan på eget initiativ beslutte å gå ut av pensjonsordningen, eller det kan måtte avvikle på grunn av konkurs. Den felles pensjonsordningen vil også måtte opphøre for foretaket dersom lovens krav til felles

pensjonsordning ikke lenger er oppfylt, for eksempel fordi foretaket selges ut av konsernet eller konsernforholdet opphører på annen måte.

Ved opphør av konsernforholdet foreslår departementet i samsvar med utvalgets utkast, at foretaket og dets gruppe av medlemmer skilles ut fra den felles pensjonsordning, jf. lovforslaget § 10-5 første ledd. Når det gjelder fordelingen av pensjonsordningens midler, foreslår departementet i samsvar med utvalgets utkast at den del av den felles pensjonsordnings midler som knytter seg til det utskilte foretakets gruppe, skal tilordnes foretaket. Dette følger av lovforslaget § 10-5 annet ledd. Det foreslås likevel at innskuddsfondet kan unntas fra fordeling dersom det utskilte foretakets gruppe av medlemmer utgjør mindre enn en tredel av medlemmene i den felles pensjonsordningen. Unntaksregelen er beregnet på de mindre omfattende restruktureringer i konsernforhold. Unntaket tilsvarer unntaket for fordeling av premiefond i lov om foretakspensjon.

Dersom det for det utskilte foretakets gruppe er tegnet uførepensjon eller etterlattpensjon, foreslår departementet i forslaget § 10-5 tredje ledd at avsetninger knyttet til slike forsikringer også skal fordeles slik at den del av avsetningene som knytter seg til det utskilte foretakets gruppe, skal tilordnes foretaket. På samme måte som for innskuddsfondet, kan fordeling likevel unnlates dersom det utskilte foretakets gruppe av medlemmer utgjør mindre enn en tredel av medlemmene i den felles pensjonsordningen.

Etter utskillelsen av foretaket blir det spørsmål om pensjonsordningen skal videreføres for foretakets gruppe av medlemmer, eller om pensjonsordningen for foretakets gruppe av medlemmer skal opphøre. Dersom foretakets gruppe av medlemmer fortsatt skal være omfattet av pensjonsordning, kan dette gjøres ved at det opprettes en egen pensjonsordning for foretaket. Det kan også tenkes at foretaket knyttes til en annen pensjonsordning i et konsern eller at foretaket fusjoneres inn i et annet foretak, slik at medlemmene blir omfattet av pensjonsordningen for det overtakende foretaket. Om det skal videreføres en pensjonsordning for det utskilte foretakets gruppe vil som hovedregel være opp til foretaket selv eller i tilfelle det overtakende foretak å bestemme. Dersom det utskilte foretakets gruppe av medlemmer skal sikres pensjon i en ny pensjonsordning i en annen institusjon, foreslår departementet i samsvar med utvalgets utkast at de midler som er tilordnet det utskilte foretaket skal overføres til institusjonen i samsvar med lovforslaget § 8-5. Det vises til lovforslaget § 10-5 fjerde ledd.

Departementet foreslår i samsvar med utvalgets utkast at dersom pensjonsordningen for det utskilte foretakets gruppe av medlemmer skal opphøre, skal pensjonsordningen avvikles, jf. lovforslaget 10-5 fjerde ledd. Avviklingen skal da følge de vanlige regler om avvikling i lovforslaget kapittel 13.

13 Sammenslåing av foretak

13.1 Bakgrunn

Begrepet sammenslåing av foretak brukes både her og i lov om foretakspensjon i en videre betydning enn fusjon i aksjerettslig forstand. Med sammenslåing av foretak menes her enten at det dannes et nytt foretak samtidig som de tidligere foretakene avvikles, eller at et av foretakene overtar de øvrige og viderefører virksomheten, mens de øvrige foretakene avvikles. Det stilles i denne sammenheng ikke krav om at foretakene som skal slås sammen, skal ha samme eller bestemte selskapsformer.

Ved sammenslåing av foretak hvor ett eller flere av foretakene har pensjonsordning fra før, oppstår spørsmål om hvordan de tidligere pensjonsordningene med tilhørende midler skal håndteres, og hvordan foretaket etter sammenslåingen skal organisere sin pensjonsordning. I lov om foretakspensjon er det gitt regler som regulerer disse spørsmålene. Utvalget har i sitt utkast foreslått regler som i stor grad bygger på regelverket i lov om foretakspensjon. Utvalget har i tillegg foreslått regler for det tilfelle at foretak som har innskuddspensjonsordning slås sammen med foretak som har foretakspensjonsordning.

I avsnitt 13.2 nedenfor omtales det tilfellet at foretaket skal ha pensjonsordning etter sammenslåingen. Deretter behandles i avsnitt 13.3 det tilfellet at foretaket ikke skal ha pensjonsordning etter sammenslåingen.

13.2 Foretaket skal ha pensjonsordning etter sammenslåingen

13.2.1 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår at når foretaket etter sammenslåingen skal ha pensjonsordning etter lov om innskuddspensjon, skal foretaket opprette en ny pensjonsordning. Det vises til utkastet § 11-2 første ledd. Midlene i de tidligere pensjonsordningene må da overføres til den nye ordningen. For innskuddspensjoner vil midlene bestå av alderspensjonskapital og innskuddsfond. Av hensyn til likebehandling av de ansatte er det etter forslaget en forutsetning at overføring skjer for samtlige tidligere ordninger.

Utvalget viser til at det i forslag til lov om foretakspensjon er gitt adgang til å videreføre en tidligere pensjonsplan i en ny pensjonsordning, dersom den tidligere pensjonsplanen har bedre ytelser enn den nye pensjonsplanen. Forslaget er der begrunnet med at en slik regel vil bidra til å sikre de ansatte muligheten til å opprettholde den samme retten til opptjening av pensjon etter en sammenslåing, noe som vil kunne gjøre det lettere å gjennomføre hensiktsmessige strukturendringer. Utvalget viser til at ettersom det for innskuddspensjoner ikke er ytelsene, men innskuddenes størrelse som er fastlagt, vil en tilsvarende regel for innskuddspensjoner måtte knytte seg til innskuddsplanen for pensjonsordningen. Utvalget foreslår i utkastet § 11-2 annet ledd en slik regel om at det skal være adgang til å videreføre en tidligere innskudds-

plan i den nye ordningen, dersom den nye innskuddsplanen fastsetter lavere innskudd enn innskuddsplanen for den tidligere ordningen. Slik videreføring skal da skje for de som var medlemmer av den tidligere ordningen på tidspunktet for sammenslåingen.

Utvalget foreslår i utkastet § 11-2 tredje ledd at dersom foretak som deltar i sammenslåingen har foretakspensjonsordning fra tidligere, skal disse kunne videreføre sin ordning for de som var medlemmer av ordningen på tidspunktet for sammenslåingen. Det kan da ikke tas opp nye medlemmer i ordningen. Bakgrunnen for at det ikke stilles krav om at forpliktelsene i foretakspensjonsordningen skal overføres til en innskuddspensjonsordning, er at en sammenslåingsprosess kan være svært komplisert, og at et krav om slik overføring ytterligere vil komplisere dette.

Utvalget foreslår i utkastet § 11-3 at foretaket etter sammenslåingen også kan velge å ha pensjonsordning i henhold til lov om foretakspensjon. Reglene om sammenslåing i forslag til lov om foretakspensjon får da anvendelse. Dersom et foretak som omfattes av en slik sammenslåing har innskuddspensjonsordning, må denne omdannes til foretakspensjonsordning etter reglene i forslag til lov om innskuddspensjon.

13.2.2 Høringsinstansenes merknader

Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH) viser generelt til at forslaget til lovregulering på dette området er en viktig supplering av dagens lovbestemmelser. HSH uttaler at de er særlig opptatt av at regelverket ikke må legge hindringer i veien for å gjennomføre hensiktsmessige strukturendringer i næringslivet. HSH er derfor enig med utvalget i at næringslivets behov for fleksibilitet må telle så mye at det i visse tilfeller åpnes for avvik fra prinsippene om forholdsmessighet og likebehandling.

AktuarKonsulenters Forum reiser spørsmål om sammenhengen mellom regelen om at en bare kan lukke en ordning for de som har mindre enn ti år igjen til pensjonsalder, slik at de øvrige må overføres til en ny ordning, og regelen om at en ved fusjon kan lukke ordningen i et selskap. Det påpekes at det vil være enkelt å omgå hovedregelen ved først å opprette et nytt selskap, som får en innskuddsordning, og deretter fusjonere dette selskapet med det opprinnelige. Alle de som er medlemmer av den opprinnelige ytelsesordningen kan dermed være i en lukket ordning, uansett alder.

Kredittilsynet viser til at det etter forslaget kreves at foretaket etter sammenslåingen må opprette en ny pensjonsordning. Kredittilsynet uttaler blant annet følgende:

> «Etter dagens regler for ytelsespensjon er det mulig å videreføre en av de tidligere pensjonsordningene som foretakets pensjonsordning, jf. avsnitt 6.12.3 i alminnelige merknader. Etter vår vurdering vil det være mer hensiktsmessig at denne adgangen opprettholdes og at dette fremgår klart av lovteksten. Det er særlig i forbindelse med oppkjøp av foretak hvor det vil være naturlig å videreføre en av de tidligere ordningene i stedet for å etablere en helt ny ordning. Det samme antar vi vil gjelde ved fusjon mellom et større og et mindre selskap.»

Kredittilsynet viser videre til at departementet i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) Lov om foretakspensjon gikk inn for at det skulle være opp til foretakene om det

skal opprettes ny pensjonskasse eller ikke, så sant det ikke er påkrevet som følge av annen lovgivning. Kredittilsynet uttaler at det antas at den samme adgangen til videreføring av pensjonskasse må gjelde for innskuddspensjonsordninger, selv om dette ikke fremgår av utredningen.

Kredittilsynet uttaler følgende om regnskapsmessig behandling av pensjonsordningens midler ved en sammenslåing:

> «I forslaget til lov om foretakspensjon er det tatt inn et krav om at midler fra tidligere ordninger skal behandles som særskilte deler i en periode på tre år fra tidspunktet for sammenslåing.
>
> Formålet med bestemmelsen er å sikre at midlene forbeholdes de rettighetshaverne som midlene har vært knyttet til, dersom det kort tid etter sammenslåingen skjer endringer som bryter med forutsetningen for overføringen av midlene til foretakets nye pensjonsordning. Samme behov gjør seg etter Kredittilsynets vurdering gjeldende i forhold til innskuddsfondet hvor den nye pensjonsordningen er en innskuddspensjonsordning.
>
> Det bør derfor i § 11-2 fastsettes en bestemmelse om særskilt regnskapsmessig behandling av pensjonsordningens midler i en periode på tre år på tilsvarende måte som i lov om foretakspensjon. Det vises til at dette kravet vil gjelde dersom det sammenslåtte foretaket velger å opprette en foretakspensjonsordning, jf. § 11-3 første ledd i lovforslaget.»

Næringslivets Hovedorganisasjon har følgende merknad:

> «Ved sammenslåing av foretak vil de(n) eksisterende ordningen(e) kunne videreføres for de som er omfattet av ordningen(e) på tidspunktet for sammenslåingen, mens nyansatte etter sammenslåingen vil kunne få en vesentlig dårligere ordning, eller ingen ordning i det hele tatt. Ref. forslagets § 11-2 og § 11-4. Dette regelverket er nødvendig for å sikre tilstrekkelig fleksibilitet med hensyn til kjøp og salg av bedrifter, men bidrar til at kontinuiteten i pensjonsopptjeningen blir usikker.»

Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund viser til at reglene om sammenslåing og deling av foretak reiser problemstillinger som har relevans i forhold til arbeidsmiljøloven kapittel XII A, Arbeidstakernes rettigheter ved virksomhetsoverdragelse mv. Det vises til at både fristillinger i offentlig sektor og omstillinger (fusjoner/fisjoner osv.) i privat sektor tilsier at en får en bred gjennomgang og endring av lovgivningen med sikte på å styrke arbeidstakernes kollektive rettigheter i pensjonsspørsmål.

13.2.3 Departementets vurdering

Departementet foreslår i likhet med utvalget, at dersom foretaket etter sammenslåingen skal ha pensjonsordning etter lov om innskuddspensjon, må det opprettes ny pensjonsordning for foretaket. Det vises til lovforslaget § 11-2 første ledd. Dette er lagt til grunn for så vidt gjelder foretakspensjon, og bør etter departementets syn også gjelde for innskuddspensjonsordninger. Dersom slik ny pensjonsordning opprettes etter sammenslåingen, skal pensjonsordningen omfatte alle ansatte fra de tidligere foretakene, også ansatte i foretak som ikke har hatt pensjonsordning fra før. Reglene om sammenslåing av foretak foreslås å komme til anvendelse når minst ett av foretakene har innskuddspensjonsordning fra før, jf. lovforslaget § 11-1. Det foreslås at reglene om sam-

menslåing i loven her skal gjelde selv om sammenslåingen også omfatter foretak som har foretakspensjonsordning.

Departementet foreslår videre at midlene i de tidligere ordningene skal overføres til den nye ordningen. Dette følger av lovforslaget § 11-2 første ledd. For innskuddspensjonsordninger vil dette omfatte pensjonskapital og innskuddsfond i de tidligere ordningene.

Ved opprettelsen av den nye pensjonsordningen er utgangspunktet at det skal skje en likebehandling av de ansatte som kommer inn i ordningen. Departementet foreslår likevel at dersom en innskuddsplan fra en tidligere pensjonsordning fastsetter høyere innskudd enn innskuddsplanen i den nye ordningen, skal det være adgang til å videreføre den tidligere innskuddsplanen. Det vises til lovforslaget § 11-2 annet ledd. Slik videreføring vil gjelde for de som var medlemmer av den tidligere ordningen på tidspunktet for sammenslåingen. Dette innebærer at ulikheter mellom de tidligere ordningene videreføres i den nye pensjonsordningen, og vil medføre at ansatte i samme foretak i slike tilfeller gis ulike pensjonsrettigheter. Forslaget er begrunnet med at en slik adgang bidrar til å sikre at ansatte kan opprettholde den samme retten til opptjening av pensjon etter en sammenslåing. En slik adgang vil kunne gjøre det lettere å gjennomføre hensiktsmessige strukturendringer. Forslaget er i samsvar med utvalgets utkast. En tilsvarende regel om videreføring av pensjonsplaner er gitt i lov om foretakspensjon.

Departementet viser til at utvalget har foreslått at dersom et foretak som deltar i sammenslåingen har pensjonsordning etter lov om foretakspensjon, og foretaket etter sammenslåingen skal ha innskuddspensjonsordning, kan foretakspensjonsordningen videreføres for de som var medlemmer av ordningen på tidspunktet for sammenslåingen. Forslaget er begrunnet med at et krav om at forpliktelsene i en foretakspensjonsordning skal overføres til en innskuddspensjonsordning vil kunne komplisere sammenslåingsprosessen i for stor grad. AktuarKonsulenters Forum har påpekt at en slik regel vil gi mulighet for omgåelse av bestemmelsen om at en ved omdanning bare kan videreføre en foretakspensjonsordning for de som har ti år eller mindre igjen til pensjonsalder, jf. lovforslaget § 14-2. Departementet viser til at det er en rekke organisatoriske og andre forhold knyttet til en fusjon, som både vil være tids- og kostnadskrevende. Departementet mener at dette gjør det mindre sannsynlig at bestemmelsen vil bli benyttet til å omgå omdanningsreglene i lovforslaget kapittel 14. Departementet antar videre at det bør være tilsvarende regler for omdanning i lov om foretakspensjon og lov om innskuddspensjon. For å bidra til at sammenslåinger kan foregå så fleksibelt som mulig, slutter departementet seg til utvalgets utkast til bestemmelse. Det vises til lovforslaget § 11-2 tredje ledd.

Dersom foretaket velger å ikke videreføre foretakspensjonsordningen, foreslås at reglene i lovforslaget § 14-2 om omdanning av foretakspensjonsordning skal gjelde tilsvarende, jf. lovforslaget § 11-2 tredje ledd. Dette innebærer at foretakspensjonsordningen skal avvikles etter de vanlige reglene om avvikling i lov om foretakspensjon og omdannes til innskuddspensjonsordning.

Både for videreføring av tidligere innskuddsplaner og tidligere foretakspensjonsordninger er det etter lovforslaget § 11-2 fjerde ledd et vilkår at samtlige tidligere innskuddsplaner eller foretakspensjonsordninger blir videreført.

For innskuddsplanene innebærer dette at samtlige innskuddsplaner som er bedre enn den nye innskuddsplanen må videreføres. Regelen er begrunnet i hensynet til størst mulig grad av likebehandling av de ansatte.

Utvalget foreslår at foretaket etter sammenslåingen skal kunne velge å opprette pensjonsordning etter lov om foretakspensjon. Departementet slutter seg til utvalgets forslag. Sammenslåingen skal da foretas i henhold til reglene om sammenslåing i lov om foretakspensjon kapittel 13. Dette følger av lovforslaget § 11-3. Dersom foretak som omfattes av sammenslåingen har innskuddspensjonsordning fra tidligere, må denne omdannes til foretakspensjonsordning. Det foreslås at dette gjøres etter de vanlige regler om omdanning i forslag til lov om innskuddspensjon § 14-1.

Departementet viser til at Kredittilsynet i sin høringsuttalelse har gitt uttrykk for at det ved sammenslåing etter lov om innskuddspensjon bør gis regler om særskilt regnskapsmessig behandling av pensjonsordningens midler i en periode på tre år etter sammenslåingen, slik det er gjort i lov om foretakspensjon. For innskuddspensjonsordninger vil slike regler kunne være aktuelt for innskuddsfondet. Departementet viser til at innskuddsfondet har en mer avgrenset funksjon i lov om innskuddspensjon enn tilsvarende midler i foretakspensjonsordninger. Etter departementets vurdering er ikke behovet for slike regler det samme for innskuddspensjonsordninger som for foretakspensjonsordninger, og det foreslås derfor ikke regler om dette.

13.3 Foretaket skal ikke ha pensjonsordning etter sammenslåingen

13.3.1 Utvalgets forslag

Dersom foretaket ikke skal ha pensjonsordning etter sammenslåingen, er spørsmålet om de tidligere pensjonsordningene kan videreføres eller om de må avvikles.

Utvalget viser til at det etter lov om foretakspensjon er foreslått at det skal være adgang til å videreføre tidligere ordninger for de som var medlemmer av ordningene på tidspunktet for sammenslåingen. Dette gjelder selv om ordningene er ulike, og selv om ett eller flere av foretakene som omfattes av sammenslåingen ikke har pensjonsordning fra tidligere. Dette innebærer at ulikheter i pensjonsordningene blir videreført i det nye foretaket. Begrunnelsen for regelen er at et krav om at samtlige tidligere ordninger måtte avvikles, ville være å tillegge sammenslåingen virkninger for ulike grupper av ansatte som er lite forenlig med det forhold at virksomheten de er tilknyttet, videreføres i en ny organisatorisk ramme.

Utvalget uttaler at det i utgangspunktet ser det som uheldig at arbeidstakere i et nytt foretak kan ha ulike pensjonsordninger, men har funnet å slutte seg til de vurderinger som er gjort av dette i lov om foretakspensjon. Utvalget foreslår derfor i utkastet § 11-4 første ledd en tilsvarende regel for innskuddspensjonsordninger, slik at det også for sammenslåinger etter lov om innskuddspensjon skal være adgang til å videreføre eksisterende ordninger for de som var medlemmer av ordningene på tidspunktet for sammenslåingen. Videreføring forutsettes bare å kunne skje når samtlige tidligere ordninger blir videreført.

Foretaket kan alternativt velge å ikke videreføre tidligere pensjonsordninger, jf. utkastet § 11-4 annet ledd. Pensjonsordningene skal da opphøre og avvikles. Innskuddspensjoner skal avvikles etter reglene i lovutkastet her, mens foretakspensjonsordninger skal avvikles etter reglene i lov om foretakspensjon.

13.3.2 Høringsinstansenes merknader

HSH uttaler at det er positivt at det foreslås adgang til å videreføre tidligere pensjonsordninger for de som var medlemmer av ordningene på tidspunktet for sammenslåingen i de tilfeller foretaket ikke skal ha en pensjonsordning etter sammenslåingen.

Høringsinstansene har for øvrig ingen merknader til forslaget.

13.3.3 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at foretaket, dersom det ikke skal ha egen pensjonsordning etter sammenslåingen, kan velge enten å videreføre eksisterende pensjonsordninger eller å avvikle ordningene, jf. lovforslaget § 11-4.

Som utvalget påpeker, vil en videreføring av tidligere pensjonsordninger medføre at ulikheter i pensjonsvilkårene blir videreført i det nye foretaket. Departementet er enig med utvalget i at dette i utgangspunktet er lite ønskelig. Både hensynet til de berørte arbeidstakere og behovet for fleksible regler tilsier imidlertid en slik regel. Videreføring av eksisterende pensjonsordning kan etter forslaget bare omfatte de som var medlemmer i ordningen på tidspunktet for sammenslåingen. Det foreslås at det ikke skal være adgang til å ta opp nye medlemmer i ordningen. Det er videre et vilkår at en eventuell videreføring skal gjelde alle tidligere pensjonsordninger. Det vises til lovforslaget § 11-4 første ledd. Forslagene er i samsvar med lov om foretakspensjon.

Dersom foretaket velger å ikke videreføre tidligere pensjonsordninger, foreslår departementet i samsvar med utvalgets utkast at ordningene skal opphøre og avvikles. Det vises til lovforslaget § 11-4 annet ledd. Tidligere innskuddspensjonsordninger foreslås avviklet etter reglene i loven her, mens tidligere foretakspensjonsordninger foreslås avviklet etter reglene i lov om foretakspensjon.

13.4 Skattemessige vurderinger

De sentrale skatterettslige problemstillingene ved en sammenslåing av ett eller flere foretak med pensjonsordning i henhold til forslaget, er knyttet til den skattemessige behandlingen av overføring av en pensjonsordnings midler fra et foretak til et annet i forbindelse med sammenslåingen.

En innskuddsordnings midler er nærmere definert i lovforslaget § 8-1 første ledd. Den del av pensjonsordningens midler som anses overført til de pensjonsberettigede med bindende virkning, reiser ikke skatterettslige spørsmål ved en sammenslåing av foretak. Dette er midler som ikke kommer til beskatning før de utbetales som pensjon til de berettigede eller som et engangsbe-

løp. Det gjelder uavhengig av hva som skjer med foretaket eller institusjonen pensjonsordningen er opprettet i.

Av pensjonsordningens midler er det bare midlene i innskuddsfondet som ikke er overført til de pensjonsberettigede med bindende virkning for foretaket. Innskuddsfondet er etter departementets syn en betinget avsetning, skattemessig sett. Det er en forutsetning for den gunstige skattemessige behandlingen av innskuddsfondet at midlene forblir i dette fondet etter de vilkår som gjelder for dette. Det reiser i denne sammenheng spørsmål om det er å anse som et brudd på de skattemessige betingelsene at det skjer en overføring av innskuddsfondet til et innskuddsfond i en innskuddspensjonsordning i et annet foretak i forbindelse med sammenslåing av foretakene. Et brudd vil utløse beskatning på det overdragende foretakets hånd. Etter departementets syn vil en slik overføring i seg selv ikke anses som brudd på forutsetningene for den gunstige skattemessige behandlingen av innskuddsfondet, så lenge det skjer en overføring sammen med innskuddspensjonsordningen. Anvendelsen av midlene i innskuddsfondet forblir bundet innenfor det som følger av lovforslaget. Overføringen vil dermed ikke i seg selv utløse inntektsføring av midlene i fondet.

Departementet antar at den samme vurderingen av om det er brudd på forutsetningene for den gunstige skattemessige behandlingen også må gjelde i de tilfellene der foretaket etter sammenslåingen skal ha foretakspensjonsordning etter lov om foretakspensjon og et eller flere av de sammenslåtte foretakene har hatt innskuddspensjon i henhold til lovforslaget. I så fall vil midler i innskuddsfondet i tidligere ordninger overføres til premiefondet i pensjonsordningen i det sammenslåtte foretaket, jf. lovforslaget § 11-3 første og annet ledd og § 14-1. Departementet begrunner en slik løsning med at det gjelder to lovregulerte pensjonsordninger med den samme gunstige skattemessige behandling. Videre har innskuddsfond og premiefond samme formål i de to ordningene, og det er foreslått de samme regler for anvendelse av midlene.

En overføring av midlene fra det overdragende foretaket til det overtakende utløser imidlertid beskatning etter de alminnelige regler om realisasjon, uttak eller utbytte. For at en sammenslåing skal være en skattefri fusjon etter bestemmelsene i skatteloven kapittel 11 må vilkårene etter dette kapittelet være oppfylt. Det vises for øvrig til avsnittet om skattemessige vurderinger ved deling av foretak.

14 Deling av foretak

14.1 Bakgrunn

Begrepet deling av foretak benyttes her som en samlebetegnelse på flere ulike former for deling og utskilling av foretak. Deling av foretak omfatter det at foretaket blir delt i to eller flere nye foretak, at en del av foretaket blir utskilt og overført til et nytt eller til et annet eksisterende foretak, at en del av foretakets samlede virksomhet blir utskilt og overført til annet foretak, eller avvikling av en del av foretakets samlede virksomhet.

Deling av foretak reiser problemstillinger som særlig er knyttet til fordeling av pensjonsordningens midler og videreføring av pensjonsordninger for de foretak som etableres ved delingen. Forslagene til regler bygger i stor grad på reglene i lov om foretakspensjon.

14.2 Deling av foretak i flere nye foretak

14.2.1 Utvalgets forslag

Deling av ett foretak i flere nye foretak innebærer at det tidligere foretaket avvikles. Utvalget foreslår i utkastet § 12-1 første ledd at pensjonsordningen da skal fordeles slik at det opprettes nye pensjonsordninger i hvert av de nye foretakene. Dersom foretakene etter oppdelingen fremdeles er innenfor samme konsern, er det likevel mulig å videreføre pensjonsordningen som en felles pensjonsordning for de nye foretakene, jf. reglene om konsernforhold i lovutkastet kapittel 10.

Ved deling av foretakets pensjonsordning må det foretas en fordeling av pensjonsordningens midler. Utvalget foreslår i utkastet § 12-1 annet ledd at pensjonskapital knyttet til den tidligere ordningen skal fordeles mellom medlemmene på grunnlag av opptjent pensjonskapital for hvert medlem. Avkastning frem til tidspunktet for deling av foretaket skal etter forslaget være tilført pensjonskapitalen før fordelingen. Når det gjelder fordelingen av innskuddsfondet, viser utvalget til at det i forslag til lov om foretakspensjon er drøftet hvordan premiefondet bør fordeles. Utvalget uttaler følgende i NOU 1999: 32, side 83:

> «I Ot.prp. nr. 47 (1998-99) Lov om foretakspensjon er det drøftet hvordan premiefondets midler bør fordeles. Det er vist til at premiefondets midler primært skal sikre at fremtidige premier blir betalt, og at det derfor ikke anses rimelig å fordele midlene på grunnlag av allerede opptjent pensjon, som premiereserven er et uttrykk for. Det er derfor foreslått at premiefondsmidlene skal fordeles på grunnlag av premien i delingsåret og beregnet premie for de tre påfølgende årene. Beregningen av de framtidige premiene skal skje på grunnlag av lønn og pensjonsytelser ved delingen. Utvalget foreslår at innskuddsfondet i innskuddsbaserte pensjonsordninger fordeles etter et tilsvarende prinsipp. Innskuddsfondet foreslås således fordelt mellom medlemmene på grunnlag av gjennomsnittet av innskudd for hvert medlem i deling-

> såret og de tre påfølgende år. Beregningen skal skje ut fra lønnsforholdene ved delingen. Det vises til lovutkastet § 12-1 annet ledd.»

Hvert av de nye foretakene skal etter utvalgets forslag benytte midlene som er tilordnet foretaket og dets gruppe av medlemmer til å sikre medlemmene tilsvarende pensjonsordning. Det vises til utkastet § 12-1 tredje ledd.

Utvalget har i utkastet § 12-1 fjerde ledd foreslått at ansatte som av ulike årsaker ikke overføres til noen av de nye foretakene, skal sikres rett til pensjonskapital etter reglene i lovutkastet kapittel 6. Forslaget bygger på samme prinsipp som den tilsvarende regelen i lov om foretakspensjon.

En årsak til at ansatte ikke overføres til noen av de nye foretakene kan være at denne del av foretakets virksomhet blir avviklet i forbindelse med delingen. For slike tilfeller foreslår utvalget at reglene om avvikling av virksomhet i foretaket skal gjelde tilsvarende, jf. utkastet § 12-1 fjerde ledd.

Dersom foretaket som deles har pensjonskasse, foreslår utvalget at pensjonskassen skal avvikles og egenkapitalen disponeres etter regelen i § 13-3 fjerde ledd. Det vises til utkastet § 12-1 femte ledd.

14.2.2 Høringsinstansenes merknader

AktuarKonsulenters Forum har følgende merknad vedrørende fordeling av innskuddsfondet:

> «Teksten sier at innskuddsfondet skal fordeles mellom medlemmene. Det vil si at hvert medlem får øket sin pensjonskapital med en andel av innskuddsfondet. Dette bryter med tilsvarende regel i den foreslåtte lov om foretakspensjon, der premiefondet fordeles mellom foretakene i forhold til medlemmenes premier. I forslaget til lov om foretakspensjon opprettholder dermed foretaket eiendomsretten til premiefondet, men i dette lovutkast vil det bli tilført medlemmene ved en fisjon.
>
> Vi foreslår at teksten endres slik at den kun beskriver prinsippet for hvordan innskuddsfondet skal fordeles mellom de enkelte foretak slik at det fortsatt er foretakets eiendom.»

Næringslivets Hovedorganisasjon gir uttrykk for tilsvarende synspunkt.

*Kredittilsynet*uttaler følgende:

> «I § 12-1 femte ledd fastsettes det at dersom foretaket som deles har pensjonsordning i pensjonskasse, skal pensjonskassen avvikles og egenkapitalen disponeres etter § 13-3 fjerde ledd. Denne bestemmelsen innebærer at samtlige nye foretak må etablere en ny pensjonsordning dersom de skal ha slike ordninger.
>
> I samsvar med det som er nevnt ovenfor under § 11-2 bør det etter vår vurdering være adgang til å opprettholde den eksisterende pensjonskasse for et av foretakene, samtidig som det skjer en utskillelse av midlene som skal overføres til de nye foretakenes pensjonskasser.»

Norske Pensjonskassers Forening (NPF) uttaler:

> «Etter NPFs syn er det ikke grunn til å påby at innskuddsfond som ikke tilhører pensjonskapitalen, skal deles ved deling av foretak. Her bør foretaket ha styringsretten. NPF antar at styringsrett her for foretaket ikke vil representere noe brudd på konsernbidragsreglene i aksjelovene eller noe brudd på bestemmelsene i lov om

forsikringsvirksomhet eller skatteloven. Eventuelle problemer i forhold til disse regelverk bør det i tilfelle redegjøres for i proposisjonen.»

14.2.3 Departementets vurdering

Departementet viser til at deling av foretak innebærer at det tidligere foretaket avvikles. Det må foretas en fordeling av pensjonsordningens forpliktelser og midler. Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at når foretaket deles i to eller flere nye foretak, skal pensjonsordningen deles på samme måte. Deling av midlene skal således etter forslaget skje på grunnlag av medlemmene som overføres til hvert av de nye foretakene. Det vises til lovforslaget § 12-1 første ledd.

Det foreslås at pensjonskapitalen knyttet til pensjonsordningen skal fordeles mellom medlemmene på grunnlag av opptjent pensjonskapital for hvert medlem, jf. lovforslaget § 12-1 annet ledd. Avkastning frem til tidspunktet for deling skal være tilført pensjonskapitalen før fordelingen.

Når det gjelder fordelingen av innskuddsfondet viser departementet til at utvalget har foreslått en fordeling på grunnlag av gjennomsnittet av innskudd for hvert av medlemmene i delingsåret og de tre påfølgende år, beregnet ut fra lønnsforholdene ved delingen. Forslaget er basert på reglene om fordeling av premiefondet i lov om foretakspensjon. Departementet viser til at innskuddene i de tre påfølgende årene for dem som fortsetter i foretaket vil bli de samme som i delingsåret når en skal beregne innskuddene ut fra lønnsforholdene ved delingen. Det er for øvrig ikke det samme behov for «glatting» av grunnlaget i innskuddsordninger som det kan være i forbindelse med lineær opptjening av pensjon. Departementet foreslår derfor at en i stedet fordeler innskuddsfondet på grunnlag av innskuddet for hvert av medlemmene i delingsåret. Det vises til lovforslaget § 12-1 annet ledd.

Flere høringsinstanser har reist spørsmål ved utvalgets forslag om at innskuddsfondet skal fordeles mellom medlemmene i pensjonsordningen. Det vises til at det etter den tilsvarende regelen om fordeling av premiefondet i lov om foretakspensjon bare skal foretas en fordeling mellom foretakene. Foretakene vil da opprettholde eiendomsretten til premiefondet. Departementet er enig i at det bør være tilsvarende regler for fordeling av innskuddsfondet som for premiefondet, og foreslår at innskuddsfondet skal fordeles mellom foretakene og videreføres som innskuddsfond i pensjonsordningene i de nye foretakene, jf. lovforslaget § 12-1 annet ledd.

Hvert av de nye foretakene skal etter lovforslaget § 12-1 tredje ledd benytte midlene som er tilordnet foretaket til å sikre medlemmene en tilsvarende pensjonsordning som de hadde i det tidligere foretaket. Det skal således opprettes nye pensjonsordninger i hvert av de nye foretakene.

Departementet foreslår i likhet med utvalget at dersom det er ansatte som ikke skal overføres til et av de nye foretakene i forbindelse med delingen, skal disse sikres rett til pensjonskapital etter reglene i lovens kapittel 6 om opphør av medlemskap. Dersom årsaken til at ansatte ikke overføres til nytt foretak er at en del av virksomheten avvikles i forbindelse med delingen, skal likevel reglene om avvikling av virksomhet i foretaket gjelde tilsvarende. Det vises til lovforslaget § 12-1 fjerde ledd.

Utvalget har foreslått at dersom foretaket som deles har pensjonskasse, skal denne avvikles og egenkapitalen disponeres etter reglene som gjelder ved avvikling av pensjonskasse. Disse reglene går ut på at egenkapitalen etter sluttregnskapet skal anvendes som fastsatt i vedtektene, og for øvrig kan utbetales til foretaket etter samtykke fra Kredittilsynet, jf. lovforslaget § 13-3 fjerde ledd. Departementet viser til at den tilsvarende regelen etter lov om foretakspensjon er at pensjonskassen skal avvikles, likevel slik at sikkerhetsfond og egenkapital i pensjonskassen skal deles og tilordnes hvert av de nye foretakene på grunnlag av premiereserven for hvert foretaks gruppe av medlemmer. Etter departementets vurdering vil det være behov for tilsvarende regler om fordeling av pensjonskassens sikkerhetsfond og egenkapital ved deling etter lov om innskuddspensjon. Fordelingsgrunnnlaget for innskuddspensjonsordninger vil måtte være opptjent pensjonskapital for hvert foretaks gruppe av medlemmer. Departementet foreslår etter dette at dersom foretaket som deles har innskuddspensjonsordning i pensjonskasse, skal pensjonskassen avvikles, likevel slik at sikkerhetsfond og egenkapital deles og tilordnes hvert av de nye foretakene på grunnlag av opptjent pensjonskapital for hvert foretaks gruppe av medlemmer. Det vises til lovforslaget § 12-1 femte ledd.

14.3 Utskilling av en del av foretaket

14.3.1 Utvalgets forslag

Utskilling av en del av foretaket vil, til forskjell fra deling av foretaket, ikke medføre at det opprinnelige foretaket avvikles. Den utskilte delen kan overføres til et eget, nytt foretak eller til et annet, eksisterende foretak.

Utvalget foreslår i utkastet § 12-2 første ledd at reglene om deling av foretak i utkastet § 12-1 første til fjerde ledd skal gjelde tilsvarende når en del av foretaket blir utskilt til et nytt foretak. Det vil si at det må foretas en tilsvarende fordeling av pensjonskapitalen og innskuddsfondet mellom de ansatte som overføres til det nye foretaket, og de som blir tilbake i det opprinnelige foretaket. Den del av midlene som skal tilordnes medlemmene i det nye foretaket, overføres til en ny pensjonsordning der. Reglene vil bare få anvendelse når utskillingen medfører at det overføres ansatte til det nye foretaket.

Utvalget viser til at det i forslag til lov om foretakspensjon er foreslått at premiefondet kan unntas fra fordeling dersom det er mindre enn en tredel av medlemmene i foretaket som overføres til det nye foretaket. Dette er begrunnet i premiefondets særlige oppgave med å sikre fremtidige premiebetalinger. Utvalget foreslår i utkastet § 12-2 første ledd en tilsvarende regel for innskuddspensjon. Dette innebærer at innskuddsfondet kan unntas fra fordeling dersom det er mindre enn en tredel av medlemmene som overføres til det nye foretaket.

Reglene som foreslås for utskilling av en del av foretaket til et nytt foretak, foreslås å gjelde tilsvarende når en del av foretaket blir utskilt til et annet eksisterende foretak. Det vises til utkastet § 12-2 annet ledd. Også her vil det være en forutsetning at en del av de ansatte i foretaket overføres til det andre foretaket. Dersom det foretaket som medlemmene overføres til har egen pensjonsordning, foreslår utvalget at reglene om sammenslåing av foretak skal

gjelde tilsvarende, jf. utkastet § 12-2 annet ledd. Før øvrig foreslås at reglene i utkastet § 11-4 eller kapittel 6 skal gjelde.

14.3.2 Høringsinstansenes merknader

AktuarKonsulenters Forum og *Næringslivets Hovedorganisasjon* har avgitt følgende uttalelse:

> «Vi er av den mening at det er svært vanskelig å vite forskjellen mellom en deling og en utskilling. Til tross for dette innebærer lovutkastet en vesensforskjell i delingsregelen, da innskuddsfondet kan unntas fra fordeling hvis det er mindre enn 1/3 av medlemmene som utskilles. Hvis det i prinsippet er det samme som skjer, men det kalles deling, skal innskuddsfondet fordeles selv om det er mindre enn 1/3 som er medlemmer i det ene foretaket.
>
> Dette må klargjøres, enten ved å innføre definisjoner i § 1-2, eller ved å klargjøre forskjellen i dette kapittel.»

14.3.3 Departementets vurdering

Departementet viser til at utskilling av en del av foretaket innebærer at en del av foretaket skilles ut og overdras til et nyopprettet foretak eller til et annet eksisterende foretak. Foretaket som utskillelsen skjer fra, vil dermed fortsatt bestå. Utskilling av en del av foretaket atskiller seg på denne måten fra deling av foretak, hvor foretaket som deles blir avviklet.

Virkningen for de ansatte vil langt på vei bli den samme ved en utskilling fra foretaket som ved en deling av foretaket. Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at reglene om deling av foretak gis tilsvarende anvendelse i tilfellene hvor det foretas utskilling av en del av foretaket til et nytt foretak, jf. lovforslaget § 12-2 første ledd. Dette innebærer at pensjonsordningens midler skal fordeles mellom medlemmene som skilles ut i det nye foretaket og de medlemmer som blir tilbake i foretaket. Det foreslås likevel en særregel for fordeling av innskuddsfondet, ved at innskuddsfondet kan unntas fra fordeling dersom det er mindre enn en tredel av medlemmene i pensjonsordningen som overføres til det nye foretaket. Regelen er begrunnet med hensynet til behovet for omstilling og strukturendring i næringslivet.

Departementet foreslår i likhet med utvalget at reglene for utskilling av en del av foretaket til et nytt foretak, skal gjelde tilsvarende når en del av foretaket blir utskilt og overført til et annet eksisterende foretak. Det vises til lovforslaget § 12-2 annet ledd. I sistnevnte tilfelle kan forholdet være at det foretaket medlemmene overføres til har pensjonsordning allerede. Departementet foreslår i likhet med utvalgets utkast at bestemmelsene om sammenslåing av foretak i foreslått kapittel 11 i så fall skal komme til anvendelse. Dersom dette ikke er tilfelle, foreslås at medlemmene sikres rett til pensjon enten ved videreføring av tidligere pensjonsordning etter § 11-4 eller ved utstedelse av pensjonskapitalbevis etter kapittel 6, jf. lovforslaget § 12-2 annet ledd.

14.4 Avvikling av virksomhet i foretaket

14.4.1 Utvalgets forslag

Dersom en virksomhet i foretaket blir utskilt og avviklet, foreslår utvalget i utkastet § 12-3 første ledd at det skal foretas en fordeling av pensjonsordningens midler mellom den gruppe av medlemmer som må slutte i foretaket og den gruppe som blir tilbake i foretaket. Det foreslås at fordelingen skal skje etter reglene for deling av foretak. Dette innebærer at alderspensjonskapital på felleskonto skal fordeles mellom medlemmene på grunnlag av opptjent pensjonskapital for hvert medlem. Innskuddsfondet skal fordeles på grunnlag av gjennomsnittlig innskudd for hvert medlem i opphørsåret og de tre følgende år. Er det mindre enn to tredeler av medlemmene som må slutte i foretaket, foreslår utvalget at innskuddsfondet skal unntas fra fordeling.

Med begrepet virksomhet har utvalget lagt til grunn et skatterettslig virksomhetsbegrep. Dette er samme forståelse av begrepet som i forslag til lov om foretakspensjon. Det er vist til Ot.prp. nr. 47 (1998-99) Lov om foretakspensjon side 208-210.

Utvalget foreslår i utkastet § 12-3 annet ledd at midlene som tildeles de medlemmer som skal slutte i foretaket, disponeres etter reglene om avvikling av pensjonsordningen, jf. utkastet § 13-3 første til tredje ledd. Dette innebærer blant annet at regelen i utkastet § 13-3 annet ledd om at ingen kan tildeles mer fra innskuddsfondet enn det som trengs for å sikre fortsatt innbetaling av innskudd i inntil fem år eller i tilfelle en kortere periode frem til oppnådd pensjonsalder, får tilsvarende anvendelse. Det innebærer videre at reglene i kapittel 6 om opphør av medlemskap og utstedelse av pensjonskapitalbevis skal gjelde tilsvarende, jf. utkastet § 13-3 tredje ledd.

Utvalget viser til at det i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) Lov om foretakspensjon § 14-3 fjerde ledd er foreslått at reglene om avvikling av virksomhet i foretaket skal gjelde tilsvarende dersom den samlede virksomheten i foretaket innskrenkes i løpet av to år på en slik måte at det må likestilles med avvikling av en virksomhet. Det må settes krav både til omfang og varighet av innskrenkningen for at regelen skal få anvendelse. Kredittilsynet skal i tvilstilfelle avgjøre om dette er tilfelle. Bakgrunnen for denne regelen er at de samme hensyn langt på vei gjør seg gjeldende ved en gradvis innskrenkning av den samlede virksomheten som ved en avvikling av en virksomhet i foretaket. Utvalget foreslår i utkastet § 12-3 tredje ledd en tilsvarende regel for foretak som har innskuddspensjonsordning.

14.4.2 Høringsinstansenes merknader

Ingen høringsinstanser har uttalt seg om dette punktet.

14.4.3 Departementets vurdering

Departementet foreslår i likhet med utvalget at utskilling og avvikling av en del av foretakets samlede virksomhet bør behandles etter reglene om deling av foretak og utskilling av virksomhet. Det vises til at det er så stor grad av likhet med delingstilfellene at det er rimelig å ha en tilsvarende fordeling av pensjonsordningens midler. Pensjonsordningens midler skal da fordeles mellom den gruppe av medlemmer som må slutte i foretaket og den gruppe som blir

tilbake i foretaket etter reglene om deling i lovforslaget § 12-1 annet ledd, jf. lovforslaget § 12-3 første ledd. Dette betyr at pensjonskapital på felleskonto skal fordeles mellom medlemmene på grunnlag av opptjent pensjonskapital for hvert medlem. Innskuddsfondet skal fordeles på grunnlag av innskuddet for hvert medlem i opphørsåret. Innskuddsfondet skal likevel unntas fra fordeling når det er mindre enn to tredeler av medlemmene i pensjonsordningen som må slutte i foretaket.

Departementet foreslår i § 12-3 annet ledd at midler som er tildelt den gruppe som skal slutte i foretaket, skal disponeres etter reglene om avvikling av pensjonsordning i lovforslaget § 13-3 første til tredje ledd. Dette er i samsvar med utvalgets forslag. Dette innebærer blant annet at for denne gruppen av medlemmer skal reglene om fordeling av innskuddsfondet mellom medlemmene og foretaket i lovforslaget § 13-3 annet ledd gjelde tilsvarende. Videre skal de medlemmene som slutter i foretaket sikres rett til opptjent pensjonskapital etter lovforslaget kapittel 6, jf. lovforslaget § 13-3 tredje ledd.

Utvalget viser til at det i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) Lov om foretakspensjon er foreslått at reglene om avvikling av virksomhet i foretaket skal gjelde tilsvarende dersom virksomheten i foretaket innskrenkes i løpet av to år på en slik måte at det må likestilles med en avvikling av en virksomhet. Det må settes krav både til omfang og varighet av innskrenkningen for at regelen skal få anvendelse. Kredittilsynet skal i tvilstilfelle avgjøre om dette er tilfelle. Bakgrunnen for denne regelen er at de samme hensyn langt på vei gjør seg gjeldende ved en gradvis innskrenking av den samlede virksomheten som ved en avvikling av en virksomhet i foretaket. Utvalget foreslår en tilsvarende regel for foretak som har innskuddspensjonsordning. Departementet slutter seg til dette. Det vises til lovforslaget § 12-3 tredje ledd.

14.5 Skattemessige vurderinger

Ved overføring av en pensjonsordnings midler fra et foretak til et annet i forbindelse med deling av foretak, utskilling av en del av foretak mv., må det tas stilling til de skattemessige konsekvenser.

Det fremgår av lovforslaget § 8-1 hva som er pensjonsordningens midler. En del av midlene anses overført de pensjonsberettigede med bindende virkning for foretaket. Disse midlene utløser etter departementets syn ikke beskatning verken for foretaket eller de pensjonsberettigede. Midlene kommer til beskatning på de pensjonsberettigedes hånd først ved utbetaling av pensjon eller som engangsutbetaling etter lovforslaget § 7-4 fjerde ledd og sjette ledd.

Den andre delen er midler i innskuddsfondet. Innskuddsfondet er bl.a. foretakets buffer for fremtidige innskudd, jf. omtale i avsnitt 11.3, og er etter departementets oppfatning en betinget avsetning, skattemessig sett. Det er en forutsetning for den gunstige skattemessige behandlingen at midlene forblir innskuddsfondsmidler. En deling av foretaket og tilhørende deling av pensjonsordningens midler, reiser derfor spørsmål om overføring av innskuddsfondet sammen med pensjonsordningen utløser beskatning på det overdragende foretakets hånd på grunn av brudd på betingelsene. Etter departementets oppfatning vil en overføring i seg selv ikke anses som brudd på forutsetningene for avsetningen. Det er etter departementets syn en forutsetning for

at det ikke skal foretas en inntektsføring av innskuddsfondsmidlene at overføringen skjer sammen med innskuddspensjonsordningens øvrige midler etter lovforslaget.

I utgangspunktet skal enhver transaksjon som skjer i forbindelse med fisjon behandles etter de alminnelige regler i skatteloven. En overføring av verdier fra det overdragende foretak utløser beskatning etter de alminnelige regler om realisasjon, uttak og utbytte. Det følger av skatteloven kapittel 11 når en fisjon er skattefri. Det vises i denne sammenheng til § 11-8, hvor midlene i innskuddsfondet etter departementets oppfatning inngår i foretakets nettoverdi.

15 Opphør og avvikling

15.1 Bakgrunn

I lov om foretakspensjon er det gitt regler om når en foretakspensjonsordning kan eller skal opphøre, og hvordan midlene i pensjonsordningen skal fordeles når ordningen avvikles. Problemstillingene vil være de samme for innskuddspensjonsordninger. Forslagene om regler for opphør og avvikling av innskuddspensjonsordninger bygger derfor i stor grad på de tilsvarende reglene i lov om foretakspensjon.

15.2 Opphør av pensjonsordningen

15.2.1 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår i utkastet § 13-1 regler for når en pensjonsordning kan eller skal opphøre. Det foreslås for det første at foretaket skal kunne bestemme at pensjonsordningen skal opphøre. Utvalget uttaler om dette:

> «Forslaget har sammenheng med at det er foretaket som bestemmer om det skal opprettes en pensjonsordning, og som foretar de nødvendige innbetalinger til ordningen. Foretaket bør derfor også kunne beslutte at ordningen skal opphøre. Ettersom dette er en beslutning som har stor betydning for de ansatte i foretaket, skal spørsmålet om opphør forelegges styringsgruppen og eventuelt styret i pensjonskassen før beslutning treffes. Utvalget vil understreke at bestemmelsen om at foretaket kan beslutte opphør av pensjonsordningen kun regulerer hva foretaket kan beslutte i forhold til pensjonsordningen. Foretaket kan ha forpliktet seg til å opprettholde pensjonsordningen på annet grunnlag, for eksempel i tariffavtale eller i arbeidsavtalene mellom de ansatte og foretaket.»

Utvalget foreslår videre at pensjonsordningen skal opphøre når det treffes vedtak om at virksomheten i foretaket skal avvikles. Det samme foreslås å gjelde når det følger av bestemmelse i lov om innskuddspensjon at pensjonsordningen skal opphøre. Videre foreslås at en pensjonsordning skal opphøre når foretaket slutter å innbetale innskudd til pensjonsordningen, og det ikke finnes midler til dekning av innskuddene i innskuddsfondet.

Dersom foretaket avvikles fordi dets virksomhet skal overføres til et annet foretak, foreslår utvalget i utkastet § 13-2 at reglene om sammenslåing av foretak skal gjelde tilsvarende så langt de passer. Det vises til utkastet § 13-2 første ledd. Bestemmelsen bygger på tilsvarende regler i lov om foretakspensjon. Vilkåret er at minst to tredeler av medlemmene samtidig overføres til det andre foretaket. Bestemmelsen innebærer at det i slike tilfeller ikke stilles krav om at pensjonsordningen skal opphøre, men at det åpnes for videreføring av pensjonsordningen for de ansatte som overføres til et annet foretak. De ansatte som ikke overføres til annet foretak, skal sikres rett til pensjonskapital etter reglene i utkastet kapittel 6. Dersom overføringen av de ansatte omfatter

mindre enn to tredeler av medlemmene, skal pensjonsordningen opphøre og avvikles, jf. utkastet § 13-2 annet ledd.

15.2.2 Høringsinstansenes merknader

Norske Pensjonskassers Forening (NPF) viser til forslaget § 13-1 tredje ledd om at ordningen skal opphøre dersom innskudd et enkelt år ikke blir dekket. NPF foreslår at det innføres en adgang til å opprettholde ordningen selv om innskudd ikke dekkes i en periode på to år.

15.2.3 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets utkast til regler om når en pensjonsordning kan eller skal opphøre. Tilsvarende regler er gitt i lov om foretakspensjon. Det foreslås derfor for det første at en pensjonsordning skal opphøre når foretaket selv beslutter dette. Før slik beslutning treffes skal spørsmålet forelegges styringsgruppen eller eventuelt styret i pensjonskassen. Det vises til lovforslaget § 13-1 første ledd. Etter lovforslaget § 13-1 annet ledd skal pensjonsordningen også opphøre når det treffes vedtak om at virksomheten i foretaket skal avvikles. Det foreslås at det samme skal gjelde når det følger av bestemmelse i lov om innskuddspensjon at pensjonsordningen skal opphøre. Som eksempel kan nevnes at foretaket ikke lenger oppfyller minstekravene for å ha pensjonsordning etter lovforslaget § 2-3, eller at en pensjonsordning ikke blir videreført etter en sammenslåing av foretak, jf. lovforslaget § 11-4. Departementet foreslår videre, i samsvar med utvalgets utkast, at en pensjonsordning skal opphøre når foretaket slutter å innbetale innskudd til pensjonsordningen, og det ikke finnes midler til dekning av innskuddene i innskuddsfondet. Lovforslaget fremgår av § 13-1 tredje ledd. Departementet viser til at en slik situasjon for foretaket normalt vil skyldes at foretaket har betydelige økonomiske vanskeligheter. Dersom det er midler i innskuddsfondet vil pensjonsordningen kunne videreføres med midler derfra. Dette vil kunne gi foretaket noe lenger tid til å avklare om foretaket vil være i stand til å fortsette ordningen. En tilsvarende regel er gitt i lov om foretakspensjon.

Departementet foreslår i lovforslaget § 13-2 at dersom foretaket avvikles fordi virksomheten skal overføres til et annet foretak, skal reglene om sammenslåing av foretak gjelde tilsvarende så langt de passer. Det vises til lovforslaget § 13-2 første ledd. Forslaget bygger på tilsvarende regler i lov om foretakspensjon. Vilkåret er at minst to tredeler av medlemmene i pensjonsordningen samtidig overføres til det andre foretaket. Forslaget innebærer at det i slike tilfeller ikke stilles krav om at pensjonsordningen skal opphøre, men at det åpnes for videreføring av pensjonsordningen for de ansatte som overføres til et annet foretak. Departementet foreslår videre at de ansatte som ikke overføres til annet foretak, skal sikres rett til pensjonskapital etter reglene i lovforslaget kapittel 6, jf. lovforslaget § 13-2 første ledd. Dersom overføringen av ansatte omfatter mindre enn to tredeler av medlemmene i pensjonsordningen foreslås det at pensjonsordningen skal opphøre og avvikles, jf. lovforslaget § 13-2 annet ledd.

15.3 Avvikling av pensjonsordning

15.3.1 Utvalgets forslag

Ved avvikling av pensjonsordningen foreslår utvalget i utkastet § 13-3 første ledd at pensjonskapitalen knyttet til ordningen skal fordeles mellom medlemmene på grunnlag av opptjent pensjonskapital for hvert medlem. Avkastning frem til opphørstidspunktet skal være tilført pensjonskapitalen før fordelingen. Forslaget bygger på samme prinsipp som ved deling av foretak.

Når det gjelder fordeling av innskuddsfondet ved en avvikling, tar utvalget utgangspunkt i drøftelsen i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) Lov om foretakspensjon vedrørende fordeling av premiefondet. Utvalget uttaler blant annet følgende på side 86:

> «Det påpekes i proposisjonen at dersom premiefondet i sin helhet skal overføres til foretaket ved avvikling, vil dette gi foretaket en mulighet til å disponere premiefondsmidler som det ellers ikke ville vært mulig å tilbakeføre til foretaket. Dette vil kunne fremme opphør av pensjonsordninger, noe regelverket ikke bør legge opp til. På den annen side anses det ikke rimelig at samtlige midler i premiefondet tildeles medlemmene på oppgjørstidspunktet, fordi fordelingen av et stort premiefond ville kunne føre til urimelig høye pensjoner. Forslaget etter lov om foretakspensjon går ut på at medlemmene ved fordelingen kan sikres en rett til opptjent pensjon, samt rett til premiebetaling for tilsvarende rettigheter, for en periode på inntil fem år etter opphøret. Forslaget innebærer at midlene fra premiefondet i en viss grad skal sikre medlemmene, mens de resterende midlene skal tilbakeføres til foretaket.
>
> Utvalget foreslår regler for fordeling av innskuddsfond ved avvikling av innskuddspensjonsordninger som i stor grad samsvarer med forslaget om fordeling av premiefond i lov om foretakspensjon.»

Utvalget foreslår etter dette at innskuddsfondet skal fordeles mellom medlemmene på grunnlag av gjennomsnittet av innskuddet for hvert medlem i opphørsåret og de tre følgende år, beregnet ut fra lønnsforholdene på opphørstidspunktet. Det vises til utkastet § 13-3 annet ledd. Det foreslås likevel satt et tak, slik at ingen skal få tildelt mer enn det som er nødvendig for å sikre fortsatt innbetaling av innskudd i inntil fem år, eller i tilfelle en kortere periode frem til oppnådd pensjonsalder. Dersom det er midler igjen i innskuddsfondet etter dette, skal det resterende beløpet tilbakeføres til foretaket.

Utvalget foreslår i utkastet § 13-3 tredje ledd at reglene i lovutkastet kapittel 6 om opphør av medlemskap og rett til utstedelse av pensjonskapitalbevis skal gjelde tilsvarende ved avvikling av pensjonsordningen. Midler som er tildelt et medlem fra innskuddsfondet skal etter utvalgets forslag tillegges opptjent pensjonskapital.

Ved avvikling av pensjonskasse foreslår utvalget i utkastet § 13-3 fjerde ledd at egenkapitalen etter sluttregnskapet skal anvendes som fastsatt i vedtektene. For øvrig foreslås at egenkapitalen med Kredittilsynets samtykke kan utbetales til foretaket. Dette er i samsvar med forslag til lov om foretakspensjon.

15.3.2 Høringsinstansenes merknader

Næringslivets Hovedorganisasjon viser til at innskuddsfondet prinsipielt er arbeidsgivers midler og etterlyser en nærmere begrunnelse for forslaget til regler om fordelingen av innskuddsfondet. Det vises også til høringsuttalelse avgitt i forbindelse med forslag til lov om foretakspensjon, der det ble gitt uttrykk for tilsvarende synspunkter vedrørende premiefondet.

Forbrukerrådet uttaler at de forstår forslaget slik at avvikling av virksomheten også omfatter konkurs. Det foreslås en presisering av dette i lovteksten.

15.3.3 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at det ved avvikling av pensjonsordningen skal foretas en fordeling av pensjonskapitalen mellom medlemmene på grunnlag av opptjent pensjonskapital for hvert medlem, jf. lovforslaget § 13-3. Avkastning frem til opphørstidspunktet skal være tilført pensjonskapitalen før fordelingen. Når det gjelder fordeling av innskuddsfondet, viser departementet til at det ved deling av foretak er foreslått at innskuddsfondet skal fordeles på grunnlag av innskuddet for hvert medlem i delingsåret. Det vises til lovforslaget § 12-1 annet ledd. Departementet foreslår at innskuddsfondet ved opphør av ordningen skal fordeles på tilsvarende måte, likevel slik at det er innskuddet i opphørsåret som legges til grunn. I samsvar med utvalgets forslag foreslås det likevel satt et tak, slik at ingen skal få tildelt mer enn det som er nødvendig for å sikre fortsatt innbetaling av innskudd i inntil fem år, eller i tilfelle en kortere periode frem til oppnådd pensjonsalder. Dersom det er midler igjen i innskuddsfondet etter dette, skal det resterende beløpet tilbakeføres til foretaket. Det vises til lovforslaget § 13-3 annet ledd.

Til merknaden fra Forbrukerrådet vil departementet vise til at også avvikling som følge av konkurs vil være omfattet av reglene om opphør og avvikling i lovforslaget her.

Departementet foreslår i samsvar med utvalgets forslag at reglene i lovforslaget kapittel 6 om opphør av medlemskap skal gjelde tilsvarende ved avvikling av pensjonsordning. Det vises til lovforslaget § 13-3 tredje ledd. Dette innebærer blant annet at det skal utstedes pensjonskapitalbevis for hvert medlem. Det foreslås at midler som er tildelt medlemmet fra innskuddsfondet etter lovforslaget § 13-3 annet ledd, skal tillegges medlemmets opptjente pensjonskapital.

Ved avvikling av pensjonskasse foreslår utvalget at egenkapitalen etter sluttregnskapet skal anvendes som fastsatt i vedtektene. For øvrig foreslås at egenkapitalen med Kredittilsynets samtykke kan utbetales til foretaket. Departementet slutter seg til utvalgets forslag. Det vises til lovforslaget § 13-3 fjerde ledd. Forslaget er i samsvar med reglene i lov om foretakspensjon.

16 Endring av pensjonsordning

16.1 Bakgrunn

Det foreslås i dette kapitlet regler om at foretak som har innskuddspensjonsordning etter loven her skal kunne omdanne denne til en pensjonsordning etter lov om foretakspensjon. Tilsvarende foreslås at foretak som har pensjonsordning etter lov om foretakspensjon skal kunne omdanne denne til en innskuddspensjonsordning.

Et viktig hensyn ved omdanning er at omdanningen ikke skal medføre reduksjon i opptjente rettigheter, samtidig som ordningene har ulike egenskaper og dermed ikke er direkte sammenlignbare for arbeidstakerne før pensjonsalder. Et problem ved overgang mellom innskuddspensjonsordninger og foretakspensjonsordninger som sikter mot samme fremtidige pensjon, er at innskuddspensjoner har en annen profil for innbetaling og oppbygging av kapital enn foretakspensjon. Dette innebærer at for yngre arbeidstakere vil opptjeningen i en innskuddsordning ofte være større enn i en ytelsesbasert ordning. Yngre arbeidstakere kan derfor ha fordel av en overgang fra en ytelsesbasert pensjonsordning til en innskuddspensjonsordning. For eldre arbeidstakere er forholdet motsatt, og de kan, ved en overgang fra en ytelsesbasert ordning til en innskuddsordning sent i karrieren, komme til ikke å nå opp til det forutsatte pensjonsbeløp. Dette reiser spørsmål om hvilken adgang det skal gis til å videreføre eksisterende ordninger for eldre arbeidstakere ved overgang fra en foretakspensjonsordning til en innskuddspensjonsordning.

16.2 Omdanning til foretakspensjonsordning

16.2.1 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår i utkastet § 14-1 første ledd at foretak som vil opprette pensjonsordning etter lov om foretakspensjon i stedet for innskuddspensjon, skal avvikle innskuddspensjonsordningen etter de vanlige reglene om avvikling av pensjonsordning i lovutkastet kapittel 13. Det foreslås likevel at innskuddsfondet ikke skal fordeles mellom medlemmene slik det gjøres ved ordinær avvikling. I stedet skal innskuddsfondet i sin helhet overføres som premiefond for den nye pensjonsordningen.

Utvalget foreslår videre i utkastet § 14-1 annet ledd at det kan fastsettes i regelverket for den nye pensjonsordningen at medlemmenes opptjente alderspensjonskapital benyttes som premiereserve for rettigheter i den nye pensjonsordningen. Det foreslås at forslag til lov om foretakspensjon §§ 4-11 annet og tredje ledd, 4-12 og 4-13 skal gis tilsvarende anvendelse. Dette er regler om medregning av tjenestetid i tidligere ordning og om overføring av premiereserve. Utvalgets forslag til bestemmelse vil ikke gjelde når pensjonsordningen er opprettet med egen pensjonskonto for hver arbeidstaker.

Adgangen til å fastsette at opptjent alderspensjonskapital skal benyttes som premiereserve i den nye pensjonsordningen, skal etter utvalgets utkast til

§ 14-1 tredje ledd likevel ikke gjelde for arbeidstakere som har mindre enn ti år igjen til pensjonsalderen. Det vises til at dette er parallelt til lov om foretakspensjon, der det heter at ordningens regelverk kan inneholde regler om medregning av tidligere medlemstid for yngre nyansatte. Det er imidlertid ikke obligatorisk å medregne tidligere medlemstid for arbeidstakere som har mindre enn ti år igjen til pensjonsalder. Utvalget foreslår i utkastet § 14-1 tredje ledd at samme regel skal gjelde for arbeidstakere som for øvrig ikke har rett til å bli medlem av foretakspensjonsordningen. For slike arbeidstakere skal innskuddspensjonsordningen videreføres. Utvalget foreslår at det kan fastsettes lempeligere regler i regelverket for pensjonsordningen.

16.2.2 Høringsinstansenes merknader

Kredittilsynet viser til at de er enige i hovedprinsippet om at innskuddsordningen må avvikles ved overgang til foretakspensjonsordning. Videre kan Kredittilsynet ikke se at det isolert sett er tungtveiende momenter av forsikringsmessig karakter mot at alderspensjonskapitalen kan benyttes som premiereserve i den nye pensjonsordningen dersom alle medlemmenes pensjonskapital overføres til den nye ordningen. Kredittilsynet uttaler videre bl.a. følgende:

> «Som utvalget har pekt på er det imidlertid et problem ved overgang mellom innskuddspensjonsordning og foretakspensjonsordning, at innskuddspensjoner har en annen innbetalingprofil enn foretakspensjon. Innskudd i ung alder vil normalt være høyere enn tilsvarende premie i foretakspensjon, og innskudd i høyere aldre vil være lavere enn premier i høye aldre. Hvorvidt arbeidstakerne vil ha fordel av overgangen, vil avhenge av den enkeltes alder. Det vil derfor i praksis ikke være mulig å oppfylle kravene til forholdsmessighet i foretakspensjonsordningen for de som kommer fra en innskuddspensjonsordning. Videre er det ikke spesifikt angitt at alderspensjonskapitalen skal overføres til premiereserve for alderspensjon i den nye pensjonsordningen. Dersom alderspensjonskapitalen også kan benyttes til premiereserve for uføre - og etterlatteytelser, vil det skje en overføring mellom ytelser som ikke har vært akseptert innenfor gjeldende regelverk for pensjonsordninger med skattebegunstigelse. Slik overføring berører også premiemessige problemstillinger.
>
> Etter Kredittilsynets oppfatning bør overføring av midler fra en innskuddsordning (uten dødelighetsrisiko) som avvikles og som omdannes til en foretakspensjonsordning ikke tillates dersom man skal ha symmetri i forhold til IPA - regelverket på dette punkt. Alderspensjonskapitalen bør i så fall likebehandles med fratrådtes rettigheter, og det bør utstedes pensjonskapitalbevis for denne kapitalen. Dette innebærer endringer i lovteksten i § 14 - 1. For øvrig vises til drøfting av denne problemstillingen i punkt 5.2 foran.»

Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) uttaler bl.a. følgende:

> «I lovutkastet § 1-2 første ledd f defineres pensjonskapital i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse til også å omfatte andel av tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond. I lovutkastets § 14-1 annet ledd foreslås det at opptjent alderspensjonskapital kan benyttes som premiereserve i den nye pensjonsordningen ved omdanning av pensjonsordning fra innskuddsordning til foretakspensjonsordning. (...)
>
> FNH vil påpeke at lovutkastets § 14-1 (2) sammen med definisjonen i § 1-2 (1) f innebærer at bufferfond kan gjøres om til premiereser-

ve ved omdanning av pensjonsordning. Forslaget innebærer spesielt at det vil være mulig å omgjøre kursreguleringsfond i avgivende selskap til premiereserver i mottakende selskap. Dette kursreguleringsfondet vil således endre karakter fra å være en slags felles buffer for selskapet til å bli en reserve knyttet til den enkelte forsikrede. FNH legger til grunn at departementet vil vurdere lovutkastets bestemmelser i lys av mulige gevinster ved flyttearbitrasje ved omdanning av pensjonsordning.»

16.2.3 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at foretak som vil opprette pensjonsordning etter lov om foretakspensjon i stedet for innskuddspensjon, skal avvikle innskuddspensjonsordningen etter de vanlige reglene om avvikling av pensjonsordning i lovforslaget kapittel 13. Det foreslås at innskuddsfondet ikke skal fordeles mellom medlemmene slik det gjøres ved ordinær avvikling. I stedet skal innskuddsfondet i sin helhet overføres som premiefond for den nye pensjonsordningen. Det vises til lovforslaget § 14-1 første ledd.

Utvalget har foreslått at det kan fastsettes i regelverket for den nye pensjonsordningen at medlemmenes opptjente alderspensjonskapital benyttes som premiereserve for rettigheter i den nye pensjonsordningen. Departementet viser til at det er reist innvendinger mot forslaget, blant annet på bakgrunn av hensyn til forholdsmessighet i den nye foretakspensjonsordningen og av hensyn til symmetri med IPA-regelverket. Departementet kan ikke se at de nevnte innvendingene er så vidt tungtveiende at det ikke bør åpnes adgang til overføring av alderspensjonskapitalen til premiereserve i den nye ordningen. Departementet er likevel enig i synspunktet om at det ikke bør åpnes for at alderspensjonskapitalen skal kunne benyttes til premiereserve for uføre- og etterlatteytelser. Det vises til at dette vil være en overføring mellom ytelser som etter gjeldende regelverk ikke har vært akseptert i skattefavoriserte ordninger, og som også reiser premiemessige problemstillinger. Departementet foreslår at det presiseres i lovforslaget § 14-1 annet ledd at alderspensjonskapital skal kunne benyttes til premiereserve for alderspensjonsrettigheter i den nye pensjonsordningen. Alderspensjonskapitalen skal således ikke kunne benyttes til premiereserve for uføre- og etterlatteytelser.

Departementet foreslår etter dette at det kan fastsettes i regelverket for den nye foretakspensjonsordningen at medlemmenes opptjente alderspensjonskapital fra innskuddspensjonsordningen benyttes til premiereserve for alderspensjonsrettigheter. Det vises til lovforslaget § 14-1 annet ledd. Departementet foreslår videre i samsvar med utvalgets forslag at lov om foretakspensjon §§ 4-11 annet og tredje ledd, 4-12 og 4-13 skal gis tilsvarende anvendelse. Dette er regler om medregning av tjenestetid i tidligere ordning og om overføring av premiereserve. I likhet med utvalget anser departementet at reglene om overføring til premiereserve mv. ikke vil være aktuelle når pensjonsordningen er opprettet med egen pensjonskonto for hver arbeidstaker. Det foreslås derfor at reglene ikke skal gjelde i slike tilfeller.

Adgangen til å fastsette at opptjent alderspensjonskapital benyttes som premiereserve i den nye pensjonsordningen, skal etter departementets forslag til § 14-1 tredje ledd ikke gjelde for arbeidstakere som har mindre enn ti år igjen til pensjonsalderen. Dette er parallelt til lov om foretakspensjon § 3-9

tredje ledd, der det heter at bestemmelser i ordningens regelverk om medregning av tidligere medlemstid ikke skal gjelde for arbeidstakere som har mindre enn ti år igjen til pensjonsalderen når de opptas, med mindre annet er fastsatt i regelverket. Departementet foreslår i § 14-1 tredje ledd at samme regel skal gjelde for arbeidstakere som for øvrig ikke har rett til å bli medlem av foretakspensjonsordningen. Innskuddspensjonen skal videreføres for slike arbeidstakere. Det foreslås at det kan fastsettes lempeligere regler i regelverket for pensjonsordningen. Forslaget er i samsvar med utvalgets utkast.

Departementet viser til at det i høringen er påpekt at pensjonskapital i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse også omfatter andel av kursreguleringsfond. Ved omdanning vil således denne andelen av kursreguleringsfondet kunne omgjøres til premiereserve i den nye ordningen. Departementet legger til grunn at mulighet til å oppnå flyttearbitrasjegevinster ved omdanning av pensjonsordning, gjennom å omgjøre kursreguleringsfondet, i liten grad vil påvirke til beslutninger om omdanning.

16.3 Omdanning fra foretakspensjonsordning

16.3.1 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår i utkastet § 14-2 første ledd at det også skal være adgang til å omdanne en foretakspensjonsordning til en innskuddspensjonsordning. Foretak som ønsker slik omdanning, må da avvikle foretakspensjonsordningen etter forslag til lov om foretakspensjon kapittel 15. Etter de vanlige regler om avvikling i forslag til lov om foretakspensjon skal pensjonsordningens midler fordeles mellom medlemmene. Ved omdanning foreslår utvalget at premiefondet knyttet til pensjonsordningen overføres som innskuddsfond for den nye innskuddspensjonsordningen.

Utvalget viser til at omdanning fra foretakspensjonsordning til innskuddspensjonsordning reiser spørsmål med hensyn til hvilke overgangsregler som skal gjelde. Blant annet gjør forskjellig opptjeningsprofil i innskuddspensjonsordninger og foretakspensjonsordninger at enkelte arbeidstakere vil kunne komme dårligere ut ved overgang til en innskuddspensjonsordning enn dersom de fortsetter i eksisterende ordninger. Utvalget viser til at dette for eksempel kan slå negativt ut for eldre arbeidstakere.

Utvalget er enig om at det bør legges til rette for at eldre arbeidstakere fortsetter opptjening etter pensjonsplanen i den gamle foretakspensjonsordningen, men er delt i synet på hvor lang overgangsperiode som bør gjelde for adgang til videreføring av eksisterende foretakspensjonsordning. I utredningen, side 88-89, heter det:

> «Utvalgets flertall foreslår at foretakspensjonsordningen skal kunne videreføres for de medlemmer som på omdanningstidspunktet har 10 år eller mindre igjen til pensjonsalder. Flertallet viser til at en lengre overgangsperiode vil være kostnadskrevende for foretaket, som i overgangsperioden vil måtte operere to ulike pensjonsordninger. For foretakspensjonsordningers vedkommende, vil disse også måtte endres som en følge av iverksettelse av lov om foretakspensjon. Det vil dermed ta svært lang tid før foretaket kan få en pensjonsordning for alle sine ansatte. Dette vil kunne vanskeliggjøre omdanninger som er

ønsket fra foretakenes side. Flertallet viser dessuten til at en overgangsperiode på 10 år er lagt til grunn i mandatet for utvalget.

Utvalget har drøftet om det alternativt burde gis adgang til å fastsette høyere innskuddssatser for eldre arbeidstakere, hvis det er nødvendig for at forventet pensjon skal bli om lag som i den gamle foretakspensjonsordningen uten noen lang overgangsfase i det enkelte foretak. Utvalget har imidlertid funnet at en slik løsning ikke er forenlig med forholdsmessighetsprinsippet, samtidig som den kan bli administrativt komplisert.

Et mindretall, utvalgets medlemmer Garaas og Aabakken, vil bemerke at forslaget innebærer at ved omdanning fra ytelsesbasert til innskuddsbasert alderspensjon kan kun arbeidstakere med mindre enn 10 år igjen til oppnådd pensjonsalder bli igjen i den ytelsesbaserte ordningen. Øvrige arbeidstakere vil få en fripolise ved avviklingen av den ytelsesbaserte ordningen. Dette vil stille mange arbeidstakere, spesielt fra ca. 50 år, i en langt mindre gunstig situasjon enn om de kunne forblitt i den ytelsesbaserte ordningen, og de vil ikke ha mulighet for å kompensere for dette gjennom sparing i innskuddsordningen, jf. at maksimal innskuddssats er uavhengig av alder. Problemet vil både være større og ramme flere og yngre medlemmer enn når full omlegging til lineær opptjening er gjennomført om 10 år. Selv med lineær opptjening vil den premiereserve som er oppsamlet etter mange år i en ytelsesordning være langt lavere enn den pensjonskapital som forutsettes oppspart i innskuddsordningen, og som dermed danner grunnlaget for fastsettelsen av de maksimale innskuddssatser (jf. bl.a. eksemplene i vedlegg 2 pkt. 5).

Hensiktsmessige overgangsregler blir derfor etter disse medlemmers oppfatning en viktig del av loven, både for at ønskede omlegginger ikke skal ramme enkeltpersoner urimelig og for å få gjennomført ønskede tilpasninger i bedriftene uten for stor motstand fra mange arbeidstakere. Dette mindretallet foreslår at det ved omlegging fra ytelsesbasert pensjonsordning til innskuddspensjonsordning gis adgang til å lukke pensjonsordningen for nye medlemmer slik at arbeidstakere som er eldre enn 50 år vil kunne fortsette i eksisterende ytelsesbaserte ordning.»

Forslaget fra utvalgets flertall er etter dette at foretakspensjonsordningen skal kunne videreføres for de som var medlem av ordningen på tidspunktet for opprettelsen av ny innskuddspensjonsordning, og som da hadde ti år eller mindre igjen til oppnådd pensjonsalder. Det vises til utkastet § 14-2 annet ledd. Et mindretall i utvalget foreslår at foretakspensjonsordningen skal kunne videreføres for medlemmer som er eldre enn 50 år på tidspunktet for omdanningen.

Utvalget foreslår i utkastet § 14-3 at omdanning etter reglene i §§ 14-1 eller 14-2 skal være uten innvirkning på de rettigheter som tilkommer personer som får utbetalt pensjon.

16.3.2 Høringsinstansenes merknader

Flere høringsinstanser har synspunkter på forslaget fra utvalgets flertall om at en foretakspensjonsordning kan videreføres for arbeidstakere som har ti år eller mindre igjen til pensjonsalder. *FNH, Forbrukerrådet, Forbrukersamvirket, Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) og Verdipapirfondenes Forening* går inn for at det bør være adgang til å lukke ordningen for alle ansatte. FNH uttaler bl.a.:

> «En lukking av eksisterende ordning innebærer at de arbeidstakere som er inne i en ytelsesordning vil stå i ordningen frem til pensjonsalder, mens de som blir ansatt etter lukkingen ikke kommer inn i den samme ordningen. For de som er ansatt i foretaket før omdanningen, vil eksisterende ordning opprettholdes med fortsatt premieinnbetaling. Med adgang til lukking av eksisterende ordning, vil en lettere kunne forene bedriftenes og/eller arbeidstakernes krav til nye pensjonsløsninger.
>
> Mange bedrifter vurderer i dag sin ytelsesordning fordi den er i ferd med å bli kostbar. Økt gjennomsnittsalder i arbeidsstokken (forsmak på «eldrebølgen») kan være en årsak. Eventuell sterk økning i de årlige innbetalingene ved innføring av ny lov om foretakspensjon, med bl.a. krav om lineær opptjening av pensjonsrettigheter, kan være en annen mulig årsak. Muligheten til å lukke dagens ytelsesordning (helst med dagens regelverk) vil kunne bedre flere bedrifters finansielle muligheter til å tilby de ansatte en pensjonsordning.»

Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH) viser til at innbetalingsprofilen i ytelsesordningene tilsier at arbeidstakere som har langt mer enn ti år igjen til pensjonsalder vil tape på en overgang til innskuddsordninger. HSH mener derfor at bedriftene bør få anledning til å lukke ordningen for de av arbeidstakerne som taper på en overgang til innskuddspensjon. *Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening* gir uttrykk for samme synspunkt.

Flere høringsinstanser støtter det forslag som er fremsatt av mindretallet Garaas og Aabakken på dette punktet. Dette gjelder *Kredittilsynet, Finansforbundet, Landsorganisasjonen i Norge og Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund.* I tillegg gir *FNH, NHO og Verdipapirfondenes Forening* subsidiært sin støtte til mindretallets forslag. *Forbrukersamvirket* uttaler at de subsidiært går inn for en grense på minst 15 år til pensjonsalder. Om mindretallets forslag uttaler Kredittilsynet bl.a.:

> «Kredittilsynet er enig med mindretallet i at en større gruppe arbeidstakere enn de som har 10 år igjen til pensjonsalderen bør gis en bedre stilling ved at foretaket kan bestemme å videreføre foretakspensjonsordningen for disse. Kredittilsynet har i sin vurdering også lagt vekt på at de arbeidsgivere som er villige til å finansiere videreføringen av en foretakspensjon for arbeidstakere, bør gis adgang til det. Det bør videre legges opp til at en overgang til innskuddspensjon kan gjøres uten betydelige konsekvenser for arbeidstakernes forventede alderspensjonsrettigheter. Kredittilsynet vil i denne sammenheng vise til at tilsvarende grense på 10 år, som foreslått av flertallet, ikke er gjort gjeldende ved sammenslåing av foretak, jf. overgangsbestemmelsene i § 11-2 tredje ledd. Sistnevnte bestemmelse åpner for en videreføring av foretakspensjonsordningen for samtlige medlemmer på sammenslåingstidspunktet. Utvalget har ikke redegjort for valg av 10 år som grense for når en videreføring av foretakspensjon kan tillates. Kredittilsynet antar at 10 års - grensen er valgt for å oppnå parallellitet i forhold til særbestemmelser for eldre arbeidstakere i forslaget til lov om foretakspensjon, og ikke utfra en vurdering av et optimalt tidspunkt for å redusere urimelige konsekvenser av en overgang til innskuddspensjon.»

Kommunenes Sentralforbund (KS) viser til at arbeidstakere som har fylt 50 år bør sikres særskilt. *Sosial- og helsedepartementet (SHD)* uttaler følgende:

> «SHD har forståelse for at det er ønskelig med overgangsregler som begrenses til perioder på 10 år, slik at arbeidsgivere ikke i årtier skal ha ulike ordninger. Dette er også presisert i utvalgets mandat. På den andre siden ser vi at eldre arbeidstakere kan komme noe dårlig ut. Vi ber derfor Finansdepartementet vurdere en midlertidig overgangsregel hvor det gis adgang til økte innskuddssatser for eldre arbeidstakere ved en slik omlegging.»

Både *Kredittilsynet*og *FNH* tar i sine høringsuttalelser opp spørsmålet om administrasjonsreserver. Kredittilsynet uttaler bl.a.:

> «Kredittilsynet vil understreke at dersom det skulle finne sted en betydelig overgang til innskuddsbaserte pensjonsordninger, vil det kunne oppstå finansieringsproblemer i forhold til å foreta de nødvendige administrasjonsreserver. Disse problemer må man finne en løsning på som innebærer at de øvrige kunder ikke får en utilsiktet og urimelig belastning. Vi har notert at lovutvalget ikke har berørt spørsmålet om administrasjonsreserve i utredningen, og antar derfor at dette er vurdert å være forsikringstekniske problemstillinger som må løses ut fra gjeldende forsikringslovgivning.»

FNH uttaler bl.a.:

> «I lovutkastet om innskuddspensjon åpnes det for at foretak kan omdanne sin ytelsesbaserte pensjonsordning til en innskuddspensjon, slik at det skrives ut fripoliser på samtlige forsikrede i ordningen. Dermed vil administrasjonsreservene bli for lave til å finansiere kostnader til fripoliser. Denne underfinansieringen skal i utgangspunktet dekkes av overskudd fra gjenværende ytelsesbaserte pensjonsordninger, eventuelt ved økte premieinnbetalinger fra disse.
>
> Resultatet kan bli betydelig flytting fra ytelsesordninger til innskuddsordninger. Myndighetene må ta stilling til hvordan administrasjonsreserve knyttet til utstedelse av fripoliser ved et opphør av en ordning skal dekkes inn i en slik situasjon.
>
> Det er rimelig å kreve at foretaket som har pensjonsordning i henhold til lov om foretakspensjon og ønsker å opprette pensjonsordning i henhold til loven her, selv skal stå for finansieringen av fripoliser fra eksisterende ordning. Som hovedregel bør manglende midler innbetales fra premiefondet eller kontant. For å unngå eventuell uheldig konkurransevridning bør det i tillegg åpnes for alternative finansieringsmodeller ved at eksisterende ordning skal kunne lukkes. I så fall kan innbetalinger til administrasjonsreserver fortsette etter dagens struktur. FNH foreslår at lovutkastets § 14-2 endres slik at en unngår uønskede problemer når det gjelder håndteringen av administrasjonsreserver.»

16.3.3 Departementets vurdering

Departementet foreslår i likhet med utvalget at det skal være adgang til å omdanne en foretakspensjonsordning til en innskuddspensjonsordning, jf. lovforslaget § 14-2. Foretak som ønsker slik omdanning, må da avvikle foretakspensjonsordningen etter reglene om avvikling i lov om foretakspensjon kapittel 15. Ved slik avvikling skal pensjonsordningens midler fordeles mellom medlemmene. Ved omdanning til innskuddspensjonsordning foreslår departementet i likhet med utvalget at premiefondet knyttet til pensjonsord-

ningen i stedet skal overføres til innskuddsfond for den nye innskuddspensjonsordningen. Det vises til lovforslaget § 14-2 første ledd.

Departementet viser til at omdanning fra foretakspensjonsordning til innskuddspensjonsordning reiser spørsmål knyttet til videreføring av eksisterende ordninger. Blant annet gjør forskjellig opptjeningsprofil i innskuddspensjonsordninger og foretakspensjonsordninger at enkelte arbeidstakere vil kunne komme dårligere ut ved overgang til en innskuddspensjonsordning enn dersom de fortsetter i eksisterende ordninger. Dette vil særlig gjelde for eldre arbeidstakere, ettersom en større del av innbetalingen, alt annet likt, vil skje tidligere i yrkeskarrieren i en innskuddsordning enn i en ytelsesbasert ordning.

Departementet er enig med utvalget i at det av hensyn til at særlig eldre arbeidstakere kan komme dårligere ut ved overgang til en innskuddspensjonsordning, bør legges til rette for at disse kan fortsette sin opptjening i den gamle foretakspensjonsordningen. Slike regler vil bidra til å hindre at enkelte ansatte rammes på en urimelig måte av omdanningen, og vil slikt sett gjøre det enklere for foretakene å gjennomføre ønskede omdanninger av pensjonsordningene. På den annen side er det ikke entydig hvem som vil kunne komme dårligere ut ved en overgang til innskuddspensjon. Dette må bl.a. ses på bakgrunn av lønnsutvikling etter omdanning, tjenestetid før og etter omdanningen og avkastning i innskuddsordningen. Departementet vil også peke på at en for vidtrekkende adgang til videreføring av eksisterende pensjonsordninger vil kunne gjøre det vanskelig for foretakene å gjennomføre en ønsket omdanning. Departementet viser til at det med lange overgangsperioder vil ta lang tid før foretaket får én pensjonsordning for alle sine ansatte. Dette vil være kostnadskrevende og kompliserende for foretaket, som i overgangsperioden må administrere to ulike pensjonsordninger. Departementet har etter en helhetsvurdering funnet at en overgangsperiode på ti år representerer en rimelig avveining mellom disse ulike hensynene. Departementet foreslår derfor, i samsvar med utvalgets flertall, at foretakspensjonsordningen skal kunne videreføres for arbeidstakere som har ti år eller mindre igjen til pensjonsalderen. Det vises til lovforslaget § 14-2 annet ledd.

Både Kredittilsynet og Finansnæringens Hovedorganisasjon har påpekt at en ved omdanning til innskuddspensjonsordning vil kunne komme i den situasjon at foretakets administrasjonsreserve ikke er tilstrekkelig til å dekke kostnadene ved utstedelse av fripoliser. Departementet er enig i at det er behov for å regulere dette spørsmålet. Departementet foreslår at kostnadene til utstedelse av fripoliser skal dekkes av midler i premiefondet i den utstrekning midlene fra foretakets administrasjonsreserve ikke strekker til. Dersom heller ikke premiefondets midler strekker til, foreslår departementet at foretaket selv skal dekke de resterende kostnadene. Det foreslås at slike kostnader skal være fradragsberettiget for foretaket, se nærmere omtale i avsnitt 17.2.5.1.

Departementet foreslår, i samsvar med utvalgets utkast, at omdanning etter §§ 14-1 eller 14-2 ikke skal ha innvirkning på de rettigheter som tilkommer personer som får utbetalt pensjon. Det vises til lovforslaget § 14-3.

17 Skatt og innskuddspensjon

17.1 Gjeldende rett

17.1.1 Innledning

Foretak som ønsker å sikre de ansatte pensjon i tillegg til de pensjonsytelsene den enkelte får fra folketrygden, kan opprette og organisere en pensjonsordning på en rekke ulike måter. Den skattemessige behandlingen vil avhenge av hvordan ordningen er organisert. For å oppnå en gunstig skattemessig behandling etter gjeldende rett, må pensjonsrettighetene finansieres ved at foretaket forskuddsvis innbetaler midler til en pensjonsordning i et livsforsikringsselskap eller en pensjonskasse. Finansieringen skjer i så fall ved forhåndsfinansiering, dvs. såkalt fondsoppbygging. Et alternativ til slik fondsoppbygging kan være direkte utbetaling av pensjon over driften fra foretaket til de pensjonsberettigede. Rettigheter som er knyttet til pensjon over driften gir imidlertid ikke samme sikkerhet for de ansatte som de nevnte fondsoppbyggede pensjonsordningene.

Pensjonsavtaler i arbeidsforhold reiser flere skatterettslige problemstillinger, og det er gitt særlige regler for enkelte av ordningene. For arbeidsgiver vil det alltid reises spørsmål om fradragsrett og på hvilket tidspunkt denne retten oppstår. Det vil også oppstå spørsmål om arbeidsgiveravgift. For arbeidstakeren oppstår det spørsmål om hvordan og når pensjonsrettighetene skal beskattes, om opptjening av rettighetene skal skattlegges som fordel vunnet ved arbeidsforholdet eller om beskatningen først skal skje ved utbetaling av pensjonen. Videre vil det oppstå spørsmål om fradragsrett hvis arbeidstakeren er med på å finansiere deler av pensjonen. Felles for både arbeidstaker og arbeidsgiver er spørsmål om beskatning av innestående midler i pensjonsordningen.

Stortinget har forutsatt at innskuddspensjon i arbeidsforhold skal gis den samme skattemessige behandling som de någjeldende private pensjonsordninger etter skatteloven (TPES) og foretakspensjonsordninger etter lov om foretakspensjon. Departementet mener at det av den grunn er hensiktsmessig med en kort beskrivelse av den skattemessige behandlingen av eksisterende ordninger. Det har i denne sammenheng ingen betydning at disse er ytelsesbaserte, mens forslaget gjelder en innskuddsbasert ordning.

17.1.2 Private tjenestepensjonsordninger etter skatteloven (TPES)

Utvalget har følgende beskrivelse av den skattemessige behandlingen av private tjenestepensjonsordninger etter skatteloven (NOU 1999: 32 side 94):

> «Privat tjenestepensjonsordning etter skatteloven (TPES) kan bare være en pensjonsforsikring som er tegnet i selskap som har tillatelse til å drive livsforsikringsvirksomhet her i landet eller i en særskilt pensjonskasse. Særlige regler om TPES-ordninger finnes i skatteloven § 44 første ledd bokstav k, forskrift av 28. juni 1968 nr. 3 om private tje-

nestepensjonsordninger i henhold til skatteloven og forskrift av 27. oktober 1969 nr. 9541 om private tjenestepensjonsordninger.

(...)

Arbeidsgiver har fradragsrett i alminnelig inntekt etter skatteloven § 44 første ledd bokstav k nr. 1 for innbetaling til dekning av årets premie. Det stilles ikke opp noen direkte beløpsgrense i skatteloven med hensyn til størrelsen på fradraget. På bakgrunn av at årets premie er beregnet på grunnlag av framtidige pensjonsforpliktelser, vil de framtidige pensjonsforpliktelser i praksis begrense fradragsretten. Nivået på pensjonene reguleres blant annet i forhold til lønn og opptjeningstid, og grunnlaget for pensjon kan ikke overstige 12 ganger folketrygdens grunnbeløp (G). Arbeidsgiver innrømmes også fradrag for tilskudd til premiefond med inntil 150 pst. av årets premie, i den utstrekning fondet ikke dermed kommer til å overstige 10 ganger årets premie, med hjemmel i § 44 første ledd bokstav k nr. 2 og tilskudd til pensjonsreguleringsfond med inntil 75 pst. av årets premie etter § 44 første ledd bokstav k nr. 3.

Den ansatte har også fradragsrett for sitt eventuelle tilskudd til ordningen, jf. skatteloven § 44 første ledd bokstav h nr. 2.

Arbeidstaker fordelsbeskattes ikke for innbetalt premie og tilskudd til ordningen. Den løpende avkastning er ikke gjenstand for beskatning verken på foretakets eller den ansattes hånd. Det foretas ingen formuesbeskatning av arbeidstakers rettigheter i ordningen. Arbeidsgiver må svare arbeidsgiveravgift av alle tilskudd til ordningen.

De senere pensjonsutbetalinger er skattepliktige som pensjon på den ansattes hånd etter skatteloven § 42 første ledd som alminnelig inntekt og § 55 første ledd bokstav d som personinntekt.

Det er fradragsrett etter de skatteregler som gjelder for IPA for arbeidstakers innbetaling av premie til en fortsettelsesforsikring etter forsikringsavtaleloven § 19-7 utgått fra en TPES-ordning.»

Departementet er enig i utvalgets vurdering av hva som anses som gjeldende rett. Departementet vil imidlertid peke på at utvalgets henvisninger til skatteloven er til skatteloven av 1911. Skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 trådte i kraft 1. januar 2000. Rett til fradrag følger av §§ 6-45, 6-46 og 6-47. Bestemmelsene om beskatning av pensjon er §§ 5-1, 5-40 og 12-2. Den nye skatteloven innebærer ingen materielle endringer.

17.1.3 Pensjonsordninger etter lov om foretakspensjon

Lov om foretakspensjon vil erstatte någjeldende regler i forskrift av 28. juni 1968 nr. 3 og forskrift av 27. oktober 1969 nr. 9451 om private tjenestepensjonsordninger etter skatteloven.

Utvalget framstiller forslaget i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) til skattemessig behandling av en foretakspensjonsordning slik (NOU 1999: 32 side 96):

«Det gjeldende beskatningsprinsipp, som innebærer at det gis fradrag i alminnelig inntekt for premie og tilskudd til pensjonsordningen under forutsetning av at de senere utbetalinger skattlegges som pensjon (P-prinsippet), legges til grunn også i forslaget til lov om foretakspensjon. Arbeidstaker fordelsbeskattes ikke for arbeidsgivers finansiering av pensjonsordningen. Avkastning på midlene er ikke gjenstand for beskatning. Først når avkastningen kommer til utbetaling som pensjon, skattlegges den som pensjonsinntekt på arbeidstakers hånd. De endringene som er foreslått i skatteloven er først og fremst en konsekvens av at foretakspensjonsordning foreslås underlagt ny samlet lovgivning.

Arbeidsgiver gis fradragsrett for tilskudd til en pensjonsordning etter lov om foretakspensjon. Fradraget omfatter den skattepliktiges andel av årets premie, jf. utkast til ny skattelov § 6-46 første ledd bokstav a. Det er foreslått å videreføre fradragsrett for tilskudd til premiefond med inntil 150 pst. av gjennomsnittet av den skattepliktiges andel av årets premie og den skattepliktiges andel av årets premie i de to foregående årene, bare så langt fondet ikke overstiger ti ganger gjennomsnittet av det beløp som er nevnt under a og den skattepliktiges andel av premien i de to foregående år, jf. utkast til ny skattelov § 6-46 første ledd bokstav c. Videre foreslås det å oppheve reglene om fradrag for tilskudd til pensjonsreguleringsfond. I steden for et pensjonsreguleringsfond foreslås det å innføre et fond kalt pensjonistenes overskuddsfond. Arbeidsgiver vil ha fradragsrett for tilskudd til dette fondet, jf. utkast til ny skattelov § 6-46 første ledd bokstav b.

I forslaget til lov om foretakspensjon åpnes det i § 10-4 for en rett og plikt for foretaket til å tilbakeføre premiefondsmidler til foretaket. Videre foreslås det i § 15-3 at det ved opphør av pensjonsordningen i visse tilfeller skal skje en tilbakeføring til foretaket. Når premiefondsmidler tilbakeføres til foretaket, følger det normalt av de alminnelige reglene i skatteloven at de tilbakeførte midlene i sin helhet skal tas til beskatning i tilbakeføringsåret. Det ble likevel foreslått en ny bestemmelse i ny skattelov § 5-30 tredje ledd for å ha en klar hjemmel.

Arbeidstaker gis i forslaget til ny skattelov § 6-47 bokstav b rett til fradrag for sin andel av premie til ordningen. Grensen for arbeidstakeres andel av premie til ordningen følger av forslaget til lov om foretakspensjon.

Det foreslås en ny bestemmelse i ny skattelov § 6-47 bokstav d. Bestemmelsen gir rett til fradrag for premieinnbetaling til en fortsettelsesforsikring etter lov om foretakspensjon § 4-9 knyttet til en fripolise utstedt til arbeidstakeren. Fripolisen må være utstedt som følge av at medlemskapet i foretakspensjonsordningen er opphørt. Det er foreslått en fradragsramme på kroner 40 000. Fradragsrammen er tilsvarende den som gjelder for IPA og kommer i tillegg til denne.

Alle løpende pensjonsutbetalinger vil være skattepliktige både som alminnelig inntekt etter ny skattelov § 5-1 første ledd og som personinntekt etter ny skattelov § 12-2 bokstav b. Det skal svares trygdeavgift etter lav sats.»

Utvalgets beskrivelse med hensyn til beskatning av en foretakspensjonsordning er etter departementets oppfatning i overensstemmelse med Ot.prp. nr. 47 (1998-99).

Lov om foretakspensjon er vedtatt og er med hensyn til skattereglene, i hovedsak i overensstemmelse med forslagene i Ot.prp. nr. 47 (1998-99). På et punkt fravikes imidlertid Ot.prp. nr. 47 (1998-99). Forslaget om at fristilt offentlig skattepliktig virksomhet må tilpasse seg lovens krav ble ikke vedtatt. Etter § 6-45 annet punktum skal fristilte kommunale foretak gis fradrag for kostnad til sikring av pensjon i offentlig pensjonsordning i arbeidsforhold, uavhengig av reglene i § 6-46 og selv om kostnaden ikke er pålagt i eller i medhold av lov. Vilkår for fradrag mv. kan reguleres i forskrift gitt av departementet, jf. skatteloven § 6-45 tredje punktum.

17.2 Vurderinger og forslag

17.2.1 Prinsipp for beskatning

Utvalgets forslag til beskatning av innskuddspensjonsordninger bygger på at Stortinget forutsatte at disse ordningene skattemessig skal likebehandles med foretakspensjonsordninger. Departementet legger det samme utgangspunktet til grunn og viser blant annet til at spørsmålet om innskuddsbasert tjenestepensjon ble drøftet i Stortinget i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 1998. Et flertall bestående av alle partier unntatt Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti fattet da følgende vedtak:

> «Stortinget ber Regjeringa fremje forslag om å innføre ei ordning med innskottsbasert tjenstepensjon som skattemessig skal jamstellast med ytelsesbasert tjenestepensjon, med sikt på gjennomføring i 1999.»

Etter departementets vurdering innebærer dette at innskuddspensjonsordninger i arbeidsforhold skal beskattes etter det hovedprinsipp som gjelder for någjeldende private tjenestepensjonsordninger etter skatteloven (TPES) og som også vil gjelde for pensjonsordninger som oppfyller vilkårene i lov om foretakspensjon.

Både private tjenestepensjonsordninger etter skatteloven (TPES) og pensjonsordninger som oppfyller vilkårene i lov om foretakspensjon beskattes etter det såkalte P-prinsippet. Etter P-prinsippet innrømmes det for det første fradrag i alminnelig inntekt av premie og tilskudd til pensjonsordningen innenfor nærmere fastsatte rammer. Fradragsrammen kan følge både direkte av skatteloven og av regelverket for selve pensjonsordningen, avhengig av om det gjelder innbetaling i form av premie eller tilskudd til ulike fond. Innestående midler i ordningen, herunder premiefond, inngår ikke i foretakets grunnlag for eventuell formuesskatt. Innestående midler vil heller ikke være en del av medlemmets grunnlag for formuesskatt. Videre foretas det ingen løpende beskatning av avkastningen på innestående midler. Avkastningen kommer først til beskatning når den utbetales som pensjon. Alle terminvise utbetalinger fra pensjonsordningen skattlegges i sin helhet som pensjon. De faller inn under pensjonsbegrepet i skatteloven § 5-1 som alminnelig inntekt og bestemmelsene om personinntekt i skatteloven § 12-2.

17.2.2 Forutsetninger for gunstig skattemessig behandling

Etter utvalgets oppfatning er det en forutsetning for den gunstige skattemessige behandlingen etter P-prinsippet at de sentrale, felles hovedretningslinjer og vilkår som gjelder for private tjenestepensjonsordninger etter skatteloven og som er lagt til grunn i lov om foretakspensjon, skal videreføres for innskuddspensjon. Innføring av innskuddspensjon i arbeidsforhold bryter imidlertid med vilkåret om at tjenestepensjon etter skatteloven skal være knyttet til arbeidstakers sluttlønn, dvs. at premien løpende tilpasses en fastlagt framtidig pensjonsytelse. Arbeidstakers opptjening av pensjon i en innskuddsordning vil avhenge av innskuddene, som igjen avhenger av løpende lønn og avkastning på midlene. Sparing i en innskuddsordning vil være mer lik ordinær sparing enn det som er tilfelle for pensjonssparing i en ytelsesordning. Utvalget uttaler om forutsetningene (NOU 1999: 32 side 97):

«Det er kun pensjonsordninger som oppfyller visse nærmere definerte krav som gis en skattemessig gunstig behandling. Den gunstige skattemessige behandlingen av private tjenestepensjonsordninger etter skatteloven og forslaget til lov om foretakspensjon, er benyttet som et styringsinstrument for å sikre at pensjonsordninger i arbeidsforhold bidrar til å oppfylle visse pensjonspolitiske målsetninger. Det vil innenfor rammen av øvrig lovgivning, tariffavtaler mv. være opp til det enkelte foretak om foretaket skal opprette pensjonsordning eller ikke, og hvordan en pensjonsordning i så fall skal utformes.

Ved innføring av skattefavorisert innskuddspensjon i arbeidsforhold, er utvalget av den oppfatning at denne - dersom det skal skje en skattefavorisering på lik linje med foretakspensjon - langt på vei må oppfylle de samme hovedhensyn som det har vært lagt vekt på ved utforming av forslaget til lov om foretakspensjon. Hvis det åpnes opp for innskuddsordning med vesentlig lempeligere betingelser, reiser det spørsmål om den samme grad av skattefavorisering kan forsvares. Utvalget er av den oppfatning at flere foretak vil avslutte eksisterende ordninger for å etablere en innskuddsordning dersom det åpnes for gunstig skattemessig behandling av innskuddsordninger samtidig som betingelsene blir vesentlig lempeligere enn i TPES og i forslaget til lov om foretakspensjon. Det er etter utvalgets mening ikke intensjonen med å åpne for innskuddsbaserte ordninger at foretak avslutter ytelsesbaserte pensjonsordninger for å etablere en innskuddspensjon. Innskuddspensjon er først og fremst et tilbud til små og mellomstore foretak som i dag ikke har opprettet pensjonsordning.

Pensjonsordning i arbeidsforhold vil medføre at flest mulig sikres en pensjon som et tillegg til folketrygdens ytelser når det alminnelige inntektsgrunnlag faller bort på grunn av alder, uførhet eller annen årsak. Skattelovgivningen bør bidra til at en skattefavorisert pensjonsordning utformes slik at den støtter opp om folketrygden som det sentrale element i pensjonssystemet, folketrygdens aldersgrense og at ordningen skal være langsiktig og forutsigbar. Videre må visse fordelingspolitiske hensyn ivaretas og de ytelser som kan utbetales fra ordningen må være supplerende til en hovedytelse fra folketrygden. Pensjonsordningen bør bygge på elementer som innebærer at den framstår som rimelig for folk flest, for eksempel at ordningen skal sikre en rimelig grad av likebehandling av alle arbeidstakere i en bedrift med hensyn til medlemsskap og ytelser, eventuelt innskudd i en innskuddsordning. Det stilles også krav til pensjonsplan. Videre må pensjonsnivået være relatert til de pensjonsberettigedes lønnsnivå.»

Departementet legger til grunn det samme utgangspunkt som utvalget og er enig i de vurderinger utvalget har foretatt. Det er etter departementets syn helt grunnleggende at en skattefavorisert pensjonsordning skal bygge på folketrygdens ytelser. Det vil si at ytelsene fra pensjonsordningen skal være et supplement til folketrygdens ytelser. Det er i den sammenheng viktig at bl.a. aldersgrensen i en innskuddspensjonsordning er den samme som i folketrygden, dvs. 67 år. Videre er det sentralt at de ansatte i foretaket skal ha lik adgang til medlemskap i ordningen og i utgangspunktet sikres lik rett til pensjon når det tas hensyn til lønn og tjenestetid i foretaket. Det må også i en innskuddspensjonsordning være en målsetting å videreføre det såkalte forholdsmessighetsprinsippet så langt det er praktisk mulig. Dette prinsippet innebærer i foretakspensjon at de samlede ytelser fra pensjonsordningen og beregnet folketrygd ikke skal utgjøre en større prosentdel av lønnen for medlemmer med høy lønn enn for medlemmer med lav lønn.

17.2.3 Skatt på avkastning

17.2.3.1 Innledning

Utvalget har vurdert om det bør benyttes en særskilt skatt på avkastning av pensjonskapitalen som et virkemiddel for å hindre urimelig høye pensjoner i innskuddspensjonsordninger. Utvalget uttaler om dette (NOU 1999: 32 side 97):

> «For en ytelsesbasert TPES-ordning er pensjonsytelsene fastsatt på forhånd i henhold til regelverk og på et forsikringsteknisk grunnlag. Videre bidrar vilkårene i pensjonsordningen til at de ansatte i samme foretak behandles likt med hensyn til medlemskap mv. og at størrelsen på pensjonsytelsene blir rimelig i forhold til lønn og tjenestetid. Disse vilkårene er regulert i forskrifter og det er en forutsetning for skattefavoriseringen at de er oppfylt. Premiereserven i en TPES-ordning forvaltes kollektivt og avkastningen på denne tilfaller ikke det enkelte medlem direkte. Det har ikke vært foreslått å benytte en særskilt skatt på avkastning som virkemiddel for å hindre urimelig høye pensjoner. Tilsvarende vil gjelde for foretakspensjon, jf. Ot.prp. nr. 47 (1998-99).
>
> I en innskuddsbasert pensjonsordning kan det imidlertid være en aktuell problemstilling at avkastningen på innskutt pensjonskapital tilfaller medlemmet og at den blir vesentlig høyere enn det som er lagt til grunn ved fastsettelsen av innskuddssatsen. Spørsmålet blir da etter utvalgets oppfatning om en særskilt skatt på den løpende avkastningen kan være et hensiktsmessig virkemiddel for å utjevne faktisk alderspensjon i slike tilfeller.
>
> Utvalget forutsetter at en særskilt avkastningsskatt bare er aktuelt som fordelingsmessig virkemiddel når avkastningen kommer over et visst nivå. Skatt på slik avkastning kan etter utvalgets vurderinger tenkes etter tre ulike modeller. For det første kan beskatningen foretas løpende. For det andre kan beskatningen skje ved utbetalingsperiodens begynnelse. Den tredje modellen innebærer en ekstra skatt på pensjonsutbetalingene.»

Departementet slutter seg til utvalgets vurdering av når det i utgangspunktet kan være aktuelt med en særskilt avkastningsskatt som virkemiddel for å forbedre mulighetene for å styre den endelige pensjonsytelsen mot et rimelig nivå. Departementet mener også at særskilt beskatning av avkastning kan gjennomføres i de tre modellene utvalget har beskrevet.

17.2.3.2 Bakgrunn

I mars 1998 nedsatte Finansdepartementet en arbeidsgruppe som skulle vurdere hovedspørsmål knyttet til en utvidelse av den skattemessige særbehandlingen av pensjonsordninger til å omfatte en innskuddspensjonsordning i arbeidsforhold. Det vises i denne sammenheng til et utdrag fra arbeidsgruppens rapport i St.meld. nr. 1 Nasjonalbudsjettet 1999 side 168:

> «Hvis avkastningen i en innskuddsbasert pensjonsordning tilfaller arbeidstaker, og blir vesentlig høyere enn det er lagt til grunn ved fastsettelsen av innskuddssatsen, kan pensjonsytelsene bli svært høye. Dette vil bidra til å svekke fordelingsprofilen i innskuddsbaserte ordninger.
>
> Dette reiser spørsmål om mulighet til beskatning av den løpende avkastningen. Et innskuddsbasert system kan utformes slik at avkastningen tilføres hver enkelt arbeidstakers konto. Midlene vil i større

> grad kunne framstå som skattyters eller vedkommende etterlattes, og grunnlaget for beskatning av avkastningen er mer nærliggende enn det som gjelder i forhold til avkastningen av opparbeidede midler i en tjenestepensjonsordning etter skatteloven.
>
> (...)
>
> Hvis de innskuddsbaserte ordningene viser seg å gi en avkastning som vil føre til svært høye kompensasjonsgrader når en ser folketrygd og tjenestepensjon under ett, kan det etter arbeidsgruppens oppfatning være hensiktsmessig å innføre skatt på avkastningen av pensjonskapitalen. Dette ligger nær opp til beskatningsprinsippet for annen finanssparing, og denne modellen vil være mer oversiktlig når det gjelder å ha oversikt over graden av skattefavorisering. En slik skatt vil også gjøre det lettere å regulere størrelsen på pensjonsytelsen fra ordningen. Skatten bør pålegges løpende formuesøkning på innskutte midler. Avkastningsskatten kan eksempelvis pålegges all avkastning utover nivået på markedsavkastning som er lagt til grunn for beregning av innskuddsprosentene. Den institusjonen som forvalter pensjonskapitalen bør være skattesubjekt for avkastningsskatten. Hvis skatten pålegges arbeidstakeren, vil det kunne oppstå likviditetsproblemer idet avkastningen etter arbeidsgruppens oppfatning skal holdes innenfor ordningen fram til utbetaling.»

Det er i Budsjett-Innst. S. I (1998-99) på side 48 i sammendraget en henvisning til at det kan være aktuelt med en avkastningsskatt. Komiteen har ikke ytterligere kommentarer. Utvalget er i mandatet bedt om å utrede bruk av en særskilt skatt på avkastning som et virkemiddel for å hindre urimelig høye pensjonsutbetalinger.

17.2.3.3 Begrepet avkastning

For å foreta en vurdering av om det bør foreslås bruk av en særskilt skatt på avkastning, er det nødvendig å definere avkastning i skattemessig sammenheng. Utvalget uttaler (NOU 1999: 32 side 98):

> «Avkastning på pensjonskapitalen fører til en økning av formuesverdien. Formuesøkningen kan enten skyldes avkastning i form av en tildelt rente, andel av overskudd mv., eller endring i markedsverdien. Det siste vil blant annet være aktuelt når pensjonskapitalen er direkte plassert i verdipapirer. I det første tilfellet vil formuesøkningen være endelig og føre til en økning av pensjonen utover det som er innbetalt. I det andre tilfellet er det markedsverdien av pensjonskapitalen på utbetalingstidspunktet som er avgjørende for om pensjonsytelsen blir høyere enn innskuddene.
>
> Det er i skatterettslig sammenheng tradisjonelt et skille mellom avkastning og utgifter på den ene siden og gevinster og tap på den annen side. Med avkastning forstås i denne sammenheng en tildeling av overskudd, renter eller utbytte. Dette er avkastning som skatterettslig anses påløpt og innvunnet og som skal tas til inntekt i det året den innvinnes. En endring i formuesverdien som utelukkende skyldes en endring i markedsverdiene av eiendelene, tas normalt ikke til inntekt før det foretas en realisasjon, og det skjer som gevinst eller tap. Dette skatterettslige skillet vil etter utvalgets syn være av betydning i vurderingen av om det bør innføres en særskilt skatt på avkastning.»

Departementet er enig i utvalgets vurderinger og legger til grunn den samme definisjonen nedenfor. Departementet vil likevel peke på at det er mulig å

benytte en videre definisjon, men at det forutsetter en nærmere utredning av en rekke spørsmål.

17.2.3.4 Særskilt skatt på avkastning

Utvalgets forslag

Utvalget har følgende vurdering av om det bør innføres en særskilt skatt på avkastning (NOU 1999: 32 side 99):

> «Det forutsettes fra utvalgets side at det skal være mulig i en innskuddsbasert ordning å ha individuelle pensjonskonti, der det enkelte medlem selv får anledning til å påvirke avkastningen ved å velge plassering av pensjonskapitalen.
>
> Utvalget legger til grunn at en skattefavorisert innskuddsbasert pensjonsordning skal behandles etter de samme skattemessige hovedprinsipper som gjelder for de private tjenestepensjonsordninger etter skatteloven (TPES), jf. skatteloven § 44 første ledd bokstav k. Disse prinsippene er foreslått videreført for foretakspensjon i Ot.prp. nr. 47 (1998-99), noe som i denne sammenheng innebærer at det ikke foretas beskatning av den løpende avkastning. Den samlede avkastningen tas imidlertid i sin helhet til beskatning, men det skjer først ved utbetaling av pensjonen.
>
> Avkastning på pensjonskapitalen på en individuell pensjonskonto vil etter de prinsippene det her vises til, i sin helhet tas til beskatning ved utbetaling av pensjonene. Beskatning vil da skje som alminnelig inntekt etter § 42 første ledd (§ 5-1 i ny skattelov) som pensjon og etter § 55 første ledd nr. 1 bokstav d (§ 12-2 i ny skattelov) som personinntekt.
>
> Avkastning skattlegges normalt som alminnelig inntekt etter skatteloven § 42 første ledd (§ 5-1 i ny skattelov) som kapitalinntekt. Skatt på løpende avkastning før den utbetales som pensjon vil ikke falle inn under pensjonsbegrepet i skatteloven § 42 første ledd (§ 5-1 i ny skattelov). Slik inntekt vil anses som alminnelig inntekt. Skatt på avkastning utover et minstenivå som alminnelig inntekt, kan medføre at det til en viss grad skjer en dobbeltbeskatning av avkastningen ved utbetaling av pensjonsytelsene.
>
> Skatt på avkastning som er endelig tillagt pensjonskapitalen kan etter utvalgets oppfatning gjennomføres uten at det antas å bli for ressurskrevende. All avkastning utover et fastsatt nivå kan i så fall tas til beskatning etter en særskilt hjemmel i skatteloven. Beskatningen bør foretas på arbeidstakers hånd i det året den innvinnes. Det er i overensstemmelse med alminnelige skatterettslige prinsipper. For å unngå at medlemmet kommer i en likviditetsmessig vanskelig situasjon bør beskatningen gjennomføres ved trekk fra pensjonskapitalkontoen. Forvaltningsinstitusjonen må i så fall pålegges et ansvar for å gjennomføre skattetrekket.
>
> Avkastning som henføres til endringer i markedsverdien, er verdiøkninger som ikke er realiserte. Det vil bryte med det skatterettslige prinsippet om at avkastningen skal være innvunnet før det tas til beskatning, hvis slik urealisert avkastning skal beskattes. Under enhver omstendighet bør det etter utvalgets syn forutsettes at det samtidig bør gis rett til fradrag for tap utover en viss størrelse. Her bør det være symmetri. Utvalget antar at beskatning av denne kategorien avkastning vil medføre betydelig ressursbruk uten at det nødvendigvis kommer midler til beskatning. Det vil også være noe problematisk å

begrunne at det ikke skal foretas en RISK-korrigering hvis deler av den løpende avkastningen virkelig kommer til beskatning. Utvalget finner det ikke hensiktsmessig å gå nærmere inn på de spørsmålene som her er knyttet til RISK. Det vises til punkt 5.4.4.

Utvalget antar at det er nødvendig å foreta beskatning både av endelig tildelt avkastning og formuesøkning på grunn av markedsmessig økning hvis formålet med skatt på avkastning som fordelingsmessig virkemiddel virkelig skal oppnås. Det antas at det er et særlig behov for et slikt virkemiddel i de sistnevnte tilfellene. Når det samtidig antas å være ressurskrevende å gjennomføre beskatning av slik avkastning, finner utvalget at det tilsier at det i denne omgang ikke bør innføres avkastningskatt.

Videre legger utvalget vekt på at hele ordningen bør prøves ut en periode før en avkastningsskatt vurderes nærmere og eventuelt utredes. Her vises det særlig til at omfanget av individuelle pensjonskonti og avkastningen på disse bør vurderes etter en tids praksis.

Etter utvalgets oppfatning kan de hensyn som begrunner en avkastningsskatt i denne omgang ivaretas bedre ved en regulering av blant annet innskuddssatser og regler om forvaltning av pensjonskapitalen.»

Høringsuttalelsene

Sosial- og helsedepartementet, Sparebankforeningen og *Verdipapirfondenes Forening* har kommentert at det ikke bør innføres en særskilt skatt på avkastning.

Verdipapirfondenes Forening uttaler i sin høringsuttalelse av 2. februar 2000 under punkt 2:

«Vi registrer at det i utvalgets mandat i stor utstrekning synes å være lagt som premiss at de nye innskuddsbaserte ordningene skal legges tettest mulig opp til dagens ytelsesbaserte. (...) Klarest kommer dette til uttrykk gjennom det faktum at utvalget ble bedt om å vurdere skatt på avkastning som et tiltak for å motvirke at pensjonsutbetalingene i en innskuddsordning blir for høye. Etter vår oppfatning er dette å snu problemstillingen fullstendig på hodet: Det som nettopp vil være en sentral fordel med en innskuddsbasert ordning (høyere forventet avkastning på sparemidler i forhold til dagens ytelsesbaserte), gjøres til «problem» som vurderes løst ved en ekstra skattlegging av meravkastningen.

Vi er glade for at utvalget har avvist dette forslaget, og peker på det åpenbare - nemlig at i den grad avkastning anses som problem, så bør det heller ivaretas gjennom regulering av de innskudd som foretas.»

Departementets vurdering

Departementet støtter utvalgets vurderinger og er enig med utvalget i at det i denne omgang ikke bør innføres en særskilt skatt på avkastning av pensjonskapitalen. Departementet legger vekt på at det kan bli ressurskrevende å innføre en slik beskatning, samtidig som det er stor usikkerhet knyttet til utforming av og avkastning på slike ordninger, og dermed om de fremtidige pensjonsutbetalingene vil kunne vise seg å bli urimelig høye. Spørsmålene om avkastningsskatt bør derfor først avgjøres når pensjonsordningen har virket en lengre periode.

Departementet finner det derfor ikke hensiktsmessig å foreta noen nærmere utredning nå.

17.2.4 RISK

Utvalgets forslag

Det er forutsatt at den skattemessige behandlingen av innskuddspensjon skal skje etter P-prinsippet. Det innebærer at løpende avkastning først tas til beskatning ved utbetaling av pensjon. Når utvalget foreslår at det er adgang til individuelle konti med plassering av midlene i blant annet verdipapirfond, reiser en slik plassering av pensjonskapitalen visse spørsmål av skattemessig art. Det er nødvendig å ta stilling til om det skal foretas en RISK-korrigering eller om den skattemessige behandlingen fullt ut skal følge av reglene om beskatning av pensjon. Utvalget foreslår at det ikke innføres en RISK-korrigering og uttaler i denne sammenheng (NOU 1999: 32 side 99):

> «Utvalget åpner i utkastet § 3-3 for at hver arbeidstaker skal ha en egen alderspensjonskonto i ordningen, dersom det er fastsatt i regelverket. Det foreslås videre i samme bestemmelse at hver pensjonskonto skal tilordnes en egen investeringsportefølje. I utkastet § 3-4 er kravene til en slik portefølje beskrevet. Den enkelte kontohaver skal etter utkastet § 3-3 annet ledd ha adgang til å endre investeringsporteføljen. Avkastningen skal hvert år tilføres pensjonskontoen, og det er kontohaver som i utgangspunktet selv har risikoen for verdireduksjon av porteføljen.
>
> Det er forutsatt at den skattemessige behandlingen av innskuddsbasert pensjon skal skje etter P-prinsippet. Det innebærer at løpende avkastning først tas til beskatning ved utbetaling av pensjon. Når det er adgang til individuelle konti med plassering i blant annet verdipapirfond, reiser det etter utvalgets oppfatning visse spørsmål av skattemessig art. Disse spørsmålene er tilsvarende de som ble behandlet i forbindelse med innføringen av individuelle pensjonspareavtaler i IPA-ordningen. Det vises derfor til Ot.prp. nr. 64 (1996-97) side 10 flg:
>
> «Det er lagt opp til lik skattemessig behandling av pensjonssparing for alle typer finansinstitusjoner midlene kan plasseres i. Ved pensjonssparing i verdipapirfond er pensjonsspareren direkte eier av andelen i fondet. Det er nødvendig å harmonisere reglene om pensjonsbeskatning og beskatning ved realisasjon av andeler. Reglene om pensjonsbeskatning skal gis forrang. Dette tilsier at flytting til annen tilbyder av pensjonssparing og opphør av pensjonssparing ved konvertering til bank eller forsikringsselskap, som i utgangspunktet skal anses som realisasjon, likevel ikke skal utløse skatteplikt for gevinst eller fradragsrett for tap for pensjonsspareren. Adgangen til RISK-regulering etter selskapsskatteloven (kapittel 5) gjelder bare ved realisasjon av fondsandeler. Lovens system innebærer at retten til RISK-regulering bortfaller, når innløsning av fondsandeler ikke anses som realisasjon og gevinster dermed er fritatt fra beskatning. Det oppstår dermed spørsmål om det bør skje en korreksjon for den dobbeltbeskatning som skjer når pensjonsspareren beskattes for hele utbetalingen, og det tidligere har skjedd en beskatning av deler av denne inntekten på fondets hånd.
>
> Etter selskapsskatteloven § 5-2 nr. 3 er verdipapirfond fritatt for skatteplikt for aksjegevinster som utbytte. Tilsvarende er det ikke fradragsrett for tap ved realisasjon av aksjer. Bestemmelsen innebærer at verdistigning som skyldes at et verdipapirfond realiserer aksjer med gevinst, ikke skattlegges på fondets hånd. Dermed er det heller ikke grunnlag for RISK-korrigering for andelene i fondet. Fondets realisasjon av aksjer skattlegges først ved andelshavers realisasjon av andele-

ne. Andelshaver har imidlertid krav på å bli tilordnet såkalt gjennomgående RISK-beløp på de aksjer mv. som fondet eier.

Etter departementets oppfatning foreligger det ikke grunnlag for å etablere et system med RISK-korrigering i forbindelse med pensjonssparing. Det ville oppstå betydelige ligningstekniske problemer å innføre en RISK-korrigering når pensjonsspareren får utbetalt pensjon. Spørsmålet om fordelingen av RISK-beløp når utbetalingene vil gå over flere år, og spørsmålet om hvordan RISK skal hensyntas i forbindelse med arvefall, viser dette. RISK-systemet er ikke egnet når oppsparte midler utbetales løpende.»

Under behandlingen i Stortinget av Ot.prp. nr. 64 (1996-97) støttet flertallet i komiteen regjeringens syn om ikke å innføre et system med RISK-korrigering. Det vises til Innst. O. nr. 106 (1996-97) side 4.

Utvalget antar at de ligningstekniske problemene med å innføre RISK-korrigering når innskuddsbasert pensjon utbetales vil bli større enn for IPA. Stillingsskifter kan medføre at arbeidstakeren blir knyttet til pensjonsordninger med annet regelverk og til foretakpensjonsordninger. Mobilitet i arbeidsmarkedet reiser i denne sammenheng særlige spørsmål om flytting av pensjonskapital i forbindelse med medregning og håndtering av RISK. Utvalget vil derfor foreslå at det ikke innføres en RISK-korrigering. Det gjør det nødvendig å foreslå en endring i någjeldende selskapsskattelov § 5-1, ny skattelov § 10-30.»

Høringsuttalelsene

Det har ikke kommet merknader til utvalgets forslag.

Departementets vurdering

Departementet finner at den samme skattemessige løsningen som gjelder for individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven bør legges til grunn, og viser i denne sammenheng til at problemstillingene er de samme. Videre er det de samme hensyn som tilsier at reglene om pensjonsbeskatning bør ha forrang. Departementet foreslår dermed en endring av skatteloven § 10-30 i tråd med dette, slik at det ikke skal foretas noen beskatning av gevinsten for andeler eid i forbindelse med innskuddspensjon. Bestemmelsen utelukker også korreksjon med RISK-beløp for slike andeler.

17.2.5 Arbeidsgivers tilskudd til pensjonsordningen

17.2.5.1 Innledning

Det følger av skatteloven § 6-45 at arbeidsgiver bare har rett til fradrag i inntekten for kostnad til sikring av pensjoner etter reglene i § 6-46, så sant kostnadene ikke er pålagt i eller i medhold av lov. I tillegg har Stortinget under behandlingen av lov om foretakspensjon vedtatt en bestemmelse i skatteloven § 6-45 hvor det gis fradrag for kostnad til sikring av pensjon i offentlig pensjonsordning i arbeidsforhold. Med sikring av pensjon forstås i denne sammenheng innbetaling som representerer et spareelement til en pensjonsordning. Innbetalingen danner så grunnlag for senere pensjonsutbetalinger fra ordningen.

Skatteloven § 6-46 regulerer arbeidsgivers fradragsrett for innbetalinger til private tjenestepensjonsordninger etter skatteloven (TPES). Som en følge

av at lov om foretakspensjon erstatter 1968-reglene, er det vedtatt endringer i skatteloven §§ 6-45 og 6-46.

Utvalget legger til grunn at arbeidsgivers tilskudd til innskuddspensjon skal gis den samme skattemessige behandlingen som foretakspensjonsordninger. Utvalget uttaler så om lovteknisk plassering av hjemmelen for arbeidsgivers fradrag (NOU 1999: 32 side 100):

> «Utvalget foreslår at arbeidsgivers rett til fradrag for tilskudd til innskuddspensjon reguleres i ny skattelov § 6-46, det vil si samme bestemmelse som foreslås for tilskudd til foretakspensjon.»

Departementet finner det av lovtekniske grunner hensiktsmessig at arbeidsgivers rett til inntektsfradrag for tilskudd til en innskuddspensjonsordning reguleres i samme bestemmelse som regulerer fradragsrett for innbetaling til en foretakspensjonsordning. En slik plassering ivaretar hensynet til en oversiktlig skattelov ved at fradragshjemmelen for kollektive skattefavoriserte pensjonsordningene er samlet. Departementet slutter seg dermed til utvalgets forslag.

17.2.5.2 Årets innskudd

Utvalgets forslag

Skatteloven § 6-46 regulerer foretakets rett til fradrag for innbetaling av årets premie og tilskudd til fond i en foretakspensjonsordning. I forbindelse med innskuddspensjon må det avgrenses hva som skal anses som årets innskudd.

Utvalget foreslår at arbeidsgiver skal ha rett til fradrag for det årlige innskuddet til ordningen etter utkastet § 5-1 annet ledd. Dette innskuddet skal framgå av pensjonsordningens regelverk. Utvalget legger også til grunn at kostnader knyttet til garanti i henhold til utkastet § 3-5 femte ledd må anses som en del av årets innskudd etter skatteloven.

Etter utkastet § 3-3 tredje ledd er arbeidsgiver forpliktet til å innbetale et tilskudd til pensjonskapitalen når markedsverdien av investeringsporteføljen er redusert i løpet av regnskapsåret. En slik verdireduksjon kan skyldes både det som i skattesammenheng anses som urealiserte tap og realiserte tap. Utvalget er av den oppfatning at arbeidsgiver bør gis rett til fradrag for denne type tilskudd på linje med andre lovbestemte tilskudd til pensjonsordningen, selv om det ikke sondres mellom realiserte og urealiserte tap.

Utvalget har deretter vurdert om et slikt tilskudd er å anse som en del av årets innskudd etter skatteloven eller om det bør gis en særskilt fradragshjemmel. Etter utvalgets syn er dette fradraget av en så spesiell karakter at det ikke bør defineres skattemessig sett som en del av årets innskudd. Utvalget foreslår derfor en særskilt hjemmel i skatteloven for dette inntektsfradraget.

I henhold til utkastet § 2-4 kan foretaket tegne en særskilt forsikring til medlemmer som helt eller delvis mister ervervsevnen på grunn av uførhet. Foretaket kan også tegne forsikring til dekning av ytelser til barn og etterlatte etter samme bestemmelse. Dersom arbeidsgiver og arbeidstaker skal oppnå en gunstig skattemessig behandling, må forsikringene fullt ut følge bestemmelsene i lov om foretakspensjon for tilsvarende ytelser. Medlemskapsreglene mv. bør imidlertid etter utvalgets syn følge av lov om innskuddspensjon og regelverket for innskuddspensjonsordningen.

Utvalget foreslår at den skattemessige behandlingen av disse forsikringene bør følge de skattereglene som gjelder for foretakspensjon, i og med at det er denne loven som regulerer vilkårene. Årets premie til forsikringer som nevnt i utkastet § 2-4, vil således aldri inngå som årets innskudd etter skatteloven. Tilsvarende skattemessig behandling vil gjelde for forsikringer som skal dekke innskuddsfritak.

Høringsuttalelsene

Ingen av høringsinstansene har hatt merknader knyttet direkte til utvalgets forslag.

Departementets vurdering

Departementet slutter seg ikke fullt ut til utvalgets vurderinger med hensyn til hva som skal defineres som årets innskudd. Arbeidsgivers årlige innskudd til ordningen etter forslaget § 5-1 annet ledd vil etter departementets syn naturlig falle inn under skattelovens begrep årets innskudd. Det samme bør imidlertid ikke gjelde for arbeidsgivers kostnader i forbindelse med garanti i henhold til forslaget § 3-5 femte ledd. Dette er kostnader som kommer i tillegg til det årlige innskuddet etter lov om innskuddspensjon. Garantikostnadene vil riktignok være årlige kostnader til pensjonsordningen, som foretaket bør gis inntektsfradrag for på linje med det årlige innskuddet. Til forskjell fra det årlige innskuddet bør disse kostnadene ikke inngå i beregningsgrunnlaget for fradragsberettiget tilskudd til innskuddsfondet. Formål med innskuddsfondet er å sikre fremtidige innskudd. Det er da lite hensiktsmessig at kostnader som skal sikre avkastning på innbetalt pensjonskapital skal kunne påvirke størrelsen på fradragsberettiget tilskudd til innskuddsfondet. Departementet foreslår at det gis hjemmel for fradrag for garantikostnadene etter forslaget § 3-5 femte ledd i skatteloven § 6-46 annet ledd bokstav c.

Når det gjelder tilskudd til pensjonskapitalen som arbeidsgiver er forpliktet til å bidra med etter forslaget § 3-3 tredje ledd, blir spørsmålet om arbeidsgiver skal gis rett til inntektsfradrag for dette tilskuddet. Departementet er enig i utvalgets vurderinger. Etter departementets oppfatning strider det i utgangspunktet mot alminnelige skatterettslige prinsipper å gi rett til fradrag for et tap som ikke anses som realisert skattemessig sett. På den annen side finner departementet det lite rimelig at et slikt tilskudd skal settes i noen særstilling i forhold til andre lovregulerte tilskudd til innskuddspensjonsordningen. Det er også nær sammenheng mellom slike tilskudd og kostnader som påløper i forbindelse med forslaget § 3-5 femte ledd. De innbetalte midlene vil under enhver omstendighet beskattes som pensjonsinntekt ved senere utbetaling fra pensjonsordningen som pensjon. Hvis markedsverdien øker igjen, vil dette øke avkastningen, og dette vil kunne øke overføringen til innskuddsfondet, og dermed til lavere nye innskudd til ordningen for arbeidsgiver. Hvis det tilbakeføres midler fra innskuddsfondet til foretaket, jf. § 9-4, vil dette skje mot beskatning. Departementet er dermed enig med utvalget i at arbeidsgiver bør gis fradragsrett for dette tilskuddet.

Problemstillingen blir deretter om tilskuddet er en del av årets innskudd eller om det bør gis en særskilt fradragshjemmel for dette tilskuddet. Etter departementets mening er tilskuddet av en så spesiell karakter at det ikke

naturlig faller inn under begrepet årets innskudd. Videre finner departementet det verken rimelig eller hensiktsmessig at tilskuddet bør påvirke størrelsen på fradraget for tilskudd til innskuddsfond. Dette begrunner behov for en særskilt hjemmel. En særskilt hjemmel kan også begrunnes med at arbeidsgivers plikt til å foreta en slik ekstraordinær innbetaling er regulert i forslaget til lov om innskuddspensjon kapittel 3 om alderspensjonskapitalen, mens innskudd for øvrig er regulert i kapittel 5. På denne bakgrunn foreslår departementet at det tas inn en bestemmelse i skatteloven § 6-46 annet ledd bokstav c.

Departementet foreslår også at kostnader som skal dekkes direkte av foretaket i henhold til forslaget til lov om innskuddspensjon § 14-2 tredje ledd, gis en egen hjemmel og tas inn i skatteloven § 6-46 annet ledd bokstav c.

Departementet er videre enig med utvalget med hensyn til spørsmålet om fradragsrett for premie og tilskudd til forsikringer tegnet i henhold til forslaget § 2-4. Dette er under enhver omstendighet ikke kostnader som inngår som en del av årets innskudd etter skatteloven til en innskuddspensjonsordning.

Departementet finner grunn til å peke på at foretaket selvsagt står fritt til å tegne de forsikringer det ønsker for å dekke sine ansatte, som for eksempel ved gruppelivsforsikringer. For mange foretak kan det være hensiktsmessig å beskrive slike forsikringer i eller i sammenheng med pensjonsordningens regelverk. Det sentrale i skattemessig sammenheng, er imidlertid at etter § 2-4 må forsikringer til risikoytelser tegnes i samsvar med reglene i lov om foretakspensjon for tilsvarende ytelser, for at arbeidsgiver og arbeidstaker skal gis en gunstig skattemessig behandling. Som en konsekvens av en slik løsning finner departementet det hensiktsmessig at den skattemessige behandlingen følger de skattereglene som gjelder for foretakspensjonsordninger. Fradragsrett for premie følger således av skatteloven § 6-46 første ledd bokstav a. Foretaket innrømmes inntektsfradrag for tilskudd til premiefond etter samme bestemmelse bokstav b. Tegnes det forsikringer som ikke er i samsvar med lov om foretakspensjon, skal forsikringen beskattes etter de reglene som til enhver tid gjelder for det aktuelle forsikringsproduktet.

17.2.5.3 Tilskudd til innskuddsfond

Utvalgets forslag

Utvalget foreslår at arbeidsgiver innrømmes inntektsfradrag for tilskudd til innskuddsfond, tilsvarende tilskudd til premiefond i en foretakspensjonsordning. Utvalget uttaler (NOU 1999: 32 side 101):

> «Etter de regler som gjelder for TPES innrømmes arbeidsgiver inntektsfradrag for tilskudd til premiefond etter nærmere fastsatte regler i skatteloven § 44 første ledd bokstav k. For en foretakspensjonsordning er det foreslått en grense for arbeidsgivers rett til fradrag. Grensen for tilskuddet er satt til 150 pst. av gjennomsnittet av den skattepliktiges andel av årets premie og premien i de to foregående år, jf. forslag til ny skattelov § 6-46 første ledd bokstav c i Ot.prp. nr. 47 (1998-99).
>
> Utvalget legger til grunn at det må innrømmes inntektsfradrag på foretakets hånd for tilskudd til innskuddsfond i en innskuddsbasert pensjonsordning på linje med det som gjelder for premiefond i en foretakspensjonsordning. Tilsvarende anser utvalget det hensiktsmessig å

stille opp en øvre grense for hvor mye arbeidsgiver kan innbetale til innskuddsfond med skattemessig virkning. Etter utvalgets syn følger det av det som er foreslått for foretakspensjon at denne grensen bør være inntil 150 pst. av gjennomsnittet av årets innskudd og årets innskudd i de to foregående årene. Tilskuddet kan likevel ikke være større enn at innskuddsfondet når grensen på ti ganger det nevnte gjennomsnittet.

Når foretaket har opprettet premiefond i tilknytning til særskilt forsikring etter utkastet § 2-4, reiser det spørsmål om fradragsrett for innbetaling til et slikt premiefond. Forsikringer etter utkastet § 2-4 må følge bestemmelsene i lov om foretakspensjon for tilsvarende ytelser for at arbeidsgiver og arbeidstaker skal oppnå en gunstig skattemessig behandling. Som nevnt ovenfor i avsnittet *Årets innskudd,* vil forsikringer som følger vilkårene i lov om foretakspensjon behandles skattemessig etter de bestemmelsene som gjelder for foretakspensjonsordninger. Foretaket vil således få fradrag for tilskudd til slikt premiefond etter ny skattelov § 6-46 første ledd bokstav c, jf. forslaget til denne bestemmelsen i Ot.prp. nr. 47 (1998-99).»

Høringsuttalelsene

Skattedirektoratet uttaler i forbindelse med skatteloven § 6-46 nytt annet ledd bokstav b:

> «Da den foreslåtte løsning til utkastet § 6-46 nytt annet ledd bokstav b vil bli unødvendig komplisert, foreslår vi at ordlyden endres som følger:
>
> *...med inntil 150 prosent av det beløp som er nevnt under a, likevel bare så langt fondet ikke overstiger 10 ganger gjennomsnittet av det beløp som er nevnt under a og foregående års innskudd etter innskuddsplanen.»*

Det foreligger ikke merknader fra andre høringsinstanser.

Departementets vurdering

Departementet legger, som utvalget, til grunn at arbeidsgiver skal ha fradragsrett for tilskudd til innskuddsfond på linje med det som gjelder for et premiefond i en foretakspensjonsordning. Tilsvarende finner departementet det hensiktsmessig å fastsette en øvre grense for hvor mye som kan innbetales til innskuddsfondet med skattemessig virkning. Dersom den skattemessige behandlingen skal likestilles i de to ordningene, tilsier det at arbeidsgiver skal få inntektsfradrag for tilskudd til innskuddsfondet på inntil 150 prosent av gjennomsnittet av årets innskudd og årets innskudd i de to foregående årene. Tilskuddet kan likevel ikke være større enn at innskuddsfondet når grensen på ti ganger det nevnte gjennomsnittet. Departementet finner ikke grunn til å forskjellsbehandle de to pensjonsordningene skattemessig sett.

Departementet viser for øvrig til det som er sagt over om årets innskudd, hva angår fradrag for innbetaling til premiefond for særskilte forsikringer tegnet etter forslaget § 2-4 annet ledd.

17.2.6 Arbeidstakers tilskudd til pensjonsordningen

Utvalgets forslag

Etter utvalgets utkast er det ikke adgang for arbeidstaker å foreta innbetaling til pensjonsordningen så lenge vedkommende er ansatt i foretaket. Utvalget foreslår imidlertid at arbeidstakeren skal ha rett til fradrag for fortsatt pensjonssparing ved fratredelse før pensjonsalderen. Utvalget uttaler i denne sammenheng (NOU 1999: 32 side 102):

> «I Ot.prp. nr. 47 (1998-99) foreslås det en ny bestemmelse i skatteloven for fradrag for tilskudd til en fortsettelsesforsikring i henhold til lov om foretakspensjon § 4-9. I bestemmelsen fastsettes det en egen fradragsramme på kr 40 000 for slike tilskudd, tilsvarende den som gjelder for de individuelle pensjonsavtalene etter skatteloven. Utvalget viser til de alminnelige merknadene i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) avsnitt 19.2.7 på side 240 for nærmere begrunnelse for forslaget.
>
> Utvalget foreslår i utkastet § 2-2 tredje ledd at et foretak ikke kan opprette innskuddsbasert pensjonsordning hvis det allerede har foretakspensjonsordning. De to pensjonsordningene er dermed alternative skattefavoriserte ordninger. Dette får som en hovedregel konsekvenser for arbeidsgivers rett til fradrag for tilskudd. Etter utvalgets oppfatning er det til en viss grad også aktuelt med begrensninger for arbeidstakeres tilskudd til flere ordninger. Det er etter utkastet § 6-5 første ledd bare mulig for en arbeidstaker å fortsette innbetaling etter at medlemskap er opphørt hvis vedkommende ikke er medlem av annen innskudds- eller foretakspensjonsordning. Utvalget går inn for at den fortsatte pensjonssparingen i medhold av § 6-5 første ledd er fradragsberettiget for arbeidstakeren innenfor den samme rammen som foreslås i ny skattelov § 6-47 bokstav d for fortsettelsesforsikring etter lov om foretakspensjon. Etter utkastet § 6-5 annet ledd er det satt en øvre grense for hvor store innskudd som kan innbetales. Denne grensen vil ikke nødvendigvis være sammenfallende med innskudd det gis fradrag for.
>
> Utvalget foreslår videre at en arbeidstaker som trer ut av pensjonsordningen kan tegne fortsettelsesforsikring etter forsikringsavtaleloven § 19-7 hvis vedkommende på grunn av sin uttreden mister dekning for uføre- og etterlatteytelser. Utvalget legger til grunn at det gis rett til fradrag etter ny skattelov § 6-47 bokstav d for premie som opprettholder den tidligere dekningen. Rett til fradrag forutsetter imidlertid at de forsikringene som foretaket har tegnet etter utkastet § 2-4 fyller vilkårene i lov om foretakspensjon for tilsvarende ytelser. Det vil således bare være fripoliser utgått fra slike forsikringer som kan benyttes til å tegne fortsettelsesforsikringer med rett til fradrag for premien. Premien vil inngå i den samlede fradragsrammen på kroner 40 000.»

Høringsuttalelsene

Ingen av høringsinstansene har hatt merknader til forslaget om skattemessig behandling av fortsatt pensjonssparing eller fortsettelsesforsikringer.

Departementets vurdering

Departementet viser til forslaget til lov om innskuddspensjon § 2-1 første ledd annet punktum, hvor det går fram at et foretak ikke kan opprette en innskuddsbasert pensjonsordning dersom foretaket allerede har en foretakspen-

sjonsordning eller omvendt. Arbeidsgiver vil dermed enten få inntektsfradrag for innskudd til alderspensjon i en innskuddspensjonsordning eller fradrag for premie til en foretakspensjonsordning.

Departementet er enig med utvalget i at det bør være visse begrensninger også i arbeidstakers rett til å innbetale til flere skattefavoriserte pensjonsordninger etter fratreden fra arbeidsforholdet før oppnådd pensjonsalder. Departementet foreslår derfor at det kun gis fradrag for fortsatt pensjonssparing dersom vedkommende ikke er medlem av annen innskudds- eller foretakspensjonsordning.

Etter departementets oppfatning bør den fortsatte pensjonssparingen etter forslaget § 6-5 første ledd være fradragsberettiget for den tidligere arbeidstakeren innenfor den samme rammen som gjelder for fortsettelsesforsikring etter lov om foretakspensjon. Etter forslaget § 6-5 annet ledd er det satt en øvre grense for hvor store innskudd som kan innbetales. Denne grensen vil etter departementets oppfatning ikke nødvendigvis være sammenfallende med innskudd det gis fradrag for.

I likhet med utvalget foreslår departementet at en arbeidstaker som trer ut av pensjonsordningen kan tegne fortsettelsesforsikring etter forsikringsavtaleloven § 19-7, hvis vedkommende på grunn av sin uttreden mister dekning for uføre- og etterlatteytelser. Departementet viser til skatteloven § 6-47 bokstav d første og tredje punktum hvor det gis rett til fradrag for premie som opprettholder den tidligere dekningen. Rett til fradrag forutsetter imidlertid at de forsikringene som foretaket har tegnet etter forslaget § 2-4 fyller vilkårene i lov om foretakspensjon for tilsvarende ytelser. Det vil således bare være fripoliser utgått fra slike forsikringer som kan benyttes til å tegne fortsettelsesforsikringer med rett til fradrag for premien. Premien vil inngå i den samlede fradragsrammen på kroner 40 000.

17.2.7 Tilbakeføring av midler fra innskuddsfond

17.2.7.1 Skatteplikt

Utvalgets forslag

Utvalget mener det er behov for en klar hjemmel for skatteplikt for foretaket med hensyn til de midler som tilbakeføres fra innskuddsfondet. Utvalget uttaler i denne sammenheng (NOU 1999: 32 side 102):

> «For å hindre at innskuddsfondet blir uforholdsmessig stort er utvalget av den oppfatning at det må stilles krav om en tilbakeføring av midler fra fondet når det overstiger et visst antall ganger årets innskudd, se utkastet § 9-4 første ledd. Grensen for plikten til å tilbakeføre er satt til ti ganger gjennomsnittet av årets innskudd etter innskuddsplanen med tillegg av årets premie for forsikringer etter utkastet § 2-3 og tilsvarende innskudd og premier for de to foregående år. Videre foreslås det i utkastet § 9-4 annet ledd at foretaket gis en adgang til å tilbakeføre midler når fondet overstiger halvparten av den grensen som følger av § 9-4 første ledd. Bestemmelsene om tilbakeføring er tilsvarende det som er foreslått for lov om foretakspensjon.
>
> Når midler fra innskuddsfondet tilbakeføres til foretaket i henhold til utkastet § 9-4, fører de alminnelige reglene i skatteloven normalt til at de tilbakeførte midlene i sin helhet tas til beskatning i tilbakeføringsåret. Utvalget er av den oppfatning at det er behov for en klar hjemmel

og foreslår på den bakgrunn at det tas inn en ny bestemmelse i skatteloven. Forslaget er tilsvarende det som foreslås for tilbakeføring av midler fra premiefond i en foretakspensjonsordning, jf. Ot.prp. nr. 47 (1998-99) side 235.

Den skattemessige behandlingen av premiefond opprettet i tilknytning til forsikring foretaket har tegnet etter utkastet § 2-4 til dekning av uføre- og etterlatteytelser, skal foretas etter de reglene som gjelder for foretakspensjon. Dette gjelder bare når forsikringen fyller vilkårene for tilsvarende ytelser i lov om foretakspensjon. Tilbakeføring av midler til foretaket fra premiefond for slik forsikring skal dermed tas til beskatning i tilbakeføringsåret.»

Høringsuttalelsene

Ingen av høringsinstansene har hatt merknader.

Departementets vurdering

Departementet er enig med utvalget i at det følger av skattelovgivningen at midler som tilbakeføres til foretaket fra innskuddsfondet skal beskattes i tilbakeføringsåret. I likhet med utvalget ser departementet behov for å ha en klar hjemmel, både med hensyn til beskatningen og tidfesting av inntekten. Departementet støtter utvalgets forslag.

17.2.7.2 Arbeidsgiveravgift

Utvalgets forslag

Det skal svares arbeidsgiveravgift av arbeidsgivers og det offentliges tilskudd til livrente- og pensjonsordninger, jf. folketrygdloven § 23-2 fjerde ledd. Etter utvalgets oppfatning gjelder plikten til å betale arbeidsgiveravgift etter denne bestemmelsen alle arbeidsgivers innbetalinger til en innskuddspensjonsordning. Arbeidsgiveravgiften skal tidfestes ved innbetaling til pensjonsordningen.

I henhold til utkastet § 9-4 og § 13-3 annet ledd åpnes det for tilbakeføring av midler fra innskuddsfondet til foretaket. Det må derfor stilles spørsmål ved om det bør skje en refusjon av arbeidsgiveravgift knyttet til tidligere innbetalte midler. Etter utvalgets syn reises her de samme problemstillinger som ved tilbakeføring av midler fra premiefondet i en foretakspensjonsordning. Utvalget viser i denne sammenheng til drøftelsen i Ot.prp. nr. 47 (1998-99) side 239 og er enig i de vurderinger og den konklusjonen som der framgår om at det ikke bør gis adgang til en tilbakeføring av arbeidsgiveravgift.

Høringsuttalelsene

Ingen av høringsinstansene har hatt merknader direkte knyttet til utvalgets forslag om at det ikke skal skje en tilbakeføring av arbeidsgiveravgift.

Departementets vurdering

Alle tilskudd til innskuddsordningen er etter departementets syn arbeidsgiveravgiftspliktig etter folketrygdloven § 23-2 fjerde ledd. Problemstillingen er ikke her om det skal svares arbeidsgiveravgift ved innbetaling til ordningen,

men om det skal skje en tilbakeføring av tidligere innbetalt arbeidsgiveravgift ved en overføring av midler fra innskuddsfondet til foretaket.

Departementet er enig i utvalgets vurderinger og vil ikke foreslå at det åpnes for en tilbakeføring av arbeidsgiveravgift. Departementet legger avgjørende vekt på at det på dette området fullt ut må være en likebehandling av innskuddspensjon i arbeidsforhold og foretakspensjon.

17.2.8 Utbetalinger til medlemmet

Alle løpende, terminvise pensjonsutbetalinger fra en innskuddspensjonsordning vil være skattepliktige etter gjeldende rett både som alminnelig inntekt etter skatteloven § 5-1 første ledd og som personinntekt etter skatteloven § 12-2 bokstav b. Det skal svares trygdeavgift med lav sats, jf. folketrygdloven § 23-3 nr. 1. Det fremmes ikke forslag om endringer for denne typen utbetalinger.

17.2.9 Utbetalinger til andre enn medlemmet

17.2.9.1 Innledning

Utvalgets forslag med hensyn til hva som skjer med alderspensjonskapitalen når et medlem dør før oppnådd pensjonsalder, følger av utkastet § 7-5. Den kan utbetales i form av løpende ytelser eller som et engangsbeløp, eventuelt som begge deler. I tillegg til utbetalinger av alderspensjonskapitalen kan det skje utbetaling av løpende etterlatteytelser dersom foretaket har tegnet slike forsikringer etter utkastet § 2-4.

Departementet foreslår at pensjonskapitalen i ordningen skal kunne plasseres i sparekontrakter også i utbetalingsperioden, jf. forslaget § 7-3. Det vises til kapittel 9.1.4. Bestemmelsene i forslaget § 7-4 erstatter utkastet § 7-5 og vil således ikke bare gjelde ved død før pensjonsalder, men for all pensjonskapital som ved medlemmets død ikke er konvertert til forsikring med dødelighetsarv.

Problemstillingen her gjelder spørsmålet om utbetalingen til andre enn medlemmet skal beskattes som pensjon. Det er da etter departementets oppfatning av betydning om utbetalingene skjer som løpende ytelser eller som en engangsutbetaling. Videre må det på grunn av bestemmelsene om personinntekt sondres mellom engangsutbetaling til fysiske personer og engangsutbetalinger til dødsbo.

17.2.9.2 Løpende ytelser

Utvalgets forslag

Utvalget uttaler følgende om beskatning av løpende ytelser til andre enn medlemmet (NOU 1999: 32 side 103):

> «Alderspensjonskapitalen skal primært benyttes til å sikre barnepensjon, jf. § 7-5 første ledd. Dersom pensjonskapitalen overstiger det som trengs til å sikre rimelig pensjon til etterlatte barn, eller det ikke finnes barn som har rett til barnepensjon, kan den benyttes til å sikre rimelig pensjon til etterlatt ektefelle, registrert partner eller samboer, jf. § 7-5 fjerde ledd. Barnepensjon og etterlattepensjon etter denne bestemmelsen er løpende ytelser. Det samme er ytelser fra en forsikring etter utkastet § 2-4.

Skatteloven har ingen egen definisjon av pensjon. Noen entydig definisjon framgår heller ikke av forarbeidene. Normalt brukes begrepet om løpende ytelser som skal erstatte inntektsbortfall ved alder eller annen begivenhet, som for eksempel dødsfall. Alle løpende pensjonsutbetalinger til etterlatte er derfor i sin helhet skattepliktig både som alminnelig inntekt etter skatteloven § 42 første ledd (ny skattelov § 5-1 første ledd) og som personinntekt etter skatteloven § 55 første ledd nr. 1 bokstav d (ny skattelov § 12-2 bokstav b). Det skal svares trygdeavgift etter en lav sats på 3 pst. Dette gjelder likevel ikke fullt ut for alle tilfeller med barnepensjon. Barnepensjon til barn det ytes barnetrygd for inngår ikke i grunnlaget for personinntekt, jf. skatteloven § 55 første ledd nr. 1 bokstav d siste punktum. Slike pensjoner beskattes bare som alminnelig inntekt.»

Høringsuttalelsene

Ingen av høringsinstansene har hatt merknader.

Departementets vurdering

Det vises til at pensjonskapitalen i en sparekontrakt primært skal sikre barnepensjon dersom et medlem av innskuddsordningen dør. Dersom pensjonskapitalen er større enn det som trengs for å sikre hvert barn en årlig pensjon på 50 prosent av folketrygdens grunnbeløp, benyttes gjenværende kapital til å sikre ektefelle, samboer eller registrert partner pensjon i minst 10 år. Departementet er enig med utvalget og anser løpende pensjonsutbetalinger til etterlatte i sin helhet som skattepliktig inntekt, både som alminnelig inntekt etter skatteloven § 5-1 første ledd og som pensjonsinntekt etter skatteloven § 12-2 bokstav b. Det skal svares trygdeavgift med lav sats på 3 prosent, jf. folketrygdloven § 23-3 nr. 1. Når det gjelder barnepensjon til barn det ytes barnetrygd for, skal slike pensjoner kun beskattes som alminnelig inntekt, jf. skatteloven § 12-2 bokstav b annet punktum.

17.2.9.3 Engangsutbetaling til fysiske personer

Utvalgets forslag

Utvalget uttaler følgende om beskatning av engangsutbetalinger til fysiske personer (NOU 1999: 32 side 103):

«Engangsutbetalinger faller ikke inn under pensjonsbegrepet i skatteloven § 42 første ledd (ny skattelov § 5-1 første ledd). Etter skatteloven § 42 annet ledd (ny skattelov § 5-50 tredje ledd) er formuesforøkelse ved arv eller gave ikke skattepliktig inntekt. Skatteloven § 42 sjette ledd (ny skattelov § 5-40 annet ledd) hjemler imidlertid skatteplikt for engangs- og avløsningsbeløp når det er gitt inntektsfradrag ved innbetalingen.

Engangsutbetalinger til fysiske personer vil uten særskilt hjemmel ikke skattlegges som personinntekt. Utvalget har ved å foreslå en adgang til engangsutbetalinger, ikke hatt til hensikt å tillate en gunstigere skattemessig behandling enn om det ble utbetalt løpende ytelser. Utvalget mener at det kan være hensiktsmessig med den samme skattemessige løsningen som gjelder for engangsutbetalinger fra IPA. Det er derfor nødvendig med en bestemmelse i ny skattelov § 12-2 (någjeldende skattelov § 55 første ledd bokstav d) der engangsutbetalinger

fra innskuddspensjon i arbeidsforhold beskattes som personinntekt på lik linje med engangsutbetalinger fra individuell pensjonsspareavtale etter skatteloven.»

Høringsuttalelsene

Ingen av høringsinstansene har hatt merknader.

Departementets vurdering

Engangsutbetaling direkte til fysiske personer er bare aktuelt når dødsboet ikke er eget skattesubjekt etter skatteloven § 2-2 første ledd bokstav h. Direkte utbetaling til enkeltpersoner kan dermed bare foretas til ektefelle som overtar boet i skifte eller enearving som overtar ansvar for avdødes gjeld.

Det er etter departementets oppfatning en forutsetning for beskatning etter P-prinsippet at utbetalt beløp skattlegges som pensjon, når det etter dette prinsippet er gitt inntektsfradrag ved ligningen. Den samme forutsetningen er lagt til grunn ved beskatning av IPA. Problemstillingene, både med hensyn til beskatning og arveavgiftsreglene, er her tilsvarende de som ble reist ved innføringen av de individuelle pensjonsspareavtalene etter skatteloven. Departementet finner det derfor hensiktsmessig med den samme skattemessige løsningen for engangsutbetalt pensjonssparebeløp fra IPA, jf. Ot.prp. nr. 64 (1996-97).

Engangsutbetaling til fysiske personer i henhold til lovforslaget vil uten en særskilt hjemmel ikke være skattepliktig som alminnelig inntekt. Det følger under enhver omstendighet av skatteloven § 5-50 tredje ledd at formuesforøkelse ved arv ikke er skattepliktig inntekt. Videre vil en engangsutbetaling ikke falle inn under begrepet pensjon i skatteloven § 5-1. Ved innføringen av IPA ble det lagt til grunn at det var nødvendig med en særskilt bestemmelse om skatteplikt for engangsutbetaling fra pensjonsspareavtalene, jf. skatteloven § 5-40 femte ledd. Skatteplikten etter denne bestemmelsen er uavhengig av om det tidligere er gitt inntektsfradrag ved ligningen. Departementet foreslår at bestemmelsen utvides til å omfatte engangsutbetalinger i henhold til lovforslaget.

Departementet er enig med utvalget i at det også er nødvendig med en ny bestemmelse i skatteloven § 12-2, slik at engangsutbetalinger under innskuddspensjon i arbeidsforhold til fysiske personer skattlegges som personinntekt.

17.2.9.4 Engangsutbetaling til dødsbo

Utvalgets forslag

Et bo som ikke er overtatt i uskifte av gjenlevende ektefelle eller av enearving anses som et eget skattesubjekt, jf. skatteloven § 2-2 første ledd bokstav h. Det er utbetalinger til bo som eget skattesubjekt som omhandles i det følgende.

Boet er aldri skattepliktig for personinntekt. Det er ikke meningen at engangsutbetalinger til et bo skal stilles gunstigere enn engangsutbetalinger til fysiske personer. Intensjonen er å likestille beskatning av engangsutbetalinger til fysiske personer og engangsutbetalinger til skattepliktig dødsbo.

Samme problemstilling ble reist for pensjonsspareavtaler under arbeidet med individuelle pensjonsavtaler (IPA). Der ble løsningen at engangsutbetalinger til skattepliktige bo må beskattes med en særskilt sats. I Ot.prp. nr. 64 (1996-97) side 13 under punkt 2.4.3.2 går det fram hvilke argumenter som har vært avgjørende for dette resultatet.

Utvalget mener det er hensiktsmessig å legge de samme vurderinger og løsninger til grunn for innskuddspensjon som de som ble lagt til grunn for individuelle pensjonsavtaler. Det foreslås på denne bakgrunn at det tas inn et nytt punktum i skatteloven § 5-40 femte ledd, slik at innskuddspensjon som foreslås omfattet av skatteloven § 6-46, faller inn under bestemmelsen. I og med at sjette ledd viser til femte ledd, vil engangsutbetalinger fra en innskuddsordning som ikke omfattes av reglene om personinntekt i skatteloven § 12-2, likevel skattlegges med en prosentsats lik den som til enhver tid fastsettes av Stortinget.

På denne bakgrunn foreslår utvalget at Stortingets skattevedtak § 3-6 også må endres slik at engangsutbetalinger fra en innskuddspensjon omfattes og skattlegges etter en særskilt sats.

Høringsuttalelsene

Ingen av høringsinstansene har hatt merknader til bestemmelsen.

Departementets vurdering

I henhold til forslaget til lov om innskuddspensjon § 7-4 fjerde ledd, vil gjenværende del av pensjonskapitalen kunne utbetales som engangsbeløp til dødsboet. Departementet er enig i utvalgets vurderinger og konklusjon. Det er etter departementets oppfatning hensiktsmessig å etablere et system som gir lik skattemessig virkning uavhengig av om det er boet eller den/de etterlatte som mottar engangsytelsen. Det ville åpne for uheldige tilpasningsmuligheter dersom løpende ytelser skattlegges som alminnelig inntekt og personinntekt, mens engangsytelser utbetalt til et bo bare skattlegges som alminnelig inntekt.

Departementet foreslår som nevnt under punkt 17.2.9.3, at det tas inn et nytt annet punktum i skatteloven § 5-40 femte ledd. Innskuddspensjon i arbeidsforhold som er omfattet av § 6-46 annet ledd, vil da falle inn under bestemmelsen. I og med at sjette ledd viser til femte ledd, vil engangsutbetalinger fra en innskuddsordning som ikke omfattes av reglene om personinntekt i skatteloven § 12-2 likevel skattlegges med en prosentsats lik den som til enhver tid fastsettes av Stortinget.

Departementet foreslår som en konsekvens av det som er sagt ovenfor, at Stortingets skattevedtak § 3-6 endres slik at også engangsutbetalinger fra en innskuddspensjonsordning skattlegges etter en særskilt sats.

17.2.9.5 Reinvestering av engangsutbetaling

Utvalgets forslag

Utvalget foreslår at det skal være adgang til å utsette beskatningen av en engangsutbetaling ved å reinvestere midlene i en individuell pensjonsavtale

etter skatteloven. Reinvesteringen må skje innen visse frister. Utvalget uttaler om dette (NOU 1999: 32 side 105):

> «I Ot.prp. nr. 64 (1996-97) ble det åpnet opp for at engangs- og avløsningsbeløp fra individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven ikke skulle skattlegges så fremt utbetalingen innen tre måneder fra utbetalingsdagen ble innbetalt til en individuell pensjonsavtale. Forslaget omfattet ikke skattepliktige bo. Under behandlingen i Stortinget gikk imidlertid flertallet inn for at reinvesteringsadgangen også skulle gjelde for arvinger i et skattepliktig dødsbo. Det vises til skatteloven § 42 sjette ledd (ny skattelov § 5-40 tredje ledd annet punktum) hvor den enkelte arving kan betale inn et beløp i eget navn som motsvarer dennes forholdsmessige andel av engangsbeløpet til en individuell pensjonsavtale. Det vises til Ot.prp. nr. 64 (1996-97):
>
> «Det er pensjonssparerens disposisjoner som er avgjørende for om pensjonsformuen skal utbetales som en engangsytelse eller som en løpende ytelse. For etterlatte kan det være ønskelig å motta beløpet som løpende ytelse - etterlattepensjon - som også er i samsvar med intensjonene for skattestimulert pensjonssparing. Departementet foreslår derfor at engangsutbetalt pensjon under en individuell pensjonsspareavtale som benyttes innen tre måneder som premie eller innskudd i individuell pensjonsavtale, fritas fra skatteplikt ved innbetalingen og skattlegges som personinntekt ved utbetalingen. Slik engangsutbetaling skal ikke danne grunnlag for fradrag i inntekten».
>
> Utvalget går inn for at det skal gis en tilsvarende adgang til å reinvestere engangsbeløp fra en innskuddspensjon til en individuell pensjonsavtale etter skatteloven. Etter utvalgets syn vil en reinvesteringsadgang bidra til at midlene benyttes på en slik måte at de etterlatte sikres en pensjon.
>
> Utvalget foreslår at det tas inn en bestemmelse i ny skattelov § 5-40 femte ledd annet punktum. Ved henvisning til annet og tredje ledd går det fram at engangsbeløp i medhold av forslag til lov om innskuddspensjon § 7-5 ikke er skattepliktig inntekt dersom reinvesteringsadgangen benyttes. Beskatningen vil i så fall utsettes. De senere utbetalingene vil fullt ut være gjenstand for beskatning som pensjon etter reglene om IPA.»

Høringsuttalelsene

Ingen av høringsinstansene har hatt merknader.

Departementets vurdering

Departementet støtter utvalgets vurderinger og forslag og foreslår at det gis adgang til å reinvestere engangsbeløp fra en innskuddspensjon til en individuell pensjonsavtale etter skatteloven innen visse frister. Beskatning av midlene blir dermed utsatt til de utbetales som pensjon fra IPA-ordningen.

17.2.10 Arveavgift

Utvalgets forslag

Utvalget uttaler følgende i forbindelse med spørsmålet om utbetalinger fra en innskuddspensjonsordning skal være fritatt for arveavgift (NOU 1999: 32 side 105):

> «Engangsutbetaling av midler fra en individuell pensjonsspareavtale etter skatteloven (IPA uten forsikringselement) er avgiftspliktig etter hovedregelen i arveavgiftsloven § 2. I medhold av § 4 er imidlertid en arving som mottar et engangsbeløp som skriver seg fra midler fra en slik IPA-avtale på avdødes hånd fritatt for arveavgift. Fritaket er begrenset til de tilfellene der arvingen benytter den reinvesteringsadgangen som følger av skatteloven.
>
> Utvalget er av den oppfatning at de samme arveavgiftsmessige løsninger som er lagt til grunn for IPA også må kunne legges til grunn for innskuddspensjon. Utvalget foreslår dermed at det tas inn en bestemmelse i arveavgiftsloven om fritak for utbetalinger fra en innskuddspensjonsordning skal være fritatt for arveavgift tilsvarende det som gjelder for IPA. Utvalget er klar over at Finansdepartementet har nedsatt et eget utvalg for å gå gjennom eksisterende arveavgiftslov og framlegge forslag til ny lov. Løsningen som er valgt her vil i utgangspunktet ikke berøres av arveavgiftsutvalgets vurderinger, fordi løsningen bygger på skatteloven og ikke arveavgiftsloven.
>
> Når det gjelder rett til pensjon som tilkommer en arving på grunn av avdødes arbeidsforhold, følger det etter utvalgets oppfatning av gjeldende rett at slik pensjon ikke er avgiftspliktig, jf. § 4 tredje ledd.»

Høringsuttalelsene

Ingen av høringsinstansene har hatt merknader.

Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at det tas inn en bestemmelse i lov av 19. juni 1964 nr. 14 om avgift på arv og visse gaver, om at utbetalinger fra en innskuddspensjonsordning skal være fritatt for arveavgift i den grad beløpet reinvesteres i henhold til de regler som følger av skatteloven.

17.2.11 Ligningsloven

Utvalgets forslag

Utvalget legger til grunn at det på bakgrunn av utkastet til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold er nødvendig med visse endringer i ligningsloven (NOU 1999: 32 side 106):

> «Den skattemessige behandlingen av innskuddspensjon i arbeidsforhold forutsetter etter utvalgets oppfatning endringer i ligningsloven. Någjeldende bestemmelser om innberetning av opplysninger fra tredjemenn er verken tilpasset alle de institusjoner som etter utkastet kan tilby innskuddspensjon i arbeidsforhold eller det forhold at det kan foretas engangsutbetalinger fra en innskuddspensjonsordning. På denne bakgrunn er det nødvendig å endre ligningsloven med hensyn til innberetning av innestående midler og inn- og utbetalinger fra en innskuddspensjonsordning, herunder fortsatt pensjonssparing.
>
> I forbindelse med innføringen av individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA) ble ligningsloven § 6-6 endret med en ny bokstav f i første ledd. Det ble gjort for å utvide paragrafens anvendelsesområde til å omfatte alle selskaper som kan tilby IPA. Den tidligere ordningen egen pensjonsforsikring etter skatteloven (EPES) var en ren pensjonsforsikring, mens IPA også kan være rene spareavtaler. Det vises til Ot.prp. nr. 1 (1997-98) kapittel 17. Tilsvarende vil antall selskaper som

kan tilby innskuddspensjon utvides i forhold til det som gjelder for TPES-ordninger og etter forslaget til lov om foretakspensjon. Etter utvalgets vurdering framstår det som mest hensiktsmessig at alle opplysninger om innbetalinger til innskuddspensjon samles i en bestemmelse. Utvalget foreslår derfor at ligningsloven § 6-6 bokstav f endres til å omfatte innskuddspensjon. Det nærmere innhold av oppgaveplikten vil måtte reguleres i forskrift.

Ligningsloven § 6-2 bestemmer at pensjonsutbetalinger skal innberettes. Etter utvalgets oppfatning dekker denne bestemmelsen bare løpende pensjonsutbetalinger og ikke engangsutbetalinger. Utvalget antar det er hensiktsmessig at alle utbetalinger kan innberettes med hjemmel i samme bestemmelse og foreslår en endring av ligningsloven § 6-7 annet ledd. Den foreslåtte endringen gir samme løsning som for IPA.

Utvalget foreslår videre endring av ligningsloven § 6-16 bokstav c for å gi hjemmel for at oppgavene til ligningsmyndighetene gis i maskinlesbar form. Behovet for en endring er her i hovedsak knyttet til fortsatt pensjonssparing.»

Høringsuttalelsene

Skattedirektoratet (SKD) viser til utkastet til endring av ligningsloven § 6-6 første ledd bokstav f der det går fram at bestemmelsen gjelder for *«livsforsikringsselskaper, banker og forvaltningsselskaper for verdipapirfond»*. SKD peker på at pensjonskasser ikke er uttrykkelig nevnt i ligningsloven, selv om det i lovutkastet § 2-2 første ledd sondres mellom pensjonskasser og livsforsikringsselskap. SKD er av den oppfatning at pensjonskasser bør nevnes i bestemmelsen. Det samme gjelder med hensyn til ligningsloven § 6-7 annet ledd.

Departementets vurdering

Departementet støtter utvalgets vurderinger og forslag.

Departementet legger til grunn at livsforsikringsselskap i endringsforslaget til ligningsloven §§ 6-6 og 6-7 omfatter pensjonskasse som kan tilby innskuddspensjon i arbeidsforhold. Departementet finner det ikke hensiktsmessig å ta inn pensjonskasse i bestemmelsens ordlyd. Dersom pensjonskasse tas inn i bestemmelsens ordlyd, kan det i så fall reise tolkningsproblemer i flere andre bestemmelser i ligningsloven.

Departementet vil bemerke at overføringer fra innskuddsfondet til foretaket etter forslaget § 9-4 ikke omfattes av utbetaling fra pensjonsordning etter forslaget til endring av ligningsloven § 6-7. Departementet antar at det ikke er behov for en særskilt hjemmel for innberetning fra tredjemann for denne typen opplysninger. Det bør være tilstrekkelig at foretaket selv oppgir det tilbakeførte beløp som inntekt i tilbakeføringsåret.

18 Økonomiske og administrative konsekvenser

18.1 Innledning

I 1998 var omlag 53 prosent av landets anslagsvis 2,1 mill. sysselsatte lønnstakere medlemmer av skattefavoriserte tjenestepensjonsordninger i offentlig eller privat sektor. Mens om lag 34 prosent av arbeidstakere i privat sektor var medlem av slike tjenestepensjonsordninger i 1998, er alle ansatte i offentlig sektor tilknyttet lov- eller tariffestet, ytelsesbasert tjenestepensjonsordning.

Tabell 18.1: Antall aktive medlemmer i tjenestepensjonsordninger 31.12.1998

		Antall [1])	Pst. av alle
Offentlig sektor:		647 000	58,2
herav:	Statens Pensjonskasse (SPK)	270 000	24,3
	Kommunal Landspensjonskasse (KLP)	256 000	23,0
	Selvstendige kommunale pensjonskasser	94 000	8,5
	Kommunale ordninger organisert gjennom forsikringsselskap [2])	27 000	2,4
Privat sektor:		465 000	41,8
herav:	Selskaper med medlemskap i Norges Forsikringsforbund (NFF) [3])	326 000	29,3
	Private pensjonskasser	131 000	11,8
	Andre	8 000	0,7
I alt		1 112 000	100

[1]) Uførepensjonister ikke inkludert.
[2]) Anslag. I disse ordningene har det ikke vært mulig å skille ut uføre.
[3]) Eksklusiv KLPs medlemmer.

Kilde: NOU 1999: 32

Tabell 18.1 viser at de største enkeltaktørene innenfor tjenestepensjon er Statens Pensjonskasse (SPK) og Kommunal Landspensjonskasse (KLP). SPK har alle ordninger som berøres av Lov om Statens Pensjonskasse. KLP har de fleste ordninger i kommunal og fylkeskommunal virksomhet.

Ved utgangen av 1998 var rundt 970 000 sysselsatte lønnstakere uten medlemskap i noen tjenestepensjonsordning. En del av disse kan likevel ha fripolise fra tidligere medlemskap. Selskaper med medlemskap i Norges Forsikringsforbund hadde ved utgangen av 1998 utstedt om lag 750 000 fripoliser. Statens Pensjonskasse hadde vel 250 000 medlemmer med rett til oppsatt pensjon.

En undersøkelse som Norges Forsikringsforbund fikk gjennomført i 1996 for å kartlegge utbredelsen av kollektive pensjonsordninger, tydet på at det var systematiske forskjeller basert på foretaksstørrelse, og at tjenestepensjon er mer utbredt i store enn i mindre foretak. Årsaken til dette er uklar, men en

forklaring kan være at det er en høyere andel veletablerte foretak i gruppen mellomstore og store foretak.

18.2 Pensjonssparing er langsiktig

Etter gjeldende regler gis det særskilt skattemessig behandling kun for private tjenestepensjonsordninger som sikter mot å gi en bestemt ytelse ved pensjonsalder, såkalt ytelsesbaserte ordninger.

Samlet pensjon utgjør ofte om lag 2/3 av sluttlønn, selv om en del foretak gir en tjenestepensjon som resulterer i lavere eller høyere pensjonsnivå. Et pensjonsnivå på om lag 2/3 av lønn tilsvarer kompensasjonsnivået i de offentlige ordningene. Rundt halvparten av pensjonsordningene og fire av ti medlemmer har som siktemål en pensjon som tilsvarer om lag 2/3 av sluttlønn.

Pensjonssparing er langsiktig, og det må kreves at skattefavorisert pensjonssparing ikke kan anvendes til andre formål eller før pensjonsalderen. Pensjonskapital kan ikke gi grunnlag for pant mv. Hvis lønnsøkning tas ut i form av pensjonsinnskudd, vil det bety at de ansatte ikke kan disponere disse midlene før pensjonsalder. Den lange tiden før midlene blir tilgjengelige vil være et moment i avveiningen mellom lønn og innskudd til pensjonsordningen. Ved pensjonsalder vil den samlede pensjonskapitalen tillagt renter, legge grunnlaget for periodiske pensjonsytelser. Ved utbetaling skattlegges pensjonsytelsene i sin helhet som personinntekt.

18.3 Pensjonssparing påvirker samlet sparing

I Molandutvalgets utredning (NOU 1998: 10 Fondering av folketrygden?) refereres nyere OECD-studier av virkningen av pensjonssystemer på den private sparingen. Noen av hovedkonklusjonene er at offentlig og privat pensjonsformue fortrenger annen privat sparing, den siste mer enn den første, men ingen av dem fullstendig. Skatteinsentiver rettet mot privat sparing kan ha positiv innvirkning på denne, men virkningen på nasjonal sparing er sannsynligvis negativ, bl.a. fordi offentlig sektors sparing faller som resultat av provenytapet.

Dette er et argument for at de ordninger som gir skattefordel bør være klart målrettet for å redusere den negative virkningen på skatteprovenyet og på nasjonal sparing. Et viktig grunnlag for skattefavoriseringen har vært at tjenestepensjonen skulle virke som et supplement til folketrygden for å sikre tilvant levestandard gjennom hele alderdommen. Kravet om livsvarige ytelser har støttet opp om dette. I en ordning med åpning for opphørte ytelser blir spareelementet mer dominerende på bekostning av pensjonsforsikringselementet.

18.4 Virkninger for foretak

Innbetalingsprofilen er forskjellig i ytelses- og innskuddsordninger, selv om det tas sikte på samme pensjonsytelse: En større del av ellers like pensjoner vil finansieres tidligere i en innskuddsordning, og innskudd til unge medlemmer vil derfor typisk være høyere enn i en ytelsesbasert pensjonsordning. Foretak som har mange unge arbeidstakere vil derfor kunne få høyere årlige

pensjonskostnader med en innskuddsbasert pensjonsordning enn ved en ytelsesbasert ordning. Tilsvarende vil foretak med mange eldre arbeidstakere kunne ha lavere pensjonskostnader ved en innskuddspensjonsordning.

Innskuddenes størrelse vil fastsettes av foretaket etter forhandlinger med de ansatte, likevel innenfor visse maksimale grenser. I den grad en innskuddspensjonsordning sikter mot å gi en ytelse nær det ytelsesnivået som er vanlig i pensjonsordninger i dag, vil den samlede netto innbetaling over tiden fram til pensjonsalder i en innskuddsordning neppe avvike i særlig grad fra tilsvarende kostnader ved en foretakspensjonsordning.

Selv om det ikke er noen forskjell i den skattemessige behandlingen mellom foretak av ulik størrelse, kan det likevel være slik at en innskuddspensjonsordning har karakteristika som gjør den mer egnet enn for eksempel TPES og foretakspensjonsordning for små foretak. En innskuddspensjonsordning kan være enklere å administrere, og vil også kunne gi mindre usikkerhet med hensyn til framtidige årlige utgifter.

For foretak som måtte velge å gå over fra ytelsesbasert til innskuddsbasert pensjonsordning, vil de vesentligste administrative merutgiftene være knyttet til engangsutgifter som naturlig følger av overgangen til en ny ordning. Blant annet må foretaket avvikle eller endre den tidligere pensjonsordningen og utarbeide nytt regelverk.

18.5 Virkninger for medlemmer

Ved opprettelse av en innskuddsordning i foretak, vil sammenhengen mellom lønn og innskudd kunne bli klarere enn sammenhengen mellom lønn og premie i ytelsesordninger. De samlede lønnsbetingelser bestående av lønn og pensjonsopptjening, vil dermed framkomme klarere. Den enkelte arbeidstaker vil følgelig kunne få bedre oversikt over sine samlede lønnsbetingelser.

I innskuddsordninger vil både foretak og medlemmer kunne bli eksponert for avkastningsrisiko. For medlemmer i ordninger som endres fra ytelses- til innskuddsprinsipper, vil avkastningsrisiko i pensjonssammenheng være nytt. I ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger er det ingen avkastningsrisiko for den ansatte, selv om det naturlig nok er usikkerhet om bl.a. framtidig lønnsutvikling.

Avkastningsusikkerheten består i variasjon rundt og systematisk avvik fra de forutsetningene som er lagt til grunn. I NOU 1999: 32 er det referert beregninger basert på årlig avkastning på bl.a. 6,5 prosent. En avkastning som gjennom en innbetalingsperiode på 30 år ligger 1,5 prosentpoeng over den som ble lagt til grunn for innskuddets størrelse, vil resultere i en pensjon ved oppnådd pensjonsalder som er i størrelsesorden 30 prosent høyere enn den planlagte pensjonen. Dersom avkastningen derimot ligger 1,5 prosentpoeng lavere enn forutsatt, vil endelig pensjon bli om lag 20 prosent lavere enn det som var lagt til grunn. I praksis vil sannsynligvis avkastningen ligge over den antatte i enkelte perioder, og under i andre perioder, gitt at den antatte avkastningen er rimelig realistisk. En lavavkastningsperiode tidlig i medlemskapsperioden vil redusere endelig pensjonskapital mer enn en motsvarende sen høyavkastningsperiode vil øke den.

18.6 Virkninger på jobbmobilitet

På teoretisk grunnlag er det vanskelig å si hvordan innføring av tjenestepensjonsordninger generelt og innskuddspensjonsordninger spesielt påvirker arbeidstakernes mobilitet (jobbytte). I dag er det bransjevise forskjeller i utbredelsen av tjenestepensjon.

På den ene side vil pensjonsordninger generelt kunne øke bindingen mellom foretak og arbeidstaker. Tjenestepensjon vil i de fleste tilfeller oppfattes som en positiv kvalitet, og om en arbeidsgiver tilbyr tjenestepensjon må anses å være av en viss betydning ved beslutning om skifte av arbeidsplass. På den annen side kan økt utbredelse av pensjonsordninger gjøre det lettere for arbeidstakerne å skifte arbeidsgiver fordi de kan fortsette opptjeningen av pensjon hos ny arbeidsgiver. En klar definisjon av hva som er opptjent pensjonskapital på ethvert tidspunkt er også viktig for mobiliteten.

18.7 Skattefavorisering

For en arbeidstaker kan innskudd til en pensjonsordning med skattefavorisering være svært fordelaktig sammenlignet med sparing av tilsvarende beløp i bank.

Siden både lønn og innskudd til tjenestepensjon er fordeler vunnet ved arbeid, kan følgende sammenlikning belyse de skattemessige forskjeller mellom lønn og pensjonsinnskudd: Anta at en arbeidstaker kan velge mellom en økning i lønn og et innskudd til tjenestepensjonsordningen med samme beløp som lønnsøkningen. Benyttes beløpet til ordinær sparing i bank, vil det skje med midler som er beskattet som lønnsinntekt. Dersom arbeidstakeren i stedet velger å bruke beløpet til innskudd i pensjonsordningen, oppnås skattefordeler som resultat av følgende forhold:

1. *Beskatningen utsettes fra opptjeningsperioden til utbetalingsperioden*. Dette har to fordeler for arbeidstakeren:
   - Det oppstår isolert sett en skatte *utsettelse*ved at beskatningen av personinntekt utsettes fra opptjeningsperioden til utbetalingsperioden.
   - Pensjonsytelsen beskattes ofte etter en *lavere marginalskatt enn lønnsinntekt*, både fordi at trygdeavgiften på pensjonsinntekt er 3 prosent i stedet for 7,8 prosent, og fordi personinntekten som pensjonist som oftest er lavere enn personinntekten som yrkesaktiv.

2. Pensjonskapitalen *fritas for formuesskatt*.
3. *Avkastningen av pensjonskapitalen fritas for løpende beskatning* som alminnelig inntekt. Skattefordelen begrenses imidlertid noe ved at også avkastningen av pensjonskapitalen ved utbetaling beskattes som personinntekt (maksimalt 44,5 prosent for pensjonister) i stedet for alminnelig inntekt (28 prosent).

Verdien av skatteutsettelsen som oppstår ved at beskatningen utsettes til utbetalingstidspunktet, vil påvirkes av marginalskatten som henholdsvis lønnstaker og pensjonist. På grunn av at trygdeavgiften på pensjonsinntekt er lavere enn på lønnsinntekt, vil marginalskatten på pensjonsinntekt normalt være lavere enn på lønnsinntekt. På den annen side fører skattebegrensningsregelen til at marginalskatten kan være høyere for pensjonister med mellom om

lag 90 000 kroner og om lag 150 000 kroner i pensjonsinntekt enn for lønnstakere med samme inntekt. Det er trolig en relativt liten del av pensjonister med tjenestepensjon som skattlegges etter skattebegrensningsregelen.

18.8 Økonomiske konsekvenser av skattefritak for innskudd

Skattebesparelsen for den enkelte motsvares av et inntektstap for det offentlige. Skattefordelen av innskuddspensjonsordningen kan illustreres ved å sammenligne med et alternativ der arbeidsgiver i stedet utbetaler et beløp tilsvarende innskuddet som lønn til den ansatte, og at vedkommende benytter dette beløpet til sparing i for eksempel bank.

Når arbeidstakeren alternativt sparer i bank, skjer dette av beskattede midler, og renteinntektene er gjenstand for løpende beskatning som alminnelig inntekt med 28 prosent. Mens oppsparte pensjonsrettigheter i innskuddspensjonsordninger er foreslått å ikke være gjenstand for formuesbeskatning, vil bankinnskudd formuesbeskattes fullt ut.

På lengre sikt kan de samlede bankinnskuddene og renteinntektene ved banksparing bli betydelige. Innføring av en innskuddspensjonsordning uten formuesskatteplikt for pensjonskapitalen, vil isolert sett bidra til å øke provenytapet. De samlede fradragsberettigede innskuddene som gjøres i et år vil avhenge av lønnsfordelingen til arbeidstakerne som omfattes av ordningen samt av nivået på innskuddene (innenfor maksimalgrensen).

Tabell 18.2: Provenytap for ulike inntektsintervaller og samlet [1]). Beløp i kroner. 1999 [2])

Inntekt i G	Lønn i kroner	Andel	Gjennomsnittslønn	Innskudd	Marginalskatt på lønn	Provenytap
1,00-2,55	46 423-118 378	5,3 pst.	82 401	1 799	29,9 pst.	29
2,56-5,10	118 379-236 757	34,3 pst.	177 568	6 557	33,4 pst.	751
5,11-6,00	236 758-278 538	13,6 pst.	257 648	10 561	38,9 pst.	559
6,01-7,62	278 539-353 743	24,8 pst.	316 141	15 366	49,3 pst.	1 878
7,63-12,00	353 744-557 076	18,0 pst.	455 410	29 293	49,3 pst.	2 599
Over 12	Over 557 076	4,0 pst.	557 076	39 460	49,3 pst.	778
Sum		100 pst.	282 963	14 442	41,1 pst.	6 594

[1]) Forutsetninger i tabellen:
- Beregningene bygger på gjennomsnittlig grunnbeløp, G, for 1999, dvs. 46 423 kroner.
- Det antas at alle har minst 1G i inntekt.
- Det opptjenes pensjon i forhold til inntekten fratrukket 1G.
- Innskuddssats på inntekt opp til 6 G er 5 prosent På den del av inntekten som overstiger 6 G, er satsen 10 prosent Det betales ikke innskudd for den del av inntekten som eventuelt overstiger 12G.
- Marginalskatteprosentene er etter 1999-regler for lønnstakere og er veiet gjennomsnitt for inntektsintervallet.
- Gjennomsnittsberegninger for lønn, innskudd og marginalskatt i raden «sum» er veiet gjennomsnitt, med andelene som vekter.
- Inntektene fordeler seg jevnt over intervallet.

- Skillet i innskuddsprosent går ved 6G. Siden inntektene i intervallet [5,11G, 7,62G] fordeler seg jevnt over intervallet, har 35,4 prosent av personene med inntekt mellom 5,11G og 7,62G en inntekt som er under 6G. Dette tilsvarer 13,6 prosent av hele utvalget.
- Inntektsfordelingen i tabellen vil også gjelde for arbeidstakere som blir medlem av en innskuddsbasert pensjonsordning.

[2]) Merk at skattereglene for 1999 er lagt til grunn for beregningene. Fra 2000 kan personer med lønnsinntekt få et lønnsfradrag som alternativ til minstefradrag, dersom lønnsfradraget overstiger det minstefradrag vedkommende ellers ville fått. Dette innebærer at marginalskattesatsen for den laveste inntektsgruppen i tabell 18.2 er noe for høy. Personer med så lave inntekter at lønnsfradraget vil gi lavest skatt, utgjør imidlertid en liten andel av lønnstakere med tjenestepensjon. Effekten vil derfor være marginal, og anslaget på om lag 6 600 kroner pr. person påvirkes neppe.

Kilde: NOU 1999: 32.

Provenytapet kan anslås ved å beregne forskjellen i skatteinntekter for det offentlige i ett år mellom å skattlegge innskuddspensjonsordningen etter det foreslåtte regelverk og at innskuddsbeløpet til pensjonsordningen utbetales som lønn til arbeidstakeren.

Summen i siste kolonne i tabell 18.2 viser førsteårseffekten av det (vektede) anslåtte provenytap pr. arbeidstaker som får supplerende pensjon gjennom innskuddspensjonsordning. Tabellen og resultatene her er i sin helhet fra NOU 1999: 32. Rent teknisk er det benyttet en innskuddssats på 5 prosent opp til 6G og det dobbelte for inntekter mellom 6G og 12G. Dersom innskuddet settes inn på en pensjonskonto, vil beløpet ikke være skattepliktig som lønn. Det tilhørende provenytapet blir om lag 6,6 mill. kroner på årsbasis pr. 1000 medlemmer for 1999. Hvis maksimalsatsene settes lavere, vil også provenytapet bli lavere, jf. omtale i avsnitt 7.5.

Provenyberegningene i tabell 18.2 bygger også på at inntektsfordelingen for yrkesaktive medlemmer i kollektive tjenestepensjonsordninger er som i Norges Forsikringsforbunds undersøkelse fra 1996.

18.9 Årlig provenytap

Det samlede provenytapet vil avhenge både av hvilket omfang ordningen får og av innskuddssatsene. Det er rimelig å vente at provenytapet vil bli betydelig i flere år framover hvis utbredelsen blir stor, fordi det hvert år vil være innskudd til ordningen, mens det naturlig nok vil ta flere år før utbetalinger fra ordningen vil få noe omfang og komme til beskatning.

Det er vanskelig å anslå hvilken utbredelse innskuddspensjonsordninger vil kunne få. I 1998 var over halvparten av alle sysselsatte lønnstakere omfattet av en tjenestepensjonsordning. Om lag 970 000 sysselsatte lønnstakere hadde ikke medlemsskap i noen slik pensjonsordning. Dette antallet viser potensialet for innskuddspensjonsordninger. En skal heller ikke se bort fra at en del foretak som allerede har (ytelsesbasert) pensjonsordning i dag, kan ønske å skifte til innskuddspensjon.

I NOU 1999: 32 ble ikke antallet som ville bli omfattet av innskuddspensjon anslått, men provenytapet ble sjablonmessig beregnet i forhold til ulike alternativer for hvor stor andel av potensialet på 970 000 arbeidstakere som ble medlem.

Tabell 18.2 viste at under de forutsetninger lovutvalget la til grunn, kan provenytapet per arbeidstaker som blir tilknyttet innskuddspensjonsordning anslås til om lag 6 600 kroner pr. år. Hvis om lag 10 prosent av alle ansatte som i dag antas å være uten en privat pensjonsordning, dvs. anslagsvis 97 000 ansatte, skulle bli omfattet av en innskuddsordning, vil anslaget på årseffekten bli om lag 640 mill. kroner i tapt proveny. Hvis om lag 30 prosent omfattes, dvs. anslagsvis 290 000 ansatte, kan årseffekten anslås til om lag 1,9 mrd. kroner. Hvis halvparten, ca. 485 000 ansatte, blir med i en innskuddsordning, kan provenytapet anslås til 3,2 mrd. kroner på årsbasis. Ut fra de lavere maksimalsatsene som er omtalt i vurderingene i avsnitt 7.5, vil anslagene for provenytap bli henholdsvis 512 millioner kroner, 1,5 mrd. kroner og 2,6 mrd. kroner.

Statens endelige provenytap over tid vil imidlertid bli lavere enn dette, da pensjonen ved utbetaling blir skattlagt som pensjonsinntekt. Det understrekes at resultatene er beheftet med meget stor usikkerhet og må betraktes som illustrasjoner av provenyvirkningen.

I Ot.prp. nr. 47 (1998-99) Lov om foretakspensjon, foreslo den daværende Regjeringen at utbetalingen av pensjonen skulle være livslang. Ved behandlingen av proposisjonen i Stortinget ble det åpnet for at minste utbetalingstid skal være ti år. Tilsvarende bestemmelser om utbetalingstid er foreslått også i denne loven. En kortere minste utbetalingstid vil kunne gi muligheter for lavere innskudd for foretakene. Dette kan føre til at de samlede innskudd (med tilhørende provenytap) blir lavere. På den annen side kan flere foretak finne å opprette pensjonsordning for sine ansatte, og dette kan medføre at flere arbeidstakere tilknyttes en slik ordning. Da vil innbetalingene øke, med påfølgende økt provenytap. Den samlede effekten vil være usikker.

Innskuddspensjonsordninger vil i oppsparingsperioden være ordninger uten dødelighetsarv, dvs. at en del av de oppsparte midlene vil tilfalle arvingene dersom arbeidstakeren dør før pensjonsalderen. Det foreslås at ordningen også i utbetalingsperioden skal kunne være en spareordning uten dødelighetsarv. Dette vil medføre at det er nødvendig å foreta høyere innskudd for å oppnå en gitt årlig ytelse. Dette vil isolert sett øke provenytapet ved ordningen, men departementet har ikke tallgrunnlag til å beregne dette provenytapet.

Det er foreslått i forslaget § 2-4 at det skal være mulig å tegne uføre- og etterlatteytelser i tilknytning til innskuddspensjon. Tilleggsytelsene vil måtte være ytelsesbaserte, og det foreslås at de følger lov om foretakspensjon, dvs. at premiene for dette også vil bli fradragsberettiget for foretaket. Ytelsenes størrelse vil avspeiles i premien. Omfanget av og størrelsene på slike ytelser er ikke kjent i dag, og en vil derfor heller ikke kunne anslå provenytapet av at slike tilleggsytelser tegnes.

18.10 Nærmere om provenymessige forhold

Selv om maksimalgrensene for innskudd eventuelt skulle bli noe lavere enn det som ble lagt til grunn i de beregningene som ble foretatt i NOU 1999:32, og som er omtalt i avsnitt 18.9, jf. avsnitt 7.5, vil innføring av innskuddspensjoner i arbeidsforhold kunne innebære en betydelig reduksjon i skatteinntekter. Etter departementets syn må det synliggjøres hvordan kostnadene ved en slik

reform skal dekkes inn, og departementet vil derfor komme tilbake i budsjettet for 2001 med konkrete forslag til hvordan inndekningen bør skje.

Skattereglene for tjenestepensjonsordninger er generelt gunstige og bryter med prinsippene som lå til grunn for skattereformen av 1992 om skattemessig likebehandling av ulike spareformer. Krav om livslange ytelser og forsikringselement har tidligere vært brukt som argument for denne skattemessige særbehandlingen. Med de endringer som Stortinget vedtok ifm. med lov om foretakspensjon - og som også blir fulgt opp i denne proposisjonen om lov om innskuddspensjon - svekkes imidlertid denne begrunnelsen betydelig. Stortingets vedtak innebar bl.a. at minste utbetalingstid ble satt til ti år, og at det er adgang til valg mellom forsikrings- og sparekontrakt.

Etter departementets syn taler dette for at inndekningen av provenytapet så langt som mulig bør skje gjennom innstramminger i de generelle skattereglene for pensjoner i arbeidsforhold. Stortinget har forutsatt at den skattemessige behandling av ytelsesbaserte (jf. lov om foretakspensjon) og innskuddsbaserte ordninger skal være lik, og omtalen av skattereglene i denne proposisjonen er gjort med utgangspunkt i dette prinsippet. Eventuelle reduksjoner knyttet til fordelene av de særskilte skattereglene og pensjoner bør i tråd med dette også i størst mulig grad gjelde både innskudds- og ytelsesbaserte ordninger.

Beskatningen av en privat tjenestepensjonsordning etter skatteloven skjer etter det såkalte P-prinsippet, jf. kapittel 17. Prinsippet har tre hovedelementer: (i) Arbeidsgiveren får fradrag for premie og tilskudd til ordningen innenfor nærmere fastsatte rammer, (ii) det foretas ingen løpende beskatning av avkastningen på innestående midler og (iii) alle utbetalinger under ordningen beskattes i sin helhet som pensjon hos mottakerne. Videre inngår ikke innbetalinger fra arbeidsgiver i arbeidstakerens grunnlag for formuesskatt og arbeidsgiver svarer ikke eventuell formuesskatt av innestående midler i premiefond. Alle disse elementene innebærer en skattemessig vesentlig gunstigere behandling av slike pensjonsordninger, framfor at arbeidstakeren selv måtte finansiere slike spareordninger gjennom beskattede lønnsinntekter.

Det er også andre særskilt gunstige elementer ved den skattemessige behandlingen av pensjoner i arbeidsforhold, bl.a. at arbeidsgiver i foretakspensjonsordninger får fradrag for innbetalinger til et premiefond tilsvarende 150 prosent av gjennomsnittlig årlig premie de tre siste årene. Fondet kan likevel ikke være større enn ti ganger gjennomsnittet av betalt årlig premie de siste tre årene, og midler som tilbakeføres fra fondet inntektsføres og kommer til beskatning. Selv om mulighetene for å få skattemesig fradrag for mer enn det årlige innskuddet er beløpsmessig begrenset, innebærer denne ordningen likevel en fordel ved at den gir arbeidsgiverne en mulighet til å utsette beskatningen av overskudd. Denne adgangen innebærer mao. en skattekreditt for selskapene. I denne proposisjonen er det foreslått tilsvarende bestemmelser for innskuddsfond i innskuddspensjonsordninger.

Et annet særlig gunstig element er at arbeidstakere som går ut av ordningen før oppnådd pensjonsalder har rett til fortsatt pensjonssparing med et inntektsfradrag på inntil 40 000 kroner pr. år. Dette fradraget kommer i tillegg til eventuelt fradrag for IPA (individuell pensjonsavtale), der det også er en øvre grense på 40 000 kroner. Etter departementets syn er det liten grunn til at det

ikke skal være en felles øvre for disse to individuelle skattestimulerte pensjonsordningene på 40 000 kroner. Det vises for øvrig til drøfting av avkastningsskatt i avsnitt 17.2.3.

Departementet vil i budsjettet for 2001 komme tilbake med konkrete inndekningsforslag i form av reduserte fordeler knyttet til de særskilte skattereglene for innskudds- og ytelsesbaserte pensjonsordninger. Utgangspunktet er at innskuddsbasert pensjon ikke skal redusere statens inntekter.

18.11 Konsekvenser for myndighetenes oppgaver

Utvalget mente at ressursbruken hos skatte- og tilsynsmyndighetene kan øke noe som følge av økt utbredelse av pensjonsordninger, og i en overgangsperiode også som følge av at banker og forvaltningsselskaper for verdipapirfond har liten eller ingen tidligere erfaring med å tilby pensjonsordninger. Det ble videre pekt på at også arbeidet med nærmere regler til loven ville kreve noe ressurser.

Kredittilsynet uttaler i sin høringsmerknad at innføring av innskuddspensjon i arbeidsforhold vil ha administrative konsekvenser for tilsynet, spesielt i en overgangsperiode, men også løpende. Kredittilsynet viser her til de forvaltningsoppgaver som de er tillagt i utkast til lov, til at utkastet medfører behov for fastsetting eller endring i forskrifter og til at etablering av et nytt lovverk vil medføre behov for veiledning av ulike parter. Kredittilsynet er i tvil om det vil være praktisk mulig å iverksette en lov om innskuddspensjon fra 1. januar 2001, fordi en ikke på forsvarlig måte vil kunne utarbeide tilhørende praktisk regelverk og foreta de nødvendige veiledningsoppgaver.

Departementet viser til at innskuddspensjon i arbeidsforhold er et nytt produkt, og at det vil kunne oppstå behov for gjennomgang og eventuelt justering av en rekke forskrifter, samt utarbeiding av nye forskrifter. Det vil også være behov for veiledning i forhold til det nye regelverket. Departementet slutter seg til utvalgets vurdering av at innføring av innskuddspensjon i arbeidsforhold vil medføre noe ressursbruk hos tilsyns- og skattemyndighetene, spesielt i en overgangsperiode. Også departementet vil, særlig i en overgangsperiode, få oppgaver knyttet til fastsettelse av forskrifter og forvaltning av et nytt lovverk. Eventuelt økte utgifter for Kredittilsynet vil bli utlignet på tilsynsenhetene.

19 Merknader til de enkelte bestemmelser

19.1 Merknader til bestemmelser i forslag til lov om innskuddspensjon

19.1.1 Kapittel 1 Virkeområde. Definisjoner

19.1.1.1 Innledning

Kapittel 1 inneholder bestemmelser om lovens virkeområde og definisjoner av enkelte begreper som er brukt i loven. Kapitlet inneholder også en hjemmel til å gi utfyllende regler til loven.

19.1.1.2 Merknader til de enkelte bestemmelser

Til § 1-1

Paragrafen gir regler om lovens virkeområde. *Første ledd* fastsetter at loven gjelder innskuddspensjonsordning etter skatteloven § 6-46, og foretak som har eller oppretter slik pensjonsordning. Foretak er definert i lovforslaget § 1-2 bokstav c.

Annet ledd fastsetter at loven også gjelder for Svalbard. Det vises til nærmere omtale i avsnitt 3.2.3 i de alminnelige merknadene.

Til § 1-2

I bestemmelsen defineres enkelte sentrale begreper i lovforslaget. Det vises til nærmere omtale i avsnitt 3.3.3 i de alminnelige merknadene.

Det følger av definisjonen av foretak i *bokstav c* at begrepet er begrenset til egne rettssubjekter, og at virksomhet i egne rettssubjekter ikke er omfattet av definisjonen. Både deltakerlignende foretak og stiftelser vil omfattes av begrepet. I *bokstav d* er foretakspensjon definert slik at det både omfatter pensjonsordning etter lov om foretakspensjon og etter forskrift av 28. juni 1968 nr. 3 om private tjenestepensjonsordninger. Dette er gjort ut fra hensynet til forenkling av lovteksten.

Som medlem etter *bokstav j* skal regnes, i tillegg til arbeidsgiver og de arbeidstakere som oppfyller opptaksvilkårene i regelverket for pensjonsordningen, også alderspensjonist som har sluttet i foretaket etter oppnådd pensjonsalder. Alderspensjonisters pensjonskapital vil være knyttet til pensjonskapitalbevis og dermed ikke inngå i pensjonsordningens midler, jf. lovforslaget § 8-1 tredje ledd. Det anses likevel hensiktsmessig at alderspensjonister opprettholder sin tilknytning til pensjonsordningen gjennom medlemskap i ordningen. Videre skal også uførepensjonister som er blitt uføre mens de var i arbeidsgivers tjeneste regnes som medlem i pensjonsordningen. Når det gjelder uførepensjonister vises til at uførepensjon vil være en del av den kollektive pensjonsordning i foretaket, selv om slike forsikringer må tegnes etter lov om foretakspensjon.

Førtidspensjonerte arbeidstakere skal i utgangspunktet ikke være medlem av pensjonsordningen, likevel slik at arbeidstakere som mottar Avtalefestet pensjon skal være medlem av pensjonsordningen når dette følger av regelverket for ordningen.

Definisjonen av samboer i *bokstav o* er utformet på grunnlag av definisjonen i forskrift av 25. september 1997 nr. 1023 om individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven, likevel med den forskjell at det etter lovutkastet her er dødsfallstidspunktet og ikke tidspunktet for kontraktsinngåelse som skal legges til grunn ved beregning av femårsperioden.

Definisjonene av begrepene foretak, medlem, konsern, barn og samboer i lovforslaget her er i samsvar med definisjonene av de tilsvarende begrepene i lov om foretakspensjon, og må forstås på samme måte.

Til § 1-3

Paragrafen gir Kongen hjemmel til å gi forskrifter som utfyller og gjennomfører bestemmelsene i loven her. Blant annet vil det kunne gis nærmere overgangsregler etter denne bestemmelsen.

19.1.2 Kapittel 2 Opprettelse av pensjonsordning

19.1.2.1 Innledning

Kapittel 2 inneholder bestemmelser om lovens formål, hvilke pensjoner en innskuddspensjonsordning skal og kan gi, hvilke foretak som kan opprette innskuddspensjonsordning, hvilke institusjoner som kan tilby slik ordning, krav om informasjon og dokumentasjon til arbeidstakere og ligningsmyndigheter, samt om tilsyn. Bestemmelsene er i stor grad satt opp og gitt samme innhold som de tilsvarende bestemmelsene i lov om foretakspensjon, jf. Ot.prp. nr. 47 (1998-99).

19.1.2.2 Merknader til de enkelte bestemmelser

Til § 2-1

Første ledd angir formålet med å opprette innskuddspensjon i arbeidsforhold etter loven her. Ordningen skal sikre arbeidstakerne i foretaket alderspensjon i tillegg til de ytelser som til enhver tid utbetales i henhold til lov om folketrygd. Foretak som har foretakspensjonsordning kan ikke opprette innskuddspensjon etter reglene i loven her. Tilsvarende vil gjelde for foretak som har tjenestepensjon etter skatteloven (TPES). Det vises til definisjonen av foretakspensjon i lovforslaget § 1-2 bokstav d. Foretak som har tjenestepensjonsordning etter eldre regler og som ikke har tatt opp nye medlemmer etter iverksettelsen av 1968-reglene, kan opprette innskuddsordning for ansatte som ikke er medlem i pensjonsordning. Tilsvarende gjelder også for pensjonsordning som er lukket i medhold av 1968-reglene § 6 punkt 3, og hvor det ikke er opprettet en pensjonsordning for de øvrige arbeidstakerne. Bestemmelsen er ikke til hinder for omdanning av ordninger etter reglene i lovforslaget § 14-2.

Annet ledd fastsetter at retten til alderspensjon skal sikres ved innskudd innbetalt av foretaket hvert år etter avtale med institusjonen og i samsvar med foretakets innskuddsplan. De innbetalte innskudd med tillegg av tilført avkast-

ning og eventuell andel av tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond, utgjør pensjonskapitalen. Institusjonen skal forestå forvaltningen av kapitalen etter de regler som er gitt i lovforslaget kapittel 3. I kapittel 7 er det gitt regler om utstedelse av pensjonskapitalbevis ved pensjonsalder. Det er ikke adgang til å forvalte kapitalen etter ulike prinsipper for ulike deler av medlemsstokken med mindre det er opprettet en ordning med særskilte konti for hvert medlem.

I *tredje ledd* gis en generell bestemmelse om at pensjonskapitalen bare kan disponeres og anvendes som fastsatt i loven her.

Til § 2-2

Første ledd angir hvilke typer av institusjoner som kan tilby foretakene innskuddsbasert pensjonsordning. Foretaket kan opprette innskuddspensjonsordning gjennom avtale med institusjon som har tillatelse til å drive virksomhet her i riket som bank, livsforsikringsselskap, pensjonskasse eller forvaltningsselskap for verdipapirfond. Etter *annet ledd* kan pensjonsordning også opprettes ved avtale med filial etablert her i riket av kredittinstitusjon, livsforsikringsselskap eller forvaltningsselskap for verdipapirfond som har hovedsete i annen stat innenfor Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet og som der kan drive tilsvarende virksomhet som nevnt i første ledd. Pensjonskasser er ikke omfattet av livsforsikringsdirektivene Rdir. 79/267/EØF, Rdir. 90/619/EØF og Rdir. 92/96/EØF, som er inntatt i EØS-avtalen. Bestemmelsen i annet ledd får dermed ikke anvendelse for pensjonskasser.

Til § 2-3

Første ledd angir minstekravene for opprettelse av pensjonsordning etter loven her, og svarer til lov om foretakspensjon § 2-2 første ledd. Etter bestemmelsen i *bokstav a* kreves minst to personer som begge har en arbeidstid og lønn i foretaket som utgjør 75 prosent eller mer av full stilling. Lønn er definert i lovutkastet § 1-2 bokstav i. Med full stilling menes her normal arbeidstid i den type stilling det dreier seg om.

Etter bestemmelsen i *bokstav b* kan ordning med innskuddspensjon opprettes med bare én arbeidstaker i ordningen. Det er da et vilkår at denne ikke har eierinteresser i foretaket. Vilkåret innebærer at pensjonsordninger der bare eier av foretaket er medlem, ikke vil være berettiget til inntektsfradrag for innbetalinger til ordningen. Bestemmelsen i bokstav b åpner for at bl.a. foretak hvor den ene ektefellen er eier og den andre ektefellen er ansatt i minst 75 prosent av full stilling, kan opprette pensjonsordning i henhold til loven. Begrepene lønn og full stilling skal forstås på samme måte som etter første ledd. Når det gjelder enkeltmannsforetak, vises det til at dette ikke er juridiske personer det kan etableres eierinteresser i.

Annet ledd fastsetter at ordningen skal opphøre og avvikles dersom forhold som er i strid med kravene etter første ledd ikke er rettet etter en periode på seks måneder. Pensjonsordningen skal i så fall avvikles etter reglene i lovforslaget kapittel 13.

Til § 2-4

Lovforslaget § 2-4 gir regler for uføreytelser og innskuddsfritak ved uførhet, samt regler for ytelser til barn og andre etterlatte ved medlemmets død.

Første ledd fastsetter at foretak som har innskuddspensjonsordning kan tegne særskilte uføre- og etterlatteytelser etter bestemmelsene i lov om foretakspensjon. Slike ytelser fastsettes således etter prinsippene for ytelsesbaserte pensjonsordninger. Lov om foretakspensjon kapittel 6 og 7 får anvendelse for uførepensjon og pensjoner til etterlatte som tegnes etter denne bestemmelse. Premien for uføre- og etterlatteytelsene vil da være fradragsberettiget for arbeidsgiver. Det er valgfritt for arbeidsgiver om en innskuddspensjonsordning skal ha tilknyttet slike uføre- og etterlatteytelser. Uføre- og etterlatteytelsene må tegnes i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse. I en innskuddspensjonsordning må uføre- og etterlattepensjonenes størrelse angis spesifikt i ytelsesplanen, jf. lovforslaget § 2-5 annet ledd.

Bestemmelsen i *annet ledd* åpner for at pensjonsordningen kan ha innskuddsfritak under uførhet. Innskuddsfritaket gjelder bl.a. innskudd til alderspensjon. Bestemmelsene i lov om foretakspensjon § 6-7 gjelder tilsvarende så langt de passer. Dersom pensjonsordningen omfatter uførepensjon, skal ordningen også ha innskuddsfritak under uførhet. Det må framgå av ytelsesplanen etter lovforslaget § 2-5 annet ledd om innskuddsfritak under uførhet er tilknyttet.

Til § 2-5

Første ledd setter krav til hva regelverket i pensjonsordningen skal inneholde. Regelverket er definert i lovforslaget § 1-2 bokstav n. Det sentrale og generelle kravet er at regelverket skal fastsette medlemmenes rettigheter i pensjonsordningen. Regelverket skal inneholde innskuddsplanen og reglene om forvaltningen av pensjonskapitalen.

Annet ledd angir at pensjonsordningens regelverk skal inneholde en ytelsesplan for uføreytelser og ytelser til etterlatte dersom pensjonsordningen har slike ytelser. Regelverket må angi hvilke ytelser som omfattes. Samme ytelsesplan skal gjelde for samtlige arbeidstakere i foretaket.

Det følger av *tredje ledd* at ordningens regelverk i sin helhet skal være i samsvar med bestemmelsene i loven her med tilhørende forskrifter. Formålet med bestemmelsen er å sikre at bare de pensjonsordninger som er i samsvar med loven skal gi rett til inntektsfradrag ved skatteligningen for innbetalte innskudd til ordningen.

Til § 2-6

Av *første ledd* framgår det at pensjonsordninger med 15 eller flere medlemmer skal opprette en styringsgruppe. Også ordninger opprettet i pensjonskasse skal ha egen styringsgruppe etter denne bestemmelsen. Styringsgruppen skal bestå av minst tre personer, hvorav minst én av disse velges av og blant medlemmene. Medlemmer er definert i lovforslaget § 1-2 bokstav j.

Annet ledd angir styringsgruppens kompetanse, og svarer til lov om foretakspensjon § 2-4 tredje ledd. Styringsgruppen skal uttale seg i saker som gjelder forvaltningen og praktiseringen av pensjonsordningen. Videre skal regel-

verket behandles av styringsgruppen både før det vedtas av foretaket og innlemmes i avtalen med institusjonen der ordningen er opprettet, og forut for eventuelle endringer. Behandling før regelverket er vedtatt forutsetter at styringsgruppen opprettes før regelverket kan fastsettes. For nærmere krav til og definisjon av regelverket vises det til lovforslaget § 2-5.

Til § 2-7

Bestemmelsen i *første ledd* pålegger foretaket en plikt til å informere om pensjonsordningen. Foretakets informasjonsplikt retter seg mot arbeidstakerne, dvs. de ansatte. Også arbeidstakere som ikke er medlemmer har krav på informasjon om ordningen. Arbeidstakerne skal gis en skriftlig oversikt over regelverket for pensjonsordningen. Det skal legges vekt på at arbeidstakerne skal få et godt bilde av medlemmenes rettigheter, pensjonsinnskuddene og hvilken alderspensjon disse kan ventes å føre til, gitt visse forutsetninger og valg av utbetalingsalternativer. Det skal gis tilsvarende informasjon om forsikringer som gir uføreytelser eller ytelser til etterlatte.

Etter *annet ledd* skal arbeidstakerne motta skriftlig opplysning om endringer i regelverket. Dette gjelder likevel bare dersom endringene er av betydning.

Med hjemmel i *tredje ledd* kan Kongen fastsette nærmere regler om hvordan informasjonen iht. første og annet ledd skal gis, og eventuelt fastsette bestemmelser om at det skal gis ytterligere informasjon.

Til § 2-8

Formålet med bestemmelsen er å sikre korrekt ligning.

Bestemmelsen viderefører et viktig prinsipp om at ligningsmyndighetene har en rett til å legge til grunn, uten å foreta nærmere undersøkelser, at en skattefavorisert pensjonsordning som er gitt en viss betegnelse fullt ut fyller vilkårene for en slik pensjonsordning. For TPES-ordninger fremgår prinsippet av 1968-reglene § 1 tredje ledd. Prinsippet er videreført i lov om foretakspensjon § 2-6. Prinsippet regulerer imidlertid bare forholdet mellom ligningsmyndighetene, foretaket som har pensjonsordningen og den institusjon som forvalter pensjonsordningen. I lov om foretakspensjon ble prinsippet utvidet slik at det også omfattet forholdet mellom institusjoner som forvalter midler i en foretakspensjonsordning. Dette er forhold som ikke reguleres i ligningsloven. En tilsvarende utvidelse vil etter bestemmelsen her gjelde for innskuddspensjon. Utvidelsen innebærer selvfølgelig ingen endring i den opplysningsplikt foretaket som har pensjonsordningen til enhver tid har overfor ligningsmyndighetene etter ligningslovens kapittel fire eller den opplysningsplikt tredjemann har etter ligningsloven kapittel seks.

Første ledd krever at regelverket, innskuddskvitteringer og meldinger til ligningsmyndighetene skal påføres en betegnelse som viser at dokumentene gjelder en ordning med innskuddspensjon etter loven her. De dokumentene som skal gis en slik betegnelse, er alle dokumenter som vil kunne være av betydning for ligningen. Med innskuddskvittering menes i denne sammenheng all dokumentasjon for innbetalinger til pensjonsordningen. Med melding skal forstås oppgaver til ligningsmyndighetene mv. vedrørende pensjons-

ordningen. Innholdet i bestemmelsen svarer til innholdet i tilsvarende bestemmelse i lov om foretakspensjon § 2-6 første ledd.

Det følger av *annet ledd* at innskuddskvitteringene og meldingene skal inneholde spesifiserte opplysninger om alle innbetalinger og tilskudd til ordningen i inntektsåret, herunder tilskudd til innskuddsfondet. Tilsvarende bestemmelse er tatt inn i lov om foretakspensjon § 2-6 annet ledd. Tredje ledd utdyper annet ledd på enkelte områder.

Tredje ledd fastsetter at det skal angis særskilt når midler i innskuddsfondet benyttes til å dekke årets innskudd. Plikten til særskilt angivelse gjelder for det første i forhold til ligningsmyndighetene. Tredje ledd pålegger imidlertid også en opplysningsplikt mellom institusjoner som forvalter midler i en innskuddspensjonsordning. Det skal etter tredje ledd gis opplysninger til den institusjon som forestår forvaltningen av alderspensjonskapitalen om innbetalinger som er foretatt fra innskuddsfondet, dersom innskuddsfondet forvaltes av en annen institusjon. På den måten sikrer man at det ikke kreves fradrag to ganger for samme beløp. Tilsvarende skal det angis og opplyses om midler som overføres til foretaket fra innskuddsfondet. Dette er også begrunnet med kontrollhensyn i forhold til skattereglene, fordi tilbakeført beløp vil være skattepliktig inntekt for foretaket. Bestemmelsen vil også omfatte utbetalinger til en IPA etter § 6-3 første ledd og reinvestering av engangsutbetaling til en IPA, jf. skatteloven § 5-40.

For øvrig er oppgaveplikten til ligningsmyndighetene nærmere regulert i ligningsloven med tilhørende forskrifter.

Fjerde ledd fastsetter at både foretaket og institusjonen er ansvarlige for at dokumentene er gitt korrekt betegnelse og at betegnelsen er dekkende, samt at de opplysningene som er gitt etter denne paragrafen er fullstendige og korrekte. Det samme gjelder institusjon som forvalter innskuddsfond, utbetaler midler til en IPA eller mottar reinvesterte midler i en IPA mv. Tilsvarende bestemmelse er tatt inn i lov om foretakspensjon § 2-6 fjerde ledd.

Til § 2-9

Første ledd fastsetter at tilsynsansvaret for innskuddspensjonsordninger legges til Kredittilsynet. En tilsvarende bestemmelse om tilsyn for foretakspensjonsordninger følger av lov om foretakspensjon § 2-7 første ledd. Når det gjelder de institusjoner som kan tilby innskuddspensjonsordning etter lovforslaget § 2-2 er disse underlagt tilsyn av Kredittilsynet i medhold av lov 7. desember 1956 nr. 1 om tilsynet for kredittinstitusjoner, forsikringsselskaper og verdipapirhandel mv. (kredittilsynsloven). Det vises til kredittilsynsloven § 1 nr. 1, 2, 4, 5, 14 og 15, jf. også forskrift 28. desember 1993 om tilsyn med finansinstitusjoner og forvaltningsselskap som har hovedsete i annen EØS-stat og som driver virksomhet i Norge mv. Kredittilsynet vil som ledd i tilsynsarbeidet blant annet kunne innhente de opplysninger som Kredittilsynet mener det trenger for å kunne utføre sitt verv, jf. tilsynsloven § 4 nr. 3.

Kredittilsynets alminnelige påleggskompetanse er hjemlet i tilsynsloven § 4. Etter § 4 nr. 9 kan Kredittilsynet pålegge de institusjoner som det har tilsyn med å rette på forholdet dersom institusjonens organer har forsømt seg eller handlet i strid med sine plikter etter lovgivning eller vedtekter. *Annet ledd* gir Kredittilsynet en tilsvarende påleggskompetanse for de tilfeller en pensjons-

ordning er eller forvaltes i strid med lov eller forskrift. Bestemmelsen svarer til lov om foretakspensjon § 2-7 annet og tredje ledd. Bestemmelsen er nødvendig fordi mange av bestemmelsene etter loven her, bl.a. om fastsettelse av innskudd og fordeling av midler, retter seg mot pensjonsordningen som sådan, mens tilsynsloven § 4 nr. 3 retter seg mot institusjonene og overtredelse av deres plikter.

Etter *siste punktum i annet ledd* gis lov om foretakspensjon § 2-7 fjerde og femte ledd tilsvarende anvendelse for innskuddspensjonsordninger. Lov om foretakspensjon § 2-7 fjerde ledd omhandler de sanksjoner som Kredittilsynet kan iverksette dersom etatens pålegg ikke etterkommes. Bestemmelsen gir anvisning på andre sanksjoner enn de som er hjemlet i tilsynsloven, jf. tilsynsloven § 10 om straff og tvangsmulkt. Bestemmelsen gir Kredittilsynet hjemmel bl.a. til å kreve at ordningens styre/styringsgruppe skiftes ut. Kredittilsynet kan i medhold av den foreslåtte bestemmelsen også vedta å avvikle ordningen. Bestemmelsen i lov om foretakspensjon § 2-7 femte ledd pålegger Kredittilsynet en plikt til skriftlig å meddele Skattedirektoratet om avviklingsvedtak fattet i medhold av fjerde ledd.

19.1.3 Kapittel 3 Alderspensjonskapitalen

19.1.3.1 Innledning

Kapittel 3 regulerer forvaltningen av midler knyttet til pensjonsordningen. Hva som er pensjonsordningens midler framgår av kapittel 8. Midlene skal forvaltes i samsvar med hva som gjelder etter annen lovgivning. Kapitlet inneholder særlige kapitalforvaltningsregler som åpner for at arbeidsgiver eller arbeidstaker har anledning til å påvirke hvilken portefølje som er tilknyttet midlene.

19.1.3.2 Merknader til de enkelte bestemmelser

Til § 3-1

Første ledd er orienterende, og forteller at alderspensjonskapitalen i den kollektive ordningen kan forvaltes etter ett av tre ulike prinsipper. Det skal framgå av regelverket i ordningen hvordan pensjonskapitalen skal forvaltes, jf. foreslått § 2-5. I *bokstav a*framkommer det første prinsippet, som er at pensjonskapitalen forvaltes etter institusjonens generelle regelverk og sammen med den øvrige forvaltningskapital i institusjonen. De nærmere regler for kollektive ordninger med slik alminnelig forvaltning følger av foreslått § 3-2. Det andre prinsippet finnes i *bokstav b*og er at pensjonskapitalen forvaltes som en separat portefølje av institusjonen, og at arbeidsgiver har ansvar for å velge sammensetningen av denne porteføljen blant de alternativer institusjonen tilbyr i sin virksomhet. De nærmere regler for kollektive ordninger med forvaltning med investeringsvalg for arbeidsgiver følger av foreslått § 3-3. Bestemmelsens *bokstav c*inneholder det tredje prinsippet, som er at pensjonskapitalen forvaltes som en separat portefølje av institusjonen, og at arbeidstaker har ansvar for å velge sammensetningen av denne porteføljen blant de alternativer institusjonen tilbyr i sin virksomhet. De nærmere regler for pensjonsordninger med slik egen alderspensjonskonto for hver arbeidstaker med tilknyttet investeringsvalg for arbeidstaker følger av foreslått § 3-4.

Til § 3-2

Bestemmelsen gjelder for kollektive pensjonsordninger med alminnelig forvaltning av alderspensjonskapitalen, jf. forslaget § 3-1 første ledd bokstav a. *Første ledd*fastsetter at alderspensjonskapitalen knyttet til pensjonsordningen skal forvaltes i samsvar med de regler for felles kapitalforvaltning som gjelder for den institusjonen der ordningen er opprettet. Bestemmelsen gjelder med mindre det er avtalt i regelverket for ordningen at pensjonskapitalen skal forvaltes som angitt i foreslått § 3-1 første ledd bokstav b eller c.

Det er ikke gitt regler for fordelingen av avkastningen på pensjonskapitalen i ordninger med alminnelig forvaltning. Det kan derfor nedfelles i ordningens regelverk at årlig avkastning av pensjonskapitalen skal tilføres pensjonskapitalen, skal tilføres innskuddsfondet eller skal fordeles mellom pensjonskapitalen og innskuddsfondet.

Kongen gis i bestemmelsens *annet ledd*hjemmel til å fastsette en høyeste avkastningsprosent for hvor stor del av oppnådd avkastning som etter regelverket på denne måten kan tillegges pensjonskapitalen. Dersom slik avkastningsprosent er fastsatt, utgjør dette en øvre ramme for hvilken avkastning som kan tillegges pensjonskapitalen. Avkastning ut over dette skal tillegges innskuddsfondet. Hvis oppnådd avkastning er lavere enn denne rammen, har ikke foretaket eller institusjonen ansvar for å kompensere for differansen. Kongen gis også hjemmel til å fastsette en laveste avkastningsprosent for slik deling, dvs. at all avkastning opp til dette nivået skal tillegges pensjonskapitalen. Det er heller ikke noe kompensasjonsansvar knyttet til slik laveste ramme. Kongen kan også fastsette at en bestemt del av årets avkastning skal tillegges pensjonskapitalen, for eksempel i form av halvparten av oppnådd avkastning.

Til § 3-3

Bestemmelsen regulerer de tilfeller der det er avtalt i regelverket at alderspensjonskapitalen knyttet til pensjonsordningen skal utgjøre en egen investeringsportefølje undergitt kollektiv forvaltning, jf. forslaget § 3-1 første ledd bokstav b. Regler om sammensetning og endring av slik investeringsportefølje er gitt i lovforslaget § 3-5. *Første ledd*fastsetter at det i slike tilfeller er foretaket som skal ha adgang til å endre sammensetningen av investeringsporteføljen. Før foretaket gjør dette, skal styringsgruppen gis anledning til å uttale seg, jf. også forslaget § 2-6 annet ledd.

Etter bestemmelsens *annet ledd*er lovforslaget § 3-2 annet ledd gitt tilsvarende anvendelse. Dette innebærer at Kongen også i pensjonsordninger med egen investeringsportefølje undergitt kollektiv forvaltning kan fastsette en høyeste avkastningsprosent for hvor stor del av oppnådd avkastning som etter regelverket kan tillegges pensjonskapitalen. Kongen kan også fastsette at en bestemt del av avkastningen skal tillegges pensjonskapitalen. Satsene som eventuelt fastsettes, trenger ikke være de samme som etter lovforslaget § 3-2 annet ledd.

*Tredje ledd*fastsetter at dersom markedsverdien av investeringsporteføljen er redusert i løpet av et regnskapsår, skal reduksjonen straks etter regnskapsårets slutt dekkes ved overføring fra innskuddsfondet og for øvrig ved tilskudd fra foretaket. Bestemmelsen innebærer at foretaket har plikt til å opprettholde

markedsverdien, og at institusjonen har ansvar for tap som ikke dekkes av foretaket. Bestemmelsen spesifiserer ikke hvordan slikt ansvar kan oppfylles, og institusjonen kan for eksempel velge å kreve at foretakets innskuddsfond skal være av en slik størrelse at institusjonen vurderer det som tilstrekkelig i forhold til de tap institusjonen antar kan oppstå på porteføljen. Innskuddsfondet vil være begrenset av lovforslaget § 9-4 første ledd. Dersom institusjonen tilbyr det, kan også foretaket tegne garanti mot slike tap. Kostnadene ved slik garanti vil være fradragsberettiget for foretaket.

Til § 3-4

Det følger av *første ledd*at dersom det er opprettet egen alderspensjonskonto for hver arbeidstaker i pensjonsordningen, kan det i samsvar med regelverket også avtales at hver pensjonskonto skal tilordnes en egen investeringsportefølje, jf. også forslaget § 3-1 første ledd bokstav c. Alderspensjonskapitalen knyttet til pensjonsordningen for hvert medlem skal da forvaltes som egen pensjonskonto med investeringsvalg for medlemmet, som er kontohaver. Regler om sammensetning og endring av investeringsporteføljen er gitt i lovforslaget § 3-5.

*Annet ledd*fastslår at avkastningen av investeringsporteføljen hvert år skal tilføres pensjonskontoen. Kontohaveren bærer risikoen for at verdien av investeringsporteføljen blir redusert i løpet av året. Annet kan avtales i regelverket mellom foretaket og medlemmene, eller mellom det enkelte medlem og institusjonen.

Etter *tredje ledd*kan pensjonskapital knyttet til egen pensjonskonto bare flyttes til annen institusjon etter reglene i lovforslaget § 8-5. Dette innebærer at styringsgruppen skal gis anledning til å uttale seg før foretaket foretar slik flytting.

Til § 3-5

*Første ledd*setter krav til hvilke eiendeler som kan tilknyttes en investeringsportefølje. Investeringsporteføljen kan være undergitt kollektiv forvaltning med investeringsvalg for arbeidsgiver etter lovforslaget § 3-3, eller være tilknyttet en pensjonskonto for hvert enkelt medlem etter lovforslaget § 3-4. Kravene til investeringsporteføljen tilsvarer i hovedtrekk de særregler for livsforsikring med investeringsvalg som er gitt i forskrift om forsikringsselskapers kapitalforvaltning av 23. april 1997 nr. 377 § 15. I nevnte forskrift er det krav om at forsikringsselskapet skal være eier av de spesifiserte eiendeler som tilordnes den enkelte forsikringskontrakt.

En investeringsportefølje kan ifølge første ledd *bokstav a*bestå av andeler i verdipapirfond, jf. lov om verdipapirfond av 12. juni 1981 nr. 52. Bare forvaltningsselskaper kan forvalte verdipapirfond. En investeringsportefølje kan videre etter *bokstav b*bestå av andeler i en særskilt investeringsportefølje. Det vises til bestemmelsens annet ledd. En slik særskilt investeringsportefølje kan i dag forvaltes av forsikringsselskaper som har konsesjon i klassen livsforsikring med investeringsvalg, jf. forskrift om inndeling i forsikringsklasser som grunnlag for konsesjonstildeling av 18. september 1995 nr. 797. En investeringsportefølje etter lovforslaget § 3-5 første ledd kan etter *bokstav c*også inkludere kontanter og tilsvarende likvider. Med tilsvarende likvider skal for-

stås bankinnskudd, bankinnskudd på særvilkår, samt sertifikater og tilsvarende verdipapirer som omsettes på Oslo Børs.

*Annet ledd*gir regler for hvordan en særskilt investeringsportefølje skal sammensettes. Institusjonen skal fastsette slike retningslinjer. Hvilke verdipapirer som kan inngå, hvilke forhold som særlig skal gjelde knyttet til de priser verdipapirene selges eller kjøpes for, spredning av risikoen for tap og grenser for enkeltengasjementer skal følge lov om verdipapirfond av 12. juni 1981 §§ 4-4 til 4-7 så langt de passer. De samme krav stilles til en investeringsportefølje etter forskrift om forsikringsselskapers kapitalforvaltning av 23. april 1997 nr. 377 § 16.

Etter *tredje ledd*skal markedsverdiprinsippet legges til grunn ved alle avregninger knyttet til endringer av en investeringsporteføljes sammensetning.

*Fjerde ledd*fastslår at alle eiendeler i den enkelte investeringsportefølje skal registreres, slik at det til enhver tid er klart hvilke eiendeler som inngår i porteføljen.

*Femte ledd*krever at institusjoner som tilbyr avkastningsgarantier knyttet til andeler i verdipapirfond eller særskilte investeringsporteføljer, skal kreve særskilt godtgjørelse for garantien. Dette innebærer også at institusjoner som tilbyr slik garanti, må sette en pris som står i rimelig forhold til den risiko garantien avdekker. Slike garantier kan være avkastningsgarantier av den type som anvendes i livsforsikring etter gjeldende regler. Også dersom garantier av denne type inngår i pensjonsordning etter loven her skal forsikringsselskapet kreve en separat godtgjørelse, og ikke inkludere garantikostnaden i annen uspesifisert godtgjørelse.

Til § 3-6

*Første ledd*fastsetter at et medlem i en kollektiv ordning til enhver tid har opptjent en pensjonskapital tilsvarende summen av de innskudd foretaket har innbetalt til institusjonen for medlemmet, og en forholdsmessig del av avkastning tilført pensjonsordningen i medlemskapsperioden. I de tilfeller foretaket har forskuddsbetalt innskudd som er tilført pensjonskontoen, vil disse etter bestemmelsen ikke kunne overføres til foretakets innskuddsfond etter at de er tilført pensjonsordningen med mindre det foreligger en situasjon som nevnt i lovforslaget § 9-2 bokstav d. Opptjent pensjon som definert etter første ledd krever at dersom medlemmet meldes ut av ordningen eller at medlemskapet av andre grunner avsluttes i løpet av regnskapsåret, vil foreslått § 3-3 tredje ledd gjelde på det tidspunkt medlemskapet opphører.

*Annet ledd*gjelder for pensjonsordninger med investeringsvalg for egen pensjonskonto for hvert medlem, jf. lovforslaget § 3-4. I slike ordninger er opptjent pensjonskapital det beløp som til enhver tid framgår av medlemmets konto. Markedsverdien skal legges til grunn for verdiansettelse av de eiendeler som er tilordnet medlemmets konto, jf. lovforslaget § 3-5 tredje ledd.

*Tredje ledd*fastslår at senere endringer i innskuddsplanen ikke påvirker størrelsen på den pensjonskapital som er opptjent etter første og annet ledd på tidspunktet for endringen.

19.1.4 Kapittel 4 Medlemskap

19.1.4.1 Innledning

Kapittel 4 gir regler om rett til medlemskap i pensjonsordningen. Som hovedregel skal ordningen omfatte alle arbeidstakere i foretaket som har fylt 20 år. Det gis regler om meldemskap for bl.a. deltidsansatte, arbeidstakere med permisjon og arbeidstakere som fortsetter i foretaket etter oppnådd pensjonsalder.

19.1.4.2 Merknader til de enkelte bestemmelser

Til § 4-1

Første ledd fastsetter at hovedregelen om opptak i pensjonsordningen er at bare arbeidstakere i foretaket kan opptas som medlemmer i ordningen.

Etter *annet ledd* kan også arbeidsgiveren og annen person som må anses som innehaver av foretaket omfattes av pensjonsordningen. Bestemmelsene i lovforslaget § 4-2, som setter nærmere vilkår for opptak i pensjonsordningen, gjelder tilsvarende for disse personene. Annen person som må anses som innehaver vil bl.a. være personer som omfattes av delingsreglene i skatteloven, jf. skatteloven §§ 12-10 til 12-17 om beregning av personinntekt for personer som har en viss eierandel i et foretak og som også utøver en viss aktivitet i driften. Kredittilsynet kan gi nærmere regler om hvilke personer som skal omfattes av dette ledd.

Tredje ledd åpner for at personer som ikke er pliktig medlem av folketrygden med medlemskap som omfatter opptjening av pensjonsrettigheter, kan være medlem av pensjonsordningen etter regler i forskrift fastsatt av Kongen. Hovedregelen om at rett til medlemskap forutsetter pliktig medlemskap i folketrygden med medlemskap som omfatter opptjening av pensjonsrettigheter, har sammenheng med at pensjon fra ordningen vil komme i tillegg til de ytelser som utbetales fra folketrygden, jf. lovforslaget § 2-1 første ledd. Grunnlaget for rett til medlemskap er således basert på rett til alderspensjon fra folketrygden.

Til § 4-2

Bestemmelsens *første ledd* fastslår at pensjonsordningen skal omfatte alle arbeidstakere i foretaket som har fylt 20 år, med mindre annet følger av regler i loven her med tilhørende forskrifter. Det kan fastsettes lavere alder i regelverket. Regelverket er definert i lovforslaget § 1-2 bokstav n. Det forhold at alle arbeidstakere skal omfattes av ordningen innebærer at det ikke er anledning for arbeidstakere til å reservere seg mot medlemskap.

Det følger av *annet ledd* at en arbeidstaker som ansettes av foretaket og som fyller vilkårene for medlemskap, skal opptas som medlem fra første arbeidsdag i foretaket.

Tredje ledd regulerer deltidsansattes rett til medlemskap i pensjonsordningen. Det følger av bestemmelsen at en ansatt som har mindre enn en femdels stilling i foretaket, ikke skal være medlem av pensjonsordningen med mindre annet er fastsatt i pensjonsordningens regelverk. Det følger av dette at en arbeidstaker som har en femdel eller mer av full stilling i foretaket, skal tas

opp i ordningen. Arbeidsgiver kan fastsette lempeligere regler i regelverket for pensjonsordningen, slik at også arbeidstakere med mindre enn en femdels stilling kan tas opp i ordningen.

Fjerde ledd regulerer sesongarbeideres medlemskap i pensjonsordningen. Arbeidstakere som er sesongarbeidere og som i løpet av et kalenderår har utført arbeid i foretaket som tilsvarer en femdel av tilsvarende fulltidsstilling, skal opptas som medlem av pensjonsordningen. Arbeidsgiver kan fastsette lempeligere regler i regelverket for pensjonsordningen. Det kan fastsettes i regelverket at en sesongarbeider bare skal opptas som medlem dersom det arbeid som er utført i løpet av de siste tre årene for hvert år minst utgjør en femdel av fulltidsstilling. Dette gir arbeidsgiver adgang til å kreve en noe fastere tilknytning over tid før sesongarbeidere opptas i pensjonsordningen.

Til § 4-3

Første ledd fastsetter at arbeidstakere som har permisjon for et fastsatt tidsrom og som forutsettes å gjenoppta sitt arbeid i foretaket etter endt permisjon, skal være medlem av pensjonsordningen i permisjonstiden. Bestemmelsen omfatter både permisjoner i henhold til lov og permisjoner etter avtale. I sistnevnte tilfelle kan bestemmelsen fravikes i regelverket, jf. annet ledd. Lovfestede permisjoner vil for eksempel være svangerskapspermisjon, permisjon i forbindelse med adopsjon og forlenget uttak av fødsels- og adopsjonspenger i kombinasjon med delvis gjenopptagelse av arbeidet (tidskontoordning). Avtalefestede permisjoner kan bl.a. være permisjoner i forbindelse med skifte av stilling.

Det følger av *annet ledd* at ved permisjoner som ikke er lovfestet, men som arbeidstaker har fått gjennom avtale med arbeidsgiveren, kan det fastsettes særlige bestemmelser i regelverket om opptjening av pensjon mens permisjonen varer eller om at medlemskapet skal opphøre fra permisjonstidspunktet. Regelen er begrunnet i hensynet til fleksibilitet og foretakenes økonomi. De regler som arbeidsgiver eventuelt fastsetter i regelverket, skal gjelde for alle arbeidstakere som har permisjon i henhold til avtale.

Etter *tredje ledd* kan regelverket fastsette at arbeidstakere som er permitterte på grunn av driftsinnskrenkninger mv. fortsatt skal være medlemmer av pensjonsordningen. Bestemmelsen regulerer ikke permitteringer ved arbeidsrettslige konflikter som streik eller lock-out. Det vises til de alminnelige merknader i avsnitt 6.4.3.

Til § 4-4

Bestemmelsens *første ledd* fastslår en hovedregel om at førtidspensjonerte arbeidstakere ikke skal være medlem av pensjonsordningen. Bestemmelsen innebærer at førtidspensjonerte arbeidstakere ikke kan fortsette å tjene opp pensjon i pensjonsordningen etter førtidspensjoneringen. Dersom arbeidstakeren fremdeles har deltidsstilling i foretaket, skal det etter den alminnelige regel om deltidsansatte i lovforslaget § 4-2 tredje ledd betales innskudd for arbeidstakeren tilsvarende dennes stillingsandel.

I *annet ledd* gis et unntak fra hovedregelen i første ledd, ved at arbeidstaker som mottar Avtalefestet pensjon (AFP) kan fortsette som medlem av pen-

sjonsordningen når dette følger av regelverket. Dette innebærer at det fortsatt vil være adgang til å betale innskudd for arbeidstakeren.

Til § 4-5

Det følger av bestemmelsen at arbeidstaker som etter å ha nådd pensjonsalderen fortsatt har fulltids- eller deltidsstilling i foretaket, beholder sitt medlemskap i pensjonsordningen og har krav på fortsatt innbetaling av innskudd og premie i tiden etter oppnådd pensjonsalder.

19.1.5 Kapittel 5 Innskuddsplanen

19.1.5.1 Innledning

Lovens kapittel 5 inneholder de sentrale reglene om det enkelte medlems rett til årlige innskudd, innskuddenes størrelse og forholdsmessighet i de årlige innskuddene medlemmene imellom. Innskudd til alderspensjon vil etter lovforslaget § 2-1 være obligatorisk innenfor skattefavoriserte innskuddspensjonsordninger. Reglene for innskudd i kapittel 5 gjelder ikke for tilskudd til uførepensjonsforsikring og pensjonsforsikring av etterlatte som er tegnet i henhold til lovforslaget § 2-4.

19.1.5.2 Merknader til de enkelte bestemmelser

Til § 5-1

*Første ledd*fastslår at foretaket skal fastsette en innskuddsplan i samsvar med regler gitt i eller i medhold av loven her. Innskuddsplanen skal fastsette de innskudd foretaket skal foreta for å sikre medlemmene alderspensjon, jf. definisjonen av innskuddsplan i lovforslaget § 1-2 bokstav f. Innskuddsplanen skal inngå i pensjonsordningens regelverk, jf. lovforslaget § 1-2 bokstav n.

Det følger av *annet ledd*at innskudd skal gjøres hvert år og at innskuddenes størrelse skal følge av innskuddsplanen.

Etter *tredje ledd*kan innskuddsplanen endres etter reglene om endring av regelverket. Dette innebærer at styringsgruppen skal behandle og uttale seg om forslaget før innskuddsplanen endres, jf. lovforslaget § 2-6 annet ledd.

Til § 5-2

*Første ledd*fastslår at det er i innskuddsplanen at forholdsmessighet må gjøres gjeldende. Innskuddsplanen fastsettes slik at pensjonsinnskuddene ikke skal utgjøre en større del av lønn for høytlønte enn for lavtlønte. Innskuddene, målt som andel av lønn, kan likevel være opp til dobbelt så store for lønn ut over 6 G som for lønn opp til 6 G.

Det følger av *annet ledd*at det ved fastsettelse av innskuddene kan tas hensyn til at kvinner som regel har lengre levealder enn menn. Bestemmelsen åpner derved for at det kan fastsettes noe høyere innskudd for kvinner enn for menn. Slike høyere innskudd skal ta utgangspunkt i forskjell i premie på en livsvarig livrente med løpetid fra pensjonsalder og tegnet ved pensjonsalder for kvinner og menn. Slik forskjell er om lag 10 prosent, jf. omtale i kapittel 7.3. Det er anledning til å fastsette lavere forskjell enn dette. Det er heller ikke noe

krav at de endelige pensjonsutbetalingene skal skje i form av en livrente, jf. foreslått § 7-3.

*Tredje ledd*fastslår at innskudd for medlem i deltidsstilling skal utgjøre en forholdsmessig del av innskuddet som ville vært fastsatt dersom medlemmet hadde hatt fulltidsstilling. Dette har først og fremst betydning i tilfeller der det er satt en minste grense for innskuddsgivende lønn, jf. lovforslaget § 5-3. Dette er en parallell bestemmelse til lov om foretakspensjon § 3-5 annet ledd.

Til § 5-3

Bestemmelsen gir regler om innskuddenes størrelse. Det følger av lovforslaget § 5-1 annet ledd at innskuddenes størrelse skal være fastsatt i innskuddsplanen.

*Første ledd*angir fire måter å fastsette innskuddene på. Kongen kan fastsette rammer for innskuddene etter lovforslaget § 5-4.

Innskudd for medlemmene kan etter *bokstav a*fastsettes som et bestemt beløp pr. medlem uavhengig av lønn. Adgangen til å fastsette innskuddet på denne måten er parallell til adgangen til å fastsette en felles minste pensjonsytelse i lov om foretakspensjon § 5-2 første ledd bokstav c.

*Bokstav b*angir at innskuddet kan fastsettes som en bestemt prosent av medlemmets lønn. Beregning av lønn må følge lovforslaget § 5-5. Innskudd fastsatt på denne måten vil gi forholdsmessighet mellom medlemmer med høy lønn og lav lønn etter lovforslaget § 5-2 første ledd.

Etter *bokstav c*kan innskuddet fastsettes som en bestemt prosent av et lønnsgrunnlag beregnet etter regler fastsatt i regelverket. Innskuddsplanen kan for eksempel fastsette at det ved beregningen av lønnsgrunnlaget for medlemmene skal gjøres fradrag for lønn som er sikret en kompensasjonsgrad på 66 prosent eller mer ved alderspensjon fra folketrygden. Et slik fradrag vil kunne føre til større likhet i forventet samlet pensjon mellom høytlønte og lavtlønte.

*Bokstav d*fastsetter at innskuddet også kan bestemmes som et beløp for hvert medlem beregnet på grunnlag av ulike prosentsatser for medlemmets lønnsgrunnlag for henholdsvis lønn inntil 6 G og de deler av lønnen som ligger mellom 6 G og 12 G. Bestemmelsene i lovforslaget § 5-2 første ledd fører til at prosentsatsen kan settes høyere mellom 6 G og 12 G.

*Annet ledd*henviser til lovforslaget § 5-2 annet ledd og fastslår at det ved anvendelse av reglene i første ledd kan fastsettes høyere beløp eller prosentsats for kvinner enn for menn. Fastsettelse av høyere beløp vil i tilfelle være aktuelt ved anvendelse av første ledd bokstav a, mens høyere prosentsats vil være aktuelt for de øvrige bokstaver i første ledd.

Til § 5-4

*Første ledd*fastslår at Kongen kan fastsette nærmere regler om at innskuddene til de enkelte medlemmer i løpet av et år ikke skal overstige et fastsatt beløp for hvert medlem eller en fastsatt prosent av medlemmets lønn. Det kan fastsettes ulike prosentsatser for medlemmets lønn inntil 6 G og de deler av lønnen som ligger mellom 6 G og 12 G. De momenter som bør vektlegges når slike prosentsatser fastlegges er etter departementets syn følgende:

- Maksimalstørrelsen på innskudd skal beregnes slik at innskuddene ikke vil overstige det som må antas tilstrekkelig for å sikre medlemmene en samlet alderspensjon fra pensjonsordningen og beregnet alderspensjon fra folketrygden, jf. lov om foretakspensjon kapittel 5, på om lag 2/3 av den lønn inntil 12 G medlemmet har.
- Ved beregningen av forventet samlet alderspensjon i samsvar med første ledd skal det tas hensyn til en antatt framtidig avkastning på opptjent pensjonskapital og innbetaling av innskudd over yrkesaktive perioder på minst 30 år, og det bør også tas hensyn til forventede framtidige endringer i lønn som følge av den alminnelige lønnsutvikling i samfunnet.

*Annet ledd*fastslår at det ved beregning av innskudd i henhold til lovforslaget § 5-3 ikke kan benyttes høyere beløp eller prosentsatser enn det som er fastsatt av Kongen etter denne paragrafen.

Til § 5-5

*Første ledd*fastslår at den lønn medlemmet mottar fra foretaket i løpet av innskuddsåret skal regnes som medlemmets lønn ved anvendelsen av reglene i lovforslaget §§ 5-2 til 5-4. Det skal ses bort fra lønn over 12 G. Lønn er definert i lovforslaget § 1-2 bokstav i som skattepliktig lønnsinntekt og beregnet personinntekt. Dette er det samme lønnsbegrep som i lov om foretakspensjon. Lønn definert på denne måte skal legges til grunn ved fastsettelse av innskudd. Begrepet skattepliktig lønnsinntekt innebærer at pensjonen også vil beregnes av midlertidige og varierende tillegg og naturalytelser, i den utstrekning disse anses som skattepliktig inntekt. For medlemmer som etter skatteloven anses som aktive deltakere i foretaket og dermed får sin arbeidsinnsats skattlagt i form av beregnet personinntekt, skal også denne legges til grunn ved beregning av pensjonsytelser.

Etter *annet ledd bokstav a*kan innskuddsplanen fastsette at det skal ses bort fra godtgjørelse for overtid, skattepliktige naturalytelser og utgiftsgodtgjørelser eller andre varierende eller midlertidige tillegg.

Etter *bokstav b*kan innskuddsplanen fastlegge at siste års lønn skal legges til grunn i stedet for løpende lønn.

Etter *bokstav c*kan det fastsettes at det skal brukes et normert lønnsgrunnlag for en eller flere grupper av medlemmer, med mindre dette gir et vesentlig annet resultat enn om hvert enkelt medlems lønn legges til grunn.

*Bokstav d*åpner for at det ses bort fra en andel av lønnen på inntil 10 prosent, med mindre innskuddsplanen inneholder bestemmelse som nevnt i bokstav a. Bestemmelsen innebærer en begrensning på adgangen til å fastlegge regler for lønnsgrunnlag i regelverket. Fradrag som nevnt i merknadene til lovforslaget § 5-3 første ledd bokstav c, berøres ikke av denne begrensning.

19.1.6 Kapittel 6 Opphør av medlemskap. Pensjonskapitalbevis

19.1.6.1 Innledning

I henhold til lovforslaget § 6-1 skal en arbeidstaker meldes ut av pensjonsordningen dersom tjenesteforholdet opphører før pensjonsalder. Kapittel 6 regulerer den enkelte arbeidstakers rettigheter ved utmelding av pensjonsordningen i slike tilfeller. Videre gis bestemmelser om adgang til å tilknytte alderspensjonskapitalen til pensjonsordninger i andre tjenesteforhold, muligheten

for sammenslåing av rettigheter fra ulike tjenesteforhold og muligheten til å fortsette pensjonssparingen på egen hånd.

19.1.6.2 Merknader til de enkelte bestemmelser

Til § 6-1

Første ledd fastsetter at en arbeidstaker som fratrer sin stilling før pensjonsalder av andre grunner enn at vedkommende har blitt alderspensjonist eller uførepensjonist, opphører å være medlem av pensjonsordningen fra tidspunktet for fratredelsen. Bakgrunnen for bestemmelsen er at arbeidstakeren etter fratredelsen ikke lenger vil ha den tilknytning til foretaket som er et vilkår for medlemskap i pensjonsordningen, jf. lovforslaget § 4-1. Etter lovforslaget § 4-4 kan AFP-pensjonister fortsette som medlemmer av pensjonsordningen når dette følger av regelverket.

Etter *annet ledd* beholder fratrådte arbeidstakere sin rett til den alderspensjonskapital som er opptjent for vedkommende gjennom innskudd fra arbeidsgiver i henhold til lovforslaget kapittel 5 og eventuell tildeling av avkastning i henhold til kapittel 3. Dette gjelder likevel ikke dersom medlemskapet i pensjonsordningen ved fratredelsen har vart kortere enn 12 måneder. Det vises til omtale av korte ansettelsesforhold i avsnitt 8.1.

Tredje ledd fastsetter at det ved fratreden ikke er adgang til å utbetale den alderspensjonskapital som er opptjent i en innskuddspensjonsordning til arbeidstakeren. Utbetaling skal ikke skje før ved oppnådd pensjonsalder, og da som en løpende pensjon i henhold til lovforslaget § 7-3. Bestemmelsen svarer til § 4-6 tredje ledd i lov om foretakspensjon.

Til § 6-2

Første ledd fastsetter at institusjonen har plikt til å utstede bevis for opptjent pensjonskapital i henhold til regelverket når en arbeidstaker fratrer. Det er en forutsetning at vilkårene for rett til alderspensjonskapital i henhold til lovforslaget § 6-1 annet ledd er oppfylt. Dersom vilkårene for rett til alderspensjonskapital ikke er oppfylt, skal midlene tilfalle pensjonsordningen og overføres til innskuddsfondet.

Det følger av *første ledd annet punktum* at en fratrådt arbeidstakers opptjente alderspensjonskapital skal sikres i en selvstendig kontrakt, og således utgjøre et eget rettsforhold mellom den fratrådte arbeidstakeren og institusjonen. Dette innebærer bl.a. at midlene skal utskilles fra pensjonsordningens midler, jf. lovforslaget § 8-1 tredje ledd. Videre skal alderspensjonskapitalen tildeles all avkastning av pensjonskapitalen uavhengig av hvilken modell for overskuddstildeling som ble benyttet i pensjonsordningen.

Etter *første ledd tredje punktum* gjelder bestemmelsene i loven her for pensjonskapitalbevis så langt de passer.

Annet ledd angir at opptjent pensjonskapital skal overføres til en egen alderspensjonskonto i den institusjonen som utsteder pensjonskapitalbeviset. Forvaltningen skal som utgangspunkt foretas i samsvar med regelverket i den pensjonsordningen som midlene er utskilt fra. Det kan imidlertid avtales mellom kontohaveren og institusjonen at forvaltningen skal foretas etter de regler som gjelder i pensjonsordninger som har egen pensjonskonto for det enkelte

medlem. Det vises til lovforslaget § 3-4 første og annet ledd og merknadene til denne bestemmelsen.

Tredje ledd er en særregel for utenlandske statsborgere om rett til å overføre opptjent alderspensjonskapital ut av landet. Retten gjelder bare for utenlandske statsborgere som har hatt bopel i Norge i mindre enn tre år ved opphør av medlemskapet, og som deretter bosetter seg i utlandet. Med institusjon menes her livsforsikringsselskap, bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond. Overførte midler skal benyttes til å sikre rett til pensjon, og kan således ikke benyttes til andre formål. Dersom adgangen til å overføre midlene ikke benyttes, gjelder bestemmelsene i lovforslaget § 6-2 første og annet ledd.

Fjerde ledd bestemmer at pensjonskapitalbevis utstedt i henhold til loven her skal registreres i Fripoliseregisteret. En tilsvarende plikt til registrering av fripoliser følger av lov om foretakspensjon § 4-14 første ledd.

Til § 6-3

Første ledd første punktum fastsetter at en fratrådt arbeidstaker har rett til å flytte sin alderspensjonskapital til en annen institusjon etter eget valg. Det kan bare foretas overføring til annen institusjon som nevnt i lovforslaget § 2-2, dvs. til institusjoner som kan etablere pensjonsordninger etter loven her. Arbeidstakeren kan også flytte midlene til en annen innskuddspensjonsordning etter loven her.

Første ledd annet punktum åpner for at pensjonskapital som er svært lav kan overføres til en Individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA) etter arbeidstakerens valg. Øvre grense for overføring til IPA er satt til 50 prosent av folketrygdens grunnbeløp. Grunnbeløpet på fratredelsestidspunktet legges til grunn. Forslaget etter loven her er basert på de grenseverdier og regler for rett til fripoliser som følger av lov om foretakspensjon § 4-7 første ledd.

Annet ledd fastsetter at når opptjent alderspensjonskapital overføres til en annen innskuddspensjonsordning som arbeidstakeren blir medlem av, skal de overførte midlene benyttes til å forhøye den alderspensjonskapitalen som opptjenes i den nye pensjonsordningen. Hele alderspensjonskapitalen skal overføres. Hensikten er at det for innskuddspensjonsordninger skal være enkle regler for sammenslåing av rettigheter fra ulike tjenesteforhold.

Til § 6-4

*Første ledd*gjelder arbeidstakere som har opparbeidet alderspensjonskapital i flere tjenesteforhold hvor vedkommende har vært medlem av ulike innskuddspensjonsordninger. Arbeidstaker som har opptjente rettigheter bestående av alderspensjonskapital knyttet til flere konti i samme institusjon, kan kreve at midlene blir slått sammen. Det skal deretter etableres et nytt kontraktsforhold for de sammenslåtte rettigheter, og nytt pensjonskapitalbevis skal utstedes. Den samme rett til sammenslåing av pensjonskapital gjelder dersom arbeidstakeren i medhold av lovforslaget § 6-3 har flyttet en eller flere konti knyttet til tidligere tjenesteforhold, til samme institusjon. Med institusjon menes her livsforsikringsselskap, bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond.

*Annet ledd*fastsetter at når alderspensjonskapital fra ulike arbeidsforhold slås sammen, skal pensjonsalderen for de sammenslåtte rettighetene ikke set-

tes lavere enn 67 år. Det er bare i det tilfelle at pensjonsalderen i alle pensjonsordningene er lavere enn 67 år, at lavere pensjonsalder enn 67 år kan benyttes. Hvis pensjonsalderen i slike tilfeller er ulik i de ulike ordningene, skal høyeste pensjonsalder benyttes. Departementet legger til grunn at arbeidstaker selv må kunne dokumentere at alderspensjonskapital eventuelt er knyttet til særaldersgrenser lavere enn 67 år.

Til § 6-5

*Første ledd*regulerer den situasjon at en fratrådt arbeidstaker, som etter loven her har rett til å få utstedt pensjonskapitalbevis for sin alderspensjonskapital, ikke er medlem av en annen innskuddspensjonsordning eller foretakspensjonsordning. Arbeidstakeren har da rett til selv å innbetale innskudd for å sikre fortsatt pensjonssparing på egen hånd. Innskuddene skal tilføres arbeidstakerens individuelle alderspensjonskonto. Dette gjelder både for alderspensjonskonto som består av oppsparte rettigheter fra medlemskap i en enkelt pensjonsordning, jf. lovforslaget § 6-2, og for konto som består av sammenslåtte rettigheter fra flere pensjonsordninger, jf. lovforslaget §§ 6-3 og 6-4.

*Annet ledd*fastsetter at institusjonen skal gi arbeidstaker som fratrer pensjonsordningen, generell informasjon om adgangen til å fortsette å betale årlige innskudd til alderspensjonskonto etter § 6-5 første ledd. Arbeidstaker som har rett til å betale videre innskudd, må benytte seg av adgangen innen seks måneder etter at medlemskapet er opphørt. Dette innebærer at arbeidstaker innen denne fristen må inngå eventuell avtale om å fortsette innskuddsbetalingen. Bestemmelsen svarer i stor grad til forsikringsavtaleloven § 19-7 første ledd tredje og fjerde punktum.

*Tredje ledd*fastsetter begrensninger i det innskudd som en fratrådt arbeidstaker kan innbetale til fortsatt pensjonssparing på egen hånd. Det er lagt til grunn at det i prinsippet ikke skal være anledning til at fortsatt pensjonssparing skal sikre arbeidstakeren bedre alderspensjonsnivå enn i den pensjonsordningen vedkommende er trådt ut av. Innskuddet skal derfor utgjøre maksimalt det beløp som arbeidsgiver innbetalte til pensjonsordningen det siste året før fratredelsestidspunktet. Det maksimale innskuddet kan endres i forhold til utviklingen i folketrygdens grunnbeløp. Det skal ikke tas hensyn til det fratrådte medlemmets senere lønnsutvikling. Fradragsrammen for slike innskudd følger av ny skattelov § 6-47 bokstav d.

19.1.7 Kapittel 7 Bruk av pensjonskapital til alderspensjon

19.1.7.1 Innledning

Kapittel 7 inneholder bestemmelser om bruken av alderspensjonskapitalen etter at oppsparingsperioden er avsluttet, dvs. ved overgang til alderspensjon. Kapitlet inneholder bl.a. bestemmelser om utstedelse av pensjonskapitalbevis ved pensjonsalder, hvilke typer av produkter midlene da kan plasseres i, herunder om utbetalingsperiodens lengde og om utbetalingsprofilen. I kapitlet er det videre gitt regler om bruk av alderspensjonskapital tilknyttet medlem som dør, og som får anvendelse for pensjonskapital som ikke er plassert i pensjonsforsikring med dødelighetsarv.

19.1.7.2 Merknader til de enkelte bestemmelser

Til § 7-1

Det følger av *første ledd*at pensjonsalderen skal fastsettes i regelverket. Pensjonsalderen kan ikke settes lavere enn 67 år. Bestemmelsen svarer til lov om foretakspensjon § 4-1 første ledd.

*Annet ledd*svarer til lov om foretakspensjon § 4-1 annet ledd, som bygger på 1968-reglene § 5 nr. 3. Bestemmelsen gir Kongen myndighet til å gjøre unntak fra pensjonsalderen i første ledd. Unntak kan gjøres for stillinger som medfører fysisk eller psykisk belastning som gjør at det vil være uforsvarlig å opprettholde et krav om en pensjonsalder på 67 år. Det samme gjelder der stillingen krever at de ansatte har særlige fysiske eller psykiske egenskaper for en forsvarlig utføring av arbeidet.

Til § 7-2

Etter *første ledd*skal det når et medlem når pensjonsalderen i ordningen, jf. nærmere regler i § 7-1, utstedes pensjonskapitalbevis for medlemmet med rett til straks begynnende alderspensjon. For nærmere regler om pensjonskapitalbevis vises det til loven kapittel 6.

Bestemmelsens *annet ledd* gir arbeidstakere som etter oppnådd aldersgrense fortsatt mottar lønn i et ansettelsesforhold, anledning til å velge å få utbetalt andel av pensjonen. Den øvrige andel skal bli værende i pensjonskapitalen.

Til § 7-3

Etter *første ledd* kan medlemmet, når det har nådd pensjonsalder, bestemme at pensjonskapitalbeviset skal forbli i en spareavtale, eventuelt konverteres til pensjonsforsikring med dødelighetsarv. Konverteringen skal i tilfelle foretas i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse som kan tilby innskuddspensjonsordning etter reglene i lovforslaget § 2-2. For at en pensjonskasse skal kunne foreta slik konvertering, må pensjonskassen oppfylle kravene i lov om foretakspensjon § 2-2 annet ledd. Dette innebærer at pensjonskassen må være i samsvar med bestemmelser gitt i eller i medhold av forsikringsvirksomhetsloven. Dersom pensjonskassen skal ha mindre enn 50 medlemmer, skal vedtektene inneholde særskilte bestemmelser om gjenforsikring av forsikringsrisiko og begrensning av risiko knyttet til kapitalforvaltningen slik at medlemmenes rett til pensjon er betryggende sikret. Kredittilsynet fastsetter nærmere regler om dette.

I *annet ledd*slås det fast at alderspensjon skal ytes fra den tid medlemmet etter lovforslaget § 7-2 har rett til pensjon, og at alderspensjon skal utbetales i minst 10 år. Tilsvarende bestemmelse framgår av lov om foretakspensjon § 5-1 første ledd.

*Tredje ledd*fastsetter rammer for utbetalingsprofilen på alderspensjonen. Er alderspensjonen garantert kan den ikke settes ned før etter 10 år. Dersom alderspensjonen ikke er garantert, slik tilfellet vil være f. eks. i verdipapirfond, skal pensjonen ikke utgjøre en større andel av kapitalen enn dette året utgjør av gjenværende utbetalingsperiode, beregnet med utgangspunkt i 10 års utbetaling. Bestemmelsen innebærer at pensjonen første år ikke kan utgjøre mer

enn 1/10 av pensjonskapitalen ved inngangen til året. Pensjonen det andre året kan maksimalt utgjøre 1/9 av pensjonskapitalen ved inngangen til dette året, osv. Fra og med det tiende utbetalingsåret er utbetalingsprofilen ikke regulert, jf. likevel femte ledd.

Pensjonens løpetid kan settes ned dersom dette er nødvendig for at årlig pensjons skal komme opp i et beløp på om lag 20 prosent av folketrygdens grunnbeløp (G).

Bestemmelsens *fjerde ledd* setter begrensninger på den maksimale årlige ytelse som kan betales ut fra pensjonskapitalen. Dette beløpet beregnes med utgangspunkt i høyeste mulige samlede pensjonsytelse etter lov om foretakspensjon, dvs. den ytelse som kan oppnås for det høyeste lønnsnivå som følger av forslaget § 5-5, dvs. 12 G. Samlet pensjon er begrenset av lov om foretakspensjon § 5-7 første ledd til 100 prosent av 6 G, og 70 prosent av forskjellen mellom 12 G og 6 G, som er lik 10,2 G. Fra samlet pensjon må det gjøres fradrag for beregnet folketrygd etter reglene i lov om foretakspensjon § 5-5 første ledd, der grunnpensjonen settes til grunnbeløpet. Det samme maksimale beløp skal gjelde for alle medlemmer, uansett medlemmets pensjonskapital og tidligere lønnsnivå.

Av bestemmelsens *femte ledd* framgår det at om årlig pensjon overstiger det beløp som framkommer etter fjerde ledd, skal pensjonskapitalen isteden utbetales over så mange år at årlig pensjon ikke overstiger dette beløp.

Til § 7-4

Etter *første ledd* skal pensjonskapital, dersom denne er plassert i sparekontrakt, herunder kapitaliseringskontrakt, benyttes til barnepensjon til de barn medlemmet ved sin død forsørget eller pliktet å forsørge, og etterlattpensjon til ektefelle, samboer eller registret partner dersom medlemmet dør.

Annet og tredje ledd gir nærmere regler om utmåling og utbetaling av det beløp som skal settes av til barnepensjon, og om bruk av eventuelt gjenværende kapital til pensjon til ektefelle, samboer eller registrert partner. Barnepensjon skal utmåles inntil pensjonen beregningsmessig gir en årlig pensjon på 1 G til hvert barn inntil barnet blir 21 år. Dersom pensjonen ikke er garantert må det ved beregning av det beløp som skal settes av tas utgangspunkt i rimelige forutsetninger bl.a. om finansiell avkastning. Pensjonen skal utbetales etter reglene i forslaget § 7-3 tredje ledd. Dersom flere barn har rett til pensjon etter bestemmelsen, og pensjonskapitalen ikke er tilstrekkelig til å sikre barna etter nevnte regel, foretas en pro rata avkorting. I de tilfeller pensjonskapitalen er større enn det som trengs for å sikre barnepensjon etter nevnte regel, benyttes gjenværende kapital til pensjon til ektefelle, samboer eller registrert partner. Slik pensjon skal utbetales i minst 10 år, og utbetales etter reglene i § 7-3 tredje ledd. Retten for fraskilt ektefelle mv. til å få utmålt pensjon følger tilsvarende bestemmelser i lov om foretakspensjon §§ 7-3 og 7-8 annet og tredje ledd. Har rettighetshaver ingen ektefelle, utbetales eventuelt gjenværende kapital etter *fjerde ledd* som et engangsbeløp til dødsboet. Etter *femte ledd* skal det foretas en ervervsprøving av eventuell etterlattpensjon tegnet etter § 2-4 etter reglene i lov om foretakspensjon §§ 7-5 og 7-6 dersom den etterlatte får utbetalt pensjon etter tredje ledd. Pensjon etter reglene i tredje ledd anses i så fall som ervervsinntekt.

19.1.8 Kapittel 8 Pensjonsordningens midler

19.1.8.1 Innledning

I kapittel 8 gis det regler om hva som skal regnes som pensjonsordningens midler, hvem som skal forføye over midlene, samt hvordan midlene kan forvaltes og flyttes. Midlene skal som hovedregel forvaltes i samsvar med de bestemmelser som er gitt for institusjonen, dvs. i tråd med de regler som er gitt for det forsikringsselskap, pensjonskasse, bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond hvor ordningen er opprettet.

19.1.8.2 Merknader til de enkelte bestemmelser

Til § 8-1

*Første ledd*definerer hva som skal regnes som pensjonsordningens midler. En pensjonsordnings midler omfatter til enhver tid pensjonskapitalen til medlemmene og innskuddsfondet. Er pensjonsordningen opprettet i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse, omfattes også tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond som er tilordnet pensjonsordningen.

I *annet ledd*presiseres hva som skal regnes til pensjonsordningens midler dersom det er opprettet egen alderspensjonskonto for hvert enkelt medlem. Ordningens midler omfatter da innskuddsfondet og pensjonskapitalen, herunder eventuelle tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond tilordnet de enkelte konti dersom ordningen er opprettet i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse.

*Tredje ledd*fastsetter at pensjonsordningens midler ikke omfatter kapital tilhørende pensjonskapitalbevis, som utstedes når medlemmet slutter i foretaket, jf. §§ 6-2 og 7-2. Bestemmelsen er en konsekvens av at pensjonskapitalbevis skal regnes som egne avtaleforhold.

Til § 8-2

*Første ledd*gir en generell bestemmelse om at pensjonsordningens midler skal disponeres i samsvar med regler gitt i eller i medhold av loven her. Lovforslaget inneholder både regler som setter forbud mot visse disposisjoner, jf. lovforslaget § 8-3, og regler som gir anvisning om bruk av midlene, jf. lovforslaget § 9-3.

I *annet ledd*slås det fast at pensjonsordningens midler ikke kan anvendes til utbetaling av ytelser til arbeidstakere som ikke er medlem av pensjonsordningen. Bestemmelsen må forstås slik at pensjonsordningens midler heller ikke kan benyttes til å betale innskudd eller premier som senere gir grunnlag for ytelser til slike arbeidstakere. Tilsvarende bestemmelse er foreslått i forslag til lov om foretakspensjon § 8-2 annet ledd.

Til § 8-3

*Første ledd*fastsetter at pensjonsordningens midler skal holdes atskilt fra foretakets midler. Kravet om atskillelse er ikke til hinder for at pensjonsordningens midler lånes ut til foretaket på alminnelige forretningsmessige vilkår, jf. lovforslaget § 8-4. Tilsvarende bestemmelse om separasjon av midlene i ordningen og foretaket er tatt inn i lov om foretakspensjon § 8-3 første ledd.

Det følger av *annet ledd*at pensjonsordningens midler ikke kan hefte for foretakets forpliktelser, eller på noen måte benyttes til å dekke foretakets eller medlemmenes kreditorer.

I *tredje ledd*vises det til den plikt og adgang foretaket har til å overføre de midler i innskuddsfondet som overskyter terskelverdiene gitt i lovforslaget § 9-4. En bestemmelse med tilsvarende innhold er gitt i lov om foretakspensjon § 8-3 tredje ledd.

Til § 8-4

Etter *første ledd*skal pensjonsordningens midler forvaltes i samsvar med de regler som gjelder for kapitalforvaltningen til enhver tid, for så vidt ikke annet følger av regler om forvaltning av investeringsportefølje fastsatt i samsvar med lovforslaget §§ 3-3 til 3-5. Dersom midlene ikke er plassert med investeringsvalg, skal kapitalforvaltningen skje i henhold til de regler som gjelder for den institusjonen hvor midlene er plassert. Dersom midlene er plassert med investeringsvalg etter lovforslaget §§ 3-3 til 3-5, vil foretaket i tillegg kunne gi utfyllende bestemmelser om hvordan midlene skal forvaltes. Slike regler kan bl.a. innebære at mer enn en viss andel av midlene skal investeres i spesifiserte typer av verdipapirer, eller skal forvaltes med en avkastningsgaranti. Foretaket må fastsette regler om hvordan midlene skal forvaltes i de tilfeller investeringsvalget er lagt til det enkelte medlem, men hvor medlemmet avstår fra å foreta investeringsvalg. Reglene om forvaltningen av pensjonsordningens midler skal i tilfelle framgå av pensjonsordningens regelverk, jf. lovforslaget § 2-5.

*Annet ledd*gir regler om rentefastsettelsen på eventuelle lån til foretaket eller medlemmene. Slike lån skal gis til vanlig markedsrente for tilsvarende lån med sammenlignbar sikkerhet. Lånevilkårene skal gi adgang til å endre renten i samsvar med utviklingen i rentemarkedet. Bestemmelsen skal ikke forstås slik at den er til hinder for at det ytes fastrentelån. Også slike lån skal imidlertid ytes til en rente som på lånetidspunktet må anses som vanlig på tilsvarende lån i markedet til foretaket eller medlemmet. Bestemmelsen må ses i sammenheng med at pensjonsordningens midler skal benyttes til pensjoner, og at midlene skal forvaltes og investeres med dette som utgangspunkt. Bestemmelsen svarer til lov om foretakspensjon § 8-4 annet ledd.

Av *tredje ledd*framgår det at avkastningen på midlene i innskuddsfondet årlig skal tilføres fondet. Det framgår videre at innskuddsfondet skal kunne forvaltes som egen investeringsportefølje etter lovforslaget § 3-5, og at investeringsvalget i slike tilfeller er tillagt foretaket.

Til § 8-5

Bestemmelsen fastslår at foretaket har adgang til å flytte pensjonsordningens midler til annen institusjon, i henhold til de regler som ellers gjelder. Styringsgruppen skal gis anledning til å uttale seg før flytting foretas.

19.1.9 Kapittel 9 Innskuddsfond

19.1.9.1 Innledning

Kapittel 9 inneholder regler om plikt til å opprette innskuddsfond, samt regler om tilførsel til og anvendelse av midler i fondet.

19.1.9.2 Merknader til de enkelte bestemmelser

Til § 9-1

Etter *første ledd* har foretak som oppretter innskuddspensjonsordning plikt til å ha et innskuddsfond. Dette gjelder også dersom ordningen er opprettet med egne konti for hver arbeidstaker slik det er adgang til etter lovforslaget kapittel 3.

Annet ledd fastslår at midler i innskuddsfond opprettet av samme foretak skal anses som ett fond knyttet til alle pensjonsordninger foretaket har opprettet eller sluttet seg til. Regelen får for eksempel anvendelse når et foretak fortsatt har en lukket pensjonsordning etter 1952-reglene og oppretter innskuddspensjonsordning, men får ikke anvendelse for premiefond for eventuelle ytelser etter lovforslaget § 2-4. Tilsvarende regel er tatt inn i lov om foretakspensjon § 10-1 tredje ledd.

Til § 9-2

Paragrafen gir regler om hvilke midler som skal tilføres innskuddsfondet. Etter *bokstav a* skal innskuddsfondet tilføres alle tilskudd til innskuddsfondet som foretaket innbetaler med rett til inntektsfradrag etter skatteloven § 6-46.

Bokstav b gir anvisning på at avkastning på midlene i innskuddsfondet etter lovforslaget § 8-4 tredje ledd skal tilføres innskuddsfondet. Det følger av nevnte bestemmelse at dette skal skje årlig.

Bokstav c bestemmer at den avkastning som et år oppnås ved alminnelig forvaltning av kapitalen, og som overskyter det som kan tillegges alderspensjonskapitalen etter reglene i lovforslaget § 3-2 annet ledd, skal tilføres innskuddsfondet. Tilsvarende gjelder for avkastning ut over det som skal tillegges alderspensjonskapitalen i ordninger med kollektivt investeringsvalg, jf. lovforslaget § 3-3 annet ledd.

Av *bokstav d* følger at innskudd for arbeidstakere med kortere medlemstid enn 12 måneder, dvs. arbeidstaker som ikke har rett til pensjonskapitalbevis ved fratreden, skal tilføres innskuddsfondet. Det samme gjelder eventuell for meget forskuddsbetalt innskudd for medlemmer som slutter i foretaket i løpet av året, om slike forskuddsinnskudd er overført institusjonen og ikke er i strid med lovforslaget § 3-6.

Til § 9-3

Første ledd gir regler om hva innskuddsfondet kan anvendes til. Etter bokstav a kan innskudd i henhold til foretakets innskuddsplan foretas med midler i innskuddsfondet.

I *bokstav b* fastsettes at innskuddsfondets midler kan benyttes til å dekke verdireduksjon på pensjonskapital forvaltet med kollektivt investeringsvalg, jf. lovforslaget § 3-3 tredje ledd.

Etter *bokstav c* kan midler i innskuddsfondet brukes til dekning av alderspensjon til arbeidstaker som er eldre enn laveste pensjonsalder etter reglene i lovforslaget § 7-1, men som ikke har nådd en høyere fastsatt pensjonsalder i ordningen.

Annet ledd fastsetter visse begrensninger på foretakets adgang til å benytte midlene i innskuddsfondet til å dekke alderspensjon som nevnt i første ledd bokstav c. Midlene i fondet kan ikke benyttes til dekning av slike pensjoner i større utstrekning enn at det fortsatt vil være midler igjen i fondet til dekning av inneværende og neste års innskudd i henhold til innskuddsplanen.

Etter *tredje ledd* kan midler i innskuddsfondet benyttes til å dekke manglende pensjonskapital i pensjonskasse som har tapt sin ansvarlige kapital. Tilsvarende bestemmelse er gitt i lov om foretakspensjon § 10-3 fjerde ledd.

Til § 9-4

Etter *første ledd* har foretaket en plikt til å sørge for at det blir overført midler fra innskuddsfondet til foretaket dersom innskuddsfondet overstiger ti ganger gjennomsnittet av årets innskudd etter innskuddsplanen og tilsvarende innskudd for de to foregående år. Slike beløp skal overføres til foretaket og tas til inntekt. Tilsvarende bestemmelse er gitt i lov om foretakspensjon § 10-4 første ledd.

I *annet ledd* gis foretaket en adgang til å overføre midler fra innskuddsfondet. Slik adgang er reservert for midler overskytende halvparten av verdien angitt i første ledd. Styringsgruppen skal gis anledning til å uttale seg før dette gjøres. Tilsvarende bestemmelse er tatt inn i lov om foretakspensjon § 10-4 annet ledd.

19.1.10 Kapittel 10 Konsernforhold

19.1.10.1 Innledning

Kapittel 10 åpner for at to eller flere foretak som inngår i samme konsern kan opprette felles innskuddspensjonsordning. Foretakene kan i så fall ha felles innskuddsplan, felles forvaltning av alderspensjonskapitalen, felles regler for bruk av pensjonskapitalen og felles innskuddsfond. Arbeidstakerne i hvert av foretakene skal ved fordeling av tilskudd til pensjonsordningen, overskuddstildeling mv. regnes som en egen gruppe innenfor pensjonsordningen. Reglene er utformet blant annet med sikte på å hindre konserninterne overføringer i strid med selskaps- og skatterettslige regler.

19.1.10.2 Merknader til de enkelte bestemmelser

Til § 10-1

Første ledd åpner adgang for at foretak som inngår i samme konsern kan opprette felles pensjonsordning. Det er et vilkår at foretakene til sammen oppfyller minstekravene for å opprette pensjonsordning i lovforslaget § 2-3. Et foretak i konsernet kan slutte seg til en pensjonsordning som er opprettet av ett eller flere andre konsernforetak. Bestemmelsen innebærer ingen plikt til å være tilsluttet konsernets felles pensjonsordning. Foretaket kan ha pensjonsordning utenfor den felles pensjonsordning i konsernet, eller velge å ikke ha pensjonsordning. Konsern er nærmere definert i lovforslaget § 1-2 bokstav h.

Etter *annet ledd*gis Kredittilsynet kompetanse til å samtykke i at andre foretak som har tilsvarende nær tilknytning som innenfor et konsern skal kunne ha felles pensjonsordning. Regelen tilsvarer lov om foretakspensjon § 12-1 annet ledd, og skal forstås på samme måte. Det vises til nærmere omtale i de alminnelige merknadene avsnitt 12.2.3.

Til § 10-2

Etter *første ledd*skal arbeidstakerne i hvert av foretakene utgjøre en egen gruppe innenfor pensjonsordningen. Kredittilsynet skal i tvilstilfelle avgjøre hvilken gruppe en arbeidstaker skal tilhøre. Bestemmelsen er gitt for å hindre en sammenblanding av midlene til foretakene og pensjonsordningen, og for å unngå overføringer mellom foretakene i strid med selskaps- og skatterettslige bestemmelser. Regelen vil ha betydning blant annet ved fastsettelse av de enkelte foretakenes forpliktelser i forhold til ordningen, og ved fordeling av inntekter innen ordningen. Det vises til lovforslaget § 10-3.

*Annet ledd*angir at bestemmelsene i kapitlene 4 til 7 og 9 gjelder i forhold til medlemmene i hver enkelt gruppe. Etter lovforslaget § 10-4 er det likevel åpnet for at pensjonsordningen kan ha felles innskuddsfond. Annet ledd fastsetter videre at det enkelte foretak innenfor den felles ordningen kan ha særskilt innskuddsplan.

*Tredje ledd*gir adgang til å fastsette en felles innskuddsplan for alle medlemmene i pensjonsordningen eller felles regler for bruk av pensjonskapitalen. Bestemmelsen er ikke til hinder for mellomløsninger i form av at en del av foretakene som inngår i konsernets felles pensjonsordning har felles innskuddsplan, mens ett eller flere foretak i pensjonsordningen har særskilt innskuddsplan. Dette gir foretakene fleksibilitet med hensyn til i hvilken grad de ønsker å utnytte mulighetene som ligger i en felles ordning.

Til § 10-3

Etter *første ledd*skal årlige innskudd, premier og andre tilskudd til pensjonsordningen fordeles på grunnlag av de beløp som trengs for å sikre rettighetene for de medlemmene som inngår i hver gruppe. Reglene for inndeling i grupper følger av lovforslaget § 10-2.

*Annet ledd*setter forbud mot at noen av foretakene skal belastes med en større andel av tilskuddene enn fastsatt i første ledd. Bestemmelsene i første og annet ledd har til formål å sikre at hvert enkelt foretak ikke belastes med en større andel av utgiftene til ordningen enn de som knytter seg til foretakets egne ansatte. Reglene skal på denne måten forhindre omgåelse av skatte- og selskapsrettslige regler.

Etter *tredje ledd*skal avkastning, overskudd og andre inntekter og kostnader knyttet til pensjonsordningen, fordeles mellom gruppene etter gjeldende regler. Dette innebærer en forholdsmessig fordeling mellom gruppene. Fordelingen skal etter dette følge de samme reglene som fastsatt i første og annet ledd. Bestemmelsen skal hindre at det oppstår en sammenblanding av midler generert av de ulike foretakene.

Til § 10-4

*Første ledd*fastslår at pensjonsordningen kan ha felles ordning for forvaltning av pensjonskapitalen i samsvar med reglene i lovforslaget §§ 3-2 til 3-5. Pensjonsordningen kan også ha felles innskuddsfond. En slik adgang til felles forvaltning og administrasjon av disse midlene vil kunne gi rasjonaliseringsgevinster for pensjonsordningen.

Det følger av *annet ledd*at reglene i lovforslaget § 10-3 gjelder tilsvarende ved disponeringen av felles innskuddsfond. Lovforslaget § 10-3 gir regler om at tilskudd mv. til pensjonsordningen skal fordeles forholdsmessig mellom de enkelte grupper. Betaling av innskudd med midler fra innskuddsfondet vil således bare kunne skje med midler tilhørende det foretak som betalingen gjelder. Tilsvarende begrensning vil gjelde med hensyn til overføringer av midler fra innskuddsfondet til foretaket i henhold til bestemmelsene i lovforslaget § 9-4.

*Tredje ledd*fastsetter at det skal føres regnskap for midler under felles forvaltning som sikrer at reglene i lovforslaget § 10-3 blir overholdt. Bestemmelsen innebærer at det skal føres separate regnskap over midlene til de enkelte gruppene som inngår i ordningen med felles forvaltning av midler. Formålet er å sikre at midlene tilhørende de enkelte gruppene holdes adskilt.

Til § 10-5

*Første ledd*fastslår at dersom et konsernforetak selges eller konsernforholdet opphører på annen måte, skal foretaket og dets gruppe av medlemmer skilles ut fra den felles pensjonsordning. Tilsvarende skal gjelde dersom et tilknytningsforhold som nevnt i lovforslaget § 10-1 annet ledd opphører. I annet til fjerde ledd gis nærmere regler om gjennomføringen av en slik utskillelse.

*Annet ledd*regulerer fordelingen av midlene i pensjonsordningen mellom det foretaket som skilles ut og de gjenværende foretakene. Bestemmelsen fastslår at foretaket som trer ut av konsernet, skal tilordnes den del av den felles pensjonsordnings midler som knytter seg til dette foretakets gruppe. Hva som omfattes av pensjonsordningens midler følger av lovforslaget § 8-1. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen. I annet ledd annet punktum er det gjort unntak fra hovedregelen for så vidt gjelder innskuddsfondet, som kan unntas fra fordeling dersom det utskilte foretakets gruppe av medlemmer utgjør mindre enn en tredel av medlemmene i den felles pensjonsordning. Unntaket tar sikte på de mindre omfattende restruktureringene i konsernforhold, og er begrunnet i behovet for å foreta slike omstillinger i næringslivet.

Dersom innskuddsfondet unntas fra fordeling ved utskillelsen av foretaket, oppstår spørsmål om hva som skal skje med de midlene i innskuddsfondet som er knyttet til det utskilte foretakets gruppe. Departementet antar at det her vil være hensiktsmessig at disse midlene fordeles på de gjenværende foretakene på grunnlag av innskuddet for hvert medlem i det året utskillelsen finner sted. Det vises til at et tilsvarende prinsipp for fordeling av innskuddsfondet er benyttet ved deling av foretak, jf. lovforslaget § 12-1 annet ledd.

Det følger av *tredje ledd*at dersom det for det utskilte foretakets gruppe er tegnet forsikringer som nevnt i lovforslaget § 2-4, skal også avsetninger knyttet til slike forsikringer fordeles. Også her er det gjort unntak dersom det

utskilte foretakets gruppe utgjør mindre enn en tredel av medlemmene i den felles pensjonsordningen.

Fjerde ledd regulerer anvendelsen av de midler som tilordnes det foretak som skilles ut fra konsernet. Dersom medlemmene av dette foretakets gruppe skal sikres pensjon i en ny pensjonsordning i annen institusjon, skal de tilordnede midler overføres til institusjonen i samsvar med lovforslaget § 8-5. I denne bestemmelsen gis regler om flytting av en pensjonsordnings midler til annen institusjon. Dersom pensjonsordningen for foretakets gruppe ikke skal flyttes i forbindelse med utskillelsen, skal pensjonsordningen for denne gruppen avvikles etter reglene i loven her. Reglene om opphør og avvikling av pensjonsordning er gitt i lovforslaget kapittel 13.

19.1.11 Kapittel 11 Sammenslåing av foretak

19.1.11.1 Innledning

Kapittel 11 gir regler om hva som skal skje med eksisterende pensjonsordninger ved sammenslåing av flere foretak når minst ett av foretakene har pensjonsordning fra før. Foretaket kan velge om det etter sammenslåingen skal ha pensjonsordning eller ikke. Ved utformingen av reglene er det foretatt en avveining mellom på den ene side hensynet til å sikre kontinuitet i pensjonsordningene og likebehandling av de ansatte, og på den annen side hensynet til at regler om organisering av pensjonsordninger ikke bør være til hinder for hensiktsmessige omstruktureringer.

19.1.11.2 Merknader til de enkelte bestemmelser

Til § 11-1

Bestemmelsen regulerer kapitlets virkeområde. Bestemmelsene i kapitlet gjelder ved sammenslåing av foretak når minst ett av foretakene har pensjonsordning etter loven her på tidspunktet for sammenslåingen. Bestemmelsene gjelder også når foretak som omfattes av sammenslåingen har pensjonsordning etter lov om foretakspensjon. Begrepet sammenslåing er nærmere omtalt i de alminnelige merknadene i avsnitt 13.1.

Til § 11-2

Bestemmelsen gjelder når foretaket etter sammenslåingen skal ha pensjonsordning etter loven her. Etter *første ledd* skal det da opprettes en ny pensjonsordning. Midlene i de tidligere ordningene, alderspensjonskapital og innskuddsfond, må overføres til den nye ordningen. Dersom et av foretakene som omfattes av sammenslåingen har pensjonsordning etter lov om foretakspensjon, gjelder reglene i tredje ledd.

Det følger av *annet ledd* at dersom innskuddsplanen for den nye ordningen fastsetter lavere innskudd enn innskuddsplanen for en tidligere ordning, kan den tidligere innskuddsplanen videreføres for de som var medlemmer av den tidligere ordningen på tidspunktet for sammenslåingen. Det er innskuddsplanen som kan videreføres, og ikke ordningen som sådan. Det vises til de alminnelige merknadene i avsnitt 13.2.3.

*Tredje ledd*får anvendelse når et foretak som deltar i sammenslåingen har pensjonsordning etter lov om foretakspensjon. Den tidligere ordningen i foretaket kan da videreføres for de som var medlemmer i ordningen på tidspunktet for sammenslåingen. Regelen må ses på bakgrunn av at en sammenslåingsprosess kan være svært komplisert, og at et krav om overføring av forpliktelsene i en foretakspensjonsordning til en innskuddspensjonsordning ytterligere kan komplisere dette. Dersom foretaket velger ikke å videreføre den tidligere ordningen, må denne omdannes til en innskuddspensjonsordning etter reglene i lovforslaget § 14-2.

I *fjerde ledd*fastsettes prinsippet om at videreføring av tidligere innskuddsplaner eller foretakspensjonsordninger bare kan finne sted dersom samtlige innskuddsplaner eller ordninger videreføres. Regelen er begrunnet i hensynet til likebehandling av de ansatte.

Til § 11-3

Bestemmelsen gjelder når foretaket etter sammenslåingen skal ha pensjonsordning etter lov om foretakspensjon. Etter *første ledd*skal reglene om sammenslåing i lov om foretakspensjon kapittel 13 da gjelde tilsvarende. Det følger av *annet ledd*at når et foretak som omfattes av sammenslåingen har pensjonsordning etter loven her, skal pensjonsordningen omdannes til foretakspensjonsordning etter reglene i lovforslaget § 14-1.

Til § 11-4

Bestemmelsen gjelder når foretaket ikke skal ha egen pensjonsordning etter loven her eller etter lov om foretakspensjon etter sammenslåingen. Foretaket kan da velge om det vil videreføre tidligere pensjonsordninger eller avvikle disse. Etter *første ledd*kan pensjonsordning for et foretak som omfattes av sammenslåingen videreføres for de som var medlemmer av ordningen på tidspunktet for sammenslåingen. Videreføring kan bare skje når samtlige ordninger blir videreført. Adgangen til videreføring gjelder selv om ordningene er ulike og selv om ikke alle foretakene som deltar i sammenslåingen har pensjonsordning fra tidligere. Videreføring kan både gjelde ordninger etter loven her og etter lov om foretakspensjon. Det vises til de alminnelige merknader i avsnitt 13.3.3.

Det følger av *annet ledd*at pensjonsordning som ikke blir videreført, skal opphøre og avvikles enten etter reglene i loven her eller etter lov om foretakspensjon. I og med at videreføring må gjelde samtlige tidligere ordninger, må også en alternativ avvikling gjelde samtlige ordninger.

19.1.12 Kapittel 12 Deling av foretak

19.1.12.1Innledning

Kapittel 12 inneholder regler om deling av pensjonsordningens midler ved deling av foretak, utskilling av en del av foretaket til nytt foretak, utskilling av virksomhet i foretaket til et annet foretak, samt avvikling av virksomhet i foretaket. Reglene er utformet ut fra en avveining mellom på den ene side prinsippet om forholdsmessighet og hensynet til likebehandling av de ansatte, og på

den annen side hensynet til at reglene ikke bør være til hinder for hensiktsmessige omstruktureringer.

19.1.12.2Merknader til de enkelte bestemmelser

Til § 12-1

*Første ledd*regulerer det forhold at et foretak deles i to eller flere nye foretak. Pensjonsordningen i foretaket skal da deles på samme måte. Dersom foretakene etter delingen inngår i samme konsern, kan pensjonsordningen videreføres som en felles pensjonsordning for foretakene etter reglene i lovforslaget kapittel 10. Det følger videre av bestemmelsen at de medlemmer som skal overføres til hvert av de nye foretakene skal anses som en egen gruppe.

*Annet ledd*gir regler om fordeling av pensjonskapitalen som er knyttet til pensjonsordningen i foretaket. Pensjonskapitalen skal fordeles mellom medlemmene på grunnlag av opptjent pensjonskapital for hvert medlem. Avkastning frem til tidspunktet for deling av foretaket skal være tilført pensjonskapitalen før fordelingen. Når det gjelder innskuddsfondet, skal dette fordeles mellom medlemmene på grunnlag av innskuddet for hvert medlem i delingsåret.

*Tredje ledd*gir regler om at hvert av de nye foretakene skal benytte midler som er tilordnet foretaket og dets gruppe av medlemmer etter bestemmelsene i annet ledd, til å sikre medlemmene tilsvarende pensjonsordning i det nye foretaket. Dersom et foretak blir etablert ved delingen for deretter å bli sluttet sammen med et annet foretak, gjelder reglene om sammenslåing av foretak i lovforslaget kapittel 11.

I *fjerde ledd*gis regler om at medlemmer i pensjonsordningen som ikke skal overføres til de nye foretakene, skal sikres rett til pensjonskapital etter reglene om opphør av medlemskap i kapittel 6. Dette vil gjelde ansatte som fratrer i forbindelse med delingen av foretaket. For disse vil det ikke være aktuelt med en videreføring av pensjonsordning i et nytt foretak. Dersom medlemmet må fratre som følge av at en del av foretakets virksomhet blir avviklet i forbindelse med delingen, gjelder reglene i lovforslaget § 12-3 tilsvarende.

*Femte ledd*regulerer foretak som har pensjonsordning i pensjonskasse. Ved deling av foretaket skal pensjonskassen avvikles etter reglene i lovforslaget § 13-3 fjerde ledd. Pensjonskassens sikkerhetsfond og egenkapital skal likevel deles og tilordnes hvert av de nye foretakene på grunnlag av opptjent pensjonskapital for hvert foretaks gruppe av medlemmer. Det vises til de alminnelige merknadene i avsnitt 14.2.3.

Til § 12-2

*Første ledd*regulerer utskilling av en del av et foretak til et eget (nytt) foretak. Når en del av medlemmene i pensjonsordningen i foretaket skal overføres til det nye foretaket i forbindelse med utskillelsen, skal pensjonsordningen deles etter reglene om deling av foretak i lovforslaget § 12-1 første til fjerde ledd. En særregel gjelder for innskuddsfondet, som etter annet punktum kan unntas fra fordeling dersom det er mindre enn en tredel av medlemmene i pensjonsordningen som overføres til det nye foretaket.

*Annet ledd*regulerer utskilling av virksomhet i foretaket og overføring til et annet (eksisterende) foretak. Reglene i første ledd får da tilsvarende anven-

delse. Dersom det foretaket medlemmene overføres til, har egen pensjonsordning, gjelder reglene om sammenslåing av foretak i lovforslaget kapittel 11 tilsvarende. Sammenslåingen vil da gjelde den del av pensjonsordningen som tilordnes medlemmene som overføres til det andre foretaket. For øvrig skal lovforslaget § 11-4 eller kapittel 6 gjelde. Det vises til de alminnelige merknadene i avsnitt 14.3.3.

Til § 12-3

Bestemmelsen gjelder utskilling og avvikling av en virksomhet i foretaket. Dersom foretaket som helhet avvikles, gjelder reglene om opphør og avvikling i kapittel 13. Etter *første ledd*skal midlene knyttet til pensjonsordningen fordeles mellom den gruppe av medlemmer som må slutte og den gruppe som blir tilbake i foretaket. Fordelingen av midlene, dvs. alderspensjonskapital og innskuddsfond, skal skje etter reglene om deling av foretak i lovforslaget § 12-1 annet ledd. Innskuddsfondet skal unntas fra fordeling dersom det er mindre enn to tredeler av medlemmene som må slutte i foretaket.

Etter *annet ledd*skal de midlene som etter første ledd er tilordnet den gruppe som skal slutte i foretaket, disponeres etter reglene i lovforslaget § 13-3 første til tredje ledd. Dette innebærer at midlene skal disponeres etter reglene om avvikling av pensjonsordning. De medlemmer som blir tilbake i foretaket fortsetter i pensjonsordningen som før.

*Tredje ledd*angir at paragrafen gjelder tilsvarende dersom den samlede virksomheten i foretaket i løpet av en to års periode innskrenkes på en slik måte at det må likestilles med en avvikling av en virksomhet i foretaket. Begrunnelsen for regelen er at de samme hensyn langt på vei gjør seg gjeldende ved en gradvis innskrenking av den samlede virksomheten i foretaket som ved en mer umiddelbar avvikling av en del av virksomheten. Vurderingen vil være skjønnsmessig, og det foreslås at Kredittilsynet i tvilstilfelle skal kunne avgjøre om bestemmelsen kommer til anvendelse.

19.1.13 Kapittel 13 Opphør og avvikling

19.1.13.1Innledning

Kapittel 13 inneholder regler om når en pensjonsordning skal opphøre og om fordeling av pensjonsordningens midler ved opphør. Alderspensjonskapitalen skal fordeles mellom medlemmene på grunnlag av opptjent pensjonskapital for hvert medlem. Innskuddsfondet skal fordeles slik at medlemmene tilføres midler inntil det beløp som trengs for å sikre fortsatt innbetaling av innskudd i inntil fem år. Resten av innskuddsfondet tilbakeføres til foretaket.

19.1.13.2Merknader til de enkelte bestemmelser

Til § 13-1

Bestemmelsen gir regler om i hvilke tilfeller en pensjonsordning kan eller skal opphøre. Det fremgår av *første ledd*at foretaket kan bestemme at pensjonsordningen skal opphøre. Før beslutning om opphør treffes skal spørsmålet forelegges styringsgruppen, og styret i tilfeller med pensjonskasser.

Etter *annet ledd*skal pensjonsordningen opphøre når det treffes vedtak om at virksomheten i foretaket skal avvikles. Det er her en forutsetning at avviklingen gjelder den samlede virksomheten i foretaket, og at alle ansatte må slutte som følge av avviklingen. Videre skal pensjonsordningen opphøre når det følger av bestemmelse i loven her at ordningen skal opphøre.

*Tredje ledd*omhandler det tilfelle at foretaket slutter å betale innskudd til pensjonsordningen, og det ikke foreligger midler til dekning av innskuddene i innskuddsfondet. Også i slike tilfeller skal pensjonsordningen opphøre.

Til § 13-2

*Første ledd*gir regler for det tilfelle at foretaket avvikles fordi virksomheten skal overføres til et annet foretak. Dersom minst to tredeler av medlemmene i pensjonsordningen samtidig overføres til det andre foretaket, skal reglene i lovforslaget kapittel 11 om sammenslåing av foretak gis anvendelse så langt de passer. Medlemmer som ikke overføres til det andre foretaket, skal sikres rett til pensjonskapital etter reglene i lovforslaget kapittel 6 om opphør av medlemskap.

Det følger av *annet ledd*at dersom det er mindre enn to tredeler av medlemmene i pensjonsordningen som overføres til det andre foretaket, skal pensjonsordningen opphøre og avvikles etter reglene i lovforslaget § 13-3.

Til § 13-3

*Første ledd*angir at når pensjonsordningen opphører, skal pensjonskapitalen knyttet til ordningen fordeles mellom medlemmene på grunnlag av opptjent pensjonskapital for hvert medlem. Avkastning på pensjonskapitalen frem til opphørstidspunktet skal være tilført pensjonskapitalen før fordelingen mellom medlemmene.

*Annet ledd*gir regler om fordeling av innskuddsfondet. Innskuddsfondet skal fordeles mellom medlemmene på grunnlag av innskuddet for hvert medlem i opphørsåret. I annet punktum er det satt en grense for hvor mye hvert enkelt medlem kan tildeles av innskuddsfondet. Ingen skal tildeles mer fra innskuddsfondet enn det som trengs for å sikre fortsatt innbetaling av innskudd i inntil fem år eller frem til oppnådd pensjonsalder, dersom dette er en kortere periode enn fem år. Den overskytende del av midlene i innskuddsfondet skal etter dette tilbakeføres foretaket. Det vises til de alminnelige merknadene i avsnitt 15.3.3.

*Tredje ledd*angir at reglene i kapittel 6 om opphør av medlemskap i pensjonsordning og rett til utstedelse av pensjonskapitalbevis skal gjelde tilsvarende ved avvikling av pensjonsordningen. Midler som er tildelt et medlem fra innskuddsfondet etter reglene i annet ledd, skal tillegges medlemmenes opptjente pensjonskapital.

I *fjerde ledd*gis regler om avvikling av pensjonskasse. Ved slik avvikling skal egenkapitalen etter sluttregnskapet anvendes som fastsatt i vedtektene. For øvrig kan egenkapitalen med Kredittilsynets samtykke utbetales til foretaket.

19.1.14 Kapittel 14 Endring av pensjonsordning

19.1.14.1Innledning

Kapittel 14 åpner for at foretak som har innskuddspensjonsordning etter loven her skal kunne omdanne denne til pensjonsordning etter lov om foretakspensjon. Tilsvarende skal foretak som har pensjonsordning etter lov om foretakspensjon kunne omdanne denne til en innskuddspensjonsordning. Det gis regler om overføring av midler i pensjonsordningen til den nye ordningen. Det gis også regler om videreføring av eksisterende ordninger.

19.1.14.2Merknader til de enkelte bestemmelser

Til § 14-1

Etter *første ledd*skal et foretak som vil opprette pensjonsordning etter lov om foretakspensjon i stedet for innskuddspensjon, avvikle innskuddspensjonsordningen etter reglene i lovforslaget kapittel 13. Innskuddsfondet skal likevel ikke fordeles mellom medlemmene, slik det gjøres ved ordinær avvikling etter kapittel 13, men overføres i sin helhet som premiefond for den nye pensjonsordningen. Det vises for øvrig til de alminnelige merknadene i avsnitt 16.2.3.

Etter *annet ledd*kan det fastsettes i regelverket for den nye pensjonsordningen at medlemmenes opptjente alderspensjonskapital benyttes som premiereserve for medlemmenes alderspensjonsrettigheter i den nye foretakspensjonsordningen. Reglene om medregning av tjenestetid i tidligere ordning og om overføring av premiereserve i lov om foretakspensjon §§ 4-11 annet og tredje ledd, 4-12 og 4-13 skal gis tilsvarende anvendelse. Annet ledd skal ikke gjelde pensjonsordning opprettet med egen pensjonskonto for hver arbeidstaker.

*Tredje ledd*fastslår at annet ledd ikke gjelder for arbeidstakere som har mindre enn ti år igjen til pensjonsalderen eller som for øvrig ikke har rett til å bli medlem av foretakspensjonsordningen etter reglene i lov om foretakspensjon kapittel 3. Det kan fastsettes lempeligere regler i regelverket for pensjonsordningen. Innskuddspensjonsordningen skal videreføres for slike arbeidstakere.

Til § 14-2

Etter *første ledd*skal et foretak som har pensjonsordning etter lov om foretakspensjon, og som i stedet vil opprette en innskuddspensjonsordning etter loven her, avvikle foretakspensjonsordningen etter reglene i lov om foretakspensjon kapittel 15. Dette innebærer blant annet at pensjonsordningens midler skal fordeles mellom medlemmene etter nærmere regler i lov om foretakspensjon § 15-3. Ved omdanning kan likevel premiefondet knyttet til pensjonsordningen overføres som innskuddsfond for den nye innskuddspensjonsordningen.

Etter *annet ledd*kan foretaket videreføre foretakspensjonsordningen for arbeidstakere som var medlem av ordningen på tidspunktet for opprettelsen av ny innskuddspensjonsordning, og som da hadde ti år eller mindre igjen til oppnådd pensjonsalder. Det vises til nærmere omtale av bestemmelsen i de alminnelige merknadene i avsnitt 16.3.3.

Tredje ledd regulerer det tilfelle at pensjonsordningens administrasjonsreserve ikke er tilstrekkelig til å dekke kostnadene knyttet til utstedelse av fri-

poliser ved opphør av eksisterende foretakspensjonsordning. De resterende kostnadene skal da først dekkes av midler i premiefondet. Dersom heller ikke premiefondets midler er tilstrekkelig, skal foretaket selv dekke de resterende kostnadene. Det vises til de alminnelige merknadene i avsnitt 16.3.3.

Til § 14-3

Bestemmelsen angir at omdanning etter reglene i lovforslaget §§ 14-1 eller 14-2 ikke skal ha innvirkning på de rettigheter som tilkommer personer som får utbetalt pensjon. Dette innebærer at opparbeidede pensjonsrettigheter til medlemmer som mottar pensjon på omdanningstidspunktet, ikke skal berøres av omdanningen. Det forhold at det ved opphør av pensjonsordningen skal utstedes fripoliser, også for løpende pensjoner, vil for foretakspensjonsordninger innebære at den fremtidige regulering av pensjonene undergis andre prinsipper enn de som gjelder etter lov om foretakspensjon. Lovforslaget § 14-3 vil ikke være til hinder for en slik overgang til andre prinsipper for overskuddsdannelse på kontraktene.

19.1.15 Kapittel 15 Ikrafttredelse. Overgangsregler

Til § 15-1

Loven settes i verk fra det tidspunkt Kongen fastsetter.

Til § 15-2

Foretak som har pensjonsordning etter 1968-reglene, gis i *første ledd*anledning til å omdanne denne til innskuddsordning etter reglene i foreslått § 14-2. Dette innebærer at foretaket kan videreføre eksisterende premiefond som innskuddsfond. Bestemmelsen vil ikke være aktuell etter overgangsperioden i lov om foretakspensjon § 16-2 første ledd, fordi eksisterende ordninger etter 1968-reglene da må være omdannet til foretakspensjon. Foreslått § 14-2 vil da gi disse ordningene tilsvarende omdanningsregler.

19.2 Merknader til endringer i skatteloven

19.2.1 Innledning

Forslaget til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold krever visse endringer i skatteloven. For en nærmere omtale av forslaget til endringer av skatteloven vises det til kapittel 17 Skatt og innskuddspensjon.

19.2.2 Merknader til de enkelte bestemmelser

Til § 5-30 fjerde ledd nytt annet punktum

Skatteloven § 5-30 fjerde ledd er en ny bestemmelse som ble vedtatt i tilknytning til lov om foretakspensjon. Bestemmelsen regulerer skatteplikten for premiefondsmidler som overføres til foretaket fra en foretakspensjonsordning. Den foreslås endret slik at også midler som tilbakeføres til foretaket fra et innskuddsfond i en innskuddspensjonsordning omfattes.

Størrelsen på innskuddsfondet reguleres i lov om innskuddspensjon § 9-4. Dersom grensen etter § 9-4 første ledd overskrides, har foretaket som har opprettet pensjonsordningen en plikt til å overføre midler fra innskuddsfondet. I henhold til § 9-4 annet ledd har foretaket rett til selv å avgjøre om det skal foretas en slik tilbakeføring til foretaket. Det kan også skje en tilbakeføring av midler fra innskuddsfondet til foretaket etter reglene om opphør og avvikling av pensjonsordningen, jf. § 13-3 annet ledd.

Når midler overføres fra innskuddsfondet til foretaket i henhold til lov om innskuddspensjon, skal det overførte beløpet i sin helhet tas til inntekt. Det innebærer at det beløp som overføres er skattepliktig inntekt, uavhengig av om det kan anses som en tilbakeføring av tidligere innbetalte midler det er gitt fradrag for ved ligningen eller andre midler som er tilført fondet.

En overføring av midler fra innskuddsfondet til foretaket danner ikke grunnlag for tilbakebetaling av arbeidsgiveravgift. Tilsvarende gjelder for midler som overføres til foretaket fra premiefondet i en foretakspensjonsordning.

Tidfesting av den skattepliktige inntekten skal skje i tilbakeføringsåret.

I henhold til § 2-4 i lov om innskuddspensjon kan det tegnes særskilt forsikring til medlemmer som helt eller delvis mister ervervsevnen og til barn og andre etterlatte etter medlemmer som dør. Slike forsikringer må opprettes etter reglene i lov om foretakspensjon for tilsvarende ytelser dersom arbeidsgiver og arbeidstaker skal oppnå gunstig skattemessig behandling. Når vilkårene i lov om foretakspensjon er oppfylt, vil den skattemessige behandlingen følge de skattereglene som gjelder for foretakspensjon. I denne sammenheng betyr det at overføring av midler fra premiefond opprettet i tilknytning til de nevnte forsikringene, skattemessig skal behandles etter de regler som gjelder for overføring av premiefondsmidler til foretaket i en foretakspensjonsordning.

Til § 5-40 femte ledd nytt annet punktum

Bestemmelsen fastsetter at mottaker av en engangsutbetaling fra en innskuddspensjonsordning som er omfattet av skatteloven § 6-46 annet ledd, er skattepliktig for utbetalingen som alminnelig inntekt uavhengig om det er gitt inntektsfradrag ved ligningen. Henvisningen til skatteloven § 6-46 innebærer at pensjonsordningen skal være i overensstemmelse med lov om innskuddspensjon.

Adgangen til å reinvestere engangs- og avløsningsbeløp etter § 5-40 tredje ledd får tilsvarende anvendelse for utbetaling etter en innskuddspensjonsordning.

Henvisningen fra § 5-40 sjette ledd til femte ledd medfører at engangsbeløp fra en innskuddspensjonsordning som ikke skattlegges som personinntekt etter skatteloven § 12-2, skal skattlegges med den skattesats som Stortinget til enhver tid fastsetter.

Til § 6-46 nytt annet ledd

Bestemmelsen regulerer uttømmende arbeidsgivers fradragsrett for tilskudd til en innskuddspensjonsordning som er i overensstemmelse med lov om innskuddspensjon.

Etter *bokstav a* innrømmes foretaket fradrag for innbetaling av årets innskudd. Dette fradraget er ikke formelt beløpsbegrenset. I praksis vil det likevel være en øvre grense for rett til fradrag, fordi lov om innskuddspensjon med tilhørende forskrifter og regelverket for ordningen regulerer størrelsen på de årlige innskudd. Hva som skattemessig sett anses som årets innskudd følger direkte av lov om innskuddspensjon § 5-1.

Bestemmelsen omfatter ikke premie til særskilt forsikring i henhold til lov om innskuddspensjon § 2-4. Premie til slik forsikring vil være fradragsberettiget etter de skattereglene som gjelder for foretakspensjonsordninger, dersom forsikringen er tegnet i overensstemmelse med de vilkår som gjelder for tilsvarende ytelser i lov om foretakspensjon. Dette forutsetter at forsikringen er tegnet i overensstemmelse med vilkårene i lov om foretakspensjon. Det vises til de alminnelige merknadene i kapittel 17.

Etter *bokstav b* kan foretaket kreve fradrag for tilskudd til innskuddsfond. Det fradragsberettigede tilskuddet kan ikke være større enn 150 prosent av gjennomsnittet av årets innskudd etter bokstav a og den skattepliktiges andel av årets innskudd i de to foregående årene. Fradragsretten gjelder likevel bare så langt fondet ikke overstiger ti ganger gjennomsnittet av årets innskudd og årets innskudd i de to foregående år. Dette tilsvarer den grensen for innskuddsfondets størrelse som følger av lov om innskuddspensjon § 9-4 første ledd.

Bestemmelsen i *bokstav c* innrømmer fradragsrett for arbeidsgiver som etter lov om innskuddspensjon § 3-3 tredje ledd må dekke opp en reduksjon i markedsverdien av investeringsporteføljen. Før arbeidsgiver gis et slikt fradrag, må innskuddsfondets midler ha vært benyttet. Fradrag innrømmes således kun i den grad innskuddsfondets midler ikke dekker hele reduksjonen.

Etter bokstav c kan foretaket gis inntektsfradrag for kostnader knyttet til garanti i henhold til lov om innskuddspensjon § 3-5 femte ledd. Dette er årlige kostnader som ikke faller inn under bokstav a som årets premie.

Bokstav c innrømmer også fradragsrett for arbeidsgiver som i henhold til lov om innskuddspensjon § 14-2 tredje ledd har blitt belastet kostnader knyttet til utstedelse av fripoliser ved opphør av eksisterende ordning. Fradragsrett gjelder kun den del av kostnadene som foretaket selv må dekke.

Til § 6-46 nytt tredje ledd

Fradragsrett etter § 6-46 annet ledd forutsetter at de innbetalinger det kreves fradrag for etter dette leddet, er endelig innbetalt innen utgangen av mars året etter inntektsåret.

Til § 6-47 bokstav d

En arbeidstaker vil etter at medlemskapet i en innskuddspensjonsordning er opphørt, ha anledning til å inngå avtale om fortsatt pensjonssparing med en institusjon som kan tilby innskuddspensjonsordning, jf. lov om innskuddspensjon § 6-5 første ledd. Slik fortsatt pensjonssparing kan være aktuelt når vedkommende slutter i foretaket før oppnådd pensjonsalder eller i de tilfeller ordningen opphører. Bestemmelsen fastsetter at årlig innbetaling til fortsatt pen-

sjonssparing som er i overensstemmelse med § 6-5 annet ledd i lov om innskuddspensjon, er fradragsberettiget.

Bestemmelsen omfatter også premie til fortsettelsesforsikring tegnet i henhold til forsikringsavtaleloven § 19-7 for fripolise utgått fra en forsikring tegnet etter § 2-4 i forslaget til lov om innskuddspensjon. Retten til fradrag forutsetter at forsikringen etter § 2-4 oppfyller vilkårene i lov om foretakspensjon for tilsvarende ytelser. Videre skal fortsettelsesforsikringen være tegnet på samme vilkår som fripolisen. Det innebærer at det ikke er adgang til å opprette premiefond i fortsettelsesforsikringene.

Fradragsrammen for inntektsåret er etter bestemmelsen på 40 000 kroner. Den gjelder samlet for innskudd etter lov om innskuddspensjon og premie etter lov om foretakspensjon. Fradragsrammen kommer i tillegg til den rammen som gjelder for individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven.

Til § 10-30 fjerde ledd

Bestemmelsen innebærer at det ikke foretas noen gevinstbeskatning av andeler eid i forbindelse med innskuddspensjon i arbeidsforhold. Bestemmelsen utelukker også korreksjon med RISK-beløp av pensjonsformuen. Reglene om pensjonsbeskatning gjelder dermed fullt ut for andeler eid i forbindelse med innskuddspensjon.

Til § 12-2 ny bokstav e

Løpende pensjonsutbetalinger omfattes av bestemmelsene om personinntekt i skatteloven § 12-2 bokstav b. Engangsutbetalinger vil imidlertid ikke falle inn under begrepet pensjon i bokstav b.

§ 12-2 bokstav e fastslår at alle utbetalinger fra en innskuddspensjonsordning til fysiske personer skal beskattes etter reglene om personinntekt. Det innebærer at alle utbetalinger, enten det er løpende ytelser eller en engangsutbetaling inngår i grunnlaget for personinntekt. Hele det utbetalte beløpet behandles som pensjon. Det gjelder også i de tilfellene der skattyter har hatt en fortsatt pensjonssparing etter lov om innskuddspensjon § 6-5 og det er innbetalt beløp det ikke er gitt fradrag for ved tidligere års ligning. Det legges til grunn at dersom et engangsbeløp helt eller delvis reinvesteres i medhold av skatteloven til en individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA), vil det ikke foreligge en skattepliktig utbetaling etter bestemmelsen. Beskatningen vil i slike tilfeller utsettes til det skjer en pensjonsutbetaling fra den individuelle pensjonsavtalen.

19.3 Merknader til endring i arveavgiftsloven

Til § 4 tredje ledd tredje punktum

Bestemmelsen innebærer at engangsutbetalinger i henhold til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold er fritatt for arveavgift, på samme måte som engangsutbetalinger fra en individuell pensjonsavtale etter skatteloven. Fritaket gjelder likevel bare når midlene reinvesteres i en individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA) i eget navn innen tre måneder fra utbetalingsdagen.

19.4 Merknader til endringer i folketrygdloven

Til § 3-15 annet ledd bokstav a

Bestemmelsen fastsetter at engangsutbetalinger etter lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold ikke er pensjonsgivende inntekt.

Til § 23-3 nr. 1 bokstav a

Bestemmelsen fastsetter at det skal svares trygdeavgift med lav sats både for løpende pensjonsytelser og engangsutbetalt beløp etter lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold. Bestemmelsen er bare aktuell for personer som bruttobeskattes, jf. skatteloven § 12-2.

19.5 Merknader til endring i forsikringsavtaleloven

Departementet foreslår en endring av forsikringsavtaleloven § 19-2 annet ledd. Denne bestemmelsen angir at det i kollektive pensjonsforsikringer skal fastsettes i forsikringsavtalen om forsikringens overskudd skal godskrives forsikringstakeren eller medlemmene. Forslagene til bestemmelser om fordeling av avkastning mv. for innskuddspensjonsordninger i proposisjonen her vil innebære en begrensning av denne avtalefriheten. Ut fra hensynet til harmonisering av reglene er det derfor nødvendig å endre forsikringsavtaleloven § 19-2 annet ledd. Tilsvarende endring av bestemmelsen er gjort i lov om foretakspensjon for foretakspensjonsordninger.

19.6 Merknader til endring i stiftelsesloven

Departementet foreslår en endring i stiftelsesloven § 3 tredje ledd, hvor det gis en oppregning over stiftelser som ikke skal omfattes av stiftelseslovens regler. Det foreslås en tilføyelse til oppregningen slik at pensjonskasser som har innskuddspensjonsordning etter lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold ikke skal omfattes av stiftelsesloven. Tilsvarende unntak fra bestemmelsen er gitt i lov om foretakspensjon for så vidt gjelder pensjonskasser med foretakspensjonsordning etter lov om foretakspensjon.

19.7 Merknader til endring i verdipapirfondloven

Departementet foreslår en endring i verdipapirfondloven § 6-8 første ledd. Bestemmelsen gir regler om at andelseier i verdipapirfond har rett til å få sine andeler innløst i kontanter. Denne innløsningsretten gjelder ikke dersom annet følger av avtale om Individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA). Det er nødvendig å gjøre et tilsvarende unntak for avtale om innskuddspensjonsordning, da det også her vil gjelde særlige regler for utbetaling av opptjent pensjonskapital.

Finansdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold (innskuddspensjonsloven).

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r:

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold (innskuddspensjonsloven) i samsvar med et framlagt forslag.

Tilråding fra Finansdepartementet ligger ved.

Forslag til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold (innskuddspensjonsloven)

Kapittel 1 Virkeområde. Definisjoner

§ 1-1. Virkeområde

(1) Loven gjelder innskuddspensjonsordning hvor det gis eller har vært gitt inntektsfradrag etter skatteloven § 6-46, og foretak som har eller oppretter slik pensjonsordning.

(2) Loven gjelder også for Svalbard, jf. lov av 17. juli 1925 nr. 11 om Svalbard § 2 annet ledd.

§ 1-2. Definisjoner

I loven betyr:

–a. Barn: medlemmets barn, herunder stebarn og fosterbarn.
–b. Folketrygdens grunnbeløp (G): det til enhver tid gjeldende grunnbeløpet i folketrygden.
–c. Foretak: aksjeselskap, allmennaksjeselskap, ansvarlig selskap, enkeltmannsforetak og ethvert annet rettssubjekt som har arbeidstaker i sin tjeneste.
–d. Foretakspensjon: pensjonsordning i arbeidsforhold undergitt lov av 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon eller forskrift av 28. juni 1968 nr. 3 om private tjenestepensjonsordninger.
–e. Fripoliseregisteret: register nevnt i lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon § 4-14.
–f. Innskuddsplan: den del av regelverket som fastsetter de innskudd foretaket skal foreta for å sikre medlemmene alderspensjon
–g. Institusjon: institusjon og filial av institusjon som omfattes av § 2-2. b.
–h. Konsern: konsern som nevnt i aksjeloven § 1-3 og allmennaksjeloven § 1-3, likevel slik at morselskapet ikke må være aksjeselskap eller allmennaksjeselskap.
–i. Lønn: skattepliktig lønnsinntekt og beregnet personinntekt.
–j. Medlemmer: arbeidsgiveren og de arbeidstakere som oppfyller opptaksvilkårene i regelverket for pensjonsordningen. Som medlem regnes også alderspensjonist som har sluttet i foretaket etter oppnådd pensjonsalder, og uførepensjonist som er blitt ufør mens han var i forsikringstakers tjeneste. Når det følger av regelverket, skal arbeidstaker som slutter hos forsikringstaker før oppnådd pensjonsalder og samtidig mottar Avtalefestet pensjon (AFP), regnes som medlem.
–k. Pensjonskapital: innskudd foretatt i samsvar med innskuddsplanen med tillegg av tilført avkastning. Pensjonskapital i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse omfatter i tilfelle også andel av tilleggsavsetninger og kurs-

reguleringsfond.

–l. Pensjonskapitalbevis: kontrakt mellom institusjonen og medlem som har trådt ut av en innskuddspensjonsordning som angir medlemmets rett til opptjent pensjonskapital i henhold til regelverket.

–m. Pensjonsordning: pensjonsordning opprettet i samsvar med reglene i loven her.

–n. Regelverket: alle regler og vilkår for pensjonsordningen og medlemmenes rettigheter som er fastsatt i avtale mellom foretaket og en institusjon, eller i vedtektene for en pensjonskasse, samt tilhørende innskuddsplan.

–o. Samboer: person som medlemmet

–1. har felles bolig og felles barn med, eller

–2. lever sammen i ekteskaps- eller partnerskapsliknende forhold når det godtgjøres at forholdet har bestått uavbrutt de siste fem år før dødsfallet, og det ikke foreligger forhold som ville hindre at lovlig ekteskap eller partnerskap ble inngått.

–p. Ytelsesplan: den del av regelverket som fastsetter ytelser til medlemmer som helt eller delvis mister ervervsevnen, eller ytelser til barn og andre etterlatte ved medlemmets død.

§ 1-3. Forskrifter

Kongen kan fastsette nærmere regler til utfylling og gjennomføring av bestemmelsene i loven her.

Kapittel 2. Opprettelse av pensjonsordning

§ 2-1. Pensjonsordning for alderspensjon

(1) Et foretak kan opprette pensjonsordning i samsvar med reglene i loven her for å sikre arbeidstakerne i foretaket alderspensjon i tillegg til de ytelser som til enhver tid utbetales i henhold til lov om folketrygd. Dette gjelder ikke foretak som har foretakspensjonsordning.

(2) Retten til alderspensjon skal sikres ved årlige innskudd innbetalt av foretaket etter avtale med institusjonen i samsvar med fastsatt innskuddsplan. Medlemmenes pensjonskapital skal forvaltes kollektivt med mindre det er opprettet en ordning med særskilte pensjonskonti for hver av medlemmene. Institusjonen forestår forvaltningen etter reglene i kapittel 3.

(3) Pensjonskapital kan bare disponeres og anvendes som fastsatt i loven her.

§ 2-2. Krav til institusjonen

(1) Pensjonsordning etter loven her kan opprettes ved avtale med institusjon som har tillatelse til å drive virksomhet her i riket som bank, livsforsikringsselskap, pensjonskasse eller forvaltningsselskap for verdipapirfond.

(2) Pensjonsordning kan også opprettes ved avtale med filial etablert her i riket av kredittinstitusjon, livsforsikringsselskap eller forvaltningsselskap for verdipapirfond som har hovedsete i annen stat innenfor Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet og som der kan drive tilsvarende virksomhet som nevnt i første ledd.

§ 2-3. Minstekrav til pensjonsordningen

(1) Et foretak kan bare opprette pensjonsordning i henhold til loven her dersom den skal omfatte:

–a. minst to personer i foretaket som begge har en arbeidstid og lønn som utgjør 75 prosent eller mer av full stilling, eller

–b. minst en arbeidstaker uten eierinteresse i foretaket som har en arbeidstid og lønn i foretaket som utgjør 75 prosent eller mer av full stilling.

(2) Dersom pensjonsordningen etter en periode på seks måneder ikke oppfyller kravene i første ledd, skal pensjonsordningen opphøre og avvikles etter reglene i kapittel 13.

§ 2-4. Uføreytelser. Ytelser til etterlatte

(1) Foretak som har alderspensjonsordning etter § 2-1, kan tegne særskilt forsikring etter lov om foretakspensjon som kan gi uførepensjon til medlemmer som helt eller delvis mister ervervsevnen og/eller ytelser til barn og andre etterlatte av medlemmer som dør.

(2) Foretaket kan tegne forsikring som gir innskuddsfritak under uførhet i samsvar med uføregraden, tilsvarende premiefritak etter lov om foretakspensjon § 6-7.

§ 2-5. Krav til regelverket

(1) Regelverket skal fastsette reglene om medlemskap, medlemmenes rettigheter i pensjonsordningen, innskuddsplanen og forvaltningen av pensjonskapitalen.

(2) Har foretaket tegnet særskilt forsikring for uføreytelser og ytelser til etterlatte etter § 2-4, skal regelverket inneholde ytelsesplanen.

(3) Regelverket for pensjonsordningen skal i sin helhet være i samsvar med bestemmelsene i loven her med tilhørende forskrifter.

§ 2-6. Styringsgruppe

(1) Foretak som har pensjonsordning som omfatter 15 eller flere medlemmer, skal opprette en styringsgruppe for pensjonsordningen på minst tre personer. Minst en av personene skal velges av og blant medlemmene.

(2) Styringsgruppen skal uttale seg i saker som gjelder forvaltningen og praktiseringen av pensjonsordningen. Regelverket skal behandles av styringsgruppen før det vedtas eller endres.

§ 2-7. Informasjon til arbeidstakerne

(1) Foretaket skal gi arbeidstakerne en skriftlig oversikt over regelverket for pensjonsordningen. Det skal legges vekt på å gi arbeidstakerne et godt bilde av medlemmenes rettigheter, pensjonsinnskuddene og hvilken alderspensjon disse kan ventes å gi. Tilsvarende gjelder opplysninger om forsikring som vil gi uføreytelser eller ytelser til etterlatte.

(2) Foretaket skal gi arbeidstakerne skriftlig opplysning om endringer av betydning.

(3) Kongen kan fastsette regler om hvilken informasjon som skal gis fra institusjon eller foretak i tilknytning til ordningen.

§ 2-8. Ligningsforhold

(1) Det skal fremgå av regelverket for pensjonsordningen, innskuddskvitteringer og meldinger til ligningsmyndighetene at dokumentene gjelder pensjonsordning etter loven her.

(2) Innskuddskvitteringer og meldinger til ligningsmyndighetene skal inneholde spesifiserte opplysninger om de innbetalinger foretaket har foretatt, herunder tilskudd til innskuddsfondet.

(3) Er årets innskudd betalt ved overføring fra innskuddsfondet, skal dette angis særskilt. Tilsvarende gjelder for tilbakeføring til foretaket av midler i innskuddsfondet.

(4) Institusjonen og foretaket er ansvarlig for at opplysninger som nevnt i paragrafen her er riktige. Det samme gjelder institusjon som forvalter innskuddsfond.

§ 2-9. Tilsyn

(1) Kredittilsynet fører tilsyn med pensjonsordninger etter loven her.

(2) Finner Kredittilsynet at en pensjonsordning er eller forvaltes i strid med lov eller forskrift, kan Kredittilsynet pålegge institusjonen og foretaket å rette på forholdet innen en fastsatt frist. Lov om foretakspensjon § 2-7 fjerde og femte ledd gjelder tilsvarende.

Kapittel 3. Alderspensjonskapitalen

§ 3-1. Forvaltning av pensjonskapitalen

Pensjonskapitalen knyttet til pensjonsordningen kan forvaltes

–a. som kollektivordning i samsvar med de regler for felles kapitalforvaltning som gjelder for den institusjonen der ordningen er opprettet, etter reglene i § 3-2,

–b. som kollektivordning med investeringsvalg for foretaket etter reglene i § 3-3, eller

–c. som ordning med egen alderspensjonskonto for hver arbeidstaker og med investeringsvalg for egen konto for hvert medlem etter reglene i § 3-4.

§ 3-2. Alminnelig forvaltning av pensjonskapitalen

(1) Er det avtalt at pensjonsordningen opprettes som en kollektivordning der institusjonen har forvalteransvaret, skal pensjonskapitalen i sin helhet forvaltes i samsvar med de regler for kapitalforvaltning som gjelder for den institusjonen der ordningen er opprettet.

(2) Kongen kan fastsette en høyeste avkastningsprosent for hvor stor del av oppnådd avkastning av pensjonskapitalen i et år som etter regelverket tillegges pensjonskapitalen. Kongen kan også fastsette at en bestemt del av årets avkastning skal tillegges pensjonskapitalen. Avkastning som ikke tillegges pensjonskapitalen, skal tilføres innskuddsfondet.

§ 3-3. Investeringsvalg i kollektivordninger

(1) Er det avtalt at pensjonskapitalen knyttet til pensjonsordningen skal utgjøre en egen investeringsportefølje undergitt kollektiv forvaltning, skal foretaket ha adgang til å endre sammensetningen av investeringsporteføljen. Før foretaket gjør dette, skal styringsgruppen gis anledning til å uttale seg.

(2) Bestemmelsene i § 3-2 annet ledd gjelder tilsvarende.

(3) Er markedsverdien av investeringsporteføljen redusert i løpet av et regnskapsår, skal reduksjonen straks dekkes ved overføring fra innskuddsfondet og for øvrig ved tilskudd fra foretaket. Institusjonen svarer for at udekket verdireduksjon blir dekket på annen måte.

§ 3-4. Investeringsvalg for egen pensjonskonto

(1) Er det opprettet egen alderspensjonskonto for hver arbeidstaker i pensjonsordningen, kan det i samsvar med bestemmelse i regelverket også avtales at hver pensjonskonto skal tilordnes en egen investeringsportefølje. Kontohaveren skal ha adgang til å endre investeringsporteføljen.

(2) Avkastningen av investeringsporteføljen skal hvert år tilføres pensjonskontoen. Kontohaveren bærer risikoen for at verdien av investeringsporteføljen blir redusert, når annet ikke er fastsatt i regelverket eller ved avtale med institusjonen.

(3) Pensjonskapital knyttet til egen pensjonskonto kan bare flyttes til annen institusjon etter reglene i § 8-5.

§ 3-5. Krav til investeringsportefølje

(1) En investeringsportefølje kan bestå av
–a. andeler i verdipapirfond,
–b. andeler i en særskilt investeringsportefølje, og
–c. kontanter og tilsvarende likvider.

(2) En særskilt investeringsportefølje sammensettes etter retningslinjer fastsatt av institusjonen. Verdipapirfondloven §§ 4-4 til 4-7 gjelder tilsvarende så langt de passer.

(3) Ved endring av en investeringsporteføljes sammensetning skal markedsverdien av eiendelene legges til grunn ved avregningen.

(4) Eiendeler i den enkelte investeringsportefølje skal registreres slik at det til enhver tid er klart hvilke eiendeler som inngår i porteføljen.

(5) Knytter institusjonen avkastningsgaranti til en investeringsportefølje, skal institusjonen kreve særskilt godtgjørelse for dekning av garantirisikoen.

§ 3-6. Opptjent pensjonskapital

(1) Et medlem i en kollektiv ordning har til enhver tid opptjent en pensjonskapital tilsvarende summen av de innskudd foretaket har innbetalt til institusjonen for medlemmet, og en forholdsmessig del av avkastning tilført pensjonsordningen i medlemskapsperioden. Hvis ordningen er opprettet i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse omfattes i tilfelle også andel av tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond.

(2) I pensjonsordning med egen pensjonskonto for hvert medlem er opptjent pensjonskapital det beløp som til enhver tid fremgår av medlemmets konto. Hvis ordningen er opprettet i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse omfattes i tilfelle også andel av tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond.

(3) Endringer i innskuddsplanen påvirker ikke størrelsen av opptjent pensjonskapital på tidspunktet for endringen.

Kapittel 4. Medlemskap

§ 4-1. Alminnelige regler om medlemskap

(1) Arbeidstakere i foretaket kan opptas i pensjonsordningen.

(2) Pensjonsordningen kan også omfatte arbeidsgiveren og annen person som må anses som innehaver av foretaket. Bestemmelsene i § 4-2 gjelder tilsvarende. Kredittilsynet kan gi nærmere regler om hvilke personer som skal omfattes av dette ledd.

(3) Personer som ikke er pliktig medlem i folketrygden med medlemskap som omfatter opptjening av pensjonsrettigheter, kan være medlem av pensjonsordningen etter regler i forskrift fastsatt av Kongen.

§ 4-2. Hvem skal være medlem

(1) Pensjonsordningen skal omfatte alle arbeidstakere i foretaket som har fylt 20 år, med mindre annet følger av regler i loven her med tilhørende forskrifter. Det kan fastsettes lavere alder i regelverket.

(2) En arbeidstaker som ansettes av foretaket og som fyller vilkårene for medlemskap i pensjonsordningen, opptas som medlem fra første arbeidsdag i foretaket.

(3) Arbeidstaker som har mindre enn en femdels stilling i foretaket, skal ikke være medlem av pensjonsordningen med mindre annet er fastsatt i regelverket.

(4) Arbeidstaker som er sesongarbeider og som i løpet av et kalenderår har utført arbeid i foretaket som tilsvarer mindre enn en femdel av tilsvarende fulltidsstilling, skal ikke være medlem av pensjonsordningen med mindre annet er fastsatt i regelverket. I regelverket kan det fastsettes at en sesongarbeider bare skal opptas som medlem dersom det arbeid som er utført i løpet av de siste tre år, for hvert år minst utgjør en femdel av fulltidsstilling.

§ 4-3. Arbeidstakere med permisjon

(1) Arbeidstaker som har permisjon for et fastsatt tidsrom og som forutsettes å gjenoppta arbeid i foretaket etter endt permisjon, skal være medlem av pensjonsordningen i permisjonstiden.

(2) Bestemmelsene i første ledd kan fravikes for permisjon i henhold til avtale ved at det i regelverket fastsettes:
–a. særlige regler om opptjening av pensjon mens permisjonen varer, eller
–b. at medlemskapet skal opphøre fra permisjonstidspunktet.

(3) Regelverket kan fastsette at arbeidstakere som er permitterte som følge av driftsinnskrenkninger mv. skal være medlemmer av pensjonsordningen.

§ 4-4. Førtidspensjonerte arbeidstakere

(1) Førtidspensjonert arbeidstaker skal ikke være medlem av pensjonsordningen.

(2) Arbeidstaker som mottar Avtalefestet pensjon (AFP) kan fortsette som medlem av pensjonsordningen når dette følger av regelverket.

§ 4-5. Arbeidstakere som har nådd pensjonsalderen

Arbeidstaker som etter å ha nådd pensjonsalderen fortsatt har fulltids- eller deltidsstilling i foretaket, beholder sitt medlemskap i pensjonsordningen og har krav på fortsatt innbetaling av innskudd og premie.

Kapittel 5. Innskuddsplanen

§ 5-1. Alminnelige regler

(1) Innskuddsplanen fastsettes av foretaket i samsvar med regler gitt i eller i medhold av loven her. Innskuddsplanen skal gjelde for alle arbeidstakere som omfattes av pensjonsordningen.

(2) Foretaket skal hvert år innbetale innskudd for medlemmene av pensjonsordningen i samsvar med det som er fastsatt i innskuddsplanen.

(3) Innskuddsplanen kan endres etter reglene om endring av regelverket.

§ 5-2. Forholdsmessighetsprinsippet

(1) Innskuddsplanen skal fastsettes slik at pensjonsinnskuddene ikke utgjør en større del av lønn for høytlønte enn for lavtlønte, likevel slik at innskudd, som andel av lønn, for lønn ut over 6 G kan være inntil to ganger innskuddet for lønn opp til 6 G.

(2) Ved anvendelsen av bestemmelsene i første ledd kan det tas hensyn til at kvinner som regel har lengre levealder enn menn.

(3) Innskudd for medlem i deltidsstilling skal utgjøre en forholdsmessig del av innskuddet dersom medlemmet hadde fulltidsstilling.

§ 5-3. Innskuddenes størrelse

(1) Innskudd for medlemmene kan fastsettes som

–a. et bestemt beløp per medlem uavhengig av lønn,
–b. en bestemt prosent av medlemmets lønn,
–c. en bestemt prosent av et lønnsgrunnlag beregnet etter regler fastsatt i regelverket,
–d. et beløp for hvert medlem beregnet på grunnlag av ulike prosentsatser for medlemmets lønnsgrunnlag for henholdsvis lønn inntil 6 G og de deler av lønnen som ligger mellom 6 og 12 G.

(2) Ved anvendelsen av reglene i første ledd kan det i samsvar med § 5-2 annet ledd fastsettes høyere beløp eller prosentsats for kvinner enn for menn.

§ 5-4. Innskuddsgrenser

(1) Kongen kan fastsette nærmere regler om at innskuddene i et år ikke skal overstige et fastsatt beløp for hvert medlem eller en fastsatt prosent av medlemmets lønn. Det kan fastsettes ulike prosentsatser for medlemmets lønn inntil 6 G og de deler av lønn som ligger mellom 6 og 12 G.

(2) Ved beregning av innskudd etter innskuddsplanen kan det ikke benyttes høyere beløp eller prosentsatser enn det som til enhver tid er fastsatt av Kongen i henhold til paragrafen her.

§ 5-5. Beregning av lønn

(1) Ved anvendelsen av reglene i §§ 5-2 til 5-4 skal som et medlems lønn regnes den lønn medlemmet mottar fra foretaket i løpet av innskuddsåret. Det skal ses bort fra lønn over 12 G.

(2) I innskuddsplanen kan det fastsettes at

–a. det for alle medlemmers lønn skal ses bort fra godtgjørelse for overtid, skattepliktige naturalytelser og utgiftsgodtgjørelser eller andre varierende eller midlertidige tillegg,
–b. siste års lønn skal legges til grunn,
–c. det skal brukes et normert lønnsgrunnlag for en eller flere grupper av medlemmer, med mindre dette gir et vesentlig annet resultat enn om hvert enkelt medlems lønn legges til grunn,
–d. det skal ses bort fra en andel av lønnen på inntil 10 prosent, med mindre innskuddsplanen inneholder bestemmelse som nevnt i bokstav a.

Kapittel 6. Opphør av medlemskap. Pensjonskapitalbevis

§ 6-1. Opphør av medlemskap

(1) En arbeidstaker som slutter i foretaket uten rett til straks begynnende pensjon, opphører ved fratredelsen å være medlem av pensjonsordningen.

(2) Ved opphør av medlemskap beholder medlemmet sin rett til den pensjonskapital som er opptjent ved fratredelsen, med mindre medlemskapet da har vart kortere enn 12 måneder.

(3) Opptjent pensjonskapital kan ikke utbetales til medlemmet annet enn som ytelser etter § 7-3.

§ 6-2. Rett til bevis for opptjent pensjonskapital mv.

(1) Institusjonen skal sørge for at det utstedes bevis for opptjent pensjonskapital i henhold til regelverket (pensjonskapitalbevis). Pensjonskapitalbeviset utgjør et eget rettsforhold mellom institusjonen og den dokumentet er utstedt til. Bestemmelsene i loven her gjelder for pensjonskapitalbevis så langt de passer.

(2) Institusjon som utsteder pensjonskapitalbevis skal overføre opptjent pensjonskapital til egen alderspensjonskonto som forvaltes i samsvar med det

som er fastsatt i regelverket, med mindre annet avtales mellom kontohaveren og institusjonen i samsvar med § 3-4 første og annet ledd.

(3) Utenlandske statsborgere som har hatt bopel her i riket i mindre enn tre år ved opphør av medlemskapet, og som deretter bosetter seg i utlandet, kan benytte opptjent pensjonskapital til å sikre rett til pensjon i institusjon som ikke er etablert i Norge.

(4) Pensjonskapitalbevis utstedt i henhold til reglene i loven her skal registreres i Fripoliseregisteret.

§ 6-3. Flytting av pensjonskapital

(1) Kontohaveren har rett til å få pensjonskapital i henhold til pensjonskapitalbevis overført til alderspensjonskonto i annen institusjon som nevnt i § 2-2 eller til annen innskuddspensjonsordning. Er pensjonskapitalen mindre enn 50 prosent av folketrygdens grunnbeløp, kan pensjonskapitalen også overføres til Individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA).

(2) Ved overføring av pensjonskapitalen til annen innskuddspensjonsordning skal opptjent pensjonskapital etter § 3-6 forhøyes med det overførte beløp.

§ 6-4. Sammenslåing av pensjonskapitalbevis

(1) Arbeidstakeren kan kreve at pensjonskapital knyttet til flere konti i samme institusjon blir slått sammen og at nytt pensjonskapitalbevis utstedes av institusjonen. Dette gjelder også etter flytting etter § 6-3.

(2) Ved anvendelsen av første ledd kan det ikke legges til grunn lavere pensjonsalder enn det som følger av § 7-1 første ledd, med mindre pensjonsalderen i alle pensjonsordningene er lavere enn dette.

§ 6-5. Fortsatt pensjonssparing

(1) Arbeidstaker som etter at medlemskapet er opphørt ikke er medlem av annen innskudds- eller foretakspensjonsordning, har rett til å fortsette å betale årlige innskudd til alderspensjonskonto opprettet i henhold til §§ 6-2 til 6-4.

(2) Institusjonen skal i skriftlig melding eller på annen forsvarlig måte gi arbeidstaker som opphører å være medlem, informasjon om adgang til å fortsette å betale årlige innskudd etter første ledd. Arbeidstaker må benytte seg av denne adgangen innen seks måneder etter at medlemskapet er opphørt.

(3) Årlige innskudd kan ikke overstige det beløp, justert for utviklingen i folketrygdens grunnbeløp, som ble innbetalt til alderspensjonskontoen siste år arbeidstakeren var medlem av pensjonsordningen.

Kapittel 7. Bruk av pensjonskapital til alderspensjon

§ 7-1. Pensjonsalder

(1) Pensjonsalderen skal fastsettes i regelverket. Pensjonsalderen kan ikke settes lavere enn 67 år.

(2) Kongen kan fastsette lavere pensjonsalder enn 67 år for stillinger som:
–a. medfører uvanlig fysisk eller psykisk belastning for de ansatte, eller
–b. krever at de ansatte har særlige fysiske eller psykiske egenskaper for at arbeidet skal bli tilfredsstillende utført på forsvarlig måte.

§ 7-2. Rett til alderspensjon

(1) Når et medlem slutter i foretaket ved eller etter oppnådd pensjonsalder, skal institusjonen utstede pensjonskapitalbevis etter § 6-2 med rett til straks begynnende alderspensjon.

(2) Arbeidstaker som etter oppnådd pensjonsalder fortsatt mottar lønn, kan kreve at pensjon ikke skal utbetales i den utstrekning arbeidstakeren mottar lønn. Ikke utbetalt alderspensjon blir værende i pensjonskapitalen.

§ 7-3. Utbetaling av alderspensjon

(1) Pensjonskapitalbevis skal i utbetalingsperioden enten:
–a. forvaltes i spareavtale med institusjon som nevnt i § 2-2, eller
–b. konverteres til pensjonsforsikring i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse som nevnt i § 2-2. Pensjonskasse som konverterer pensjonskapital etter bestemmelsen her, skal oppfylle kravene i lov om foretakspensjon § 2-2 annet ledd.

(2) Alderspensjon skal ytes fra den tid medlemmet etter § 7-2 har rett til pensjon, og skal løpe i minst 10 år.

(3) Er alderspensjonen garantert av institusjonen kan pensjonsytelsen ikke settes ned før etter 10 år. Dersom institusjonen ikke garanterer alderspensjonen, skal pensjonen i et enkelt år ikke utgjøre en større andel av pensjonskapitalen enn dette året utgjør av gjenværende utbetalingsperiode. Ved beregning av gjenværende utbetalingsperiode kan det tas utgangspunkt i at pensjonen skal løpe i 10 år. Pensjonens løpetid kan likevel settes ned til det antall hele år som er nødvendig for at samlet årlig pensjon kommer opp på et nivå på omlag 20 prosent av folketrygdens grunnbeløp.

(4) Årlig utbetaling av alderspensjon kan likevel ikke overstige differansen mellom beregnet folketrygd etter lov om foretakspensjon § 5-5 første ledd for lønnsgrunnlag 12 G, der grunnpensjonen settes til grunnbeløpet, og summen av
–a. 100 prosent av 6 G, og
–b. 70 prosent av forskjellene mellom 12 og 6 G.

(5) Hvis pensjonskapitalen gir grunnlag for større årlige utbetalinger enn det som framkommer av fjerde ledd, skal utbetaling av alderspensjon fordeles over flere år.

§ 7-4. Medlem som dør

(1) Dør et medlem skal pensjonskapital i spareavtale benyttes til barnepensjon til de barn medlemmet ved sin død forsørger eller plikter å forsørge og pensjon til ektefelle, samboer eller registrert partner.

(2) Barnepensjon utbetales etter reglene i § 7-3 tredje ledd. Pensjonen skal opphøre når barnet fyller 21 år.

(3) Er pensjonskapitalen større enn det som trengs for å sikre hvert barn en årlig pensjon etter annet ledd på 1 G, benyttes gjenværende kapital til å gi ektefelle, samboer eller registrert partner pensjon i minst 10 år etter reglene i § 7-3 tredje ledd. Bestemmelsene i lov om foretakspensjon §§ 7-3 og 7-8 annet og tredje ledd gjelder tilsvarende for etterlattepensjon etter bestemmelsen her.

(4) Overstiger pensjonskapitalen det som trengs for å gi barna pensjon etter paragrafen her, og har ingen rett til pensjon etter tredje ledd, utbetales gjenværende pensjonskapital som engangsbeløp til dødsboet.

(5) Har etterlatt ektefelle, registrert partner eller samboer som gis pensjon etter reglene i fjerde ledd, også rett til pensjon etter forsikring tegnet etter § 2-4 første ledd, gjelder reglene om ervervsprøving i lov om foretakspensjon §§ 7-5 og 7-6. I så fall anses pensjon etter reglene i tredje ledd som ervervsinntekt.

Kapittel 8. Pensjonsordningens midler

§ 8-1. Midler knyttet til pensjonsordningen

(1) Pensjonsordningens midler omfatter pensjonskapitalen til enhver tid og innskuddsfond. Er pensjonsordningen opprettet i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse, inngår også tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond tilordnet pensjonsordningen.

(2) Har pensjonsordningen egen alderspensjonskonto for hver arbeidstaker, gjelder første ledd tilsvarende i forhold til de midler som er knyttet til samtlige konti som inngår i pensjonsordningen.

(3) Pensjonskapital knyttet til pensjonskapitalbevis utstedt etter §§ 6-2 og 7-2 inngår ikke i pensjonsordningens midler.

§ 8-2. Rådighet over pensjonsordningens midler

(1) Pensjonsordningens midler skal disponeres i samsvar med regler gitt i eller i medhold av loven her.

(2) Midlene kan ikke benyttes til å utbetale ytelser til arbeidstakere som ikke er medlem av pensjonsordningen.

§ 8-3. Forholdet til foretaket mv.

(1) Pensjonsordningens midler skal holdes atskilt fra foretakets midler.

(2) Midlene hefter ikke for foretakets forpliktelser. Midlene kan ikke ved pantsettelse eller på annen måte benyttes til å dekke foretakets eller medlemmenes kreditorer.

(3) Midler i innskuddsfond kan likevel tilbakeføres til foretaket etter reglene i § 9-4.

§ 8-4. Kapitalforvaltningen

(1) Pensjonsordningens midler skal forvaltes i samsvar med de regler for kapitalforvaltningen som gjelder til enhver tid for så vidt annet ikke følger av

regler om forvaltning av egen investeringsportefølje fastsatt i eller i samsvar med §§ 3-3 til 3-5.

(2) Renten på lån til foretaket eller medlemmer skal settes lik vanlig markedsrente for tilsvarende lån. Lånevilkårene skal gi adgang til å endre renten i samsvar med utviklingen i rentemarkedet.

(3) Avkastningen og overskudd på midler i innskuddsfondet skal årlig tilføres innskuddsfondet. Det kan fastsettes at midler i innskuddsfondet skal forvaltes som egen investeringsportefølje i samsvar med § 3-5. Foretaket skal ha adgang til å endre den investeringsportefølje som er tilordnet innskuddsfondet.

§ 8-5 Flytting av pensjonsordningen mv.

Pensjonsordningens midler kan flyttes til annen institusjon som nevnt i § 2-2 i henhold til ellers gjeldende regler. Før foretaket gjør dette, skal styringsgruppen gis anledning til å uttale seg.

Kapittel 9. Innskuddsfond

§ 9-1. Innskuddsfond for pensjonsordningen

(1) Foretaket skal ha et innskuddsfond for pensjonsordningen. Dette gjelder selv om pensjonsordningen har egen alderspensjonskonto for hver arbeidstaker.

(2) Midler i innskuddsfondet opprettet av samme foretak skal anses som et fond knyttet til alle pensjonsordninger foretaket har opprettet eller sluttet seg til.

§ 9-2. Midler i innskuddsfondet

Innskuddsfondet skal tilføres:

–a. alle tilskudd til innskuddsfondet som omfattes av skatteloven § 6-46
–b. avkastning på midlene i innskuddsfondet etter § 8-4 tredje ledd
–c. avkastning på pensjonskapitalen i samsvar med §§ 3-2 annet ledd og 3-3 annet ledd
–d. innskudd for arbeidstakere med kortere medlemstid enn 12 måneder, jf. § 6-1 annet ledd, samt for meget forskuddsbetalt innskudd for medlemmer som slutter i foretaket i løpet av året.

§ 9-3. Bruk av midler i innskuddsfond

(1) Innskuddsfondet kan brukes til dekning av:

–a. årets innskudd i henhold til innskuddsplanen for pensjonsordningen
–b. overføring fra innskuddsfondet som nevnt i § 3-3 tredje ledd
–c. alderspensjon til arbeidstakere som ikke har nådd fastsatt pensjonsalder, men som har fylt 67 år eller i tilfelle en lavere alder fastsatt etter § 7-1 annet ledd.

(2) Foretaket kan ikke bruke midler i innskuddsfondet til formål som nevnt i første ledd bokstav c, med mindre innskuddsfondet fortsatt vil være til-

strekkelig til å sikre at forpliktelser som nevnt i første ledd bokstav a blir dekket for inneværende og neste år.

(3) Har en pensjonskasse tapt sin ansvarlige kapital, kan midler i innskuddsfondet også benyttes til å dekke manglende pensjonskapital.

§ 9-4. Overføring til foretaket

(1) Er innskuddsfondet ved årets utgang større enn ti ganger gjennomsnittet av årets innskudd etter innskuddsplanen og tilsvarende innskudd for de to foregående år, skal foretaket sørge for at det overskytende beløp overføres til foretaket.

(2) Foretaket kan bestemme at midler i innskuddsfondet som overstiger halvparten av grensen etter første ledd, skal overføres til foretaket. Før dette gjøres skal styringsgruppen gis anledning til å uttale seg.

Kapittel 10. Konsernforhold

§ 10-1. Felles pensjonsordning for konsernforetak

(1) Flere foretak i samme konsern kan opprette felles pensjonsordning dersom de til sammen fyller minstekravene i § 2-3. Et foretak i konsernet kan også slutte seg til pensjonsordning som er opprettet av ett eller flere andre konsernforetak.

(2) Kredittilsynet kan samtykke i at andre foretak som har tilsvarende nær tilknytning til hverandre, har felles pensjonsordning.

§ 10-2. Gruppeinndeling

(1) Arbeidstakerne i hvert av foretakene skal utgjøre en egen gruppe innenfor pensjonsordningen. Kredittilsynet avgjør i tvilstilfelle hvilken gruppe en arbeidstaker skal tilhøre.

(2) Bestemmelsene i kapitlene 4 til 7 og 9 gjelder i forhold til medlemmene av hver gruppe. Det kan fastsettes særskilt innskuddsplan for hver gruppe.

(3) Bestemmelsene i første og annet ledd er ikke til hinder for at det fastsettes felles innskuddsplan for alle medlemmene i pensjonsordningen eller felles regler for bruk av pensjonskapitalen.

§ 10-3. Tilskudd til pensjonsordningen mv.

(1) Årlige innskudd, premier og andre tilskudd til pensjonsordningen skal fordeles mellom foretakene på grunnlag av de beløp som trengs for å sikre rettighetene for de medlemmer som inngår i hver gruppe.

(2) Ingen av foretakene kan belastes med en større andel av tilskuddene enn fastsatt i første ledd.

(3) Avkastning og overskudd, samt andre inntekter og kostnader knyttet til pensjonsordningen, skal fordeles mellom gruppene etter gjeldende regler.

§ 10-4. Fellesfond mv.

(1) Pensjonsordningen kan ha felles ordning for forvaltning av pensjonskapitalen i samsvar med reglene i §§ 3-2 til 3-5. Pensjonsordningen kan ha felles innskuddsfond.

(2) Ved disponeringen av felles innskuddsfond gjelder reglene i § 10-3 tilsvarende.

(3) Det skal føres regnskap for midler under felles forvaltning som sikrer at bestemmelsene i § 10-3 blir overholdt.

§ 10-5. Opphør av konsernforholdet

(1) Selges et konsernforetak eller opphører konsernforholdet på annen måte, skal foretaket og dets gruppe av medlemmer skilles ut fra den felles pensjonsordning. Tilsvarende gjelder dersom tilknytningsforhold som nevnt i § 10-1 annet ledd opphører.

(2) Ved utskillelsen skal den del av den felles pensjonsordnings midler som knytter seg til foretakets gruppe, tilordnes foretaket. Er foretaket solgt eller konsernforholdet opphørt på annen måte, kan innskuddsfondet unntas fra fordeling dersom foretakets gruppe av medlemmer utgjør mindre enn en tredel av medlemmene i den felles pensjonsordning.

(3) Er det for det utskilte foretakets gruppe tegnet forsikringer som nevnt i § 2-4, skal også avsetninger knyttet til slike forsikringer fordeles med mindre foretakets gruppe av medlemmer utgjør mindre enn en tredel av medlemmene i den felles pensjonsordning.

(4) Skal medlemmene av foretakets gruppe sikres pensjon i ny pensjonsordning i annen institusjon, skal tilordnede midler overfører til institusjonen etter § 8-5. For øvrig skal pensjonsordningen avvikles etter reglene i loven her.

Kapittel 11. Sammenslåing av foretak

§ 11-1. Virkeområde

Bestemmelsene i kapitlet her gjelder ved sammenslåing av foretak når minst ett av foretakene har pensjonsordning etter loven her på tidspunktet for sammenslåingen. Dette gjelder selv om foretak som omfattes av sammenslåingen har pensjonsordning etter lov om foretakspensjon.

§ 11-2. Opprettelse av ny pensjonsordning etter loven her

(1) Skal foretaket etter sammenslåingen ha pensjonsordning etter loven her, må ny pensjonsordning opprettes. Pensjonskapital og innskuddsfond knyttet til tidligere ordninger overføres til den nye ordningen.

(2) Fastsetter innskuddsplanen for den nye ordningen lavere innskudd enn innskuddsplanen for en tidligere ordning, kan den tidligere innskuddsplanen videreføres for medlemmene av den tidligere ordningen på tidspunktet for sammenslåingen.

(3) Har et foretak som deltar i sammenslåingen pensjonsordning etter lov om foretakspensjon, kan den tidligere ordningen videreføres for medlemmene av ordningen på tidspunktet for sammenslåingen. Blir den tidligere ordningen ikke videreført, gjelder reglene i § 14-2.

(4) Videreføring etter annet eller tredje ledd kan bare finne sted dersom samtlige tidligere innskuddsplaner eller foretakspensjonsordninger blir videreført.

§ 11-3. Foretaket skal ha foretakspensjonsordning

(1) Skal foretaket etter sammenslåingen ha pensjonsordning etter lov om foretakspensjon, gjelder reglene i lov om foretakspensjon kapittel 13.

(2) Har foretak som omfattes av sammenslåingen pensjonsordning etter loven her, skal pensjonsordningen omdannes etter reglene i § 14-1.

§ 11-4. Videreføring av tidligere pensjonsordning

(1) Skal det nye foretaket ikke ha egen pensjonsordning etter loven her eller etter lov om foretakspensjon, kan pensjonsordning for et foretak som omfattes av sammenslåingen videreføres for medlemmene av ordningen på tidspunktet for sammenslåingen. § 11-2 fjerde ledd gjelder tilsvarende.

(2) Pensjonsordning som ikke blir videreført, skal opphøre og avvikles etter reglene i loven her eller i lov om foretakspensjon.

Kapittel 12. Deling av foretak mv.

§ 12-1. Deling av foretak

(1) Blir et foretak delt opp i to eller flere nye foretak, skal pensjonsordningen deles på samme måte, med mindre pensjonsordningen videreføres som felles pensjonsordning for de nye foretakene etter reglene i kapittel 10. De medlemmer som skal overføres til hvert av foretakene skal anses som egen gruppe.

(2) Pensjonskapitalen knyttet til pensjonsordningen skal fordeles mellom medlemmene på grunnlag av opptjent pensjonskapital etter § 3-5 for hvert medlem. Avkastning frem til tidspunktet for deling av foretaket skal være tilført pensjonkapitalen før fordelingen. Innskuddsfondet skal fordeles og overføres til pensjonsordningene for de nye foretakene på grunnlag av innskuddet for hvert medlem i delingsåret.

(3) Hvert av de nye foretakene skal benytte midler tilordnet foretaket og dets gruppe av medlemmer for å sikre medlemmene tilsvarende pensjonsordning. Blir et foretak etablert ved delingen og deretter sluttet sammen med et annet foretak, gjelder reglene i kapittel 11.

(4) Medlemmer i pensjonsordningen som ikke skal overføres til de nye foretakene skal sikres rett til pensjonskapital etter reglene i kapittel 6. Blir en del av foretakets virksomhet avviklet i forbindelse med delingen, gjelder § 12-3 tilsvarende.

(5) Har det foretak som deles pensjonsordning i pensjonskasse, skal pensjonskassen avvikles etter § 13-3 fjerde ledd, likevel slik at sikkerhetsfond og egenkapital deles og tilordnes hvert av de nye foretakene på grunnlag av opptjent pensjonskapital for hvert foretaks gruppe av medlemmer.

§ 12-2. Utskilling av en del av foretaket

(1) Blir en del av foretaket utskilt til eget foretak, og skal en del av medlemmene i pensjonsordningen overføres til det nye foretaket, gjelder § 12-1 første til fjerde ledd tilsvarende. Er det mindre enn en tredel av medlemmene i pensjonsordningen som skal overføres til det nye foretaket, kan innskuddsfondet unntas fra fordeling.

(2) Blir virksomhet i foretaket utskilt og overført til annet foretak, og skal en del av medlemmene i foretakets pensjonsordning overføres til dette foretaket, gjelder første ledd tilsvarende. Har dette foretaket egen pensjonsordning, gjelder reglene i kapittel 11 tilsvarende. For øvrig gjelder reglene i § 11-4 eller kapittel 6.

§ 12-3. Avvikling av virksomhet i foretaket

(1) Blir en virksomhet i foretaket utskilt og avviklet, skal midlene knyttet til pensjonsordningen fordeles mellom den gruppe av medlemmer som må slutte og den gruppe som blir tilbake i foretaket, etter reglene i § 12-1 annet ledd. Er det mindre enn to tredeler av medlemmene som må slutte i foretaket, skal innskuddsfondet unntas fra fordeling.

(2) Midler tildelt den gruppe som skal slutte i foretaket disponeres etter reglene i § 13-3 første til tredje ledd.

(3) Paragrafen her gjelder tilsvarende dersom virksomheten i foretaket innskrenkes i løpet av to år på en slik måte at det må likestilles med en avvikling av en virksomhet. Kredittilsynet avgjør i tvilstilfelle om dette er tilfelle.

Kapittel 13. Opphør og avvikling

§ 13-1. Opphør av pensjonsordningen

(1) Foretaket kan bestemme at pensjonsordningen skal opphøre. Før beslutning treffes skal spørsmålet om opphør forelegges styringsgruppen og styret i pensjonskassen.

(2) Pensjonsordningen skal opphøre når det treffes vedtak om at virksomheten i foretaket skal avvikles. Det samme gjelder når det følger av bestemmelse i loven her at pensjonsordningen skal opphøre.

(3) Slutter foretaket å betale innskudd til pensjonsordningen, og foreligger det ikke midler i innskuddsfondet til dekning av innskuddene, skal ordningen opphøre.

§ 13-2. Avvikling av foretaket

(1) Skal foretaket avvikles fordi dets virksomhet overføres til annet foretak, gjelder reglene i kapittel 11 tilsvarende så langt de passer dersom minst to tredeler av medlemmene samtidig overføres til det andre foretaket. Medlemmer som ikke overføres, skal sikres rett til pensjonskapital etter reglene i kapittel 6.

(2) Skal mindre enn to tredeler av medlemmene overføres til det andre foretaket, skal pensjonsordningen opphøre og avvikles etter reglene i § 13-3.

§ 13-3. Avvikling av pensjonsordningen

(1) Når pensjonsordningen opphører, skal pensjonskapitalen knyttet til ordningen fordeles mellom medlemmene på grunnlag av opptjent pensjonskapital etter § 3-5 for hvert medlem. Avkastning frem til opphørstidspunktet skal være tilført pensjonskapitalen før fordelingen.

(2) Innskuddsfondet fordeles mellom medlemmene på grunnlag av innskuddet for hvert medlem i opphørsåret. Ingen skal likevel tildeles mer fra innskuddsfondet enn det som trengs for å sikre fortsatt innbetaling av innskudd i inntil 5 år eller i tilfelle en kortere periode frem til oppnådd pensjonsalder. Resten av innskuddsfondet tilbakeføres til foretaket.

(3) Reglene i kapittel 6 gjelder tilsvarende. Midler tildelt et medlem fra innskuddsfondet tillegges opptjent pensjonskapital.

(4) Ved avvikling av pensjonskasse skal egenkapitalen etter sluttregnskapet anvendes som fastsatt i vedtektene. For øvrig kan egenkapitalen med Kredittilsynets samtykke utbetales til foretaket.

Kapittel 14. Endring av pensjonsordning

§ 14-1. Omdanning til foretakspensjonsordning.

(1) Et foretak som vil opprette pensjonsordning etter lov om foretakspensjon i stedet for pensjonsordning etter loven her, skal avvikle pensjonsordningen etter reglene i kapittel 13. Innskuddsfond knyttet til pensjonsordningen skal likevel overføres som premiefond for den nye pensjonsordningen.

(2) Det kan fastsettes i regelverket for den nye pensjonsordningen at opptjent pensjonskapital benyttes som premiereserve for medlemmenes alderspensjonsrettigheter i den nye pensjonsordningen. Lov om foretakspensjon §§ 4-11 annet og tredje ledd, 4-12 og 4-13 gjelder tilsvarende. Bestemmelsen i leddet her gjelder ikke når pensjonsordningen er opprettet med egen pensjonskonto for hver arbeidstaker.

(3) Annet ledd gjelder ikke arbeidstakere som har mindre enn 10 år igjen til pensjonsalderen eller som for øvrig ikke har rett til å bli medlem av foretakspensjonsordningen etter reglene i lov om foretakspensjon kapittel 3, med mindre annet er fastsatt i regelverket. Innskuddspensjonsordningen videreføres for slike arbeidstakere.

§ 14-2. Omdanning av foretakspensjonsordning

(1) Et foretak som har pensjonsordning etter lov om foretakspensjon og som i stedet vil opprette pensjonsordning etter loven her, skal avvikle foretakspensjonsordningen etter reglene i lov om foretakspensjon kapittel 15. Premiefond knyttet til pensjonsordningen kan likevel overføres som innskuddsfond for pensjonsordningen etter loven her.

(2) Første ledd er ikke til hinder for at foretaket viderefører foretakspensjonsordningen for arbeidstakere som var medlem av ordningen på tidspunktet for opprettelse av ny innskuddspensjonsordning og som da hadde 10 år eller mindre igjen til oppnådd pensjonsalder.

(3) Dersom pensjonsordningens administrasjonsreserve ikke er tilstrekkelig til å dekke kostnadene knyttet til utstedelse av fripoliser ved opphør av eksisterende ordning, skal de resterende kostnadene først dekkes av midler i premiefondet og deretter ved innbetaling fra foretaket dersom midlene i premiefondet ikke er tilstrekkelig.

§ 14-3. Pensjoner under utbetaling

Omdanning etter reglene i §§ 14-1 eller 14-2 er uten innvirkning på de rettigheter som tilkommer personer som får utbetalt pensjon.

Kapittel 15. Ikrafttredelse. Overgangsregler

§ 15-1 Ikrafttredelse.

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

§ 15-2 Overgangsregler

For foretak som har pensjonsordning etter forskrift av 28. juni nr. 3 om private tjenestepensjonsordninger og i stedet vil opprette pensjonsordning etter loven her, gjelder § 14-2 tilsvarende.

§ 15-3 Endringer i andre lover

1 Endringer i skatteloven

Fra den tid loven trer i kraft, gjøres følgende endringer i lov av 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (skatteloven):

§ 5-30 fjerde ledd nytt annet punktum skal lyde:

Tilsvarende gjelder for midler overført fra innskuddsfond i medhold av innskuddspensjonsloven §§ 9-4 og 13-3 annet ledd.

§ 5-40 femte ledd nytt annet punktum skal lyde:

Det samme gjelder for innskuddspensjon i arbeidsforhold etter innskuddspensjonsloven.

Overskriften i § 6-46 skal lyde:

§ 6-46 Arbeidsgivers tilskudd til foretakspensjonsordning *og innskuddspensjonsordning*

§ 6-46 nytt annet ledd skal lyde:

Arbeidsgiver gis fradrag for tilskudd til innskuddspensjonsordning etter innskuddspensjonsloven. Fradraget omfatter

–*a. den skattepliktiges andel av årets innskudd,*
–*b. tilskudd til innskuddsfond med inntil 150 prosent av gjennomsnittet av det beløp som er nevnt under a og den skattepliktiges andel av årets innskudd i de to foregående årene, likevel bare så langt fondet ikke overstiger ti ganger gjennomsnittet av det beløp som er nevnt under a og den skattepliktiges andel av innskuddet i de to foregående år,*
–*c. tilskudd og kostnad i henhold til innskuddspensjonsloven §§ 3-3 tredje ledd, 3-5 femte ledd og 14-2 tredje ledd.*
Nåværende § 6-46 annet ledd blir nytt tredje ledd.

§ 6-46 nytt tredje ledd skal lyde:

Fradrag kan kreves når premien, *tilskuddet eller innskuddet etter første og annet ledd* er endelig betalt til pensjonsordningen innen tre måneder etter utgangen av vedkommende inntektsår.

§ 6-47 bokstav d skal lyde:

–d. premie til fortsettelsesforsikring etter lov om foretakspensjon § 4-9 knyttet til fripolise utstedt til den skattepliktige som følge av at medlemsskap i foretakspensjonsordning er opphørt av annen grunn enn den skattepliktiges alder. *Det samme gjelder innskudd til alderspensjon etter innskuddspensjonsloven § 6-5 første ledd som følge av at medlemskap i innskuddspensjonsordning er opphørt av annen grunn enn den skattepliktiges alder.* Fradraget kan ikke overstige 40 000 kroner.

§ 10-30 fjerde ledd skal lyde:

Bestemmelsene i §§ 10-31 til 10-37 får ikke anvendelse på andeler i verdipapirfond når disse er eid i forbindelse med individuell pensjonsavtale etter § 6-47 første ledd c når avtalen er inngått mellom andelseier og forvaltningsselskap. *Tilsvarende gjelder for andel i verdipapirfond som er eid i forbindelse med innskuddspensjon etter innskuddspensjonsloven.*

§ 12-2 ny bokstav e skal lyde:

–*e. utbetalinger etter innskuddspensjonsloven,*
Nåværende bokstav e og f blir henholdsvis ny bokstav f og g.

2 Endringer i lov om avgift på arv og visse gaver

Fra den tid loven trer i kraft, gjøres følgende endring i lov av 19. juni 1964 nr. 14 om avgift på arv og visse gaver:

§ 4 tredje ledd fjerde punktum skal lyde:

Det samme gjelder for engangsutbetaling etter innskuddspensjonsloven.

3 Endringer i folketrygdloven

Fra den tid loven trer i kraft, gjøres følgende endringer i lov av 28. februar

1997 nr. 19 om folketrygd (folketrygdloven):

§ 3-15 annet ledd bokstav a skal lyde:

–a) pensjon, føderåd og livrente som ledd i pensjonsordning i arbeidsforhold, *utbetalinger etter innskuddspensjonsloven*og utbetalinger under individuell pensjonsavtale etter skatteloven § 6-47 bokstav c.

§ 23-3 nr. 1 bokstav a skal lyde:

–a) pensjon, livrente som er ledd i pensjonsordning i arbeidsforhold, føderåd, *utbetalinger etter innskuddspensjonsloven*og individuell pensjonsavtale etter skatteloven § 6-47 bokstav c.

4 Endringer i ligningsloven

Fra den tid loven trer i kraft, gjøres følgende endringer i lov av 13. juni 1980 nr. 24 om lignings forvaltning (ligningsloven):

§ 6-6 første ledd bokstav f skal lyde:

–f. livsforsikringsselskaper, banker og forvaltningsselskaper for verdipapirfond gi oppgave over rettighetshaver og de begunstigedes navn, fødselsnummer, adresse, sparebeløp, gjenkjøpsverdi, betalt innskudd mv. for individuelle pensjonsavtaler (IPA). *Tilsvarende gjelder for innskuddspensjon etter innskuddspensjonsloven.*

§ 6-7 annet ledd skal lyde:

Forsikringsselskaper, banker og forvaltningsselskaper for verdipapirfond skal ukrevet levere oppgaver over utbetalinger fra individuelle pensjonsavtaler (IPA) mv. til rettighetshaver, begunstiget, bo eller arving i siste år. *Det samme gjelder for utbetalinger etter innskuddspensjonsloven.*

§ 6-16 bokstav c skal lyde:

–c. i forskrift bestemme at de i denne paragraf spesifiserte oppgavene; lønnsoppgaver mv. etter § 6-2, saldo- og renteoppgaver ved årsskifte eller ved oppgjør av konti i løpet av det siste inntektsår etter § 6-4 og § 6-13 nr. 2 d, kontrolloppgaver etter § 6-3 nr. 5, kontrolloppgaver fra Verdipapirsentralen etter § 6-5, livsforsikringspremie, pensjonsforsikringspremie *, innskudd etter innskuddspensjonsloven*og innskudd i individuell pensjonsavtale (IPA) mv., spare- og fondsinnskudd, tilskudd til forskningsinstitutter mv. og betaling for pass og stell av barn mv. etter § 6-6, utbetalinger mv. fra forsikringsselskaper, banker og forvaltningsselskaper for verdipapirfond etter § 6-7, aksjonæroppgaver etter § 6-11, oppgaver fra Trygdeetatens Innkrevingssentral og Statens Innkrevingssentral etter § 6-13 nr.4, fordelingsoppgaver over inntekter, utgifter og formue i boligselskap etter skatteloven § 51 sjette ledd og i boligsameier etter forskrift gitt i medhold av skatteloven § 42 b nr. 9, skal overleveres i maskinlesbar form.

5 Endringer i forsikringsavtaleloven

Fra den tid loven trer i kraft, gjøres følgende endringer i lov 16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler:

§ 19-2 annet ledd skal lyde:

Avtale om kollektiv pensjonsforsikring skal fastsette om forsikringens overskudd skal godskrives forsikringstakeren eller medlemmene. Overskudd på midler tilknyttet foretakspensjonsordning med skattefordel skal likevel anvendes i samsvar med regler gitt i lov om foretakspensjon. *Overskudd på midler tilknyttet innskuddspensjonsordning med skattefordel skal anvendes i samsvar med regler gitt i innskuddspensjonsloven.*

6 Endringer i stiftelsesloven

Fra den tid loven trer i kraft, gjøres følgende endring i lov 23. mai 1980 nr. 11 om stiftelser m.m.:

§ 3 tredje ledd nytt nr. 3 skal lyde:

–3) Pensjonskasse med pensjonsordning etter innskuddspensjonsloven

Nåværende nr. 3 - 5 blir nye nr. 4 - 6.

7 Endringer i verdipapirfondloven

Fra den tid loven trer i kraft, gjøres følgende endring i lov 12. juni 1981 nr. 52 om verdipapirfond:

§ 6-8 første ledd skal lyde:

Andelseier har i samsvar med bestemmelsene i denne paragraf rett til å få sine andeler innløst i kontanter, med mindre annet følger av *avtale om pensjonsordning etter innskuddspensjonsloven eller* individuell pensjonsavtale etter skatteloven inngått mellom andelseier og forvaltningsselskapet. Ved særskilt avtale med større andelseiere kan forvaltningsselskapet avgrense det antall andeler som disse kan kreve innløst innen fastsatte tidsrom.